

Land van de Woestijne

Tijdschrift van de
Heemkundige kring „Arthur Verhoustraete” Aalter

38e jaargang - nr. 1 - 2015

Drukkerij typo/offset, Latrédruk - Aalter
Kaftontwerp: Roger Defruyt

EMILE BOCKAERT (1873-1911) EEN AALTERNAAR IN NIEUW-ZEELAND (SLOT)

INLEIDING

De digitalisering van dagbladen en tijdschriften verschenen in Nieuw-Zeeland tussen 1839-1945 gaat nog steeds door. Reeds 83 publicaties zijn digitaal in te kijken. Momenteel (mei 2014) vinden we in totaal 5135 verwijzingen naar Emile inbegrepen deze op een variant van zijn naam. Vooral de recente digitalisering van de 'Timaru Herald', een plaatselijke krant, leverde opnieuw honderden verwijzingen naar Emile. Hij woonde en werkte dan ook sedert 1905 in Timaru. We starten dit artikel in 1905 dit was het begin van een nieuwe periode in het leven van Emile.

1905

De autohandel door de firma Skeates & Bockaert opgestart in 1899 moet alle verwachtingen overtroffen hebben. Het jaar zette dan ook goed in met de levering van 3 auto's aan cliënten in Christchurch. ⁽¹⁾ Later op het jaar verkocht Emile tijdens een promotietocht in Timaru 7 auto's voor een totale waarde van 4000 pond. Hij keerde terug naar Auckland in het gezelschap van een mekaniker om hem in de hoofdzetel van de firma op te leiden in het onderhoud van de wagens. ⁽²⁾ Door het succes van de handel besloot de firma tot een reorganisatie over te gaan. De gebroeders Skeates zouden de verkoop in het noordelijke eiland vanuit Auckland voor zich nemen. Emile en Jeanne

Mr Emil Bockaert, of Auckland, who is known throughout New Zealand as an ardent motor-carist and real good fellow, has been compelled through illness to give up work, and is at present an inmate of a sanatorium in Auckland. The information that "Bocky" is up and about once more will be good news to his southern friends, and will be only too cheerfully chronicled by "Demon."

*Aankondiging ziekte van Emile
Otago Witness 8 november 1905*

verhuisden naar Timaru om van daaruit de handel in het zuidelijk eiland voor zich te nemen. Vermoedelijk verhuisden Emile en Jeanne eind augustus naar hun nieuwe woonst. Tijdens de bijeenkomst van de Auckland Automobile Association begin augustus werd de verhuis van Emile aangekondigd. Verschillende leden van de vereniging prezen het waardevolle werk van Emile. Ze noemden hem de pionier van Aucklands motorisering. ⁽³⁾ Een van de eerste initiatieven in zijn nieuwe woonplaats was de oprichting van een automobielfclub in Timaru. ⁽⁴⁾ Vermoedelijk eiste het drukke leven van Emile ook zijn tol. In november moet hij wegens ziekte alle activiteiten stoppen. Hij keerde terug naar Auckland om zich in het sanatorium te laten verzorgen.

1906

Hoe lang Emile in het sanatorium verzorgd is, weten we niet. Het feit echter dat de firma Skeates & Bockaert op 16 januari een filiaal opende in Timaru, woonplaats van Emile, doet vermoeden dat hij opnieuw thuis was. Dat een zekere H. Rollinson als manager van het filiaal werd aangesteld, kan er toch op wijzen dat Emile zijn activiteiten wilde beperken.

Met zekerheid weten we dat Emile in juni terug thuis was. Hij en zijn echtgenote Jeanne waren de 19^e van de maand aanwezig op een receptie georganiseerd door de 'Waikato Hunt Club'. ⁽¹⁾ In oktober waren Emile en Jeanne in de haven van Lyttelton om 4 grote wagens (bussen?) in ontvangst te nemen. Per trein werden de wagens naar Timaru vervoerd waar ze besteld waren door 'The Mount Cook tourist traffic'. Dit bedrijf organiseerde (toen reeds) toeristische uitstappen in de bergen. Het was de laatste bestelling dat Emile via de haven van Lyttelton invoerde. Voortaan zou de firma ofwel in Auckland ofwel in Timaru auto's ontschepen ook al waren ze voor cliënten van het noordelijk of zuidelijk eiland van Nieuw-Zeeland bestemd. ⁽²⁾

1907

Over de activiteiten van Skeates & Bockaert en van Emile in het bijzonder zijn er tientallen verwijzingen te vinden. We pikken er de belangrijkste uit. In maart reisde Emile van Timaru naar Auckland om er de vergadering van de Auckland Automobile Association (A.A.A.) bij te wonen. Twee dagen later keerde hij naar Timaru terug. ⁽¹⁾ Terug

CALL AND INSPECT !

THE LARGEST AND BEST FITTED-UP GARAGE IN THE COLONY.
SEE OUR CARS AND LET US QUOTE YOU OUR PRICES.

WE are SOLE AGENTS for NEW ZEALAND for the World-famed DARRACQ and Genuine Licensed DE DION BOUTON

MOTOR CARS !

This means that we hold the Agency for the Most Reliable Cars on the World's Market. Note the latest success of the Darracq, WINNER of the VANDERBILT CUP, October 16th, 1905, the biggest race in America. These Cars hold the records for Speed, Endurance and Regularity all over the World.

SKEATES & BOCKAERT, LTD.

CAINS TERRACE, TIMARU.

H. ROLLINSON, Manager

*Nieuw filiaal
Timaru Herland 6 maart 1906*

thuis zal hij de handen vol hebben gehad met de verhuis van het filiaal van Skeates & Bockaert in Timaru. De garage gekend als 'Cain's Terrace Garage' was te klein geworden. ⁽²⁾ De nieuwe vestigingsplaats noemde voortaan Skeates & Bockaert's garage. Na de ontbinding van de vennootschap zal de garage bekend staan als E. Bockaert garage. In april was Emile opnieuw in Auckland waar hij betrokken geraakte in een spionagezaak. ⁽³⁾ Blijkbaar had deze zaak voor hem geen gevolgen. In juni publiceerde Emile in de Timaru Herald een lezersbrief waarin hij kritiek leverde op de negatieve houding van het stadsbestuur tegenover het aankopen van een auto voor de plaatselijke brandweer. ⁽⁴⁾ In juli vertrok Emile naar Engeland en het continent om er de zescilinder Darracq uit te testen. Tijdens zijn afwezigheid mocht Rev. Faley van Timaru zijn auto gebruiken. ⁽⁵⁾ Zo bleef zijn grote 15pk Darracq een vertrouwd beeld in de straten van Timaru. De verkoop van auto's van het merk 'De Dion' en de 'Darracq' was een succesverhaal. In juli had de firma al meer dan 100 auto's verkocht. ⁽⁶⁾ In december was het aantal al opgelopen tot meer dan 300. ⁽⁷⁾ Bezitters van een auto zowel van het merk 'De Dion' of 'Darracq' waren zeer tevreden over hun aankoop lezen we in de krant. ⁽⁸⁾ Tijdens de handelsbeurs in Timaru in de loop van november verkochten ze niet minder dan 24 wagens van het Franse merk Darracq. ⁽⁹⁾ Alleen al het aantal auto's die in de haven van Timaru afgeleverd werden aan de firma Skeates & Bockaert zegt voldoende. Op 28 november waren er dat 35 en op 14 december nogmaals 8. ⁽¹⁰⁾ Ook in Timaru maakte Emile kennis met de politierechtbank. Op 2 november werd hij tot 10\$ boete veroordeeld wegens het rijden met zijn wagen zonder lichten na zonsondergang. ⁽¹¹⁾ Emile en Jeanne sloten het jaar af met een deelname, elk met een Darracq, aan de tweedaagse betrouwbaarheidstest tussen Timaru en Dunedin. ⁽¹²⁾

1908

Wat we in vorige artikels schreven over de activiteiten van Emile in 1908 kunnen we nog aanvullen met een nieuw feit. Emile was één van de drie prominenten uit Timaru die op de avond van 8 april samenkwamen in 'Budd's Tea Room'. De bedoeling was om na te gaan of in Timaru een 'new operatic society' kon opgericht worden. De aanwezigen waren enthousiast en spraken af om in de week erop opnieuw samen te komen. ⁽¹⁾ Met deze vereniging wilde Emile en zijn medestanders het culturele leven in Timaru nieuw leven inblazen.

1909

In vorige artikels vermeldden we reeds het ongeval dat Emile had met een fietser op 22 april. Op 17 mei werd dit ongeval door de rechtbank behandeld. De Timaru Herald bracht op 18 mei een uitvoerig verslag van de zitting uit. Waren aanwezig op de zitting: Emile met zijn advocaat, de betrokken fietser, de politieagent die de vaststelling deed en een vijftal getuigen. Emile werd overdreven snelheid verweten dermate dat hij de publieke veiligheid in gevaar had gebracht. De fietser voegde er ook de beschuldiging aan toe dat Emile hem zeer brutaal had uitgescholden. Na het horen van alle partijen weerhield de rechtbank de beschuldiging dat Emile de publieke veiligheid in gevaar had gebracht. Hij kreeg 5 pond boete en de fietser kreeg het recht in beroep te gaan. ⁽¹⁾ Zoals we vroeger signaleerden, werd de vennootschap Skeates & Bockaert in juli ontbonden. Emile nam het filiaal in Timaru van de vroegere firma in eigen beheer over.

Voortaan verschenen de vele, soms paginagrote advertenties, in zijn eigen naam. ⁽²⁾ Sociaal bleef Emile zich ook verder engageren in Timaru zoals we in 1908 reeds vermeldden. Einde 1909 werd hij verkozen tot lid van het 'Committee of the Timaru Agricultural and Pastoral Association'. ⁽³⁾

1910

Emile begon het jaar met andermaal een veroordeling door de rechtbank. Overdreven snelheid was de oorzaak. Ook al argumenteerde Emile dat hij een man vervoerde die dringend medische hulp nodig had, de rechtbank vond dit geen reden om de overtreding door de

**SKEATES AND
BOCKAERT, L^{TD}.**

BEG to advise that they have disposed of their Auckland Bicycle and Motor Business, as from June 30, 1909, to Mr. Percy B. Skeates, who will in future carry on the Business in conjunction with Mr. Geo. M. White, under the name of

**SKEATES AND WHITE,
BICYCLE AND MOTOR IMPORTERS,
68, QUEEN-ST., AUCKLAND.**

Advertentie

New Zealand Herald 1 juli 1909

vingers te zien. De rechter noemde Emile een bekwame automobilist maar redeneerde dat men het leven van de weggebruikers niet in gevaar mag brengen om iemand zijn leven te redden. Met een boete van 7\$ gerechtskosten kon Emile beschikken. ⁽¹⁾

Het huwelijk van Emile en Jeanne (24 augustus 1900) was tot dan toe kinderloos gebleven. Na bijna 10 jaar ging hun kinderwens in vervulling met de geboorte van hun zoon Frans op 23 februari. De geboorte van een zoon zal Emile een grote vreugde geweest zijn. We kunnen vermoeden dat Emile wist dat zijn nierziekte hem geen lang leven in het vooruitzicht stelde. Volgens advertenties die dit jaar verschenen, kunnen we opmaken dat Emile een netwerk van autoverkopers had. Dat hij vooral reclame maakte voor de Darracq spreekt voor zichzelf. Hij was immers de enige vertegenwoordiger van dit Franse merk in gans Nieuw-Zeeland. ⁽²⁾ Een kleine mededeling in de krant in de rubriek 'Personel items' maakt melding dat Emile ernstig ziek is. Dat zijn vele vrienden dit zullen betreuren, staat er ook in. ⁽³⁾ Emile moet hoe dan ook een succesvolle verkoper geweest zijn. Een advertentie in oktober bericht dat hij 78 Darracqs verkocht heeft sinds begin van het jaar. ⁽⁴⁾

INTRODUCED
1902

STILL THE MOST POPULAR
1910

DARRACQ

FOR
RELIABILITY. STRENGTH. SIMPLICITY.
EVERLASTING.

Introduced by E. Bockaert.

EVER SINCE THE ONLY AUTHORISED REPRESENTATIVE.

OVER 300 ON NEW ZEALAND ROADS UP TO DATE

CATALOGUES FOR 1909-1910 JUST TO HAND, WITH THE FOLLOWING FACTORY PRICES:

8/10 H.P. Twin Cylinder ...	£175	20 H.P. Four Cylinder	£400
10/12 H.P. Four Cylinder ...	£240	30 H.P. Four Cylinder	£540
14/16 H.P. Four Cylinder ...	£300	50 H.P. Six Cylinder	£700

DOUBLE IGNITION, HOODS, AND SHIELDS EXTRA.

I NOW SELL AT THE ABOVE PRICES PLUS IMPORTING EXPENSES.

SPECIAL NOTICE I

I KEEP IN STOCK £2500 WORTH OF DUPLICATE PARTS for all Models right back to 1902; needless to say that these are only supplied to owners of Darracqs bought through A. Darracq, and Coy.'s Authorised Agents.

OPPOSITION.

Other Firms advertising Darracqs in this Paper are only confirming my statements about the suitability of the famous Darracq Car by envying me my agency, and by importing the Cars by hook or by crook. They tried other makes before. **BEWARE OF THEIR PRICES.**

GUARANTEE.

ON BEHALF OF A. DARRACQ AND CO., Paris, I give a WRITTEN GUARANTEE with every Car sold by me or my authorised Sub-agents, but WILL NOT RECOGNISE any defect or claim on Cars sold through outsiders.

For further information and prices write to

E. BOCKAERT,
NEW ZEALAND REPRESENTATIVE FOR A. DARRACQ, LTD.,
PARIS.

Advertiser

Timaru Herald 8 oktober 1909

Good Advice.

—
MY BEST AND HONEST ADVICE to intending purchasers of Motor Cars is not to listen to what the opposition tell you about the NEW FAMOUS

14-16 Darracq

—
DO NOT ORDER ANY CAR until you have inspected the SAMPLE CAR to arrive in a few weeks, which will be dismantled in the presence of three unbiassed experts for complete inspection.

—
ITS FINISH is superb.

ITS PRICE is beyond all comprehension.

ITS LIGHTNESS is a revelation to the whole world.

IT IS FULLY GUARANTEED.

—
For fullest particulars, write or call.

E. BOCKAERT,

TIMARU.

1911

Op 11 maart kwamen 84 autohandelaars uit Timaru en wijde omgeving samen om hulde te brengen aan een zekere Charlie Stevenson. Deze had met een Darracq een record gebroken dat blijkbaar wereldwijd bekend was. Emile moet hierbij een rol gespeeld hebben, want hij kreeg felicitaties vanuit Engeland. Als vertegenwoordiger van het merk Darracq in heel Nieuw-Zeeland had Emile de eer Stevenson een gouden uurwerk aan te bieden. Ook de twee mekaniekers die Stevenson tijdens zijn prestatie hadden bijgestaan, werden beloond met een sigarettenkoker. ⁽¹⁾ Emile zal allicht geweten hebben dat de nierziekte (ziekte van Bright) waaraan hij leed hem ooit fataal zou worden. Maar dat de fatale afloop zo dichtbij was, zal hij niet verwacht hebben. Drie dagen voor zijn overlijden liet

hij nog een advertentie verschijnen in de regionale krant. ⁽²⁾

Emile overleed in zijn woning op 21 oktober. Diverse kranten publiceerden een overlijdensbericht.

1911-1967

Na het overlijden van Emile zette zijn weduwe, de 32-jarige Jeanne, de autohandel verder. Daarbij had ze ook de zorg voor haar 21 maanden

The Famous 14-16 DARRACQ.

A CAR, HAVING BEEN DRIVEN SEVERAL THOUSANDS MILES IN FRANCE, ENGLAND, AUSTRALIA, AND NEW ZEALAND, NOW ON VIEW. THE CAR IS DISMANTLED, AND ALL WEARING PARTS CAN BE INSPECTED BY ANYONE INTERESTED.

GUARANTEE :

I GIVE A FULL GUARANTEE WITH EACH CAR.

SPECIAL NOTICE :

I AM ALSO PREPARED TO CONTRACT FOR THE MECHANICAL UP-KEEP OF THE NEW 14-16H.P. DARRACQ, AT 20 PER CENT. LESS THAN ANY PREVIOUS MODELS. I WILL MAKE THIS CONTRACT FOR ONE OR A NUMBER OF YEARS.

E. BOCKAERT, Timaru.

SUB AGENTS :

John Chambers and Sons, Dunedin. A. W. Smith and Sons, Christchurch.
Davys and Boyd, Hastings. J. E. Shoates, Palmerston North. G. W.
Woods, Invercargill. Skeates and White, Auckland.

Advertentie

Timaru Herald 3 maart 1910

den oud zontje Frans. In het kader van de erfenisregeling liet Jeanne in april 1912 de nieuwe wagen van Emile verkopen. ⁽¹⁾

In 1913 zien we aan de diverse advertenties dat Jeanne dringend op zoek is naar een bekwame meestergast mechaniker. ⁽²⁾

In november 1913 nam Jeanne deel aan de handelsbeurs in Timaru met een uitgebreide autostand. ⁽³⁾ Blijkbaar verwachtte ze veel van de handelsbeurs. In januari van het jaar erop had ze maar liefst 52 auto's in voorraad in de toonzaal van haar garage. ⁽⁴⁾ Ondertussen zette ze de promotie zoals Emile ze zou hebben gevoerd verder en liet ze ook opvallende advertenties verschijnen in de regionale krant. ⁽⁵⁾

In november bestelt het stadsbestuur van Timaru een nieuwe ziekenwagen in Bockaerts garage en betaalde Jeanne een voorschot van

THE LAST WORD IN MOTOR CAR CONSTRUCTION.

A Sample of the Incomparable

14/16 DARRACQ

HAS JUST ARRIVED,

And may be Inspected, for a Few Days Only,

—AT—

JOHN CHAMBERS & SON LTD.,

LOWER HIGH STREET.

Mr Bockaert, the Sole New Zealand Representative, will be pleased to demonstrate the Car and prove its wonderfully sound and simple construction. Just call and see it, and then ask for the price. It will astound even all experts.

**68 CARS SAME AS THIS SAMPLE SOLD IN NEW ZEALAND
SINCE NOVEMBER 1, 1909.**

Advertentie

Timaru Herald 13 april 1910

100 pond. ⁽⁶⁾ De eerste wereldoorlog die op 28 juli 1914 in Europa uitbrak, liet ook Nieuw-Zeeland niet onberoerd. Heel wat soldaten uit Nieuw-Zeeland streden samen met de Engelsen in België en Noord-Frankrijk. Om de families die soldaten aan het front hadden te steunen, werd in Timaru een 'Woman's Patriotic League' opgericht.

A Motor Year! A Record Year!

- F O R -

14-16 DARRACQ.

Some people said 15 months ago: The proof of the pudding etc. The unanimous reply is: The pudding has been eaten and the proof a universal verdict.

OUT ON THEIR OWN.

78 SOLD SINCE JANUARY 1st.

No Roads Too Rough.

No Hills Too Steep.

THEY RUN ON THE CHEAPEST BENZINE BETTER THAN OTHERS ON THE DEAREST PETROL. THEY ARE EVERLASTING.

E. Bockaert, Timaru.

Advertentie

Timaru Herald 12 oktober 1910

Tijdens de bijeenkomst van de vereniging op 26 november gaf Jeanne een uiteenzetting over België. Tevens werd aangekondigd dat 5500

AN IMPERIAL ORDER !

**The Indian Government have ordered 30
of the 15 h.p. model Darracq Cars**

For Official use at the forthcoming Coronation Dunbar at Delhi.

A Large Shipment of these Models to hand shortly.

CATALOGUES AND PRICES ON APPLICATION.

E. BOCKAERT. Timaru.

Advertentie

Timaru Herald 18 oktober 1911

DEATHS.

CALDWELL.—At Chalmers Manse, Timaru, on the 21st inst., Jean Ramsay, elder daughter of the Rev. A. Macaulay Caldwell; aged 13 years and 8 months.

Funeral to-day (MONDAY) at 1.50 p.m. No flowers, by request.

BOCKAERT.—On October 21st, at his residence, Ot puna Road, Timaru, Emil, the beloved husband of Janni's Bockaert; aged 33 years.—Deeply regretted.—R.I.P.

SPEER.—On Saturday, 21st Oct., at the Timaru Hospital, Arthur James Speer; aged 52.

Overlijdensbericht

Timaru Herald 27 oktober 1911

eerste verwijzing in de media die we vinden over Frans. ⁽⁸⁾

In september 1915 verschijnt in de regionale krant een artikel met als titel: 'The poor Belgians'. Uit dat artikel kunnen we opmaken dat Jeanne een brief heeft ontvangen van een tante die in De Panne woont. Deze bedankt de schenkers van de kisten met kledingstukken die uit Australië en Nieuw-Zeeland bij haar zijn toegekomen. De tante schreef dat de kinderen niet alleen verrast waren met de nieuwe kledij, maar zeker evenveel met het snoepgoed dat in de zakken ervan meegestuurd was. Blijkbaar woonde de tante samen met een zuster van Jeanne in een villa in De Panne die dienst deed als opvangcentrum voor kinderen. Ze vroeg Jeanne tenslotte vooral zwarte kinder-

nieuwe kledingstukken naar Engelse en Belgische mensen in nood waren verstuurd. ⁽⁷⁾

Begin december 1914 werd nog een andere steungroep opgericht. 'The Great Britain and Belgium Relief Committee' besloot in de scholen van Timaru en omgeving een 'Belgian Food Fund' of een spaaractie te lanceren om de Belgische kinderen te steunen. Op de lijst van de mensen die een gift aan het fonds schonken, vinden we uiteraard Jeanne, maar ook haar zoontje Frans. Dit is de

overalls te sturen. ⁽⁹⁾

Over de brand in Bockaerts garage die in november 1915 uitbrak, schreven we reeds. Vele kranten brachten er een uitgebreid verslag over. De schade in de garage in de Strathallen Street moet nog niet hersteld zijn, want toen er een dodelijk ongeval op het einde van de maand gebeurde, werden de autowrakken overgebracht naar de Bockaert ga-

DEATHS.

BOCKAERT.—On Saturday, October 21, at his residence, Timaru, Emil Bockaert, late of Auckland, Belgian by birth.

BUTLER.—On October 26, at Abbotsford Terrace, Devonport, suddenly, Eliza Grace, beloved wife of E. A. Butler, in her 53rd year.

Funeral will leave her late residence at 3 p.m. to-day (Friday) for O'Neill's Point Cemetery.

KEMP.—On October 25, at his daughter's (Mrs. Fittersall) residence, Station Road, Otahuhu, Thomas Kemp, late of Brookby, at the age of 17.

Funeral leaves his daughter's residence, Station Road, Otahuhu, for the Symonds-street Cemetery at 1 p.m. to-morrow (Saturday). Friends please accept this intimation.

Overlijdensbericht

New Zealand Herald 27 oktober 1911

AUCTIONEERS.

O'CALLAGHAN AND LeCREN, LTD.

AUCTION SALE.

DARRACQ MOTOR CAR.

O'CALLAGHAN & LeCREN, LTD.,
 have received instructions from
 the Trustees in the Estate of the late
 Emil Bockaert to Sell on

SATURDAY, 20th,
 15 H.P. DARRACQ MOTOR CAR

NOTE.—This Car is absolutely new,
 and of the Latest Model. In order
 to close the Estate, the Car is for
 Absolute Sale.

ON VIEW TO-DAY IN THE MART

O'CALLAGHAN & LeCREN, LTD.,
 Auctioneers.

Advertentie
Timaru Herald 17 april 1912

stond zijn moeder Jeanne samen met andere moeders in voor de consummaties. ⁽¹²⁾ Op de jaarlijkse prijsuitreiking in december kreeg Frans een prijs voor zijn vaardigheid in lezen. ⁽¹³⁾

In juni 1919 liet de 40-jarige Jeanne de garage en de autohandel over aan een zekere H.W. Aker, invoerder van auto's van het merk Buick, Darracq en Chevrolet. ⁽¹⁴⁾ De garage bleef onder de naam 'Bockaert LTD' uitgbaat. Een voorlopige onbegrijpelijke advertentie vinden we in april 1920. De ondertussen 41-jarige Jeanne verkoopt haar

FOREMAN MECHANIC.

WANTED, immediately, First-class
 MOTOR FOREMAN MECHANIC;
 must be good tuner. Also, GENERAL
 MECHANIC. State wages required. All
 applications treated as confidential. Reply,
 with copy of references, before Saturday,
 8th inst.

BOCKAERT'S LTD.,
 Garage, Timaru.

Advertentie
Timaru Herald 7 februari 1913

rage in de Barnard Street.
⁽¹⁰⁾

De oorlog in Europa had blijkbaar ook invloed in de reclame. Een advertentie voor auto's van het merk Buick verschenen in augustus 1916 is wel merkwaardig. Oorlogsvliegtuigen uitgerust met de 'Valve-in-Head-Motor' staan model voor dezelfde motor die in de Buickauto worden gebruikt. ⁽¹¹⁾

In 1917 vinden we opnieuw verwijzingen naar Frans. Hij liep school in de 'Boy's High School' van Timaru. Tijdens de sportdag van november stond zijn moeder Jeanne samen met andere moeders in voor de consummaties. ⁽¹²⁾ Op de jaarlijkse prijsuitreiking in december kreeg Frans een prijs voor zijn vaardigheid in lezen. ⁽¹³⁾ In juni 1919 liet de 40-jarige Jeanne de garage en de autohandel over aan een zekere H.W. Aker, invoerder van auto's van het merk Buick, Darracq en Chevrolet. ⁽¹⁴⁾ De garage bleef onder de naam 'Bockaert LTD' uitgbaat. Een voorlopige onbegrijpelijke advertentie vinden we in april 1920. De ondertussen 41-jarige Jeanne verkoopt haar inboedel. Geldgebrek zal allicht niet de reden geweest zijn na de overname van haar zaak het jaar ervoor. ⁽¹⁵⁾ Misschien geven toekomstige digitaliseringen hiervoor een verklaring. Tijdens de sportdag van zijn school in oktober 1920 behaalt Frans de 3^e plaats in de hindernis-

The Judgment of Paris on the New 1914 **DARRACQ.**

THE MOST FREQUENTED AND BEST PATRONISED STAND at the Salon is where the NEW DARRACQS are exhibited. These Cars are the Fascinating Production of an Entirely Transformed Factory Organisation.

BOCKAERT'S, Ltd.

Taxi and Touring Cars for Hire. **Tours Arranged,**
GARAGE OPEN DAY AND NIGHT. NIGHTWATCHMAN IN CHARGE. TELEPHONE 294
GEORGE BOWKER,

LAND AND ESTATE AGENT,
SHAREBROKER,
AND INSURANCE AGENT.

Advertenties

Timaru Herald 28 maart 1914

koers. ⁽¹⁶⁾ Lang nadat Jeanne de handel in Timaru overgelaten had, bleef de nieuwe eigenaar de oude naam 'Bockaert's garage' behouden. Dit kunnen we lezen in een reisverslag verschenen in de Timaru Herald. ⁽¹⁷⁾

1914 **DARRACQ.** Price List

12 H.P. 5-SEATER, COMPLETE AND READY FOR THE ROAD	£376
12 H.P. 3-SEATER, COMPLETE AND READY FOR THE ROAD	£356
16 H.P. 5-SEATER, COMPLETE AND READY FOR THE ROAD	£425
16 H.P. 3-SEATER, COMPLETE AND READY FOR THE ROAD	£410
16 H.P. 3 AND 5-SEATERS DE LUXE	£25 EXTRA
ALL MODELS EQUIPPED WITH C.A.V. ELECTRIC LIGHTING, AND FIVE INTERCHANGEABLE WHEELS.	

BOCKAERT'S, Ltd.

Taxi and Touring Cars for Hire. **Tours Arranged,**
GARAGE OPEN DAY AND NIGHT. NIGHTWATCHMAN IN CHARGE. TELEPHONE 294.

Advertentie

Timaru Herald 18 april 1914

Where Engine Failure Means Death Valve-in-Head Motors Prevail

The air-scouts go about, their work in planes shot through space by Valve-in-Head engines. They can trust their lives and their missions to nothing less than what they believe is the surest, most powerful form of motor.

The enemy planes in the air and the special airship guns from the earth are vigilant. A journey through the air, hazardous enough because of storms or contrary air currents, is rendered far more perilous by the exacting conditions and extraordinary dangers of war.

In war planes, in racing motor boats, on the speedway, Valve-in-Head motors are demonstraiting the claims made by Buick owners.

Valve-in-Head is not all of Buick sturdiness. But it fitly symbolizes the character of the car. What Valve-in-Head is among motors, Buick is among cars.

Regardless of the car you buy or the price you pay, nowhere can you get better value.

BOCKAERT, LTD.,
SOUTH CANTERBURY AGENTS.

Catalogue and detailed specifications, furnished on request.

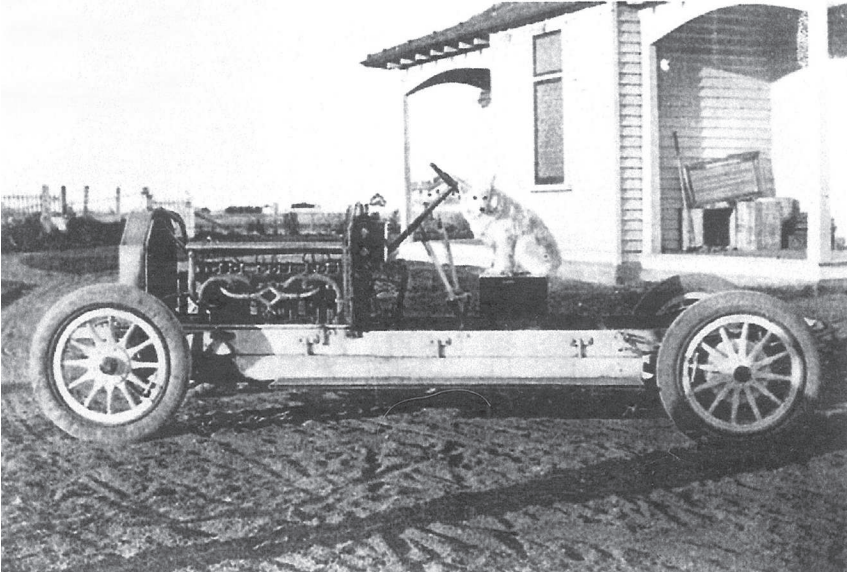
Roadsters and Touring Cars

Buick
Pioneer Builders of Valve-in-Head Motor Cars

*Advertentie
22 augustus 1916*

Pas in 1935 vinden we opnieuw een spoor naar Jeanne en haar zoon. Frans, inmiddels landbouwer op een hoeve in St.-Andrew, wordt in januari met hersenvliesontsteking in het ziekenhuis van Timaru opgenomen. Amper 14 dagen later overlijdt hij. ⁽¹⁸⁾ Jeanne vervulde de erfenisformaliteiten. Uit die documenten kunnen we opmaken dat ze ook in St.-Andrew woonde. Bij haar zoon? ⁽¹⁹⁾ Vermoedelijk is ze na het overlijden van Frans naar Timaru teruggekeerd. Toen ze op 26

*De Darracq van Emile (1909).
Serpolette's Tricycle: september 2012*

mei 1958 op 79- jarige leeftijd haar testament opmaakte, was haar adres: Richmondstreet nr. 8. Zij zal er ook op 1 maart 1967 op 88- jarige leeftijd overlijden. ⁽²⁰⁾

EMILE LEEFT VERDER IN DE GESCHIEDENIS

Is Emile in zijn familie volledig in de vergetelheid geraakt en in zijn geboortedorp volslagen onbekend, in de geschiedenis van de autohandel en alles wat erbij komt kijken leeft hij verder. Tussen 1924 en 1931 wijdden een aantal kranten een uitgebreid artikel aan de oprichting van de Auckland Automobile Association (A.A.A.), opgericht in 1902. Emile wordt geciteerd als één van de oprichters ervan. Uit de artikels kunnen we opmaken dat Emile deel uitmaakte van de jury binnen de A.A.A. die moest oordelen of iemand bekwaam was om met een auto te rijden. De voorloper als het ware van het nu bekende 'rijbewijs'. ⁽¹⁾

Meer dan 100 jaar na zijn overlijden werd in het septembernummer van 2012 van het tijdschrift 'Serpolette's Tricycle', dat maandelijks in Australië verschijnt, een artikel gewijd aan de handelsactiviteiten van Emile in Nieuw-Zeeland. ⁽²⁾ In het artikel met als titel 'Bocky'

and the South Island Darracqs' wordt de 16 jaar dat Emile handel dreef in Nieuw-Zeeland samengevat. De nadruk ligt op het feit dat hij een grote rol speelde in het populair maken van de auto als vervoermiddel. Uit het artikel leren we ook dat zijn vertrek uit Auckland in 1905 en het zich vestigen in Timaru kadert in de commerciële strategie van de firma Skeates & Bockaert die hij samen met de gebroeders Skeates in 1898 oprichtte. Aanvankelijk was het zijn bedoeling in Christchurch het 'hoofdkwartier' van zijn activiteiten in het zuidelijke eiland te vestigen. Om praktische redenen vestigde hij zich tenslotte in Timaru daar de verbinding tussen haven en stad er veel gemakkelijker waren dan tussen Lyttelton en de stad Christchurch. ⁽³⁾

Ook Jeanne, de echtgenote van Emile, wordt in het artikel als een van de eerste vrouwelijke automobilisten vermeld en zo haar steentje bijdroeg om autorijden bij het vrouwelijke publiek populair te maken. Emile verkocht auto's van diverse merken maar maakte vooral de luxueuze Darracq populair in Nieuw-Zeeland. Zijn persoonlijke vriendschap met de Franse Alexandre Darracq, ontwerper en fabrikant van deze wagen, zal er wel voor iets tussen gezeten hebben. Na zijn vroegtijdig overlijden bleef Jeanne de autohandel verder zetten tot ze in 1916 de handel overliet. De zaak bleef verder de naam 'Bockaert's garage' dragen. Het artikel wordt o.m. geïllustreerd met een foto van de auto waarmee Emile in 1909 reed. De foto is genomen tijdens een grote onderhoudsbeurt van de wagen. Merkwaardig is de hond die op de plaats van de chauffeur zit. Is dat de poolhond die Emile in 1902 kreeg?

Tot zover het artikel van Alan Meredith. Het is wel jammer dat de schrijver ervan geen enkele bron vermeldt.

Maurice MICHIELS

Bronnen:

1905

¹ Press 12 januari 1905

² Timaru Herald 29 april & Otago Witness 5 mei 1905

³ New Zealand Herald 12 augustus 1905

⁴ New Zealand Herald 22 juli 1905

⁵ Otago Witness 8 november 1905

1906

- ¹ New Zealand Herald 9 maart 1906
- ² Auckland Star 30 oktober 1906 & Timaru Herald 6 november 1906

1907

- ¹ New Zealand Herald 9 maart 1907
- ² Timaru Herald 26 maart 1907
- ³ Observer 6 april 1907
- ⁴ Timaru Herald 26 juni 1907
- ⁵ Otago Witness 10 juli 1907
- ⁶ Timaru Herald 22 juli 1907
- ⁷ Timaru Herald 13 december 1907
- ⁸ Timaru Herald 31 juli 1907
- ⁹ Timaru Herald 1 november 1907
- ¹⁰ Timaru Herald 12 november 1907
- ¹¹ Timaru Herald 2 november 1907
- ¹² Timaru Herald 31 december 1907 & Star 31 december 1907

1908

- ¹ Timaru Herald 3 april 1908

1909

- ¹ Timaru Herald 18 mei 1909
- ² Timaru Herald 9 oktober 1909
- ³ Timaru Herald 13 december 1909

1910

- ¹ Timaru Herald 14 januari 1910
- ² Timaru Herald 3 maart 1910
- ³ Timaru Herald 16 mei 1910
- ⁴ Timaru Herald 12 oktober 1910

1911-1967

- ¹ Timaru Herald 17 april 1912
- ² Press 7 februari 1913
- ³ Press 13 november 1913
- ⁴ Timaru Herald 26 januari 1914
- ⁵ Timaru Herald 28 maart 1914 & 18 april 1914
- ⁶ Timaru Herald 18 november 1914
- ⁷ Timaru Herald 27 november 1914
- ⁸ Timaru Herald 5 december 1914
- ⁹ Timaru Herald 1 september 1915
- ¹⁰ Timaru Herald 25 november 1915
- ¹¹ Timaru Herald 22 augustus 1916
- ¹² Timaru Herald 3 november 1917
- ¹³ Timaru Herald 1 december 1917
- ¹⁴ Timaru Herald 7 juni 1919
- ¹⁵ Timaru Herald 29 april 1920
- ¹⁶ Timaru Herald 15 oktober 1920

¹⁷ Timaru Herald 8 mei 1925

¹⁸ Burths, Deats & Marriages/Timaru 1935/nr. 1477

¹⁹ Archives New-Zealand/ Christchurch office/ Ch.145

²⁰ Burths, Deats & Marriages/Timaru 1967/nr. 33181

EMILE LEEFT VERDER IN DE GESCHIEDENIS

¹ Auckland Star 21 februari 1924 - Auckland Star 9 maart 1926 - New Zealand Herald 14 april 1928 en New Zealand Herald 15 januari 1931

² Internet: Serpolette's Tricycle. Nummer 5, september 2012, p. 3-5

³ Sedert 1964 is de haven Lyttelton verbonden met de stad Christchurch door een tunnel.

SPROKKELS UIT HET RIJKE AALTERSE ARCHIEF VAN HOECKE? BIENFAIT! EEN AALTERSE VONDELING, 1827-1828.

Het vrijwilligerswerk in het Aalterse gemeentearchief brengt regelmatig (onverwachte) details naar boven. Momenteel wordt vooral werk gemaakt van het (her)klapperen van de 19de-eeuwse registers van de burgerlijke stand. Om die taak correct uit te voeren, moeten de vrijwilligers een flink stuk van elke (overlijdens)akte lezen. Ze doen dit vooral met het oog op het vermelden van de burgerlijke staat en stoten hierdoor al eens op echte bijzonderheden. Meer dan één vrijwillige medewerker wees al op de grote kindersterfte, de vele soldaten die in actieve dienst overleden, alsook op het veelvuldig overlijden van (Gentse, geplaatste) vondelingen. Al deze vaststellingen verdienen in principe meer aandacht door een gedetailleerde studie. Er is dus nog veel werk voor genealogen, heemkundigen en ook historisch-geschoolden.

Een echte Aalterse vondeling is een grote zeldzaamheid. In 1987 publiceerden we al een artikeltje over Joannes Francies Van Aeltre ⁽¹⁾, in onze gemeente gevonden in 1843. We besteedden toen vrij veel aandacht aan de algemene (sociaaleconomische) context van het te vinden leggen van kinderen. We wisten dat dit in Aalter geen uniek feit was. Toen schreven we echter dat we voor een dergelijk feit in 1827 geen *akte van vinding* konden traceren. Door de vrijwilligerswerking botsten we wel op de akte en we slaagden er ook in wat meer gegevens over het gevonden kind, met name Constantin Bienfait, bijeen te sprokkelen. In deze korte bijdrage zullen we ons beperken tot de (schaarse) feiten, zonder deze gebeurtenis echt in een breder kader te plaatsen, waarvoor we graag naar het al vermelde artikel verwijzen. Het lokale kader geniet uiteraard wel onze belangstelling.

EEN EIGENAARDIGE VONDST

De geboorteakte van Constantinus Bienfait kan moeilijk letterlijk als opvallend worden bestempeld. Bij het gewoon doorbladeren van het geboorteregister van 1827 zal quasi niemand merken dat er een *speciale* is aan te treffen. Zoals toen gebruikelijk staan er drie akten op de bladzijde. De geboorte-, of beter vondelingenakte, van Joannes Francies Van Aeltre daarentegen had een dubbele omvang. Dit geeft

meteen ook aan dat we niet zoveel bijzonderheden kunnen verwachten. De akte telt hooguit enkele, dicht bij elkaar geschreven, extra regels tekst. De aanvang is identiek aan alle andere akten met vermelding van een principale aangever. In de overgrote meerderheid is dit de vader. Concreet gaat het hier om Franciscus Poppe, een achtentwintigjarige wever, die verklaarde “*dat van deezen nagt [14 maart] ten dry uren, hy heeft gevonden in het varkens kot van Const[ant]inus Kleppe, tot Aeltre, wyk Kattewegel een kind zoo en gelyk hy het zelve ons vertoonde en gebunselt was in een stuk van een gebreyden lyfrok, een stuk van eenen blauwen lynwaeten lap en een stuk van eene failde op alle welke stukken geene letteren nog geene kenteekenen te bevinden waeren*”. Deze regeltjes bevatten al heel wat, maar roepen toch ook vragen op.

Zoals gebruikelijk is rudimentair omschreven hoe het kind was gekleed, of beter was ingepakt, hier zeer duidelijk omschreven als *gebunselt*, m.a.w. met doeken omwonden of omzwachteld, mogelijks zelf afgeleid van *bindsel*.⁽²⁾ Het gaat om een typisch gebruik voor kleine kinderen, die we nu een pamber zouden omdoen. Deze kledingwijze was echter veel meer dan dat en bemoeilijkte vaak het verversen. Het achterliggende idee was dat het kind goed tegen koude en tocht moest worden beschermd.⁽³⁾ Dit laat veronderstellen dat de ouder(s) wenste(n) dat het kind wel degelijk in leven bleef, ondanks de vermoedelijke onmogelijkheid het zelf op te voeden. Dit kunnen we in zekere zin ook afleiden uit de *inbunseling*. Er zijn enkel stukken stof of stukjes (vermoedelijk oude) kleding gebruikt. Lijnwaad of linnen verloor in de eerste helft van de 19de eeuw langzamerhand aan belang als kledingstof. Het bleef wel van belang voor de (blauwe) mannenkielen.⁽⁴⁾ Doornik was toen nog een belangrijk centrum voor breiwerk, gebruikt voor sokken, mutsen, onderkleding en ook kinderkleding. Een deel van de productie kwam ook bij de landelijke bevolking terecht.⁽⁵⁾ De betekenis van *lijfrok* is niet helemaal duidelijk, nu eens is het een stuk bovenkleding voor het hele lichaam (combinatie rok + lijfje), dan een trui en nog een andere keer een stuk gebreide onderkleding.⁽⁶⁾ Over de betekenis van *failde* tasten we, met deze schrijfwijze, helemaal in het duister.⁽⁷⁾ Bij De Bo is zelfs geen gelijkaardig woord te vinden, maar mogelijks is het met ons *huidig* dialectwoord *faalde* te associëren.⁽⁸⁾ Het is dan op zijn beurt vermoedelijk afgeleid van *l'afuyeuere* en *falie*, een kapmantel zonder mouwen of een zwart zijden of wollen stuk stof als rouwkledij.⁽⁹⁾ Toch mogen we hoogstwaarschijnlijk besluiten dat de *bunsel* niet van luxe getuigde.

Belangrijk bij deze beschrijving is ook de vermelding dat er “*geene letteren nog geene kenteekenen*” op de kleding voorkomen. Het te vondeling leggen van een kind was een extreme maatregel. De manier waarop en het tijdstip duiden er op dat de ouder(s) wenste(n) onbekend te blijven. Of toch alvast voor een poosje. In de hoop dat het ooit beter zou gaan, lieten sommigen een herkenningsteken, zoals bv. een doormidden gescheurde speelkaart, achter. En dergelijk teken, soms ook een briefje, zou o.a. later de connectie moeten vereenvoudigen en de hereniging mogelijk maken. ⁽¹⁰⁾ Maar van dit alles was dus geen sprake.

Een derde element is het tijdstip van de vondst. Bij het te vondeling leggen van een kind hoopte men uiteraard niet te worden betrapt. Het spreekt dan voor zich dat dit in het duister gebeurde. Het vinden van het jongetje om drie uur 's nachts bevestigt dit. Maar hiermee rijzen meteen ook vragen. Wat deed een jonge man op dat tijdstip in ander-mans varkenshok? De akte van vinding is ook maar om drie uur in de namiddag opgesteld. Wat gebeurde in die tijdsspanne van twaalf uur? Dit laatste valt mogelijk te verklaren door het document aan een grondig onderzoek te onderwerpen. De akte is namelijk meeondertekend, als getuige, door veldwachter Jan-Baptist De Baets. Misschien verwittigde men hem na de vondst. Gezien het vinden van een kind nu niet bepaald een landelijk- of velddelict is, mocht die politiedienaar geen proces-verbaal opstellen. Maar gezien het kind niet in een officiële vondelingenschuif was gedeponerd, moest wel een dergelijk document van het strafbare feit worden opgemaakt. Hiervoor moest men dus naar de burgemeester, Charles Joseph Francies De Seille. Voor deze periode zijn echter geen afzonderlijke (registers van) processen-verbaal bewaard. ⁽¹¹⁾ Geen nood in feite, want de burgemeester omschreef de vindingsakte in het register van de burgerlijke stand als een proces-verbaal (zoals de wet voorschrijft; maar de handtekening van de effectieve aangever, ondanks de melding van mee-ondertekening, ontbreekt in dit geval).

Keren we terug naar de vinder. Helaas bestaat er voor Aalter geen bevolkingsregister voor dat tijdstip, wat het achterhalen van extra persoonsgegevens over zowel Francies Poppe als Constantin Cleppe (de naam werd door elkaar met C of K geschreven) flink bemoeilijkt. Voor die laatste valt dit, gezien de minder-frequent voorkomende naam, al bij al nog mee. Constantin Cleppe huwde in Aalter op 9 januari 1812 met Maria Jacoba Verho(e)ye. Het koppel kreeg tussen 1812 en 1821 zeker vijf dochters. De man werd doorgaans als

daghuerman vermeld, een zeldzame keer als wever, terwijl hij voor zijn huwelijk dienstknecht was. Zij was toen spinster en haar ouders waren evenzeer in die textielbranche actief. Geen van beiden kon naamtekenen. Het paar hoorde dus duidelijk tot de gewone of armere arbeidende klasse. De mogelijkheid dat zij eventueel de ouders van de vondeling zouden zijn, lijkt ons eerder gering. Hun sociale status en hun leeftijd (41 en 39 jaar) sluiten dit echter niet uit. Het feit dat de vrouw al zes jaar geen kind meer baarde, is een argument pro. En wie zou een kind in zijn eigen stal te vinden leggen? Dit zou echter ook een doordachte keuze kunnen zijn. Maar toch.

Maar wat als we het doopceel van Francies Poppe eens tegen het licht houden? De eerste vraag die dan bij ons opkomt, en die we hoger al formuleerden, is uiteraard wat een jonge man om drie uur 's nachts in andermans varkenshok uitricht. Het was daarenboven midden maart, misschien bere(n)koud. De goegemeente zal dit volgens ons overwegend beschouwen als een vrij loense zaak. Geschiedenis schrijven berust ook al eens op enig toeval en laten nu net twee simpele briefjes deze stelling onderschrijven. ⁽¹²⁾ Er is weliswaar een kleine kanttekening te maken bij het ene: er sloop een fout in de data. Deze moet op een (begrijpelijke) schrijffout berusten. Het eerste is gedateerd op 12 februari 1828 en behelst de opdracht om een zekere Francies Poppe door de veldwachter te doen vermanen om zich in het "*Parket ten Paleize van Justitie*" aan te bieden, om van daaruit naar de gevangenis te worden geleid. Dit document bevat weinig specificatie, maar vermeldt wel nog dat de betrokkene tot een *gevangzitting* is veroordeeld door de correctionele rechtbank. Het tweede document is gedateerd op 9 mei 1828 en deelt de vrijlating van Poppe mee. We krijgen bijkomende informatie: Francies Poppe is 28 jaar, geboren in Ruiselede maar uiteraard woonachtig in Aalter en wever van beroep. Het briefje meldt ook dat de man tot één maand effectieve gevangenis was veroordeeld door de correctionele rechtbank van Gent, op datum van 7 december 1828. Dit laatste moet logischerwijze 1827 zijn. Die veroordeling betekent uiteraard niets in verband met onze vondeling. Ze maakt alleen duidelijk dat we vermoedelijk met geen brave jongen hebben te doen. Alleen weten we niet waarom hij werd veroordeeld. Dat het om dezelfde persoon gaat, is vrij zeker, gezien de ook al weinig voorkomende familienaam in Aalter en zijn leeftijd.

Dus opnieuw de vraag: passeerde hij gewoon? En hoorde hij een kind schreien? Het is uiteraard mogelijk dat hij in het holst van de nacht bijvoorbeeld op dievenpad was. Naar het einde van de winter toe was

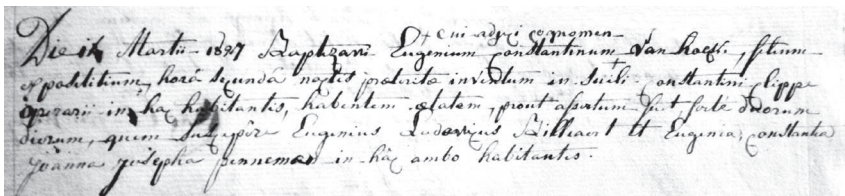
voedsel en diervoer al eens schaarser. En ook een dief kan een hart hebben.

Maar er is in zekere zin nog een voor hem vervelend feit. Hij was zeker tot huwbare leeftijd gekomen. En wat blijkt? We vonden in Aalter het huwelijk van een Francies Poppe met een zekere Rosalia Van Wassenhove, een negentienjarige spinster. De man was ook wever en geboortig van Ruiselede. We noteerden voor hem enkel een miniem leeftijdsverschil. Maar de gelijkenissen zijn te treffend. Maar het meest sprekende is de huwelijksdatum, namelijk 15 juni 1826, of zo goed als dag op dag negen maanden voor de geboorte van de vondeling ... En een wever-spinsterkoppel had het waarschijnlijk niet breed, zij was erg jong ...

Dit is uiteraard geen bewijs, verre van ... De geboorteregisters nemen alras alle verdenkingen op hem weg. Op 20 januari 1827 namelijk beviel zijn jonge vrouw al van een eerste dochtertje, dat trouwens al op 9 februari daaropvolgend stierf. In september 1828 volgde een zoon.

Dit betekent ook dat het voort zoeken naar de ouders een quasi onbegonnen zaak is. Soms werd een te vinden gelegd kind vooraf gedoopt. In het Aalterse (kerkelijk) doopregister zijn echter geen kinderen te vinden, die niet in het (burgerlijk) geboorteregister zijn ingeschreven. ⁽¹³⁾ En ook, de Kattewegel is een wat bosrijke grenszone met Lotenhulle en Ruiselede. Het kind kon dus ook uit die buurt komen. Pittig detail, ook de vondeling in 1843 werd in dezelfde buurt gevonden.

Om de vondst van het kind af te sluiten, nog even aandacht voor de naam van de jongen. Dat zal vermoedelijk geen gemakkelijke keuze zijn geweest. Een gemakkelijheidsoplossing voor een voornaam was mogelijks het raadplegen van de heiligenkalender. Op 14 maart komt echter geen Constantinus voor. Het lijkt ook aannemelijk dat geen enkele van de aangevers of getuigen zal geneigd geweest zijn zijn naam aan het kind door te geven. Werd dan maar gekozen voor

The image shows a handwritten Latin baptismal record. The text is written in a cursive script and reads: "Die 14 Martii 1827 Baptizavit Eugenium Constantinum Van Hoecke, filium ex publico, hanc suam nocte procreta inventum in Aalteri, ontantoni Poppe operarii in hac habitantis, habentem glabrum, prout asertum fuit foris deorum dierum, quem baptizavit Eugenius Ludovicus Sillaert et Eugenia, conjuges Joannes Josephus Penneman in hac ambo habitantis."

Doopakte Eugène Constantin Van Hoecke

een (voor ons althans) afwezige betrokkene, de eigenaar van het varkenshok, Constantinus?

En laten we het inzake familienaam houden op een fantasietje. Of was het een echt mooi kind? Of een goede zaak? Voor wie?

Voor die naamgeving namen we ook een kijkje in het doopregister. Dit loonde zeker de moeite. Onze vondeling werd ook de dag van vinding nog gedoopt, helaas is – zoals toen gebruikelijk – het uur niet vermeld. Een eerste inhoudelijke afwijking tegenover de burgerlijke registratie is de naam van het kind. De voornaam luidde nu Eugène Constantin (*Eugenium Constantinum* met de Latijnse accusatiefuitgang) en als familie-, en in dit geval zeker beter, achternaam werd (begrijpelijk) geopteerd voor Van Hoecke. Mogen we hieruit afleiden dat de doop plaats vond voor de opmaak van de vindingsakte? Maar waarom zou die naam dan niet worden gerespecteerd? Omdat naamgeving het prerogatief van de ambtenaar burgerlijke stand was? Helaas begrijpen we de achteraf bijgeschreven opmerking bij de naam niet. Over de doopnaam krijgen we duidelijkheid door de zogenaamde doopheffers, of meter en peter. Deze waren enerzijds Eugenius Ludovicus Billiaert en anderzijds Eugenia Constantia J. J. Penneman. Die eerste is hoogstwaarschijnlijk een 21-jarige bakkerszoon uit de toenmalige *Meuledreve*, dicht tegen de Markt.⁽¹⁴⁾ De vrouw kunnen we niet thuis brengen, maar vermoedelijk verzocht de onderpastoor vrij welstellenden uit de buurt om die taak op zich te nemen met het oog op enige financiële of materiële ondersteuning. De akte maakt wel melding van de speciale situatie door de woorden *filium exposititium*, de vindplaats in de stal van *Constantinus Clippe* en dat het kind twee dagen oud zou zijn (ook zo in de vindingsakte). Een tweede verschil met de geboorteakte is het tijdstip van vinding. Dit valt nu om twee uur. Maar van de vinder is nu helemaal geen sprake.

OVERLEVEN

Het vinden van een kind en de plichtpleging van de aangifte en registratie is één, wat moet erna met zo'n schepseltje worden aangevangen?

Onze bronnen laten ons nu wat in de steek. Pas na bijna veertien dagen vernemen we wat nieuws, voor zover dit als dusdanig kan worden bestempeld. De burgemeester stuurt namelijk pas op 27 maart het proces-verbaal naar de procureur des konings. In het korte, begeleidende briefje vraagt hij deze ambtenaar ook hem te willen melden

wanneer en hoe de vondeling naar de *hospicen* van Gent mag worden gebracht. ⁽¹⁵⁾

De zaak van de vondeling genoot blijkbaar niet veel aandacht (of net wel en had de politie gehoopt de ouder(s) te vinden?). De burgemeester was alvast rijkelijk laat met zijn kennisgeving, maar daarenboven richtte hij zijn vraag aan een totaal verkeerde instelling. De procureur had namelijk helemaal geen uitstaan met de *hospicen* of burgerlijke godshuizen van Gent. Gevolg, er kwam geen antwoord.

Pas op 5 mei schreef de burgemeester opnieuw een briefje, maar nu gericht aan de koninklijke commissaris (vergelijkbaar met de arrondissementcommissaris). Hij verwijst er in naar zijn eerder briefje en dat hij nog geen antwoord van de procureur mocht ontvangen. Blijkbaar had hij toch bijgeleerd door nu de hogere burgerlijke, in plaats van rechterlijke, overheid te contacteren. Zijn eigenlijke vraag luidde kort “*van my te willen informeeren wat er met het voornoemde vondeling behoort gedaan te worden*”. ⁽¹⁶⁾

Nu ging er slechts een week zonder nieuws voorbij. De commissaris antwoordde op 12 mei kortweg dat een vondeling ten laste bleef van de gemeente waar hij werd gevonden. Hij voegde er, in feite overbodig, aan toe dat het anders ware als de ouders van het kind werden ontdekt. Dan viel het onderhoud ten laste van de gemeente waar de ouders hun zogenaamd *domicilie van onderstand* ⁽¹⁷⁾ hadden. ⁽¹⁸⁾

Het was dus duidelijk dat het gemeentebestuur zijn plan moest trekken. Dat deed het hoogstwaarschijnlijk ook, maar vooraleer de concrete situatie te belichten, toch nog iets over de rol van de vernoemde *burgerlijke godshuizen*.

De *commissies van de burgerlijke godshuizen* ontstonden door de wet terzake van 6 oktober 1796, na een mislukte nationaliseringspoging inzake de armenzorg. Die zorg moest voortaan op lokaal vlak worden georganiseerd. De commissies waren in feite overkoepelende administraties die de oude godshuizen en hospitalen bestuurden. In Gent bestond een dergelijke instelling zeer vroeg, namelijk vanaf 1797. ⁽¹⁹⁾ De gemeenten waren vrij om dergelijke instellingen op te richten, net zoals *burelen van weldadigheid*. ⁽²⁰⁾ Gezien het ontbreken van oude godshuizen en hospitalen in Aalter kwam er geen dergelijke commissie. Een bureel van weldadigheid zag wel het levenslicht. ⁽²¹⁾

In de Gentse burgerlijke godshuizen was één van de drie bureaus belast met een bepaalde groep patiënten, namelijk de vondelingen en

de verlaten kinderen. De leden lieten zich in met het plaatsen van de kinderen, het verschaffen van kleding enz. ⁽²²⁾ In de diverse hospita-
 len en andere specifieke instellingen van de godshuizen werden ook
 personen van buiten Gent opgenomen. De onderhoudskosten vielen
 dan ten laste van de vragende partij. ⁽²³⁾ Bepaalde groepen behoeften
 werden uitbesteed en genoten hun verzorging in een gezin, niet
 noodzakelijk in Gent. Zo is de uitbesteding en opvang van meerdere
 Gentse vondelingen in Aalter bekend. Momenteel is over de con-
 crete werking lokaal nog niet zoveel gevonden ⁽²⁴⁾, maar weten we
 wel iets meer over de toestand in Brugge. ⁽²⁵⁾ Het keizerlijk decreet
 van 19 januari 1811 bepaalde dat vondelingen, verlaten kinderen en
 wezen zoveel mogelijk op het platteland moesten worden uitbesteed.
 De pleegouders mochten, alvast in het Brugse, zelf geen personen
 zijn die onderstand genoten. Er werden wel kinderen bij weduwen
 geplaatst. Sommige pleeggezinnen vingden meerdere kinderen, niet
 noodzakelijk broers of zussen, terzelfder tijd op.

Tegen die achtergrond zijn de brieven van de Aalterse burgemeester
 over de vondeling Bienfait moeilijk te begrijpen. Alles wijst er op dat
 de gemeente van meet af aan voor de kosten zou moeten instaan en
 ook dat het kind hoogstwaarschijnlijk niet in een Gentse instelling
 zou worden opgevangen. Probeerde hij een zekere verantwoordelijk-

Goed door twee kinderen betaald door bij
 Dhr. Gannor van Derrid Rigole
 Aalter 12. d' May 1830
 Weduwe Rigole die heeft
 dat die's bovengenoemde twee
 kinderen ter rechte: bij de Staatse Kinderen
 van het Waard... geveert den vondelinck'

Bewijsstuk van een betaling aan de weduwe F. Rigole voor het onderhoud van
 "den vondelinck".

(GAA, fonds COO Aalter, 201.8, oud archief vóór 1830)

heid te ontlopen, zodat Aalter niet zelf op zoek moest naar een pleeggezin? De gemeente beschikte alvast niet over een eigen opvang. Of hoopte hij op lagere kosten? Dat lijkt utopisch, want zelfs als de burgerlijke godshuizen het kind zouden aanvaarden, dan ook zou de instelling, op kosten van Aalter, op zoek gaan naar een pleeggezin (vermoedelijk ergens buiten de stad). Het systeem met pleeggezinnen botste ook op enige tegenstand. De tegenstanders argumenteerden dat dat pleegouders enkel op winstbejag uit waren en dat de openbare besturen louter oog hadden voor de besparingen die dit systeem bood. In sommige gemeenten besteedde men de kinderen uit aan het gezin dat het laagste bedrag vroeg. ⁽²⁶⁾

De vondeling Constantin Bienfait moest uiteraard vanaf dag één worden verzorgd. Vermoedelijk wist het bureel van weldadigheid wel waar het in noodgevallen terecht kon. We vermoeden zelfs dat er in onze gemeente enkele *vaste* pleeggezinnen waren, maar ook dat dient nader te worden onderzocht.

We vonden alvast een document dat een zekere weduwe F. Rigole in mei 1827 een vergoeding van zeven gulden ontving “*voor houdenisse van het kindt ... genaemt den vondelinck*”. ⁽²⁷⁾ Dat geen naam werd vermeld, zegt al veel. Merkwaardig is ook dat het kind bij een weduwe terecht kwam, die vermoedelijk aldus poogde haar inkomen wat aan te vullen. Regina (ook Genoveva) Rameau was weduwe sinds juni 1823. Ze was gehuwd geweest met Frederik Ferdinand Rigole, een *daghuerman* afkomstig van Koolskamp. Over haar beroepsactiviteiten vernamen we weinig, behalve dat ze spinster was. Het koppel, woonachtig in het huidige Sint-Maria-Aalter, behoorde dus tot de grote groep van de arbeidende klasse en had het vermoedelijk niet breed. Zijn vroegtijdige dood zal de situatie nog hebben vermoelijk en ze hertrouwde alvast niet in Aalter vóór 1840. Uit een ander klad-document voor 1827 leiden we ook af dat ze mogelijks nog tweemaal 6 gulden ontving, o.a. “*voor onderhoud of jaergelden voor weezen*”. We vermoeden zelfs dat de vrouw zelf ook hulpgeld genoot. Een los stuk uit 1829 vermeldt: “*dat de wed^e frederica [?] Rigole zal gaen woonen met haer kind oud [onleesbaar] 3 maend en een ander van acht jaeren by Jacobus Ornelis in het aermhuys Aeltershoeksken onder cond^e van Ornelis te onderhouden mits ...*”. ⁽²⁸⁾ We interpreteren dit alvast als het genieten van onderstand.

Het lijkt er op dat ze zelf zogenaamd *armlastig* is, maar de noodzakelijke hulp verdient door zelf in te staan voor de verzorging van andere behoeftigen die niet zelfredzaam zijn. Ze kan in een armenhuisje trekken mits het verzorgen van een steuntrekker. Merkwaardig is de

vermelding dat ze daar intrekt met twee kinderen. Voor zover ons bekend moet dit van een drie maanden besteding zijn. Het achtjarig kind is mogelijks een eigen kind. Er is ons enkel de geboorte bekend van Eugenia Rigole in 1822, maar dit kind was toen al overleden. Het gaat mogelijk om een ouder kind dat elders is geboren, want we weten evenmin wanneer het koppel in Aalter kwam wonen.

De vermelde Eugenia Rigole overleed op vijfjarige leeftijd op 13 juni 1828. Vijf dagen later deden veldwachter Jan-Baptist De Baets en secretaris Joseph Verbiest, opnieuw als *kennissen*, aangifte van het overlijden van Constantin Bienfait. Misschien heerste er een ziekte, met deze twee sterfgevallen op korte tijd tot gevolg? De vondeling was amper een jaar en drie maanden oud, maar in de akte noteerde men “*omtrent de twee jaeren*”. Mogen we dit interpreteren als een blijk van de weinige zorg die men besteedde aan dergelijke kinderen?

BESLUIT

Het lot van de vondeling Constantin Bienfait brengt ons heel wat bij over de lokale armenzorg tijdens de Hollandse periode. Toch blijven nog talrijke vragen onbeantwoord. We kunnen zelfs van een zekere onverschilligheid gewagen, getuige de vragen aan de hogere overheid, de tijdsintervallen, de diverse naamgeving, het uitbesteden bij een vermoedelijk zelf onbemiddelde weduwe, de nonchalante overlijdensleeftijd enz.

Dit kind en de hele organisatie errond zijn duidelijk emanaties van een zelfregelende overlevingsmaatschappij, de *struggle for life*, van een (onbewust) kind, een weduwe en de lokale voorzieningen zelf. Maar dit alleen is misschien niet de reden dat Bienfait letterlijk het kind van de rekening werd. Het jongetje werd weliswaar gevonden, maar dat is misschien het enige positieve aan of in het verhaal.

Filip BASTIAEN

Bronnen

¹ F. BASTIAEN, *Joannes Francies Van Aeltre, een vondeling*, in Land van de Woestijne, jg. 10 (1987), nr. 4, p. 13-19.

² Zie *Woordenboek der Nederlandsche Taal* (<http://gtb.inl.nl>) en *Het Vlaams Woordenboek* (<http://www.vlaamswoordenboek.be>) beide geraadpleegd op 27 december 2014).

³ Lees hierover R. VAN BELLE, *Bunselkindgrafzerken en het bunselen van kinde-*

- ren, in *Ons Heem*, jg. 35 (1981), nr. 4, p. 121-122.
- ⁴ F. SORBER, *Grondstoffen voor streekdrachten*, in H. VANNOPPEN (red.), *Streekdrachten in onze gewesten*, Gent (Stichting Mens en Cultuur), 1994, p. 43.
- ⁵ IDEM, p. 47.
- ⁶ In T. DE PAUW & E. WILLE, *Dialectwoordenboek Zuidwest-Meetjesland*, Aalter, 2013, p. 494 krijgt het de betekenis van onderhemd en trui; bij L. DE BO, *Westvlaams Idioticon. Woordenboek van de Westvlaamse spreektaal herwerkt door Joseph Samyn 1892*, Roeselare (anastatische heruitgave Familia et Patria), 1992, p. 555 is enkel *lijf* bekend en niet *lijfrok*. Het wordt beschouwd als een kort kledingstuk dat het lijf bedekt van aan de hals tot aan of op de heupen. Daarentegen komt er wel ook *lijfkleed* en *lijfstuk* voor. Het eerste werd gedragen door vrouwen van de lagere klasse, boven hun andere kledij, met mouwen en om de lenden vastgereggen. Het kledingstuk bestond blijkbaar uit een rok en een lijf met mouwen.
- ⁷ In het *zaaknamenregister*, met zowel een overzicht van stoffen, materialen als diverse kledingstukken voor mannen, vrouwen en kinderen in H. VANNOPPEN (red.), *a.w.*, p. 317-327 (toch een standaardwerk ter zake) is nog *lijfrok*, noch *failde* opgenomen (zie ook noot 9).
- ⁸ Zie T. DE PAUW & E. WILLE, *a.w.*, p. 384.
- ⁹ H. VANNOPPEN & F. GEENS, *Vrouwenkledij*, in H. VANNOPPEN, *a.w.*, p. 105 (en ook p. 9 in de Inleiding).
- ¹⁰ L. CEÛPPENS, *Levensloopenanalyse van de Gentse vondelingen uit 1830-1831*, niet-gepubliceerde thesis UGent (faculteit Letteren en Wijsbegeerte, Geschiedenis), academiejaar 2005-2006, p. 24 en noot 52 (te vinden op <http://www.ethesis.net/vondelingen/vondelingen.pdf>).
- ¹¹ In het gemeentearchief zijn helemaal geen afzonderlijke registers van processen-verbaal voor Aalter bewaard. Enkel tussen 1817 en 1825 zijn ze (volledig?) neergeschreven in de registers van de briefwisseling. Er werd wel voor een langere periode melding ervan gemaakt in die registers, daar een begeleidend briefje aan de procureur des konings werd geschreven. Ook dit gebruik verwaarde, mogelijks enerzijds doordat de politiebevoegdheid het prerogatief werd van een schepen (zie F. BASTIAEN, *Veldwachter Pieter Laisnez, drank en vrouwen. Tuchtprocedures landelijke politie, Aalter, ca. 1850-1875*, in *Land van de Woestijne*, jg. 37 (2014), nr. 1, p. 20-21) en anderzijds doordat Aalter vrij vroeg een commissaris van politie had, die zelf de administratie verzorgde.
- ¹² Gemeentearchief Aalter (verder GAA), *fonds Aalter modern*, 205.1, algemene briefwisseling (bundel 1828).
- ¹³ Er werd ons door E.H. Alain Babylon uitermate welwillend inzage verleend in het doopregister, dat zich in de pastorie bevindt, en waarvoor onze welgemeende dank.
- ¹⁴ Meer over deze familie in R. DEFruyt, *19de-eeuwse priesters van Aalter. De eerw. heren Billiaert en Sergeant*, in *Land van de Woestijne*, jg. 17 (1994), nr. 3-4, p. 17-18.
- ¹⁵ GAA, *fonds Aalter modern*, 205.1, registers briefwisseling (27 maart 1827).
- ¹⁶ GAA, *fonds Aalter modern*, 205.1, registers briefwisseling (5 mei 1827).
- ¹⁷ De zogenaamde onderstandswoonst in de 19de eeuw had met meerdere factoren te maken en die in de loop van de eeuw herhaaldelijk (strenger) werden aangepast: geboorteplaats, duur van het wettelijk verblijf in een gemeente enz. Zie hierover bv. D. VAN DAMME, *Onderstandswoonst, sedentarisering en stad-plattelandtegenstellingen. Evolutie en betekenis van de wetgeving op de onderstandswoonst*

- in België (einde achttiende tot einde negentiende eeuw). In *Belgisch Tijdschrift voor Nieuwste Geschiedenis*, 1990, nr. 3-4, p. 483-534.
- ¹⁸ GAA, *fonds Aalter modern*, 205.1, algemene briefwisseling (bundel 1827).
- ¹⁹ E. COOLENS, *Armenzorg in het negentiende-eeuwse Gent. Analyse van de jaarrekeningen van de Gentse Burgerlijke Godshuizen (1820-1925)*, in *Handelingen van de Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde*, dl. 52 (1998), p. 58.
- ²⁰ D. VAN DAMME, *Industrialisering en sociale politiek (begin 19de eeuw – begin 20ste eeuw)*, in C. LIS, H. SOLY & D. VAN DAMME, *Op vrije voeten. Sociale politiek in West-Europa (1450-1914)*, Leuven (Kritak), 1985, p. 171.
- ²¹ L. STOCKMAN, *Geschiedenis van Aalter*, Aalter, 1979, p. 529.
- ²² E. COOLENS, *a.w.*, p. 65.
- ²³ IDEM, p. 74.
- ²⁴ In L. STOCKMAN, *Geschiedenis van Aalter*, p. 529 is enkel iets te vinden over de uitbesteding van verlaten kinderen, wezen en ook vondelingen voor het begin van de Hollandse tijd. Vermoedelijk onderging het systeem weinig wijzigingen tegen 1827. Er is wel ook een oproep naar pleegouders bekend, zie: F. BASTIAEN, *Joannes Francies Van Aeltre ...*, p. 13-14.
- ²⁵ J. DICKX, *Kinderen van de rekening: de zorg voor wezen, verlaten kinderen en vondelingen in het Brugse (1796-1925)*, http://www.thesis.net/brugge_vondeling (geraadpleegd op 27 december 2014; geen paginering beschikbaar, gezien htm-formaat).
- ²⁶ J. DICKX, *Kinderen van de rekening ...*
- ²⁷ GAA, *fonds COO Aalter*, 201.8, oud archief voor 1830 (bundeltje bewijsstukken 1827).
- ²⁸ GAA, *fonds COO Aalter*, 475.1, rekeningen (1827, met nog andere stukken).

Meer over de geschiedenis van Aalter:
<http://geschiedenisvanaalter.blogspot.com>

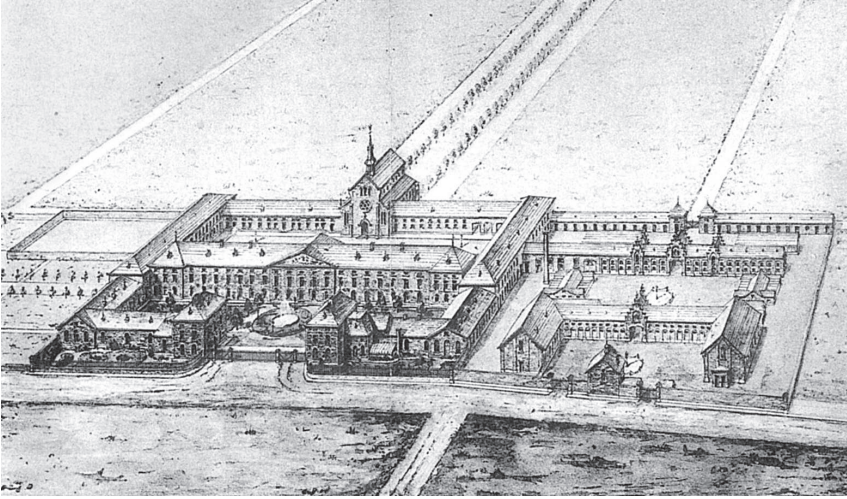
ZE GAAN U IN ST.-PIETERSVELD STEKEN... EEN BESCHRIJVING DOOR ABRAHAM HANS (1913)

Wij hadden het hier reeds eerder over landlopers en bedelaars en hoe die door de overheid werden opgevangen. ⁽¹⁾ Een probleem waar de autoriteiten eveneens mee worstelden, was de aanpak van jongeren en kinderen in de landloperij. Daarbij aansluitend, al dan niet daaruit voortvloeiend, was de vraag die zich stelde tegenover jeugdige personen die in de ellende of criminaliteit waren terecht gekomen. Net zoals voor de zwervers opvangtehuizen werden opgericht, kwamen er instellingen die zich richtten op die jongeren aan de rand van de maatschappij. Een van de meest gekende instellingen bevond zich in onze streek, op het St.-Pietersveld, grondgebied Ruiselede.

De historiek van deze instelling is intussen reeds uitvoerig beschreven (de meest recente publicatie dateert uit 1999, *Wreck geen quadt, maer dwing tot goed*). Toch willen wij in deze bijdrage even kijken hoe het er honderd jaar geleden aan toe ging in dat 'gesticht'. Aanleiding hiervoor vormt een bezoek dat auteur-journalist Abraham Hans in september 1913 bracht aan de 'weldadigheidsscholen van den Staat' op St.-Pietersveld. Het verslag hiervan dat o.a. verscheen in 't *Getrouwe Maldeghem*, is heel typerend voor de ideeën en de mentaliteit die over dit onderwerp leefden bij de bevolking. Omdat de teksten van Hans niet enkel heel beschrijvend zijn, maar 100 jaar na datum ook nog best heel lezenswaardig, is dit een tekst die wij hier graag integraal opnemen. Bovendien zijn er enkele aanknopingspunten met de lokale Aalterse geschiedenis. Vooraf schetsen wij even de context.

OP HET ST.-PIETERSVELD...

In de loop van de 18de eeuw ervoer de bevolking ook landloperij bij kinderen en jongeren steeds meer als een probleem. De overheid vond het nodig om op te treden en nam enkele maatregelen. Meestal kwamen jeugdige landlopers of ontheemde kinderen terecht in opvangtehuizen tussen de volwassenen. Men had wel oog voor het gevaar dat hiervan uitging, maar vaak kon het niet anders. Gelijktijdig met het idee dat de kinderen moesten gescheiden worden van de hogere leeftijdsgroepen rijpte tegen het einde van de Hollandse Tijd nog een andere overtuiging. De maatschappij diende zich ook tegenover

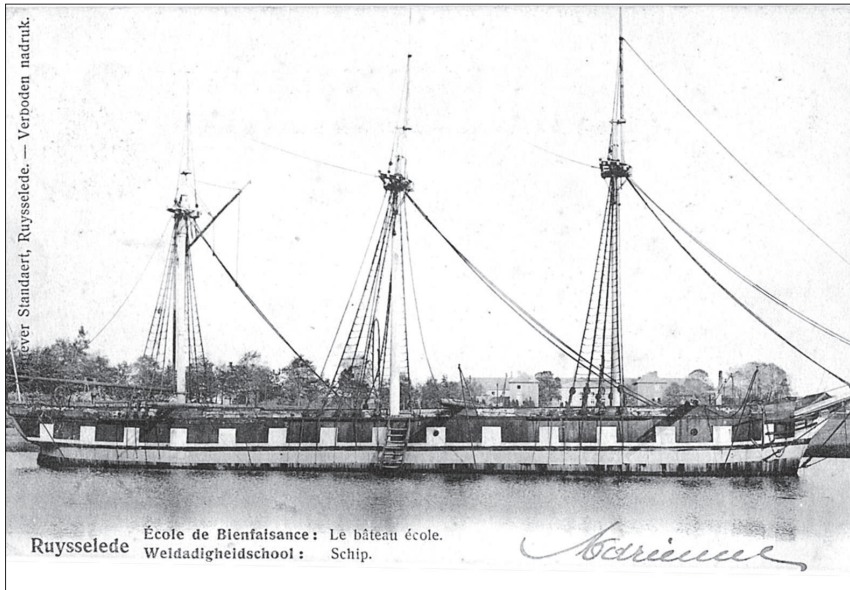

*De instelling van St.-Pietersveld in de beginjaren
(postkaartreproductie van een schets).*

deze groep niet enkel repressief op te stellen. Het zou beter zijn dat kinderen die in de landloperij, bedelarij en misschien zelfs kleine criminaliteit waren terechtgekomen een goede opvoeding of opleiding kregen om zo hun leven terug op orde te krijgen.

Het uitbouwen van een degelijk opvangnet voor jongeren op de dool was niet meteen een prioriteit van het jonge België. In 1840 opende in St.-Hubert een *'maison pénitenciaire des jeunes délinquants'*, een eerste jeugdgevangenis als het ware, minder een plaats voor heropvoeding. Pas in maart 1849 kwam het besluit om twee *'écoles de réforme'* (hervormingsscholen) te openen: een met een capaciteit van 500 jongens (in Ruiselede) en een voor 300 meisjes (Beernem). Het jongensgesticht kreeg als basis de gebouwen van de voormalige suikerfabriek op het St.-Pietersveld, de grens Wingene-Ruiselede-Beernem-Aalter. De meisjes zouden terechtkomen in een nieuwbouw, even verderop, in Beernem.

Er is vaak op gewezen dat de opvatting over wat deze *'scholen'* dienden te zijn zich weerspiegelde in de achtereenvolgende benamingen. In 1881 omschreef de inrichtende macht de instellingen als *'Ecoles Agricoles'* (met de nadruk dus op landbouwonderwijs). Nog geen 10 jaar later had men het over *'Ecoles de Bienfaisance de l'Etat'* (een breder *'weldadigheids'*-concept). Na de eeuwwisseling vond het

Het moet toch merkwaardig geweest zijn om midden tussen de velden en bossen plots dit schip te zien liggen. De matrozen in opleiding in St.-Pietersveld konden hier op oefenen. Op de achtergrond ziet men de gebouwen.

idee van opvoeding/heropvoeding verder ingang. De lat kwam hoger te liggen voor het personeel, moderne pedagogische denkbeelden stonden voorop. De wet op de kindbescherming van 1912, onder impuls van minister van justitie Carton de Wiart, was een belangrijk maar voorlopig eindpunt in de evolutie.

Bij de oprichting van de instelling voor jongens ging er veel aandacht naar de land- en tuinbouw. Na korte tijd kwam er echter ook een matrozenschool, geïnspireerd door het gebrek aan goede scheepslui. Om de toekomstige zeevaarders te laten oefenen, werd er een vijver gegraven waar men een heus schip in aanmeerde. De argeloze voorbijganger kon daar midden tussen velden, bossen en heide dus plots een driemaster ontmoeten. Nog voor de Eerste Wereldoorlog stierf de zeevaartschool echter een langzame dood. De meisjes in de heropvoeding werden op hun beurt ingeschakeld in het maken van kledingstukken. Beide instellingen vulden zo elkaar aan (de jongens zorgden voor het eten, de meisjes voor het onderhoud) en functioneerden ook onder een gemeenschappelijke directie. ⁽²⁾

In september 1913 nam journalist Abraham Hans deel aan een georganiseerd bezoek aan de *‘Weldadigheidsschool’* van Ruisselede. Hans, geboren in St.-Maria-Horebeke in 1882, was de zoon van een Nederlandse protestantse onderwijzer. Hij volgde de voetsporen van zijn vader en ging ook les geven (in Sluiskil, Roeselare, Sluis, Antwerpen en Kontich). Reeds voor de Eerste Wereldoorlog pleegde hij heel wat stukken als freelance journalist. Na de oorlog werd hij beroepsjournalist bij *Het Laatste Nieuws*. Abraham Hans publiceerde ook tientallen romans, vaak met avontuurlijke inslag. In 1923 richtte hij de zogenaamde *‘Kinderbibliotheek’* op. Er zouden in de jaren daarop ruim 1500 zogenaamde *‘Hansjes’* verschijnen (door plattelandspastors toen nog wel eens verketterd omwille van Hans’ protestantse afkomst).⁽³⁾ De stijl van deze verslaggever was heel beschrijvend-inlevend en voelt ook nu nog modern aan. Auteur Herman Teirlinck omschreef hem bijgevolg in de jaren 1930 als *‘de vernieuwer van Conscience’*.

De beschrijving van zijn bezoek aan St.-Pietersveld voelt heel waarachtig aan. De stijl is te vergelijken met die van een moderne maker van reportages voor radio of televisie. Zijn sociale bewogenheid komt duidelijk naar voren. *“Arme kleine”*, zo eindigt de beschrijving van de meisjesschool. Ook wanneer hij verwijst naar het stropersdrama (nog zo’n actueel sociaal thema uit die jaren) van Bellem is hij hard: *“Neen, dat was geen vrede, dat was ellende.”*

Abraham Hans hechte heel veel belang aan de juiste Nederlandse taal. Hij engageerde zich in de strijd voor de vernederlandsing van de Gentse universiteit, was actief in het Willemsfonds en stond bekend als (gematigd) Vlaamsgezind. *“Tweetaligheid is voor ons verbastering”*, klonk het anders wel ferm in dit verslag. Of nog: *“Tweetalig onderwijs... dat kan niet ’t goede stelsel zijn.”*

Hans had ook heel veel gevoel voor wat er leefde bij de gewone mensen. Dat bewijst de journalist wanneer hij verwijst naar de spreuk die in de volksmond leefde. Wanneer een kind zich niet gedroeg, dan werd er inderdaad gedreigd met St.-Pietersveld als synoniem voor een verbeteringsgesticht. Hij praatte met de jongens en de meisjes, levensecht en doorvoeld. Ook met de directeur raakt hij aan de klap. Net een generaal, zo meent Hans. Of nog anders: *“een man vol goedheid voor deze verstoelingen”*.⁽⁴⁾ In elk geval verdient ook deze figuur een toelichting.

AIMÉ VAN WAESBERGHE,
BESTUURDER VAN DE STAATSWELDADIGHEIDSSCHOOL

Aimé Van Waesberghe (°Scheldewindeke, 1874; +Ruisselede, 1934) was afkomstig uit een geslacht met een stamboom. De man studeerde in Gent af als burgerlijk ingenieur en zou aan de Gentse universiteit ook docent worden. Zijn carrière kreeg echter een onverwachte wending toen hij in 1906 benoemd werd tot bestuurder van het ‘*heropvoedingsgesticht*’ in St.-Hubert. Vijf jaar later kwam hij naar Ruisselede als directeur.

Uit getuigenissen van werknemers van de instelling komt dikwijls naar voren dat Van Waesberghe wat stijf was in de omgang en zelfs hardvochtig. In een artikel dat dateert van enkele jaren na zijn benoeming in Ruisselede stelde hij zich inderdaad vrij hard op. Van Waesberghe had het over personeel, “*qui souvent, surtout les surveillants, étaient puisés dans les couches les moins intéressantes de la société*”. Hij schreef wel dat dit tot het verleden behoorde, maar de ondertoon was vrij cynisch. Anderzijds stelde hij als man met een academische opleiding natuurlijk vooral de feiten vast. ⁽⁵⁾

Had de perceptie die er leefde ook niet wat te maken met zijn familiale en academische achtergrond? De directeur van Ruisselede, met een scholing van ingenieur en met wellicht voor zich een beloftevolle academische carrière als professor aan de universiteit, liet zich overhalen om in deze bijzondere sector aan de slag te gaan. Het was geen evidente stap, maar Van Waesberghe leerde snel bij. Hij vergaarde heel vlug een theoretische kennis rond de opvoeding van moeilijke jongeren en publiceerde er over.

Rond het tijdstip van het bezoek van Hans verscheen in de studie ‘*L’état et l’enfant*’ een uitgebreide verhandeling van zijn hand, getiteld ‘*Les Ecoles de Bienfaisance (1840-1912)*’. ⁽⁶⁾ Van Waesberghe was nog maar enkele jaren actief in de sector, maar werd toch reeds als een expert gezien. In de vermelde bijdrage behandelde hij o.a. de historiek van het overheidsbeleid, schetst hij zijn inzichten terzake en maakt ook vooral duidelijk dat een langdurige en blijvende aanpak heel belangrijk was. Hij zou over dit onderwerp ook tijdens het interbellum nog publiceren. Van Waesberghe zou tot aan zijn dood in 1934 directeur blijven. Terloops gezegd: de man was ook in Aalter gekend. Bij de eerste naoorlogse 11-julivieringen verscheen hij als spreker. Ongetwijfeld vroegen de Aalterse katholieke flaminganten

hem toen voor zijn eerder engagement in de strijd voor de vernederlandsing van de Gentse universiteit.

HET BEZOEK AAN ST.-PIETERSVELD

Na deze beschouwende introductie nemen wij de teksten van Hans integraal over. Een paar noten ter duiding zijn door ons toegevoegd. De foto's staan niet bij het oorspronkelijke artikel maar zijn voor sfeerschepping of verduidelijking toegevoegd.

“Hoe dikwijls hoorden wij als kind: Ze gaan u in St.-Pietersveld steken! ⁽⁷⁾

St.-Pietersveld, zoo noemt men in West-Vlaanderen de verbeterschool van Ruisselede. Dit is nu geen goede getuigenis voor onze jonge jaren, maar wij moesten er dadelijk bijvoegen dat die bedreiging op de lippen lag. Stookten wij een aardappelvuurtje en kreeg de boer ons te pakken, bij de slagen voegde hij het spook van St.-Pietersveld. Waagden wij het in verboden water te zwemmen – alle wateren waren verboden – en sloeg de veldwachter onze kleederen aan, dan luisterden we heel deemoedig in Adamskostuum naar zijn sermoen over 't St.-Pietersveld. Ook in school kwam die naam wel tot ons, zoodat wij op den duur nog weinig schrik gevoelden voor de verbeterschool.

Eens viel in de klas een plaats ledig. De jongen was naar St.-Pietersveld. Maar hij had iets ergers gedaan dan vuurtjestook of belketrek of een bad in verboden water. En dan kreeg die inrichting, ginder heel ver achter de bosschen, weer iets geheimzinnigs.

En heden zijn we toch naar St.-Pietersveld geweest. Wij gingen per fiets.

Hier en daar kijkt een toren schuchter boven het hout uit. Bosschen nu, ja sparrenbosschen op zandigen grond want, lezer, Vlaanderen, met uitzondering der polders langs de kust, is slechts vruchtbaar gemaakt ten koste van groote inspanning en nog liggen er groote brokken op ontginning te wachten.

Bellem. En onwillekeurig huiveren wij. In een winternacht reed piepend door een dier dreven, eene steekkar, waarop een stervende lag te bidden. Hij, pas door een schot in den buik getroffen, toen hij een

haasje stroopen wilde, las zijn eigen gebeden der stervenden en zijn broeder bracht hem naar huis, waar vader en moeder vreedzaam sliepen. Neen, dat was geen vrede, dat was ellende. En we waren hier gekomen om veel ellende te zien. ⁽⁸⁾

DE ONTVANGST

De jongens-weldadigheidsschool staat op het grondgebied der gemeente Ruisselede, welk schoon dorp nog vijf kwartier ervan verwijderd is. De inrichting der meisjes bevindt zich op het grondgebied der gemeente Beernem een klein half uur van de statie Beernem en ligt aan de spoorlijn Brugge-Gent. Voor Ruisselede is de naaste stad Thielt.

't Is er een bekoorlijke streek met veel bosschen van sparren en prachtige drevan van beuken welke reeds getooid worden met de tinten van den Herfst.

Nog ligt er menig woest plekje, maar groote lappen grond werden door de jongens uit 't gesticht ontgonnen.

Eindelijk had de automobiel al de passagiers aangebracht. De kongresleden, waaronder zich de heer V. de la Montagne, afgevaardigde der regeering bevond, verzamelden zich op de binnenplaats, waar de bestuurder der weldadigheidsscholen hen liet begroeten met het Belgisch Volkslied, uitgevoerd door de muzikanten der school.

Tot de inrichting behooren verscheidene gebouwen, de eigenlijke woningen, schoollokalen, werkzalen, eene kapel, een hoeve met schuren en stallen. In den omtrek staan de villa's voor bureelschrijvers en bewakers. De minzame bestuurder – het type van een generaal – en toch met een zoete vriendelijke trek over zijn wezen leidde ons in een zaal, waar hij een kort woord sprak over de opvoeding der verwaarloosde jeugd. Kinderen zijn uit hun aard niet misdadig, maar de slachtoffers van verwaarloozing. Slechte opvoeding, van hun midden in een woord.

Beneden de dertien jaar worden ze hier aangenomen. Bij hun aankomst worden ze nauwkeurig nagegaan en de waarlijk abnormalen gaan elders. De jongens kunnen hier blijven tot hun meerderjarigheid. Ze vertrekken eer, als ouders of genootschappen of gemeenten hen terugvragen en hieraan kan voldaan worden. Immers, de jongen moet reeds bewezen hebben meer op eigen beenen te staan, er moeten waarborgen zijn, dat de nieuwe verplegers over hem zullen waken. Hij moet in staat wezen een beroep uit te oefenen. En dan nog houdt de Staat toezicht op hem. Slachtoffers van verwaarloozing zijn

ze dus, en de bestuurder vertelde dat zachtheid meer uitwerkte dan geweld. In dit en andere opzichten waren aan het stelsel van opvoeding groote veranderingen toegebracht. Onder andere inlichtingen vernamen wij ook, dat de school over een begrooting van één miljoen beschikt.

IN DE WERKHUIZEN

En dan begaven we ons naar de werkhuizen, waar de grootere jongens een ambacht leeren. We bezochten de schoenmakerij, den kleermakerswinkel, de smederij, de timmermanswerkplaats. Allen waren ijverig aan den arbeid, onder toezicht van hun bazen. En velen kennen al goed hun vak, wat het tentoongestelde ons bewees. Het nut, den zegen van den arbeid, het 'arbeid adelt', dat moeten deze kinderen vooral leeren. Het werk moet hen laten steunen in 't leven, want het is al een oude spreuk: "Ledigheid is 's duivels oorkussen."

Deze werkplaatsen zijn ruime, luchtig lokalen en uitmuntend ingericht. Ze zijn meer dan werkplaatsen, we bezochten hier eigenlijk eene vakschool. En zeker zullen de meeste bestellingen van Ruisselede goede vakmensen zijn. Men gaat hier met den tijd mede. Zelfs elektriekwerkers worden er gevormd.

'Ledigheid is 's duivels oorkussen'. De jongens werden in de werkplaatsen ingeschakeld om te werken. Rond de gebouwen groeiden op de velden de toekomstige oogsten, door andere groepen jongeren gekweekt.

Aan de andere zijde is de hoeve. De Jongensweldadigheidsschool bezit zestig koeien. We namen een kijkje in de ruime stallen.

- Gij zijt dus de boeren hier? vroegen wij aan eenige jongens.
- En kunt ge al melken?
- O, ja wij melken altijd.
- Vanwaar komt ge?
- Ik van Antwerpen, uit 't Schipperskwartier.
- Dan hebt ge 't boeren ginds niet geleerd?
- Neen, hier. Ik doe het gaarne. Mijn maat is van Luik, maar hij kent goed Vlaamsch! zei hij fier. En ja, de Luikenaar sprak goed onze taal.

Neen, wij durfden hen niet vragen waarom ze hier waren. 't Antwoord zou zeker zijn: voor stelen! Maar we wilden hen niet kwetsen, we waren gekomen als vrienden... als vrienden immers van de arme verwaarloosde jeugd. De jongens werden naar de eetzaal 'geblazen' want de hoorn geeft hier de seinen. En we zagen hen eten, goed, krachtig voedsel, dat smaakte.

HET NOENMAAL

Het ministerie van Rechtswezen had den Kongresleden een lunch aangeboden, waartoe we ons vereenigden in de feestzaal. Ja, een feestzaal met ruim tooneel, waarboven wij lazen:

*Zoekt lust en vreugd
In eer en deugd*

Aan de muren hangen spreuken, Nederlandsche en Fransche, want de ruim 500 bestedelingen zijn Vlamingen en Walen. Zoo lazen wij:

*De drank doet vergaan
Het schoonste bestaan*

*Au fond du verre
Git la misère*

De Kongresleden deden de broodjes en 't ander voedsel eer aan, en ook werd een glas schuimwijn gedronken. Daarbuiten voerde het muziekgezelschap eenige stukken uit en eensklaps hoorden wij het:

*“Waar kan men beter zijn,
Dan bij zijne beste vrienden?”*

Postkaart van het muziekgezelschap van de Weldadigheidsschool. Let op het uniform, maar vooral op de versiering en de opschriften aan de muur. “Au fond du verre, Git la misère”, door Hans geciteerd, is duidelijk leesbaar. Directeur Van Waesberghe toonde zich openlijk aanhanger van het ‘cerebrale’: “De wanden der zalen worden versierd met teekeningen, photo’s, chromo’s en platen waarin sobere kunst en goede smaak zoveel mogelijk liggen geborgen. Muziek en tooneel worden beoefend...”

(A. VAN WAESBERGHE, Kinderbescherming...), 1921.

Ja, jongens, de advocaten en geneeshereen en leeraren, die u heden komen bezoeken, ze zijn uw vrienden, zij zoeken naar middelen om uw lot te verzachten, u allen op den rechten weg te brengen.

De h. Fl. Heuvelmans (Antwerpen) dankte den bestuurder voor de hartelijke ontvangst.

“Wij meenden in een verbeterschool te zullen komen, en we zien een onderwijsgesticht,” zei hij o.m. En in flinke woorden bracht het hoofd dezer inrichting de eer hem toegezwaaid, over op minister Carton de Wiart, die altijd bereid is nieuwe voorstellen tot verbetering te onderzoeken, en op de beambten, die hem zoo trouw ter zijde staan. ⁽⁹⁾

IN DE SCHOOL

Na de lunch bezochten we de school. De jongens zaten in ruime, luchtige lokalen. We woonden eerst een spreekoefening bij, en dan namen we een kijkje in de klas van handenarbeid. Hier vormden de knapen van klei allerhande figuren. Ze maten en pasten, kneedden en streken,

en dat werkje ging hun. In andere schoollokalen werd het onderricht door zusters gegeven. Rechts zaten de Vlamingen, links de Walen. Beurtelings geven de onderwijzers de les in elk taal. Opschriften aan de muren en ook de leermiddelen waren echter meestal Fransch!

Tweetalig onderwijs en dan vooral aan zulke kinderen, neen, dat kan 't goede stelsel niet zijn. En 't gevolg: de Vlaamsche jongens babbelten wat Fransch, de Walen leeren weinig Nederlandsch. Niet alleen in de Kamers, maar ook hier hoort men het bekende: De Walen kunnen zoo moeilijk Vlaamsch leeren.

Op de speelplaats stond een knaapje van misschien tien jaar. Geen boevengezichtje. Ik ging er heen en vroeg:

- Vriendje, van waar zijt gij?
- Van Isegem, meneere.
- Ah, 'k ben daar nog geweest, 't is aan de vaart. En Rumbeke is er dichte bij.
- Ja, meneere en Roeselare ook.
- Juist, en Emelgem en Ingelmunster.

Een blijde glans kwam op zijn wezen.

- Maar vriendje, nu zij je hier en je kunt zooveel leeren en als je je beste doet, zul je mogen weggaan over eenige jaren. Dan ken je een stiel, dan ga je werken.

En we spraken hem nog bemoedigend toe in zijn West-Vlaamsch, en toen we heengingen blikte hij met zijn klare oogen ons zoo vriendelijk aan. De moedertaal, zeker, die moet hier heerschen voor de Walen, maar ook voor de Vlamingen!

NAAR DE CELLEN

Cellen ja, kleine kamertjes, met een brits tot bed. Veel gebruik wordt er niet van gemaakt. Een jongen was opgesloten omdat hij altijd zijne kleederen vernielde. Wij kennen dien jongen niet. Wij weten niets van zijn karakter. Maar deernis moet men voelen en 't harte nijpt zich samen bij zoo'n aanblik. Wij waren blij toen wij vernamen dat de bestuurder de knaap nu had vrijgesproken. Het onderwerp 'Weldadigheidsschool' is te gewichtig om het in een verslag als dit te behandelen. En op een dag kunt ge geen oordeel vellen. Bovendien het vraagstuk der misdadige of verwaarloosde jeugd wordt voortdurend nog ernstig bestudeerd. En de bestuurder is een man vol goedheid voor deze verstootelingen; hij is zich volkomen bewust van 't ernstige zijner taak. Hij moet echter een stelsel volgen, hij ook is gebonden. En als we veel van die wezens beschouwden, dachten we aan Brusse's 'Boefje'. ⁽¹⁰⁾ Ook hier schijnt bij menigen knap de levenslust gedooft... 't gevolg van dwangopvoeding.

Van de jongens- naar de meisjesschool is het een half uur te voet, maar de goede gediensstige automobiel pufte daar weer en reed onophoudelijk heen en terug. Ook had men eenige voertuigen – en van allerlei slag – ingespannen. Vooruit dus, langs de donkere sparrenbosschen, of door de heerlijke beukendreef.

Wij hadden onze fiets en behoefden ons niet te haasten. Even nog een praatje met een bewaker.

- Loopen er nooit bestellingen weg? Vroegen we.

- Zelden.

- Anders met die bosschen!

- Ja, ge zoudt zeggen, juist omdat er zoo'n goede gelegenheid is, doen ze 't niet. Maar ver zouden ze toch niet kunnen loopen, want hun uniform verraadt hen. En dan, waar naar toe? Velen hebben geen huis... Neen, 't gebeurt niet dikwijls, hoogst zelden. De jongens zijn te goed gewoon aan tucht.

Ook tot enkele knapen konden we nog een hartelijk woordje spreken. O, neen lezer, geen vraag waarom ze hier waren en evenmin een zedepreek, een praatje over den stiel of het weer of, het land, een grapje, om hen te doen gevoelen – en ge kunt dat met enkele ziener – dat wij hen niet verachten, omdat ze hier zijn.

Daar op den akker arbeiden drie opgeschoten jongens. Ze zijn blootshoofd, hebben om de leden een tamelijk langen, blauwen kiel, waaronder een witte broek te voorschijn komt: de voeten steken in blokken of kloefen, zooals men hier zegt.

De schooljongens hadden een net donker pakje aan. Nu ja, een uniform, omdat allen hetzelfde dragen, doch geen gevangenisdracht. Op 't hoofd een ronde muts.

Wij zagen er een met een sterretje op zijn jasboord.

- Wat is dat? vroegen we.

- Van den diploma d'honneur, meneer.

- Wat beteekent dat?

- Omdat ik brave ben geweest.

Een ander een gele streep op de mouw.

- Zijt gij korporaal?

Hij lachte.

- Neen ik, meneere, maar 'k mag toch d'oversten helpen.

Een derde een blauw kenteken op zijn frakje.

- Dat is van de matigheidsbond, meneer.

- En gij hebt dat ook? Tot zijn maat.

- Je parle Français, monsieur.

Het was een Waaltje en we spraken over Charleroi en de mijnen.

DE KONGRESLEDEN ONDERWEG

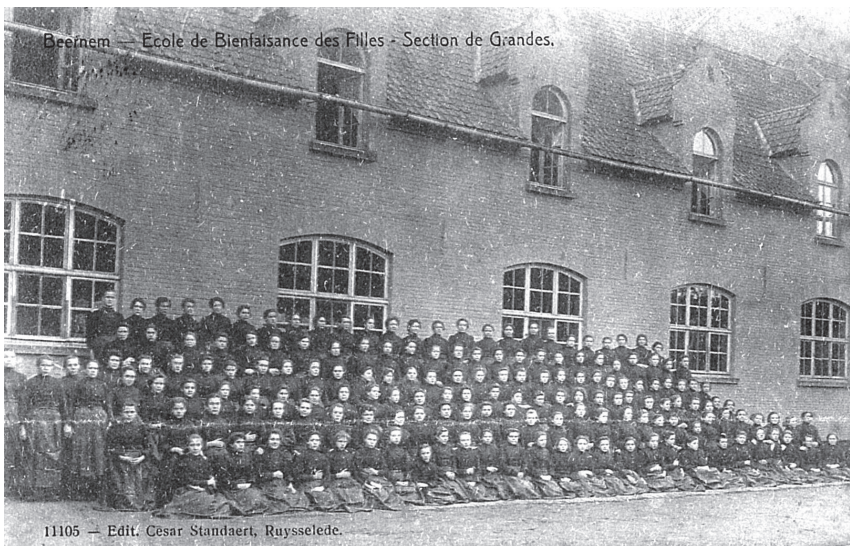
Maar dan de fiets op en weg over die schoone baan, die dreef van beuken en berken. Van hier leidt een weg naar 't spellewerksterdorp Wynghe, een andere naar de statie Beernem, en dezen moeten wij op. En al spoedig komen we ter bestemming.

DE MEISJESWELDADIGHEIDSSCHOOL

Een schoone laan leidt van het hek naar het groot gebouw. Terzijde dezer dreef ligt een reusachtigen hof, waarin nog allerlei groente staat. Geestelijke zusters waken hier over de meisjes, maar ook dit gesticht is onder 't bestuur van den heer Van Waesberghe. Een onzer eerste vragen aan de zuster overste was waarom de kinderen hier gebracht worden. Niet uit misdadigheid, bijna altijd tengevolge van verwaarloozing. Onwettige kinderen – ook bij de jongens is dit getal groot – kinderen wier ouders gescheiden zijn, wier vader of moeder drinkt, eveneens wezen.

DE VERBASTERENDE TWEETALIGHEID

Er worden hier ruim 140 meisjes gehuisvest, waarvan 60 uit Vlaanderen. 't Gesticht is dus tweetalig, wat, zooals we verleden

Hoewel op verschillende plaatsen, maakten de jongens- en meisjesafdeling organisatorisch deel uit van een geheel. Op deze postkaart poseert een groep oudere meisjes ('Section des Grandes').

week zeiden, gewis een gebrek is. Tweektaligheid is voor ons gewoonlijk verfransching of liever verbastering.

We hoorden dan ook op gebrekkige wijze een Vlaamsch liedje zingen over onze schoone taal, doch dat blijkbaar pas aangeleerd was, terwijl – in 't Fransch – de Brabançonne met veel brio klonk. Een ander indruk: hier heerscht de vrouw, of heerschen is het woord niet, hier mint de vrouw. Ge krijgt zoo't gevoel niet van 'n kazerne.

DE VERSCHILLENDE INRICHTINGEN

We bezoeken eerst de ruime, zindelijke keuken. Drie meisjes boterden het brood dat door een machien gesneden was. Ze knikten ons genegen toe. Ernaast een kookinrichting, eene kookschool. Elke week krijgen zes meisjes er onderricht in 't bereiden der spijsen, welke ze dan ook zelf mogen nuttigen. In de eetzaal waren de lange tafels gedekt. Voor ieder bestedeling een kop en schotel. Straks zullen de meisjes komen en ieder haar deel nemen aan de groote stapels boterhammen, welke, zooals we reeds zeiden, in de keuken bereid werden.

DAN NAAR DE TENTOONSTELLINGSZAAL

In groote ramen liggen allerlei kleeren, door de meisjes vervaardigd. Hier zou een vrouw ons verslag moeten aanvullen. Eenige aanwezige dames waren opgetogen over het naald en borduurwerk, zoo wel als over de gewone, eenvoudige kleedingstukken. In een volgend lokaal waren meisjes aan 't breien. Grootere zelfs aan breimachienen. We zagen er ook een spellewerkster.

- Ze kon het al toen ze hier kwam, vertelde de zuster, en ze mag hier nu voortleeren. Anders wordt dit hier weinig gedaan, want later kunnen de meisjes er maar weinig mee verdienen.

- Je zijt zeker van Brugge, vroegen we aan 't kind.

- Ja, meneere, en ze lachte zoo vriendelijk omdat ik het zo goed geraden had.

Arme kleine, ja, ik dacht op dien stond aan de achterbuurten der grijze stede, zoo geroemd om haar schoonheid, maar waar armoede te weinig gekend is. Ja kleine, we dachten aan die lange reken vrouwen en meisjes, met 't kantkussen voor zich en 't was of we 't gerammel der klosjes hoorden.

We peinsden aan afgematte, zwakke moeders, die tot laat in den avond bij zwak lamplicht rusteloos de bobijntjes dooreen woelen en het lastig wicht in de houten wiege een slaapdrankje ingeven.

We dachten aan mannen, die maar leven voor de verdoemde pinten en deze drinken ten koste van de gezondheid hunner martelende vrouw.

Maar tot u, meisje, moesten we vriendelijk zijn. We zagen zoo gaarne dat lachje op uw zoet wezen. Neen, gij waart niet slecht, gij waart het slachtoffer van verwaarlozing gewis. En we prezen haar werk, want ze was daar zoo fier op. Zij alleen kon hier spellewerken, ze begreep nog niet de ellende van dat bandwerk, zooals het tenminste te Brugge wordt uitgeoefend.”⁽¹¹⁾

TOT SLOT

De lezers van Abraham Hans zullen na het doornemen van dit stuk misschien wel even hebben gemijmerd. In elk geval wisten ze nu beter wat er zich achter de muren van ‘*het gesticht op St.-Pietersveld*’ afspeelde...

Peter LAROY

Bronnen

- ¹ P. LAROY, Luiardij, dronkenschap en ongebonden leven. Landlopers in Aalter, Knesselare en Lotenhulle (ca. 1900) in *Land van de Woestijne*, 2013, 2, p. 3-17.
- ² *De Beiaard*, 30 oktober 1948 en *De Beiaard*, 6 november 1948 (digitaal geraadpleegd 21 februari 1914 in de databank van Heemkundige Kring Ons Wingene, www.onswingene.be); M.-S. DUPONT-BOUCHAT, De la prison à l'école de bienfaisance. Origines et transformations des institutions pénitentiaires pour enfants en Belgique au XIXe siècle (1840-1914) in *Criminologie*, 1995, 28 (1), p. 23-53. Zie ook A. VAN WAESBERGHE, Les écoles de bienfaisance (1840-1912), p. 442-497 in C. CAMPIONI, *L'état et l'enfant*, Bruxelles-Paris, 1914, A. VAN WAESBERGHE, *Kinderbescherming, minderwaardige en misdadige jeugd*, (Verhandelingen van de Algemeene Katholieke Vlaamsche Hoogeschooluitbreiding nr. 190), Antwerpen, 1921, 56 p.; R. DE BRABANDERE, M. DELANGE, I. GRYSPEERDT, P. VANDEPITTE, *Wreck geen quadt, maer dwing tot goed: het Sint-Pietersveld, kruispunt van historische en maatschappelijke ontwikkelingen in Vlaanderen*, Tielt, 1999, 160 p.
- ³ Zie bijvoorbeeld de tekst op www.museumabrahamhans.be (geraadpleegd 22 februari 2014): “*Met lede ogen en met groeiende ongerustheid zagen zij dat de protestantse Hans het idool werd van de katholieke jeugd. Zijn boekjes werden op verschillende scholen verboden lectuur en wie betrapt werd op het stiekem lezen van een Hanske kreeg daarvoor een klinkende oorveeg als beloning. Op bepaalde scholen werden zelfs de ouders van het ernstige feit op de hoogte gebracht en in hardnekkige gevallen werd met wegzending van de school bedreigd.*”
- ⁴ G. DURNEZ, Hans, Abraham in *Nieuwe Encyclopedie van de Vlaamse Beweging*, Tielt, 1998, p. 1404-1405.
- ⁵ A. VAN WAESBERGHE, *Les écoles...*, 1914, p. 452-453.
- ⁶ A. VAN WAESBERGHE, Un système familial d'éducation pénitentiaire in *Revue de droit pénal et de criminologie*, mei 1911. Zie voor andere werken noot 1.

Voor de aanwezigheid van Van Waesberghe in Aalter, zie P. LAROY, *Aimé Van Waesberghe (1874-1934) en zijn aanwezigheid te Aalter* op <http://geschiedenis-vanaalter.blogspot.be>, gepubliceerd 16 februari 2014.

- ⁷ Deze uitspraak is niet meteen terug te vinden in het in 2013 verschenen *Dialectenwoordenboek Zuidwest-Meetjesland*. Wel staat onder het lemma 'verbeteringsschool' (p. 688) een typezin van een veldwachter die met de school dreigt wanneer kinderen kattenkwaad uithalen. Nog in de jaren 1970 waarschuwde men in de streek kinderen ook dat zij zouden eindigen bij 'de rode rokken', wat waarschijnlijk verwees naar het uniform van de meisjes.
- ⁸ Het geval waarvan hier sprake betreft de ophefmakende zaak rond Triphon Van (H)Oyen, eind 1912 doodgeschoten tijdens het 'pensjagen'. Zie ook R. BAECKELANDT, *Stroppersdrama te Bellem*, in Land van de Woestijne, 2004, 2, p. 32-37 en P. LAROY, Hij had de liefde en de haat van 't wild: de hevige begeerte het te doden en te stelen. Over stroppers en jachtwachters in de streek van Aalter (1875-1935) in *Appeltjes van het Meetjesland*, jb. 63 (2012), p. 5-32.
- ⁹ De wet van 15 mei 1912 op de kinderbescherming werd bijvoorbeeld ook door Van Waesberghe flink geprezen: "Deze wet, die eene baken daarstelt op den weg, niet alleen der kindernetgeving, maar der wetgeving in het algemeen, verdiende, zoo door de gehuldigde grondbeginselen als door de stoutheid waarmede zij inbreekt in de heiligdommen der oude rechtspraak, een gansch bijzondere studie." (A. VAN WAESBERGHE, *Kinderbescherming...*, 1921, p. 26).
- ¹⁰ Het boek waar Hans naar verwijst was een in Nederland heel succesvolle roman van M.J. Brusse uit 1903.
- ¹¹ 't *Getrouwe Maldeghem*, 28 september 1913 en 5 oktober 1913.

DE ACHTERUITKIJKSPIEGEL

In het donker !

Onze straat, zoals verschillende Aalterse straten, kreeg nummer zes. Dat betekent, mocht er deze winter een tekort zijn aan stroom, dat wij de eersten zijn die enkele uren afgesloten worden. Geen blij vooruitzicht.

Toen ik dit nieuws in de krant las, kwam spontaan de herinnering aan de lange donkere avonden tijdens de bezetting 1940-44. Twee symbolen voor die tijd waren: donkere avonden en zwart brood. Dat laatste vond ik eigenlijk niet zo erg. Ik at graag roggebrood, als het tenminste van goede kwaliteit was. Heel dikwijls was er in het deeg eikelmeel of iets anders gemengd en dat smaakte helemaal niet lekker. Hoewel we in het centrum van Aalter woonden, waar nu de Corneliusparking ligt, hadden we geen elektriciteit. Boven de tafel in de huiskamer hing een gaslamp. Die zorgde voor een degelijke verlichting. Maar... het duurde niet zo lang tijdens de bezetting dat de gastoevoer drastisch verminderd werd. Vooral tijdens de donkere winteravonden werd het gas volledig afgesloten. Anders dan een elektrische lamp, was er bij een gaslamp geen knop om de lamp aan of af te zetten. Tegen een gloeikousje moest men een brandende lucifer houden, heel voorzichtig, want het kousje was heel broos. Met gas moet men heel voorzichtig zijn. Als er plots geen toevoer meer was, moest meteen de lamp afgezet worden. Het gebeurde dat iemand dat vergat met alle gevolgen van dien als er opnieuw toevoer was.

Geen gas, dan werd de olielamp of de carbidlamp aangestoken. Die gaf meer klaarte dan de olielamp. Met een carbidlamp moest men heel precies tewerk gaan. De wick moest mooi effen zijn en de hoeveelheid water, toegevoegd aan de carbidbak, mocht niet te groot zijn want dan broebelde de lamp, ook niet te weinig, dan doofde de vlam. Vader maakte elke avond de lamp klaar voor gebruik. Als de lamp een tijd brandde, hing er wel een reukje in huis. Een ander hulpmiddel om de kamer een beetje te verlichten, was het deksel van de stoof eventjes opzij te schuiven. Langs venster of deur mocht geen streepje licht te zien zijn vanop straat. Ondanks de rolluiken, werd toch soms op de deur geklopt. Vlug hing moeder dan een oud deken voor het venster.

Heel speciaal was kerstavond 1941. De ganze namiddag droegen Duitse soldaten blikken en houten kisten naar binnen in het patronaat, toen de naam van het huidige parochiaal centrum. In de vooravond, het was al donker, werd op de deur geklopt. Vlug hing moeder het oude deken voor het venster. Er werd harder geklopt. Grote schrik in onze huiskamer. Onzeker ging moeder de voordeur openen. Een jonge Duitse soldaat groette en vroeg beleefd de weg naar het patronaat. Een zucht van verlichting. Moeder ging mee tot aan het hek en wees de weg. Tot viermaal toe werd geklopt en telkens werd de weg gevraagd. Vroeg, heel vroeg moesten de kinderen naar bed. Vader en moeder bleven nog lang op. Wie weet werd er nog geklopt. 's Anderendaags mocht ik met mijn oom die naast ons woonde mee. Nieuwsgierig stapten we voorbij het patronaat. Alles was er stil. In de ondiepe gracht naast het kerkhof lagen kalkoenbeenderen en typische kurken van champagneflessen. Duitse officieren hadden blijkbaar uitbundig gevierd gisterenavond. Ze waren toen nog in een roes van overwinningen aan het Oostfront. Dat zou niet blijven duren. Precies een jaar later keerden de krijgskansen.

En dan de bevrijding, zeventig jaar geleden, begin september. De eerste maanden bleef de bevoorrading gebrekkig. Dan veranderde het, gelukkig maar! In huis kon de gaslamp weer branden. Na de bevrijding kwam het licht, letterlijk, terug in ons huis. Wordt het straks opnieuw donker in vele Aalterse huizen zoals tijdens de bezetting? Steken we weer de olielamp of de kaars of de carbidlamp aan? Wie weet, komt ook het zwart brood terug. Voor mij is dat laatste niet zo erg, als het deeg maar van een goede kwaliteit is!

André DE KÉ

INHOUDSTAFEL

Maurice MICHIELS	Emile Bockaert (1873-1911) – slot Een Aalternaar in Nieuw-Zeeland.	3
Filip BASTIAEN	Van Hoecke? Bienfait! Een Aalterse vondeling, 1827-1828	21
Peter LAROY	Ze gaan u in St.-Pietersveld steken... Een beschrijving door Abraham Hans (1913)	33
André DE KÉ	Achteruitkijkspiegel: <i>In het donker.</i>	49

LAND VAN DE WOESTIJNE

Tijdschrift van de Heemkundige Kring Aalter, gesticht in 1977.
Verschijnt in maart, juni, september en december.

Verantwoordelijke uitgever: Jan Defruyt, Kestelstraat 67, 9880 Aalter

Bankrekening: IBAN: BE02 4426 5943 6140 - BIC: KREDBEBB

Lidmaatschapsbijdrage: gewone leden: € 12,50
steunende leden: € 25,00 of meer

Overname uit het tijdschrift is toegelaten mits schriftelijke toelating van de redactie. Iedere auteur is verantwoordelijk voor de inhoud van zijn tekst.

BESTUUR

Voorzitter: Willy STEVENS, Groenevijvers 8, 9910 Knesselare
09 374 44 58 - *wilystevens1@skynet.be*

Ondervoorzitter: Peter LAROY, Brouwerijstraat 84, 9880 Aalter
09 375 14 86 - *peter.laroy@telenet.be*

Ledenbeheer
& secretaris: Eliane DE POORTER, Leurebroekdreef 1, 9880 Aalter
051 68 89 91
heemkundigekring.arthurverhoustraete@outlook.be

Penningmeester: Dries ALYN, Bellemstraat 49, 9880 Aalter
09 374 23 60 - *ives.penninck@telenet.be*

Redactie en layout: Jan DEFRUYT, Kestelstraat 67, 9880 Aalter
09 374 65 81 - *jan_defruyt@scarlet.be*

LEDEN: Robert VERHELST, Stationsstraat 74, 9880 Aalter
09 374 41 36 - *robert.verhelst_aalter@skynet.be*
Roger BAECKELANDT, Ekenakker 2, 9880 Aalter
09 375 13 77 - *roger.baeckelandt@telenet.be*
Walter VERVALLE, Langendamdreef 62, 9880 Aalter
09 374 54 63 - *walter39be@yahoo.com*
Jan CAMERLINCKX, Schuurlo 12, 9880 Aalter
09 374 79 82

MEDEWERKER: Erik WILLE, St.-Pietersveld, 8750 Wingene
051 65 50 29 - *erik.wille@skynet.be*

Land van de Woestijne

Tijdschrift van de
Heemkundige kring „Arthur Verhoustraete” Aalter

38e jaargang - nr. 2 - 2015

Drukkerij typo/offset, Latrédruk - Aalter
Kaftontwerp: Roger Defruyt

RENNER URBAIN ANSEEUW, EEN BEKENDE AALTERNAAR

Urbain Anseeuw (°Wingene-West-Vlaanderen, 05.01.1892) werd geboren als zoon van bakkersgast, voermansgast, arbeider Julius (°Wingene, 05.08.1867) en Maria Ludovica Steyaert (°Knesselare, 20.02.1866). Julius was de zoon van Felix en Maria Louisa Martens. Urbain wordt op 26 juli 1895 te Gent ingeschreven komende van Elsene of Knesselare. Hij zou volgens de bevolkingsregisters van Gent op 11 december 1911 uit de Brugsensteinweg 38 naar Lotenhulle komen wonen zijn. Men vermeldt dat hij daar door familie als wees te Lotenhulle opgevoed werd bij briefdrager Blondin August Kesteloot (°Aalter, 01.12.1853) die op 15 april 1884 te Knesselare trouwde met Emma Steyaert (°Knesselare, 26.03.1855). Emma was de zuster van moeder Marie Ludovica Steyaert. De moeder van Urbain overleed te Gent op 3 mei 1911. Zijn vader hertrouwde nog te Gent op 26 maart 1913 met Mathilde De Schepper (+Gent, 25.06.1933). Julius overleed te Gent op 29 januari 1918.

Uit Julius' huwelijk werden 8 kinderen geboren waarvan er vier zeer jong overleden. Naast Urbain citeren we nog:

Urbanie Marie Louise (°Knesselare, 13.09.1893)

die op 19 april 1911 te Gent getrouwd was met Leopoldus De Vlieger *Franciscus* (°Gent, 16.05.1896; +Gent, 14.11.1962)

In juni 1914 verbleef hij te Rijsel en werd in oktober 1919 afgeschreven naar Lotenhulle. Franciscus was weduwnaar van Maria-Clara Waterloos, oud-strijder 1914-1918 en oud-koloniaal

Germana (°1897; +Gent, 1898)

Germana Camilla Augusta (°1900; +Gent, 1900)

Blanca Camilla (°Gent; +Cannes (F), 16.05.1931)

Ze bleef ongehuwd. Blanca kwam ook op 16 april 1912 te Lotenhulle wonen op Dorp 54.

Laura (°1904; +Gent, 1904)

Paula (°1911; +Gent, 1911)

Als jonge renner eindigt Urbain Anseeuw in het voorjaar 1914 reeds tweede in de ronde van België voor onafhankelijken.

Het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog zal zijn rennersloopbaan sterk beïnvloeden. In juli 1914 wordt hij soldaat. Kort daarop, op 4 augustus 1914, breekt de Eerste Wereldoorlog uit en vallen de Duitsers België binnen. Urbain verblijft te Antwerpen als de stad

wordt ingenomen in oktober 1914. Met de grote stroom vluchtelingen, waaronder 33 000 militairen, wordt Urbain in neutraal Nederland ontwapend en geïnterneerd in het kamp “Galgenberg”, iets ten zuidoosten van Harderwijk. Het leven aldaar is er niet plezant. De militairen verblijven in onverwarmde barakken van 250 man. De levensomstandigheden zijn er streng en het kamp is afgezet met prikkeldraad. Met de tijd wordt het regime er soepeler. Het groeit uit tot een kleine stad met allerlei voorzieningen zoals: waslokalen, een ziekenzaal, een kerk, een postkantoor, winkels, een verwarmde kantine en zelfs een echt frietkot.

Later konden de Belgische militairen er werken, eerst onder begeleiding, later vrijer. Uit Nederlandse krantenberichten van toen zou Urbain reeds in maart 1916 begonnen zijn met fietsen samen met een andere geïnterneerde renner, Jean Somers. In de zomer van 1917 wordt er onder impuls van het sportcomité van het kamp, een aspiste aangelegd waarop duchtig geoefend werd.

Urbain neemt in april 1916 reeds deel aan de “Betrouwbaarheidswedstrijd” Groningen-Amsterdam (204 km). Het voorjaar van 1917 wordt een druk jaar voor Urbain met deelname aan tal van wedstrijden op de weg en er buiten. We citeren er hier enkele van: half mei 1917 klassementswedstrijd op de wielervebaan Blerick bij Venlo, waar hij derde eindigt; eind mei 1917 is hij tweede in de koppelwedstrijd met de Amsterdammer Van Engelen. Urbain Anseeuw wordt er aangekondigd als de beroemde Belg. Hij eindigt derde op de 1 km individueel. Begin 1917 neemt hij deel aan Den Haag-Haarlem-Amsterdam-Utrecht (170 km) en wordt er vierde en tweede in de klasse onafhankelijken. De Nederlandse kampioen Wiersma van 1913 is er winnaar.

Verder neemt Urbain Anseeuw in juni nog deel aan koppelwedstrijden te Bergen-op-Zoom. In september en oktober 1917 blijft hij ereplaatsen opstapelen en komt vooral in Brabant in contact met de wielertop. Op zeker moment krijgt hij zelfs in september in Den Haag de medaille als eerst aankomende militair. Op de koppelkoers op de Vitessebaan te Valkenswaard wordt Urbain Anseeuw tweede met als mederunner Piet Van Kempen.

Eind december 1918, na de wapenstilstand, komt Urbain terug naar België.

In het voorjaar van 1919 zal hij deelnemen aan de beroemde en beruchte “Omloop van de Slagvelden” en er een mooie tweede plaats behalen.

URBAIN ANSEEUW

Overwinnaar der RONDE der VLAANDERS, 300 Km. - 2^e der RONDE van BELGIE, 600 Km.
2^e der RONDE van 't WESTERFRONT, 4000 Km. - 4^e in BORDEAUX - PARIJS - BORDEAUX, 1200 Km.

Urbain in Pirelli-trui

Deze wedstrijd bestond uit zeven etappes gereden over 14 dagen: van Straatsburg naar Luxemburg, Luxemburg - Brussel, Brussel - Amiens, Amiens - Parijs, Parijs - Bar-Le-Duc, Bar-Le-Duc - Belfort en Belfort - Straatsburg met in totaal een afstand van ongeveer 2005 km. De omloop startte op maandag 28 maart 1919 en eindigde op 11 mei 1919. Na iedere rit was er een rustdag voorzien. Te Parijs waren er zelfs twee rustdagen. De omloop werd beschouwd als een hulde aan de massa soldaten die op de slagvelden in België en Frankrijk voor de overwinning streden. Het was tevens een eerbetoon aan alle dapperen die vochten voor de herovering van Elzas-Lotharingen door Frankrijk. Iedereen, profrenner of liefhebber, kon er aan deelnemen. Duitsers, Oostenrijkers en Hongaren waren echter niet welkom. Het werd een harde, bijna onmenselijke koers over nog niet-herstelde wegen vol bomkraters, vernielde bruggen en nog veel andere hindernissen. Men zou het ook wel 'de omloop van de verwoeste gewesten' kunnen noemen.

De Franse krant "Le Petit Journal" was toonaangever bij de inrichting van deze omloop. Per rit werden twee vaste en twee vliegende controles voorzien. Indien de fiets tijdens de wedstrijd brak, werd de deelnemer uit de koers genomen. Er mocht geen nieuwe fiets genomen worden. De renners mochten tijdens de wed-

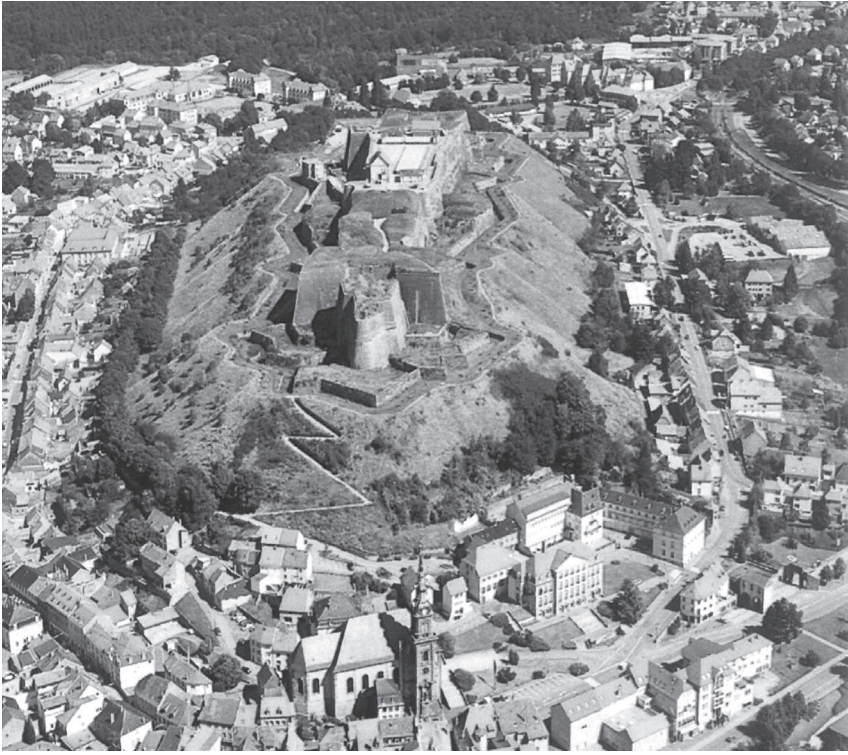
strijd wel een beperkt aantal werktuigen en reserveonderdelen bij hebben. Daarenboven waren er strenge voorwaarden wat het materiaal betreft. De bevoorrading van drank en eten was tot in de puntjes geregeld op de controlepunten. Reservekledij kon men afgeven aan de bagagedienst die de koers volgde. De bekende Belg Karel Van Wijnendaele, hoofdredacteur van het bekende blad Sportwereld, die de ronde van Vlaanderen meerdere malen organiseerde, schreef zelfs dat de renner die de omloop wilde winnen over een buitengewoon sterk rijwiel zou moeten beschikken.

Aanvankelijk waren er 138 inschrijvingen. De inschrijvingen vingen op 1 februari 1919 aan.

De eerste rit, op maandag 28 april, ging van Straatsburg over Metz naar Luxemburg over een afstand van 275 km en verliep in uiterst slechte en koude omstandigheden. 87 deelnemers verschenen uiteindelijk aan de start. Karel Van Wijnendaele komt de Belgische deelnemers in de vroege morgen aanmoedigen. Henri Van Lerberghe, die reeds in 1919 de Ronde van Vlaanderen op zeer slechte wegen won, is favoriet voor deze rit. Om zes uur wordt de omloop op gang geschoten. De renners rijden aan een hoge snelheid door het teruggewonnen gebied van de Elzas. Van Lerberghe rijdt vroeg lek en het peloton wordt vroeg uit elkaar gereden. De renners rijden door Bitche, gekend door zijn indrukwekkende citadel. Bij het eerste controlepunt te Sarreguemines wordt Anseeuw reeds in de voorste gelederen vermeld. Bekende namen als Charles Deruyter, Jules Van Hevel, Zwitser Oscar Egg, Henri Van Lerberghe, Lucien Buysse en Basiel Matthys rijden mee. Te Metz wordt de tussensprint gewonnen door de Zwitserse kampioen Oscar Egg. Een klein groepje met o.a. Lucien Buysse en Egg rijdt voorop. Even later verliest Egg veel tijd, gehinderd door een loslopende hond.

De rest van de kopgroep neemt een verkeerde weg en moet kilometers terugrijden. Ondertussen is Egg op de goede weg doorgekomen met een mooie voorsprong. 72 renners bereikten uiteindelijk Luxemburg. De Zwitser Egg werd etappewinnaar in iets minder dan 17 uur. Anseeuw komt hier als 13e over de streep op ongeveer 6 minuten van de winnaar. Jules Van Hevel en Lucien Buysse worden 2e en 3e op 5 minuten.

Woensdag 30 april 1919. De rit vangt om 05.30 uur aan. 68 renners melden zich nog aan. Via Luik gaat het over Tienen naar Brussel.

Zicht op de citadel te Bitché

Het is zeer koud en er is zelfs een sneeuwstorm. Men vreest dat velen de 301 km niet zullen uitrijden. Men passeert door het oorlogsgebied rond Bastogne. Een twintigtal renners vormen het hoofdpeloton te Martelange. Dan vangt Van Lerberghe een aanval samen met Matthys aan en later komt Buysse hen vervoegen. Rond acht uur rijden ze door Bastogne. Er volgen 9 renners op twee minuten met Anseeuw erbij. Voorbij de Baraque Fraiture hebben Matthys en Van Lerberghe last met hun tandwiel en hun ketting die vol modder zitten. Lucien Buysse rijdt aan de leiding en heeft 6 minuten voorsprong te Vielsalm. Hij vergroot nog zijn voorsprong te Spa. De rest volgt in groepjes. Bij de bevoorradingscontrole te Luik is Lucien Buysse nog steeds voorop. Anseeuw en zes andere deelnemers passeren er op een kleine 10 minuten. 53 van de 68 renners houden het vol tot in Luik. Albert De Jonghe behoort tot die groep. Voorbij Tongeren zet hij de tegenaanval in en nadert vrij snel Buysse die kettingproblemen en ook een lekke band heeft. Even buiten Tie-

nen rijdt hij hem voorbij. Om vier uur rijdt Berten Dejonghe Brussel binnen en wordt er winnaar in 17 uur en 48 minuten. Lucien Buysse wordt er tweede en Urbain Anseeuw derde op 19 minuten. Henri Van Lerberghe volgt er op een uur. 2 renners reden de rit niet uit. In de algemene rangschikking is Anseeuw derde na De Jonghe en Buysse. Oscar Egg zal wegens breuk van zijn stuurstang na een valpartij niet meer kunnen aanzetten in de volgende rit.

Donderdag 1 mei is een welgekomen rustdag te Brussel. Op vrijdag 2 mei wordt een zware etappe gereden naar Amiens via Brugge, de IJzer, Rijsel en Cambrai. Er zijn nog 20 Fransen en 20 Belgen in de wedstrijd samen met een Zwitser en een Tunesiër. In die rit maakt men kennis met de gevolgen van de Slag aan de IJzer en de Slag om Ieper. Bij de bevoorradingscontrole te Rijsel rijdt Charles Deruyter aan de leiding gevolgd door Aloïs Verstraeten en Urbain Anseeuw op nauwelijks 1 minuut. Te Rijsel valt de regen met bakken uit de lucht. Wat verder maken de renners kennis met de gevolgen van de Slag aan de Somme. Anseeuw en Van Lerberghe gaan zich zelfs even opwarmen in een klein boerderijtje. Even denken ze aan opgeven maar een goede Flandrien doet dat niet. Als de Fransman Paul Duboc in modder en slijk de boerderij is voorbijgereden, springen ze kort nadien terug op de fiets. Charles Deruyter heeft echter zijn voorsprong verder uitgebouwd en wint de rit in bijna 18 uur 30 minuten. Paul Duboc is tweede op meer dan een uur. Urbain Anseeuw is derde op bijna 2 uur en Henri Van Lerberghe is vierde in dezelfde tijd als Urbain Anseeuw. 36 renners bereikten de aankomst te Amiens. Na de drie ritten ziet de prijzenpot er als volgt uit: Oscar Egg 1270 FF. - Albert De Jonghe 1260 FF. - Urbain Anseeuw als vijfde verdiende reeds 800 FF. Charles Deruyter is nu leider in het klassement. Urbain Anseeuw is derde en Henri Van Lerberghe staat vierde genoteerd.

Zaterdag 3 mei is een verdiende rustdag. De renners zijn moe en verstijfd van de kou bij aankomst te Amiens. Karel Van Wijnendaele vertelt dat hij zoiets nog nooit heeft meegemaakt in zijn koersen.

Bij de vierde etappe van zondag 4 mei, Amiens-Parijs, zijn er nog 29 renners aan de start. De start gebeurt om 5 uur in de morgen. Het gaat via Saint Quentin en Senlis naar Parijs over een afstand van 277 km. De eerste kilometers verlopen in een zeer traag tempo en in groepjes. De weersomstandigheden zijn nu wel iets beter. De enige

Tunesiër nog in koers, Ali Nefati, geeft wegens vermoeidheid en uitputting op. Via de Hindenburglinie rijden ze door de slagvelden aan de Aisne. Velen voelen nog de vermoeidheid in de benen van de rit naar Amiens. De Belg Henri Lobeau doet een ernstige val en wordt met de ziekenwagen afgevoerd naar een ziekenhuis. De wegen zijn afgrijselijk slecht. Lucien Buysse breekt zijn voorwiel en voor hem eindigt hier dan ook deze lastige omloop. Charles Deruyter heeft na een lekke band de eersten opnieuw ingehaald en laat ze zelfs ter plaatse. Hij wordt opnieuw winnaar van de etappe in bijna 12 uur. Urbain Anseeuw eindigt hier zesde op 17 minuten. De rangschikking van de eerste tien renners verandert niet na deze rit.

Maandag 5 en dinsdag 6 mei zijn rustdagen te Parijs.

De vijfde rit gaat op 7 mei van Parijs naar Bar-Le-Duc over een afstand van 333 km. De start vangt heel vroeg aan, nl. om 2 uur in de nacht, na een uitgeleide door de oud-strijders onder het spelen van 'Le Madelon'. Velen zijn ook nog meer vermoeid na een of andere liederlijke uitstap in Parijs. De rit gaat van Parijs over Reims via Verdun naar Bar-Le-Duc met 13 Fransen 8 Belgen en een Zwitser. Paul Duboc is uit de koers gestapt na het nemen van een reservefiets. Men maakt kennis met de slagvelden aan de Marne en men rijdt door de Champagnestreek. De etappe start rustig en zeer voorzichtig wegens de duisternis (10 km per uur). Men maakt kennis met de gevolgen van het herfstoffensief van 1915 in de Champag-

Zicht op het fort van Douaumont in de omgeving van Verdun.

nestreek, het Argonne- offensief in 1918 en met de vernielingen van de gevechten rond Verdun.

Om 10 uur rijdt een klein peloton van 15 renners voorbij het volledig verwoeste Reims. Het weer is nu veel beter en de zon staat hoog aan de hemel zodat renners in slaap vallen op hun fiets en valpartijen veroorzaken. Verder zijn er tal van bandbreuken door de slechte staat van de wegen. Op 15 km van de finish heeft Deruyter bandbreuk en zet de Fransman Jean Alavoine een ultieme aanval in samen met Heusghem en Desmet. Deze rit wordt in de spurt gemakkelijk gewonnen door Alavoine. Anseeuw eindigt op 5 minuten van de winnaar. De andere Belgen, Henri Hanlet en Henri Van Lerberghe, bezetten de 4e en de 5e plaats. Deruyter wordt in deze rit met 15 minuten bestraft om zich te laten trekken door de Fransman René Guénot. De algemene rangschikking wordt nu aangevoerd door drie Belgen: Charles Deruyter in 71 uur 24 minuten, Urbain Anseeuw 72 uur 39 minuten en Henri Van Lerberghe in 73 uur 53 minuten. De eerste Fransman is Jean Alavoine op 81 uur 14 minuten.

De zesde rit gaat over de Ballon d'Alsace van Bar-Le-Duc naar Belfort over een afstand van 305 km. Men rijdt via Nancy langs het Gerardmeer. Om 4 uur in de ochtend wordt er met 20 man gestart. Een Fransman komt 10 minuten te laat aan de start, maar zet toch aan. Er wordt aan een zeer hoge snelheid gereden. Men trekt door een laatste stukje front dwars door het herwonnen Elzas-Lotharingen. De grote snelheid doet Deruyter in een tweede groep achterblijven. Om halftien bereikt een klein peloton Nancy waar Deruyter terug zijn plaats heeft ingenomen alsook de Fransman André Huret, die 10 minuten te laat aan de start vertrok, is mee aan de leiding. Albert Desmedt en Urbain Anseeuw hebben een lekke band aan de voet van de Col du Plafond (620 m hoog). Hier kunnen Van Lerberghe samen met Deruyter, Alavoine en Hector Heuseghem een kloof met de rest slaan. Bij de vliegende controle aan het Gerardmeer hebben Anseeuw en Desmedt terug hun plaats ingenomen in het kopgroepje. Op de besneeuwde top van de Ballon d'Alsace, waar de volgwa-gens zich vastrijden, laten de Waal Hector Heuseghem en de Vlaming Henri Van Lerberghe de rest in de steek. Alleen Deruyter kan nog een tijdje aanklampen en later in de afzink terugkomen. Urbain Anseeuw heeft terug een lekke band en verliest wat tijd. In de laatste kilometers rijdt Heuseghem zijn medevluchters uit het wiel en eindigt als eerste te Belfort met 19 minuten voorsprong op Van Lerberghe en Deruyter die derde wordt. Anseeuw eindigt hier negende

op bijna een half uur. De Belgen blijven de eerste drie plaatsen in de algemene rangschikking bezetten.

Zaterdag 10 mei is terug een rustdag. Zondag 11 mei 1919 wordt de laatste rit van Belfort naar Straatsburg. Deze etappe vangt later aan dan de voorgaande zware ritten. Het gaat over 163 km, terug naar het vertrekpunt Straatsburg. De renners hebben hun materiaal goed verzorgd en krijgen de morele steun en aanmoediging van Karel Van Wijnendaele. 21 dapperen, waaronder 12 Fransen, 7 Belgen en een Zwitser (Marcel Mariellonny), nemen om 12 uur de start. Vanaf het begin wordt een strak tempo aangehouden. De regen valt opnieuw met bakken uit de hemel. Na 35 km rijdt een groep van 15 renners lichtjes voorop. Bij de eerste vliegende controle te Mulhouse hebben de renners een voorsprong op het geplande uurrooster. Er rijden nog zeven renners aan de leiding waaronder Deruyter, Van Lerberghe en de Fransman Alavoine. Dan gaat het naar Colmar voor de vaste controle. Brusselaar Theo Wynsdau is er opnieuw bij. Voorbij Colmar lijdt Desmedt opnieuw bandbreuk. Deruyter en Van Lerberghe rijden aan een hoge snelheid aan de leiding, maar toch blijven er zes renners aan de leiding. De Belg Camille Leroy is gevallen en moet afhaken. De rest met Anseeuw, Desmedt en enkele Fransen komen dichterbij. Deruyter neemt snel over van Van Lerberghe en iedereen, behalve Charles Kippert, wordt uit het wiel gereden. Van Lerberghe en Wynsdau blijven achter. Er zijn immers toch geen prijzen meer te verdienen aan de eindmeet, redeneren zij. Wynsdau is bovendien aan de voet en de enkel gekwetst. Desmedt vervoegt, ondanks veel pech, dit tweetal en Van Lerberghe verzeilt bij Anseeuw en Heuseghem die zich niet laten opjagen. In de spurt te Straatsburg, onder een massa volk en oud-strijders, wint De Ruyter vlot van Charles Kippert. De gemiddelde snelheid van de rit over betere wegen bedraagt nu zelfs 33 km per uur.

De anderen beëindigen, zonder zich druk te maken, de rit om 15 uur 20. Anseeuw wordt 11^e met Heuseghem en Van Lerberghe in zijn zog.

De eindrangschikking blijft praktisch voor de 1^e, 2^e en 3^e plaats dezelfde. Als eerste Deruyter met een totaal tijd van bijna 90 uur; vervolgens Anseeuw op bijna 2 uur en als derde Van Lerberghe op bijna 3 uur. De vierde plaats is voor de Fransman Jean Alavoine met een totaal tijd van iets meer dan 100 uur. Brusselaar Theo Wynsdau eindigt in een tijd van 102 uur.

21 van de 87 vertrekkers rijden deze bijna onmenselijke afvallingswedstrijd uit.

*Eindoverwinnaar Charles Deruyter
Bron: Gallica.bnf.fr*

Charles Deruyter verdient er 8760 FF. (8094 BEF of €200,65) aan. Urbain Anseeuw krijgt 5190 FF., Henri Van Lerberghe 4490 FF., Hector Heuseghem 2760 FF. en Theo Wynsdau 1540 FF.

Anseeuw nam in maart 1919 ook deel aan de Ronde van Vlaanderen en werd er 18^e. Hier werd zijn collega uit 'de omloop van de verwoeste gewesten', Henri Van Lerberghe, overwinnaar. In 1920 werd hij zelfs 8^e in deze ronde, eerste en tweede waren dan Jules Van Hevel en Albert De Jonghe. Hij werd in datzelfde jaar in augustus zelfs nog 4^e in de lange rit van Bordeaux-Parijs-Bordeaux van meer dan 1200 km. In 1919 en 1920 was hij eveneens deelnemer aan de ronde van Frankrijk. Op 17 november 1920 trouwde Urbain Anseeuw met Marie-Celina Buysse (°Wontergem, 24.01.1891), zuster uit de bekende wielersfamilie van Lucien Marcel, Cyriel en Jules Buysse.

Anseeuw, 2^e van links, in gezelschap van de familie Buysse.

Anseeuw vestigde zich in 1921 te Aalter en baatte er een bloeiende fietsenzaak uit op de hoek van de Stationsstraat en de Gouvernementstraat, waar nu nog steeds leden van de familie Anseeuw (Kathleen) gevestigd zijn. In 1923 beëindigde Urbain Anseeuw zijn wielersloopbaan.

V.l.n.r.: Basiel Goethals, Urbain Anseeuw, Raymond Van den Broecke, Irma Taghon (moeder van Roger Wyckstandt), Roger Wyckstandt, Emiel Wyckstandt (vader van Roger), Antoine Wyckstandt (broer) en Lea Wyckstandt (zus).

Foto: R. Wyckstandt

Urbain Anseeuw samen met zijn vrouw, Maria Buyse, op de handelstentoonstelling van begin april 1934.

Foto: R. Defruyt

Hij was ook een van de bezielers van de vroeger gereden wielervedstrijd op 15 augustus (Hemelvaartsdag) van Brussel naar Aalter. Vergeten we ook niet dat hij na de Tweede Wereldoorlog ook de bekende begeleider was van de toen alom bekende kampioen bij de onafhankelijken, later bakker, Roger Wyckstandt.

Urbain overleed te Aalter op 9 maart 1962 op 70-jarige leeftijd.

Met dank aan de familie Anseeuw (Kathleen) en Smessaert (Lea) voor de foto's en de bekomen informatie over Urbain en familie.

Roger BAECKELANDT

Bronnen:

- Gemeentelijk archief Aalter
- Familie Anseeuw-Smessaert voor hun medewerking en het beschikbaar stellen van foto's.
- F. BECUWE, *Omloop van de verwoeste gewesten*.
- Info op internet over Urbains verblijf in het interneringskamp Harderwijk in Nederland van 1914 tot 1918.
- Krantenartikels uit de periode 1914-1918
- R. DEFUUYT en A. RYSERHOVE, *Aalter in de tijd van toen*, Aalter, 1984.

VAN GRAANMAALDERIJ VERHOYE TOT SUPERETTE TE AALTER-BRUG

De zielen van de rechtvaardigen zijn in Gods hand en geen kwelling zal hen raken. Ze zijn in vrede bij de Heer.

In de vreugde van het Vaderhuis werd opgenomen
DE HEER

HENRI VERHOYE

wedenaar van Mevrouw Helena HUTSEBAUT
geboren te Aalter op 25 mei 1896 en godvruchtig
overleden in de St-Andreaskliniek te Tielt op
25 september 1977, gesterkt door de
H. Sacramenten der zieken en de
H. Apostolische Zegen.
Lid van de Bond der Gepensioneerden.

Onze tranen kunnen opdrogen, maar Uw beeld,
o goede Moeder, blijft voor eeuwig in ons hart ge-
grift.

GEDENK IN UWE GEBEDEN DE ZIEL
van Mevrouw

HELENA HUTSEBAUT

echtgenote van Mijnheer
HENRI VERHOYE

geboren te Aalter, de 18 oktober 1898, en godvruchtig
en zacht in de Heer ontslapen te Aalter-Brug, de
26 oktober 1956, voorzien van al de troostmiddelen
onzer Moeder de H. Kerk.

Dankbare en blijvende herinnering
aan

MEVROUW

Maria VERHOYE

echtgenote van
de heer Marcel VAN DAMME

geboren te Aalter op 12 januari 1923
en er overleden in het Woon- en
zorgcentrum "Veilige Have" op
16 augustus 2009, gesterkt door
de Ziekenzalving.

Lid van Ziekenzorg Aalter-Brug

De stille dag na het sterven
van de mens van wie wij houden
doet ons ineens veel scherper denken
aan zijn leven
en de betekenis ervan doet ons beseffen
dat elke mens zo iemand is
om nooit meer te vergeten.

In hoopvol uitzien naar de
wederkomst van de Heer
zijn we in gelovig gebed verenigd
bij het afscheid van

DE HEER

Marcel VERHOYE

Hij werd geboren te Aalter op 5 oktober 1928 en
ontsliep godvruchtig in de Heer in het A.Z. te Brugge,
op 20 mei 1987, gesterkt door de H. Sacramenten
der zieken en de Pauselijke Zegen.

Voor uw bliken van medeleven bedanken U:
de families VERHOYE en HUTSEBAUT.

HET GEZIN VERHOYE

Hendrik Verhoye (°Aalter, 25.05.1896; + 25.09.1977), in de volksmond 'Henri' en 'Arietsje' was molenaar, timmerman en handelaar in granen en veevoerders. Hij huwde op 20 juli 1921 met Helena Hutsebaut (°Aalter, 18.10.1898; + 26.10.1956), huisvrouw en winkelierster. Het gezin werd gezegend met drie kinderen: Maria, Martha en Marcel.

DE GRAANMAALDERIJ OP AALTER-BRUG ZUID

Aanvankelijk was de eerste maalderij op Aalter-Brug zuid. Het magazijn en de huizenrij vormden één eigendom van de familie Bockaert. Na een totaal vernielende brand in 1932 kon het huis met de maalderij gerenoveerd worden. Omdat de huizen één geheel vormden en zich tegen het magazijn met de gestapelde kunstmeststoffen bevonden, rezen er bij de eigenaars twijfels over de veiligheid. Men mocht er niet aan denken dat die meststoffen vuur hadden gevat. In samenspraak zou de woonst niet meer worden heropgebouwd. Hendrik en Jozef, zijn meewerkende broer, verloor er niet alleen zijn broodwinning, maar ook alles wat hij er aan geld en tijd had ingestopt. Toch zou hij herbeginnen! Niemand bleef bij de pakken zitten. Men stelde alles in

Oude maalderij met de toegangspoort naast de firma Bockaert in 1938.

het werk om er nog een tijdelijk onderkomen van te maken. Deuren en vensters werden opgelapt. Henri en Joseph Verhoye installeerden er een noodmaalderijtje.

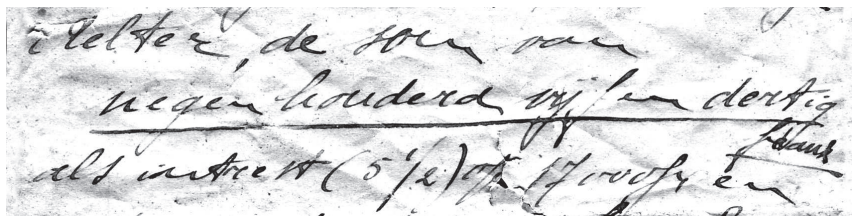
NIEUW GEBOUW

Eugenie Mathijs, 'Madame Bockaert', die het reilen en zeilen van haar pachters zeer genegen was, zou hun pachters helpen. Een nieuw gebouw kon de oplossing zijn. Hoe graag Henri het voorstel ook had aangenomen, de vrouw des huizes bleef bij de negatieve gedachte. Het was genoeg geweest. Helena wilde echter geen schulden meer aangaan. In 1929 werd op een geleende som van 17 000 BEF een intrest van 5,5% gerekend, met een totaal van 935 BEF op jaarbasis. Als men terugdenkt dat werknemers slechts enkele luttele franken per week verdienden, was dit een hele grote opgave. 'Madame Bockaert' bleef daarentegen niet bij de pakken zitten en liet in 1932 de plannen van een nieuw te bouwen pachterswoning in gang zetten. Het spijtige noodlot besliste er anders over. Nog voor de afwerking overleed mevrouw Bockaert en kwamen de werken een hele tijd stil te liggen.

Eens voltooid zou het gezin Verhoye uiteraard de nieuwe huurder worden.

DE NIEUWE STEK WAAR DE FAMILIE IS GEBLEVEN

Het gezin Verhoye verhuisde in 1933 naar de St.-Godelievestraat en startten er een nieuwe kruidenierszaak. Evenwel onmiddellijk na de verhuis breidde molenaar en timmerman Henri de zaak uit. Tegen het huis kwam er de mechanische maalderij, een typische maalderij met molenstenen, een hamermolen (haverpletter) voor het pletten van haver en een graankuiser. Bij het uitbreken van de oorlog werd een roterende bloemzeef (een beugel) bijgeplaatst.

The image shows a close-up of a handwritten document, likely a contract, with the following text: "Pletter, de som van negen honderd vijftien dertig als intrest (5 1/2%) op 17000 fr en". The text is written in cursive and includes a horizontal line under the number "negen honderd vijftien dertig".

Contractdeel van 1929 die de intrest weergeeft.

Nieuwe maalterij in de St.-Godelievestraat te Aalter-Brug in 1933.

OORLOG 1940-45

Tijdens de kwaadste momenten van de oorlog werden de kinderen en de inwonende oma met de kruitwagen tot bij de familie op het Patersveld gebracht. Na de schermutseling in mei 1940 met de binnenkomende Duitsers sneuvelden er een Duits soldaat voor de deur van hun buur Reyniers en een Belgisch soldaat aan de meisjesschool aan de Urselweg. Vader Verhoye werd opgedragen de kisten te timmeren. De twee slachtoffers zijn achteraf in een noodgraf naast elkaar aan de kerk begraven.

De molenaar maalde in deze troebele tijden zo goed als het enigszins kon verder. Om te mogen malen, diende je van de overheid een geldig maalbewijs te hebben. Ter registratie van de verbruikte granen hadden de landbouwers de plicht om elke maand graanbonnen op het gemeentehuis af te halen. Doch in de beste omstandigheden kwam op zondag toenmalig gemeentesecretaris Jozef De Meyer ten huize Verhoye zitdag houden. Wederzijdse jenevertraktaties waren dan niet weg te denken en het gerstenat vloaide er rijkelijk. Op die manier verdiende de zaakvoerder ook geen centen. In overleg op de daarop volgende samenkomsten en met wat handelsinzicht werd er in kleinere glaasjes geschonken.

Hendrik Verhoye op 5 november 1956 aan het graf van Helena.

Marcel Verhoye poseert fier op zijn nieuwe vrachtwagen.

MAALPRIJZEN

Per 100 kg graan mocht de molenaar 1 kilogram stof verrekenen. Rekening houdend met een speling in gewicht tussen droger of natter graan en wat restanten tussen de maalstenen kon een extra marge in zijn voordeel zijn. Bij betrouwbare klanten kwamen er wel wat truckjes aan te pas zodat ze met een zelfde bon nog eens langs konden gaan. Het kon verkeren; controle geschiedde! Was iemand te loslippig geweest? Het waren spannende momenten want de straffen voor ontduiking waren heel zwaar. Gelukkig, met raadplegingen en navragen bleef het voor de molenaar zonder gevolg.

Henri maalde voor 25 frank per 100 kg. Dat was een stuk goedkoper dan zijn concurrenten. Hij vroeg net dezelfde prijs wat de verdoken maalterijtjes aanrekenden, maar te goedkoop in de ogen van anderen. In Aalter-Centrum was de vastgestelde maalprijs toen 1 frank per kilogram. Het gunsttarief te Aalter-Brug zette kwaad bloed. 'Eens doorverkocht aan de smokkelaars werd er verdiend', fluisterde men in het oor van Henri. Na de oorlog en alle risico's ten spijt, hebben zij die er voordeel hadden uitgehaald, de man geen blik meer gegund. Wat voorspeld was, bleek eens te meer de waarheid!

Ter gelegenheid der heropening van de Voedingzaak
VERHOYE MARTHA
St. Godelievestr. 37, Aalter (Brug)

Uitsluitend op zaterdag 18 mei 1968
van 9 tot 18 uur

Fantastische FORT-REKLAM!!

Bij aankoop van de eerste 100 fr
FORT-produkten.
GRATIS naar keus

1 fles olie (mais of arachide)
of
2 x 6 pakjes vanille of
chocolade pudding
(waarde 28 fr)

---

of 1 bokaal mayonnaise met citroen 250 gr. (waarde 26 fr)

DUBBEL Fort-zegels: 5 t.h.

GRATIS
Proeven van koffie en speculoos !!
verrassingen voor de kleintjes
(vergezeld van hun ouders)

Martha Verhoye

MEEWERKEN

Nadat de kinderen aan hun schoolplicht hadden voldaan, waren zij binnen het bedrijfje ten zeerste welkom. Marcel werkte in de maalderij en Martha werd in hun buurtwinkeltje de winkeljuf-frouw. Door de medewerking van hun zoon is in 1957 dan ook de eerste camionette aangekocht. Marcel kon de boeren gemotoriseerd bezoeken, veevoerders en ruwe of gemalen granen op en af hun bestemming brengen. De modernisaties stopten echter niet. Tot spijt werden de plaatselijke maalderijen geleidelijk aan vervangen door mobiele maalderijen. Op oude legervrachtwagens gemonteerd en op vraag van zij die hen nodig hadden, werden ze ter plaatse bediend. In 1966 werd de Aalter-Brugse maalderij uit dienst genomen.

VAN HET EINDE NAAR EEN NIEUW BEGIN

In 1967 werd het pand de volle eigendom van de familie Verhoye. Met die verworvenheden en het stilvallen van de molen maakte men er plaats voor een eerste superette te Aalter-Brug. Het werd een kluijfe naar de hand

Het woonhuis en de superette te Aalter-Brug in 2014.

van de toen 71-jarige Hendrik, die toch nog de kracht, de geest en het vermogen had de verbouwingen in goede banen te leiden.

Martha Verhoye zou tot op haar pensioenstelling in 1985 de zaak runnen.

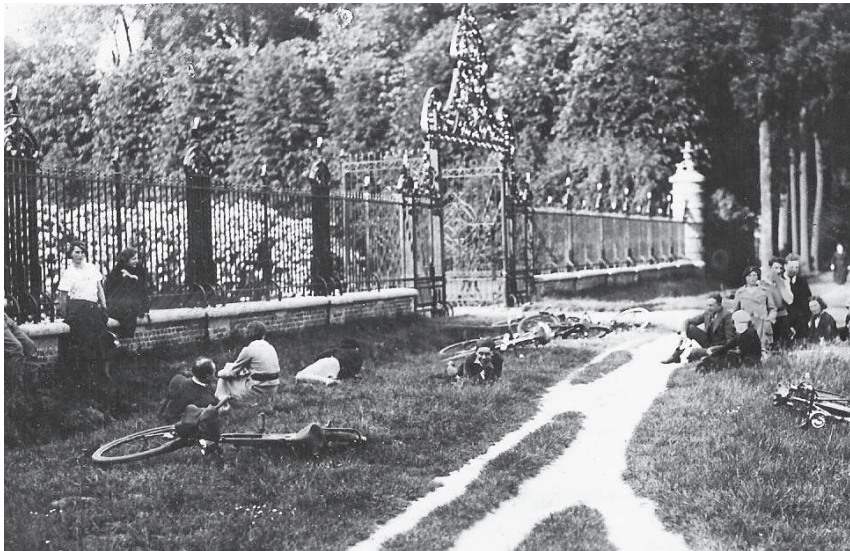
Etiënne VAN EEGHEM

*Naar mondelinge overdracht en documenten van de familie Verhoye.
Met dank aan Martha Verhoye.*

TOERISTEN IN HET KASTEEL VAN POEKE

Tijdens het interbellum (jaren 1920-1930) democratiseerde het toerisme. Uitstappen en reisesjes waren in tijd weliswaar beperkt. Individuele reizen bleven nog een tijdje voorbestemd voor de betere klasse. Als men dan er al eens op uit trok, gebeurde dat meestal in groepsverband. Verenigingen als de Vlaamse Toeristenbond organiseerden bijvoorbeeld een fietstochtje naar zee of een treinrit naar de Ardennen. Als er dan al eens een reis naar het buitenland op het programma stond, dan was dit bijvoorbeeld een Lourdesreis, zoals de Aalterse kajotters in 1929 onder leiding van onderpastoor Van Caeneghem ondernamen. ⁽¹⁾

Anderzijds had Aalter zelf maar weinig toeristische troeven. Er was natuurlijk de Kraenepoel, die in de warme zomers van de jaren 1930 uitgroeide tot het ‘strand der kleine mensen’. Het gemeentebestuur probeerde het recreatieve karakter in goede banen te leiden maar exploiteerde de zwemvijver zeker niet. ⁽²⁾ Een van de grootste bezienswaardigheden in de streek was toen volgens buitenstaanders het kasteel van Poeke. In deze bijdrage besteden wij aandacht aan een toeristische tekst over het gebouw.

Een zomers fietstochtje in de jaren 1930: een rustpauze voor het kasteel van Poeke (eigen verzameling).

Voor alle duidelijkheid: het kasteel werd toen nog bewoond. De familie Pycke de Peteghem, en meer bepaald mevrouw de barones Inès Pycke de Peteghem, was tot in 1955 de laatste bewoner ervan. Het domein was dus in privé-bezit en niet zomaar toegankelijk. Dit belette overigens niet dat het voor toeristen en *passanten* in het landelijke Poeke een interessante trekpleister was. In december 1933 verscheen in het weekblad van de *Touring Club de Belgique* een uitgebreid stuk over het kasteel van Poeke. ⁽³⁾ Vijf bladzijden lang werd door Oscar Petitjean uitvoerig de geschiedenis van het 'château' geschetst. De tekst is in het Frans: de organisatie was toen nog heel Franstalig, al maakte een bericht 'à nos membres d'expression flamande' op de eerste bladzijde van het tijdschrift duidelijk dat er op speciaal verzoek ook een Nederlandstalige versie van het tijdschrift kon worden opgestuurd... Deze tekst was als het ware een voorpublicatie van wat de auteur publiceerde in het boek *Nos châteaux historiques*, waar zowat dezelfde tekst werd opgenomen als hoofdstuk 24 (p. 273-280). Het kasteel van Poeke figureert in het boek naast de kastelen van Laarne, Ooidonk, Horst, Beersel, enz. ⁽⁴⁾

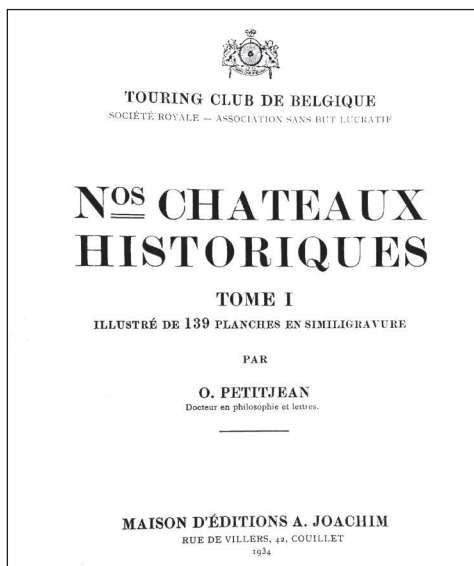
Om te beginnen wordt in de tekst herinnerd aan het roemrijke verleden. Het kasteel van Poeke speelde een rol in de Gentse opstand tegen Filips De Goede en werd ten gevolge daardoor verwoest. Na

**AVIS A NOS MEMBRES
D'EXPRESSION FLAMANDE.**

Nous rappelons à nos sociétaires que nous publions également notre Revue et notre Bulletin officiel en LANGUE FLAMANDE.

Les membres qui désirent recevoir ces éditions plutôt que celles rédigées en langue française, sont priés de nous en aviser par simple carte postale, sinon au moment de leur inscription.

De Touring Club was in de jaren 1930 nog sterk Franstalig. Wie dat wenste, kon een Nederlandstalige versie van het ledenblad opvragen.

Petitjean bewerkte zijn tekst om te worden opgenomen in een vuistdik overzichtswerk over kastelen, eveneens uitgegeven door de Touring Club.

schrijft hoe men dan (in 1933 dus) in Poeke kan geraken. De mogelijkheden zijn eerder beperkt en niet echt gemakkelijk. Met de auto zijn er drie routes: de grote weg van Tielt naar Aalter, tot aan Ruiselede en vandaar naar Poeke, langs twee kilometer schokkende buurtwegen.

Ofwel verlaat men in de buurt van St.-Martens-Lerne de mooie weg van Gent naar Deinze en neemt men een betere weg naar Vosselare en Nevele. Daar aangekomen moet men kiezen voor een secundaire weg, met grote hobbelige kasseien, tot aan Lotenhulle. Vandaar loopt een weg rond het park van Poeke.

Een derde mogelijkheid, die wellicht de beste zal zijn volgens Petitjean, is de weg die loopt van Deinze over Vinkt en Zeveren. Op het moment dat de tekst geschreven wordt, zijn er echter werken aan de gang en is deze route een echte modderpoel.

Ook de buurtspoorweg biedt mogelijkheden. Er rijdt een stoomtram van Tielt naar Nevele, over Ruiselede, met stopplaats in Lotenhulle, op een kilometer van Poeke. Nevele is ook verbonden met Gent St.-Pieters via een elektrische tram (duur van de rit: ongeveer 50 minuten).

de historiek kwam er wat reisadvies voor de toenmalige toerist. De beschrijving start met een weetje over de inwoners uit de buurt:

“Het domein is gelegen ten oosten van het centrum van Poeke. Het ruime park met heel wat bomen strekt zich van daar uit tot aan Lotenhulle. De inwoners van dit dorp zijn traditioneel de ‘risée’ van de Gentenaars. Zij verlenen een diploma van dwaasheid wanneer zij tegen iemand zeggen: ” ’t Is een boer van Lootenhulle.”

Het is interessant om te lezen hoe de auteur ook be-

Flinke wandelaars kunnen ook de trein nemen. Zij stappen af in het station van Bellem, op de lijn Brussel-Oostende. Tot aan Poeke is het dan ongeveer zes en een halve kilometer, door het Loveld, de Veldhoek en Lotenhulle. De toerist die uiteindelijk dan toch op zijn bestemming aankomt, wordt beloond voor de moeite. Het kasteel van Poeke is immers een van de meest opmerkelijke van Vlaanderen, zo klinkt het.

Bij het artikel verschenen een paar foto's die nadien ook in het boek werden opgenomen.

Enmaal aangekomen springt vooral het park in het oog volgens Petitjean.

De bomen, de struiken en de bloemen vormen een mooi geheel. De waterpartijen en beken vormen een aangename afwisseling. De Poekebeek doorkruist het park. Precies daardoor is het ook een hele vochtige omgeving. Petitjean bezocht het domein in augustus en toen stikte het daar van de paardenvliegen. De insecten verslinden er als het ware een ezel die in het park rondloopt. (*“La pauvre bête se roulait par terre en brayant de douleur, implorant de nous une aide que, seul, son propriétaire, fort négligent, aurait pu lui apporter.”*)

Tot slot gaat de aandacht naar de bouwgeschiedenis van het kasteel:

- versterkt kasteel heropgebouwd na het beleg van 1453 (Gentse opstand)
- verbouwingen in 1671 tot een bewoonbaar kasteel, geen militaire vestiging
- verbouwing in 1750 van het centraal gedeelte in Louis XIV-stijl, gevolgd door aanpassing van de andere onderdelen. De torengedeelten blijven telkens op dezelfde plaats staan.

Petitjean wijst op de diepe grachten. Hij is gecharmeerd door de brug en de merkwaardige en enigszins verborgen onderdoorgang naar de

benedenverdieping van het kasteel. In de verdere beschrijving van het gebouw heeft hij vooral aandacht voor de versiering en de ramen. De bijdrage eindigt met een oprechte lofzang:

“Men begrijpt dat het kasteel van Poeke een van de meeste interessante is in Vlaanderen, en dit zowel op historisch als op architectonisch vlak. Het gebouw brengt een mooie combinatie van de Franse bouwstijlen uit de 17de en de 18de eeuw. De opeenvolgende verbouwingen hebben geleid tot een perfecte eenheid en harmonie, een zeldzame verdienste wanneer er sprake is van elkaar opvolgende bouwstijlen. Het kasteel van Poeke is in de uitgestrekte Vlaamse vlakte een plaats met een uitzonderlijke aantrekkingskracht. Het park is mooi verzorgd, net zoals de ontwerpers het hebben gewild, eeuwen geleden.”

Lof klinkt natuurlijk nog het best in de taal van Molière zelf, zoals de slotparagraaf bewijst:

“Enfin, le château de Poucques occupe, dans la grasse terre de Flandre, un site d’un attrait incomparable, au milieu d’un parc soigneusement conservé tel que le voulurent les créateurs, aux siècles passés.”

Kortom, toeristen in eigen land werden aangespoord om bij gelegenheid toch eens een kijkje te komen nemen in Poeke. Het kasteel was zeker een omweg waard...

Peter LAROY

Bronnen

- ¹ Zie bijvoorbeeld P. LAROY, *Aalter in oude kranten*, Aalter, 2009, p. 223-224.
- ² P. LAROY, Het strand der kleine mensen. Toeristen aan de Krompoel in de jaren 1930 in *Land van de Woestijne*, 2007, 2, p. 49-56.
- ³ O. PETITJEAN, Nos vieilles demeures seigneuriales. Le château de Poucques in *Revue du Touring Club de Belgique et Bulletin Officiel*, jg. 39, nr. 24, p. 369-373. Deze bijdrage wordt overigens ook vermeld in het overzichtswerk van J. CAMERLINCKX, *Het kasteel van Poeke. Het mooiste landgoed van Vlaanderen*, Eeklo, 2007. Wij maakten kort melding van dit stuk in P. LAROY, Reisdvies kasteel van Poeke gepubliceerd op <http://geschiedenisvanaalter.blogspot.be>, 24 november 2013.
- ⁴ O. PETITJEAN, *Nos châteaux historiques*, Deel I, Couillet, 1934.

VREDESFEESTEN IN POEKE (1945)

Bij de bevrijding van België in september 1944 waren er in heel wat dorpen en steden spontane vreugde-uitbarstingen. De bevrijders werden met veel luister ingehaald. Er werd gezongen, gedronken en gefeest. Een tweede golf vieringen vond plaats na het ondertekenen van de officiële overgave van Duitsland op 8 mei 1945. Japan bleef weliswaar nog verder strijden en zou pas na het gooien van twee atoombommen in augustus 1945 tot de overgave worden gedwongen.

Maar in Europa probeerde men een streep te trekken onder de oorlogsjaren. Bij dit verwerkingsproces hoorde een nieuwe vreugdegolf. De sfeer was toen enigszins anders dan toen de geallieerden werden begroet. Naast blijdschap was er immers vaker sprake van grimmigheid. De oorlog aan het westelijke front had toch iets langer geduurd dan in september 1944 gedacht. De laatste Duitse stuiptrekkingen rond de jaarwisseling 1944-1945 (het Ardennenoffensief), hadden even voor onrust gezorgd. Ook de kleine ongemakken van iedere dag (voedselbevoorrading, grondstoffenschaarste, enz.) bleven reëel. Bovendien was het nieuws van de gruwel in de Duitse kampen stilaan doorgesijpeld. Wat sommigen reeds hadden vermoed, bleek in realiteit nog veel erger te zijn. Deze berichtgeving was verder aangevuld met verhalen uit de eerste hand, zoals die van verplicht tewerkgestelden die terug naar huis waren gekomen. Kranten brachten verder uitgebreid verslag uit van processen tegen collaborateurs. De details die daar te lezen waren, hitsten de gemoederen verder op.

Het was in die context dat er op zondag 17 juni 1945 ook in Poeke ‘vredesfeesten’ plaatsvonden. De kleine dorpsgemeenschap vertoonde na de bevrijding “*scheurtjes en barsten*”, zoals Ivan Hoste het omschreef.⁽¹⁾ Er waren misschien niet echt dramatische zaken gebeurd, maar in Poeke leefde er zoals overal wat onenigheid tussen voor- en tegenstanders van de Duitse bezetting. De figuur Alfons Maertens speelde in die eerste naoorlogse maanden een niet onbelangrijke rol. Maertens was een verzetsman van het Geheim Leger die zich na de bevrijding had aangesloten bij de Mobiele Groep La Sarcelle. Deze militaire eenheid, samengesteld uit de meest geharde verzetslieden, trok zij aan zij op met de geallieerden. Maertens sneuvelde reeds in een van de eerste gevechten, te Sint-Laureins, op 28 september 1944.⁽²⁾ Zijn begrafenis werd bijgewoond door prominenten uit de verzetsbeweging en bracht in Poeke heel wat mensen op de been.

De affiche voor de feesten in Poeke (Gemeentearchief Aalter).

Voor de vredesfeesten werd een flink programma uitgewerkt. In de voormiddag was er een dankmis met Te Deum en werden er bloemenkransen neergelegd op de graven van de gesneuvelden van de Eerste en de Tweede Wereldoorlog. Een bijzondere hulde was voorzien aan het graf van Alfons Maertens. In de late namiddag (om 17 uur) was het tijd voor een *'grote gekostumeerde optocht'*.

Volgens de affiche die voor de plechtigheden werd gedrukt, was er ook een *'koningshulde'*.⁽³⁾ Dit laatste is niet zonder belang. Zoals geweten was de rol van koning Leopold III bijzonder omstreden. De monarch was zijn ministers niet gevolgd naar Londen, met moeilijke verhoudingen tot gevolg. Dit

gegeven mondde uiteindelijk uit in de zogenaamde *Koningskwestie*. Maar voor de mensen in Poeke stond het als een paal boven water dat Leopold de juiste weg had gekozen. Ze wilden hem voor zijn beslissing huldigen en steun betuigen. De feestelijkheden zouden die avond afgesloten worden met *"ballet, muziek, bal, 's avonds prachtig vuurwerk en verlichting"*.

De motieven van het organiserend comité (in feite burgemeester Inès Pycke de Peteghem en secretaris De Kesel) werden verder verduidelijkt in een pamflet dat onder de bevolking werd verdeeld. De tekst hiervan is in bijlage expliciet opgenomen. Wij halen er enkele kernpunten uit:

- Het standpunt rond Leopold III (zie ook de affiche) werd nog eens verduidelijkt. Hij wordt beschouwd als *"Belgisch grootste krijgsgevangene die het lot van zijn volk wilde deelen."*

- De geallieerden krijgen dankwoorden voor hun inspanningen.
- De gruwelen van de concentratiekampen spelen wel degelijk mee in de oorlogsherinnering. Enkele kampen worden zelfs met naam genoemd.
- Ondanks alles vraagt de burgemeester toch om rust en kalmte te bewaren. Men mag de fout niet begaan die de bezetter beging en zich onmenselijk of onheus opstellen.
- Daarbij aansluitend wordt er ook op aangedrongen dat mensen die sympathie koesteren voor de bezetter zich beter afzijdig houden. Zij kregen de raad “*op speelreis*” te gaan of “*thuis achter den kachel*” te blijven.

Dit laatste gegeven is alvast vrij merkwaardig. Er waren nu ook niet zoveel collaborateurs in Poeke te vinden. De burgemeester wilde met deze expliciete mededeling waarschijnlijk vermijden dat de feesten zouden ontsporen in verwijten of geweldpleging. Een apart aanplakbiljet richtte zich overigens tot personen uit het omliggende

die voor onrust zouden kunnen zorgen. Hen werd verzocht om weg te blijven en geen “*straatschenderij*” te plegen. Uit bepaalde getuigenissen blijkt dat deze waarschuwing geen overbodige luxe was. Een van de feestwagens zou immers in brand zijn gevlogen. Was dit door onvoorzichtig toeval (wat stro op een praalwagen heeft slechts een verdwaalde lucifer nodig) of was er toch kwaad opzet mee gemoeid? Wellicht was dit laatste dan toch maar het werk van een enkeling.⁽⁴⁾

BERICHT

De vreemdelingen worden beleefd doch dringend verzocht onze vreugde niet te komen storen door 't plegen van straatschenderij of andere baldadigheden.

Inès Pycke de Peteghem.
Burgemeester.

De oproep aan de bevolking van buiten de gemeente om zich kalm te houden. Het blijft de vraag of dit echt nodig was dan wel een heel voorzichtige voorzorgsmaatregel. (Gemeentearchief Aalter).

De stoet was geënt op de vooroorlogse optochten.

Boerenkarren werden omgetoverd tot praalwagens waarop allerlei taferelen werden uitgebeeld. De deel-

nemers trokken passende kledij aan en versierden hun wagens met spreuken of tekeningen. Dezelfde thema's kwamen telkens aan bod: de geallieerden, de concentratiekampen, hulde aan de koning en het verzet. Zoals gebruikelijk bij dit soort optochten waren er ook verwijzingen naar de vaderlandse geschiedenis (waarschijnlijk omdat men reeds in het verleden een dergelijke wagen had opgetuigd of omdat men over de gepaste kostuums beschikte). Volgens het programma was de stoet op deze wijze geordend (oorspronkelijke schrijfwijze):

1. Postillions
2. Vaandelragers en klaroenen
3. Ruitery in verschillende militaire kleederdrachten.
4. Groep in Russische kleederdracht.
5. Vrij België (Wagen)
6. De Lustige Vrienden van Ruiselede
7. De R.A.F. bommenwerpers
8. V een
9. V nul (wagen)
10. Elzasers
11. Kroostrijke gezinnen (wagen)
12. De folterkampen in Duitschland
13. Krijgsgevangenschap (wagen)
14. POLAND
15. Hulde aan de bevrijders – Poland – (wagen)
16. Muziek van Ruiselede
17. Tyrollers (dans) Molenakker
18. Mr. RUTT en Co (wagen)
19. 1830
20. Hollandsche Boeren en Boerinnen
21. De Mooie Molen
22. Groep Cow-Boys en Cow-Girls
23. RIJTUIG???
24. Kostschool VSK Zingende groep
25. Nationale kleederdracht (kostschool)
26. BOY-SCOUTS – Deinze
27. ROODE KRUIS van BELGIE – Ruiselede en Tielt
28. Groep Geheim Belgisch Leger – Ruiselede
29. Hulde aan Alfons MAERTENS, gesneuveld A.B. man (wagen)
30. Meisjesschool met opschriften
31. Jongensschool met opschriften
32. Koninggroep

33. Onze Bevrijders, met vlag
34. Geestelijke en wereldlijke overheid
35. Groep Ruiters – Lanciers

Het is interessant om zien dat een kleine dorpsgemeenschap zo kon mobiliseren. Een aantal groepen en/of materialen waren uit omliggende gemeenten afkomstig (Ruisselede, Kanegem,...). Het is overigens ook zo dat het vooral een stoet van beleving was. Uit een fotoreeks (ter beschikking gesteld door de familie Spruyt-De Vriendt, waarvoor dank) valt op te maken dat er zeker geen massa volk langs de

Dit is waarschijnlijk de wagen van Vrij België, gecombineerd met de kozakken in Russische klederdracht. Op de wagen worden een aantal ambachten uitgebeeld die symbool staan voor de nijverheid die zich in België ontwikkelde eenmaal het land bevrijd: metsers, fietsenmaker, spellenwerkers, enz. De wagen is versierd met de Belgische vlag en enkele andere driekleursymbolen.

kant van de weg stond. Iedereen nam deel. De hele Poekse bevolking, klein of groot, man of vrouw, werd gevraagd om mee op te stappen.

Dankzij de fotoreeks kunnen wij de sfeer van deze dag vrij goed reconstrueren. Het is niet altijd duidelijk wie er op de foto's staat. Wij zien wel dat er toch inspanningen zijn gedaan om er een mooi geheel van te maken, ondanks de bescheiden middelen. Zelfs een aantal bommenwerpers werden in elkaar geknutseld (het is overigens jammer dat hiervan geen detailopname is bewaard). De prachtige opname die de operatie Gutt voorstelt, is een echte blikvanger. We hebben wel geprobeerd de foto's wat te groeperen in volgorde van de stoet aan de hand van het programma.

Een bonte mengeling van verklede figuren, verwijzend naar periodes uit het verleden. Op de vlag leest men duidelijk 'Ruisselede', vermoedelijk is dit het gezelschap dat wordt beschouwd als 'De lustige vrienden van Ruisselede'. Op de achtergrond ziet men een houten constructie die de bommenwerpers van de geallieerden voorstellen.

Een mooi versierde wagen, met de klassieke opschriften en vlaggen. De vele jongens en meisjes met vader en moeder op kop symboliseren waarschijnlijk het thema 'kroostrijke gezinnen'.

Hulde aan de Poolse bevrijders: een militair en de Poolse symbolen (vlag en adelaar), begeleid door jonge meisjes in wit (en vermoedelijk rood – uiteraard niet te zien op een zwart-wit foto), omgeven door figuren verkleed in oude Poolse klederdracht.

Een klassiek muziekgezelschap, niet verkleed, maar integendeel in zondags kostuum, volgens het programma afkomstig uit Ruiselede.

Een vrolijk verklede bende dames en heren met een beetje rare hoeden. Het kunnen de cowboys en de cowgirls zijn maar evengoed de Tirolers.

Op het programmabiljet staat Mr. Rutt, maar het moet uiteraard Camille Gutt zijn. Deze minister van Financiën was verantwoordelijk voor de zogenaamde 'Operatie Gutt', ook wel geldzuivering genoemd. Bankbiljetten dienden te worden ingeleverd en te grote tegoeden werden bevroren. Op de foto ziet men het bord 'Ministerie van Financiën', de valiezen met geld, de minister met buishoed en de mensen die in de rij staan om hun geld in te wisselen en een lint met geallieerde vlaggen. Zonder twijfel een van de meest tot de verbeelding sprekende wagens uit de stoet.

Bakker Verleysen tekende verantwoordelijk voor de wagen met 'de mooie molen'. Op de bakkersmuts is het V-teken aangebracht (V voor Victorie of Verleysen?). De wagen droeg ook een opschrift ten voordele van Koning Leopold III.

De wagen die hulde bracht aan Alfons Maertens, voor het vaderland gesneuveld. Een grote foto wordt meegedragen; enkele opschriften verheerlijken de verzetsman. Wij zien ook een Amerikaanse vlag (Maertens was geboren in de VSA) en een Lady Liberty (of is het een maagd Maria?). In de achtergrond volgen reeds de spandoeken die hulde brengen aan het koningshuis ('Hulde aan onze dynastie' & 'Leopold I, stichter van de dynastie').

Een bont gezelschap van verklede deelnemers: soldaten, cowboys, boeren, een gendarm en een persoon in gestreepte kledij die naar het concentratiekamp verwijst. Is op de achtergrond de wagen te herkennen die de prikeldraad voorstelt?

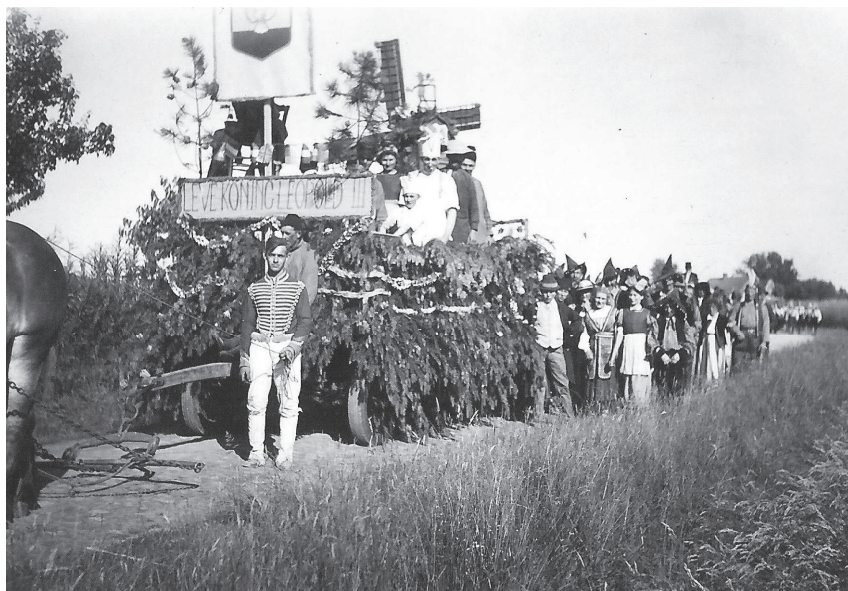

De stoet op weg in Poelke. De wagens werden getrokken door de beschikbare paarden. Uit deze beelden valt verder weinig op te maken over het aantal toeschouwers. Het is wel duidelijk dat het een mooie en zonnige junidag is.

En zo trok de stoet verder de velden in. Hulde aan de Poolse bevrijders gevolgd door 'het muziek' van Ruiselede.

Hier de molenwagen in volle glorie, gevolgd door de Tirolers, de cowboys en in de verte zelfs een verdwaalde Indiaan. Boven de stoet torent minister Gutt uit.

BIJLAGE: Pamflet

Aan de bevolking

Ook in Poeke willen wij niet achter blijven, ook hier willen wij de vrede vieren.

Op zondag 17 juni is het dan ook onze beurt om onze vreugde te toonen in de overwinning der geallieerden en onze eigen Belgische strijdkrachten.

In de voormiddag wonen wij allen de plechtige dankmis bij.

Wij gedenken: de gesneuvelde helden en de martelaren der concentratiekampen die hun leven hebben gegeven voor onze bevrijding.

Wij danken de Almachtige die de Zaak der Rechtvaardigheid deed zegenen.

In den namiddag toonen wij onze Belgische eensgezindheid en burgerzin. Wij brengen HULDE aan onzen KONING, Belgische krijgsgeschiedenis die het lot van zijn volk wilde deelen. Wij huldigen onze geallieerde vrienden voor hun grootsche taak welke zij zoo roemrijk vervullen.

Inwoners van Poeke de ganschen dag is aan ons. Dan toonen wij onze vreugde om onze bevrijding na vier jaar slavernij en mensenjacht. Onze vreugde zal onverdeeld en volledig zijn, doch niet baldadig.

Wij vragen onze bevolking kalmte en waardigheid. Het voorbeeld dat we vier jaar lang hebben gekregen van de Duitse cultuurdragers en hun aanhang zijn niet bij machte om ons te verleiden tot diezelfde misdaden welke zij aan onze bevolking hebben begaan.

Wij zullen nooit vergeten de kampen van Breendonck, Belsen, Sach[s]-enhausen, Nordhausen en andere moordkampen. Wij zullen ons immer blijven herinneren de bloeddorstige jachten der Gestapo en andere moordklieken. In onze teruggekeerde gevangenen zien wij voor altijd de kenteekens der onmenselijke behandelingen en moordpraktijken, welke zijn gebeurd met de zwijgende en soms daadwerkelijke medehulp van onze landverraders.

Niettegenstaande al deze wraakroepende daden, zullen wij niet buiten de Wet en tot wedervergelding overgaan. Wij zullen ons waardiger en menselijker weten te gedragen dan onze gewezen verdrukkers en hun vuigen aanhang.

Daarom vragen wij alleen aan onze vriendjes, zwartjes, dat zij zoo vriendelijk zouden zijn op dien dag op speelreis te willen gaan, een ander reisje te maken, ofwel braafjes thuis achter den kachel te willen blijven zitten en onze vreugde niet te komen storen door hun ongewenschte aanwezigheid, of het vertoonen van hun persoonlijke.

Het Feestcomiteit.

Onze uitdrukkelijke dank gaat uit naar de familie Spruyt-De Vriendt voor het bezorgen van het fotomateriaal. Dank ook aan Guido De Vriendt voor de bemiddeling.

Peter LAROY

Bronnen:

- ¹ I. HOSTE & L. STOCKMAN, *Geschiedenis van Poeke*, Aalter, p. 383. Zie ook S. DE GROOTE, Irène Buysse vertelt wat in september 1944 in Poeke gebeurde in *Land van Nevele*, jg. 38, 3, p. 308-309.
- ² www.valentin-jamart.be/geheimleger (geraadpleegd op 12 april 2015). Zie ook S. DE GROOTE, Uit het dagboek van Alfons Maertens in *Land van Nevele*, jg. 38, 3, p. 309-310. Maertens, was geboren op 12 augustus 1918 in Kinesy Heights, Maryland, USA. Vandaar dat hij wellicht eerst probeerde aansluiting te vinden bij het Amerikaanse leger, zoals in dagboek en bovenstaande bijdrage verschenen.
- ³ Gemeentearchief Aalter, Archief Poeke, 642, *Feesten en plechtigheden*. De documenten waarvan hier sprake en hier afgebeeld zijn daar terug te vinden.
- ⁴ Verhaal terug te vinden in F. BASTIAEN, *Groot-Aalter in oude foto's (deel 1)*, Eeklo, 1994, p. 25.

MOORD VOOR EEN SPORTWERELD

In een collectie met marktliedereren vonden wij een tekst die verwijst naar een moordpoging uit Lotenhulle. ⁽¹⁾ De tekst is afkomstig van een liedblad van de marktzanger Frans Jacobs. Deze man vergezelde vaak de Meetjeslandse *Tamboer* (Lionel Bauwens). De gloriejaren van Jacobs situeren zich in het interbellum. Zoals helaas vaak het geval bij deze liederen en bij deze liedbladen, is een juiste datering niet mogelijk. Er blijven dus wat vraagtekens over bij de beschrijving van deze misdaad. Bij het schrijven van ons hoofdstuk in de dorpsmonografie *Geschiedenis van Lotenhulle*, zijn wij in elk geval nooit op het verhaal gebotst. ⁽²⁾

Uit de liedtekst kunnen wij wel afleiden dat het gaat om een liefdesdrama. Een zekere Katrien Vervak (wellicht Vervaeke of Vervaecke) wordt door haar vroegere minnaar belaagd, aangevallen en raakt zwaar gewond. ⁽³⁾ De beschrijving hiervan gebeurt in de stereotype taal waarvan de marktzangers zich zo graag bedienen om hun publiek te raken (“*het bloed liep als beer over het land*”). Wie aandachtig leest, merkt in elk geval het dubbelzinnig karakter op, zo eigen aan deze liederen. Meer nog dan een moordlied lijkt het wel reclame voor het blad *Sportwereld*. Het blad verscheen tussen 1912 en 1939 als onafhankelijke publicatie. Het werd mee opgericht door de later legendarische Karel Van Wijnendaele. Tussen de twee oorlogen haalde het blad ongeziene oplagen en werd flink gelezen. De boodschap luidde dat men letterlijk een moord zou willen plegen voor het blad. Het zwaargewonde slachtoffer hecht zelfs meer belang aan het verlies van haar krant dan aan het feit dat zij op sterven na dood is. Een zeker ironische ondertoon is niet ver te zoeken en bij de slotzin zullen de toehoorders wellicht geschaterlacht hebben.

In afwachting dat er misschien wat meer context wordt gevonden over deze moordpoging, publiceren wij hier toch al de tekst:

De misdaad voor een Sportwereld

*Wij zijn d'er naar hier eens gekomen
Voor 't zingen van een wreede moord
Zeg hebt ge er nog niets van vernomen
Of hebt g'er nog nieksken van g'hoord
Binst dat op het dorp Lootenhulle*

*De zon aan het ondergaan was
Zat er in het gras schoen Katrientje
Die juist een Sportwereld las*

*Oei, ai, mortel en steen
Riep er Katrientje Vervak
Oei, ai, moortel en steen
Steek toch dat mes in uw zak
Hij kwam zoo sluipend bij haar nader bij
De man kende geen medelij
En met zijn wapen zoo stevig in d'hand
Heeft hij haar overmand*

*Met eens die verschijnt er een wezen
Katrientje verschrikt op dien stond
De man kwam naar haar zonder vreezen
Haar Sportwereld viel op den grond
Hij sprak er met snakkende woorden
Is 't waar minde gij mij niet meer
Den strijd en dien zucht dat men hoorde
Die kwam onverwachts en zoo zeer*

*Katrien zag een gloed op zijn wezen
En smeekte dan zoo aangedaan
Gij moogt mijne Sportwereld lezen
Maar wilt er geen misdaad begaan
De man met zijn arm op geheven
Er blonk er een mes in zijn hand
En heeft haar drij steken gegeven
Het bloed liep als beer op het land*

*Door klacht van de krekels en puiden
Die kwam er de wet ook terstond
Den man had de vlucht al genomen
Katrien die lag nog op den grond
Met bloedende schuim op haar lippen
Die leeft zij nog en met spijt
Riep zij met de woorden en snikken
Ik ben mijne Sportwereld kwijt.*

Peter LAROY

Bronnen:

- ¹ Universiteitsbibliotheek Gent, Handschriftenzaal, Map met liederen van Vlaamse volkszangers : Lionel Bauwens; Victor Bekaert; Alberic Cattebeke; Ch. Van den Oostende; Th. Six; Joséphine Vanderplancke; e.a
- ² F. BASTIAEN, I. HOSTE, P. LAROY, L. STOCKMAN, A. STROBBE, *Geschiedenis van Lotenhulle*, Aalter, 2008.
- ³ Enig zoekwerk in het Aalterse gemeentearchief leverde verder weinig concrete gegevens op. Met dank aan Filip Bastiaen voor de hulp.

BOEKBESPREKING

P. LALOO, F. CRUX, J. MIKKELSEN, D. TAELEMAN, R. LANGOHR, J. ROZEK & S. WINDEY, *Aalter Loveld*.

Archeologische evaluatie en waardering van de Romeinse site Aalter Loveld (Aalter, provincie Oost-Vlaanderen), (GATE-rapport 74), Bredene, 2014, 276 p.

In de *Geschiedenis van Aalter* (1979) opperde Luc Stockman reeds de veronderstelling dat er een zekere Romeinse aanwezigheid was in Aalter. Hij verwees daarvoor naar een paar archeologische vondsten en beriep zich ook op de toponymie (Kestelstraat > Kesterstrate > Kestremstrate > Kestrem > Castrum (versterkte plaats). “*De Kestelstraat zou dus de straat geweest zijn die naar een versterkte plaats (op de heuvel?) liep,*” zo opperde Stockman.

Archeologisch onderzoek dat nadien werd uitgevoerd leek deze stelling enkel maar te bevestigen (vondst waterput in Loveldlaan bijvoorbeeld). Aangezien het meestal om beperkte opgravingen ging en er geen overkoepelende studie werd van gemaakt, kon niemand perfect inschatten wat deze Romeinse aanwezigheid in Aalter voorstelde. Een lijvig recent verschenen rapport van het Ghent Archeological Team (GATE) over de opgravingen op de hoogte rond het Loveld (2012-2014) brengt een en ander nu wel duidelijk in kaart. Een van de meeste verrassende stellingen is wel dat Aalter reeds in de tijd van de Romeinse bezetting een centrumfunctie had voor de regio.

Diverse onderzoeken en opgravingen hebben duidelijk gemaakt dat op het hoger gelegen gebied van het Loveld een Romeinse versterking, *een castellum*, heeft bestaan. Over de juiste grootte van de ver-

sterking geeft het rapport geen uitsluitel. Op basis van de beschikbare gegevens kunnen enkel wat simulaties worden gemaakt. Die spreken meestal van een rechthoekige structuur, gaande van 100 m bij 100 tot 200 meter. De datering gebeurt wel iets preciezer. Het militaire bouwwerk zou kunnen gedateerd worden in de eerste eeuw van onze tijdrekening, wat voor deze streek heel uitzonderlijk is. Eerder waren reeds Romeinse versterkingen gevonden in Aardenburg, Maldegem en Oudenburg, maar die worden meestal toch later gedateerd (eind van tweede eeuw van onze tijdrekening). De Romeinse militaire bezetting zou zeker tot aan het einde van de 3de eeuw aanwezig zijn geweest. De versterking onderging daarbij een aantal wijzigingen en/of uitbreidingen en paste zich wellicht aan de noden van de tijd aan.

In de buurt van deze militaire site zou er zich ook een (burgerlijke) nederzetting hebben bevonden. De onderzoekers verwijzen daarbij ook naar eerdere opgravingen op de sites Veilige Have en Langevoorde en komen zo zelfs tot de conclusie dat het gebied rond Aalter naar de normen van die tijd toch vrij goed bewoond zou zijn geweest. Wellicht was er ook aansluiting met andere streken dankzij een Romeinse weg. Deze zou gelopen hebben van Kerkhove naar Aardenburg/Maldegem en ook daarvan zijn op andere plaatsen in Aalter (Oostmolenstraat) sporen terug gevonden. Het *castellum* zou zich in de buurt van die weg hebben bevonden.

De auteurs van het rapport lanceren enkele interessante ideeën in breder perspectief met betrekking tot deze niet onbelangrijke Romeinse aanwezigheid. Zij zien enerzijds continuïteit met een vroegere periode, met name de late ijzertijd. Eerder onderzoek van vooral prof. dr. W. De Clercq heeft reeds een duidelijke bewoning voor die periode aangetoond. Misschien was er toen reeds een centrumfunctie weggelegd voor het gebied en bouwden de Romeinen enkel voort op wat er reeds was. Anderzijds past het *castellum* ook in wat intussen gekend is over de Romeinse aanwezigheid in onze streken. De Aalterse versterking zou bijvoorbeeld een steunpunt kunnen geweest zijn voor de kampen van Maldegem en later Aardenburg.

Het Aalterse *castellum* wordt door de onderzoekers als vrij uniek beschouwd: “*De datering en de positie van het castellum Aalter Loveld maken de vindplaats uniek. Vermoedelijk speelde het een cruciale rol bij de uitbouw van het Romeins militair verdedigingssysteem in deze regio in de 1ste eeuw.*” Of nog verder: “*De meerwaarde van de vindplaats Aalter Loveld zit net in de aanwezigheid van een relatief*

langdurige militaire occupatie binnen de regio. Het vormt van de 1^e tot en met de 3^e eeuw de aanwezigheid van Rome in het gebied en kan als motor hebben gefungeerd voor de economische en culturele ontwikkelingen binnen dit gebied.” Het rapport eindigt met de vaststelling dat het gebied in aanmerking komt om uitgeroepen te worden tot archeologisch beschermd gebied. Interessant in dat verband is ook de suggestie om esthetisch verantwoorde informatieborden te plaatsen.

Op basis van dit onderzoek is dus bevestigd wat Stockman en de eerste Aalterse heemkundigen reeds lang hadden vermoed: er waren Romeinen in Aalter en ze woonden op de hoger gelegen plekken in de buurt van het huidige centrum. Dat deze bewoning toch vrij belangrijk was in een ruimere context, is iets wat voor deze opgravingen nooit werd vermoed door de lokale Aalterse geschiedschrijvers. Voor wie in deze periode interesse heeft, is het rapport vernieuwende en onmisbare lectuur.

Bron: het rapport is te lezen en te downloaden op de site van Onroerend Erfgoed Vlaanderen. Link ook te vinden via <http://geschiedenisvanaalter.blogspot.be>, zoek op 'Romeinse tijd'.

Peter LAROY

Meer over de geschiedenis van Aalter:
<http://geschiedenisvanaalter.blogspot.com>

DE ACHTERUITKIJKSPIEGEL

Goedheid tegenover de dieren?

Was de maatschappij van onze kinderen, ongeveer 70 jaar geleden, wel zo diervriendelijk? Waren wij, als kinderen dat?

Eigenlijk niet! Er waren toen veel meer vogels en insecten. In de lente gingen we met grote ijver op zoek naar vogelnesten in bomen en hagen. Die vonden we vrij gemakkelijk. De eieren werden geroofd en in de jaszak of in een linnen zakje gestopt. Thuis werd heel voorzichtig aan beide kanten van het ei, een klein gaatje gemaakt met een naald. Daarna werd het ei uitgeblazen. Dat ging zeer vlug en gemakkelijk. Vervolgens werd het ei op een draad geschoven tot en lange krans ontstond. Na enkele dagen kwamen de kinderen uit dezelfde buurt op straat samen en legden de “eierkransen” naast mekaar. Wie de langste krans had, was de winnaar. De prijs? Elke verliezer gaf de winnaar een paar knikkers of enkele prentjes met een renner erop.

De maand mei was de maand bij uitstek voor de meikever. Op elke zomerse avond vlogen honderden van deze insecten in het rond. 's Morgens, nog voor schooltijd, gingen we al op zoek. Meikevers verstopten zich vooral in een beukenhaag en op de bladeren van wilgentakken. De takken werden flink dooreen geschud en de diertjes vielen op de grond. We raaptten ze op en stopten ze in een doos. Dan konden de spelletjes beginnen! Door de legbuis van het insect werd met een naald een draad geprikt. De meikever moest vliegen. Soms was er een wedstrijd om de snelst trippelende meikever. Telkens werd alweer op de legboor geduwd.

Het is lang geleden dat ik nog een meikever zag. Het laatste exemplaar was, merkwaardig genoeg, op een trede van het station van Aalter. Hoe die daar terecht kwam? Wijlen Omer Blomme, enkele jaren ouder dan ik, heeft nog verteld dat er op school een wedstrijd georganiseerd werd. Wie het grootste aantal meikevers meebracht, kreeg een prijs. De insecten werden in een ton gestopt en later werd die in brand gestoken in de tuin van de hoofdonderwijzer. De meikever was een schadelijk insect. In onze leesboek van het vijfde leerjaar stond: “Ze vernietigen die schadelijke insecten!”

Kleiduifschieten! Tijdens de zomermaanden hoort men soms de knallen een hele week lang. Er komen geen dieren meer aan te pas, maar het is wel storend voor de buurtbewoners. Eens was het anders en werd er naar levende duiven geschoten. In 1947 ging ik op een zon-

dag op bezoek bij een oom. Hij woonde op de grens van Ruiselede en Lotenhulle, dichtbij het verdwenen café ‘De Geit’. Op een weide in de wijk Baarlaars was er duivenschieting. Op enkele meter afstand van elkaar, in een halve cirkel, stonden zes kooitjes met in elke kooi één duif. Maar... de duif werd eerst een stuk van de staart afgeknipt, zodat de vogel gehandicapt was om snel op te vliegen. Op een afstand stond de schutter klaar en mikte. Een helper trok dan één van de kooitjes met een touwtje open. Naargelang de duif dichtbij of verderaf viel, kreeg de schutter punten. Een bloederig schouwspel! Vele duiven waren gewond, werden doodgetrapt of gewoonweg de nek omgewrongen. In de loop van de namiddag sukkelden twee gewonde duiven tot op het hok van mijn oom. Ze waren ernstig gewond aan de borst. Gelukkig is dat soort schuttersvermaak nu verboden!

Tijdens de bezetting en ook nog kort erna werden vogels, ook mussen, gevangen voor consumptie. Beter een mus in de pot, dan helemaal geen vlees! Een Brusselse vriend van mijn vader kwam op bezoek, zag de vele vogels in onze tuin (nu de Corneliusparking) en vroeg om ze te mogen vangen. Het mocht. Dat was helemaal niet naar mijn zin. Ik was toen een grote vogelvanger en had kleine en grotere klemmen. Toen de Brusselaar enkele dagen later kwam om te vangen, heb ik alles geprobeerd om hem te saboteren. Mijn katapult was een nuttig tuig om de vogels weg te jagen. De vangst van vaders vriend bleek aan de magere kant uit te vallen. Een tweede keer is hij niet meer geweest.

Een anekdote. In het najaar van 1944 had ik eens vier mussen gevangen; mijn vriendje drie merels. We hadden vernomen dat de poelier in de Bellemstraat de beste prijs betaalde. Mijn vriendje en ik, elk een papieren zak in de hand met de levende vogels, gingen het café, de vrouw van de poelier hield een café open, binnen. De oudste dochter, een heel vriendelijk meisje van zeventien, was alleen thuis. Toen ze zag dat de vogels nog leefden, zuchtte ze diep en wilde ze uit de zak halen. De vogels ontsnapten en vlogen rondjes in het café. We trachtten ze te vangen, maar dat lukte niet. Her en der hadden ze al hun ‘handtekening’ achtergelaten. “Ik zal ze wel vangen”, zei ze en betaalde ons. De prijs voor een mus was één Belgische frank. Mijn vriendje kreeg slechts drie frank per merel in plaats van vijf frank. “Ze zijn te mager”, zei ze. Blijkbaar hadden ook de vogels, net als de mensen, een tekort aan voedsel tijdens de bezetting.

André DE KÉ

INHOUDSTAFEL

Roger BAECKELANDT	Renner Urbain Anseeuw, een bekende Aalternaar.	3
Etiënne VAN EEGHEM	Van graanmaalderij Verhoye tot superette te Aalter-Brug.	15
Peter LAROY	Toeristen in het kasteel van Poeke.	22
Peter LAROY	Vredesfeesten in Poeke (1945).	27
Peter LAROY	Moord voor een sportwereld.	40
Peter LAROY	Boekbespreking.	42
André DE KÉ	Achteruitkijkspiegel: <i>Goedheid tegenover de dieren?</i>	45

LAND VAN DE WOESTIJNE

Tijdschrift van de Heemkundige Kring Aalter, gesticht in 1977.
Verschijnt in maart, juni, september en december.

Verantwoordelijke uitgever: Jan Defruyt, Kestelstraat 67, 9880 Aalter

Bankrekening: IBAN: BE02 4426 5943 6140 - BIC: KREDBEBB

Lidmaatschapsbijdrage: gewone leden: € 12,50
steunende leden: € 25,00 of meer

Overname uit het tijdschrift is toegelaten mits schriftelijke toelating van de redactie. Iedere auteur is verantwoordelijk voor de inhoud van zijn tekst.

BESTUUR

Voorzitter: Willy STEVENS, Groenevijvers 8, 9910 Knesselare
09 374 44 58 - *willystevens1@skynet.be*

Ondervoorzitter: Peter LAROY, Brouwerijstraat 84, 9880 Aalter
09 375 14 86 - *peter.laroy@telenet.be*

Ledenbeheer
& secretaris: Eliane DE POORTER, Leurebroekdreef 1, 9880 Aalter
051 68 89 91
heemkundigekring.arthurverhoustraete@outlook.be

Penningmeester: Dries ALYN, Bellemstraat 49, 9880 Aalter
09 374 23 60 - *ives.penninck@telenet.be*

Redactie en layout: Jan DEFBUYT, Kestelstraat 67, 9880 Aalter
09 374 65 81 - *jan_defruyt@scarlet.be*

LEDEN: Robert VERHELST, Stationsstraat 74, 9880 Aalter
09 374 41 36 - *robert.verhelst_aalter@skynet.be*
Roger BAECKELANDT, Ekenakker 2, 9880 Aalter
09 375 13 77 - *roger.baeckelandt@telenet.be*
Walter VERVALLE, Langendamdreef 62, 9880 Aalter
09 374 54 63 - *walter39be@yahoo.com*
Jan CAMERLINCKX, Schuurlo 12, 9880 Aalter
09 374 79 82

MEDEWERKER: Erik WILLE, St.-Pietersveld, 8750 Wingene
051 65 50 29 - *erik.wille@skynet.be*

Land van de Woestijne

Tijdschrift van de
Heemkundige kring „Arthur Verhoustraete” Aalter

38e jaargang - nr. 3 - 2015

Drukkerij typo/offset, Captains of Printing - Latrédruk - Aalter
Kaftontwerp: Roger Defruyt

GOUD EN DIAMANT OP HET PLATTELAND

CHARLES HARDY
EN AALTERSE LUXENIJVERHEID, CA. 1860.

Hoe vaker we in archieven onderduiken, hoe duidelijker het ons wordt hoe weinig we van het, zelfs recente, verleden afweten. Jaren geleden startten we een onderzoek naar de aanwezigheid van religieuze voorwerpen in de leefruimten van onze 19^e-eeuwse voorouders. Bijna logischerwijze stootten we ook op gouden kruisen, al dan niet met edelstenen versierd (die echter niet kunnen worden beschouwd als elementen en waardemeters van huiselijke religiositeit). Dit vormde een reden om ook te peilen naar het bezit van allerlei juwelen. Maar wat wel meer gebeurt, ook dit onderzoek bloedde dood. Tot we voor kort op een vreemde familienaam in de Aalterse burgerlijke stand stootten, namelijk Hardy. De beroepsvermelding van de man deed ons nog meer de wenkbrauwen fronsen. Redenen genoeg om enkele zaken samen te brengen en zodanig een korte vraagstelling te formuleren en een aanzet te geven voor wie weet later en diepgaander onderzoek.

Over het bezit van juwelen zijn we doorgaans niet goed ingelicht. In processen-verbaal of andere verslagen van misdaden komt dit thema wel eens aan bod. De echte inbrekers hebben het vaak op geld en juwelen gemunt, maar ook kruimeldieven laten naast *roggebroden* ook “*een gouden ketting, oorringen en gouden medailles*” niet liggen. ⁽¹⁾ In troebele tijden ging het er zeker zo aan toe. Zo werden de drie dochters van het door een bende overvallen landbouwgezin Lippens in Eeklo in 1795 om beurt van hun juwelen beroofd. ⁽²⁾ De Zomergemnaar Domien De Meyer dan werd in 1853 veroordeeld tot vijf jaar gevangenis voor de diefstal van een gouden horloge. ⁽³⁾ Enkele jaren daarvoor werden maar liefst vier of vijf personen uit Waarschoot en Sleidinge aangehouden voor heling en diefstal van gouden en zilveren voorwerpen, waaronder een horloge en een snuifdoos, afkomstig van een diefstal bij een rentenier in Eeklo. ⁽⁴⁾ Vandaar misschien ons idee dat zowat elkeen, zowel rijk als arm, wel iets van waarde bezat. Het kon vaak om overgeërfde stukken gaan. We zouden kunnen veronderstellen dat de staten van goed, boedelbeschrijvingen n.a.v. een overlijden, voor de periode 1650-1800 ons een vrij goed beeld kunnen schetsen. In de buurt zijn ze enkel voor het Land van Nevele globaal bestudeerd. Daarin is inderdaad onderzoek gebeurd naar aanwezigheid van luxe, maar juwelen komen maar zijdelings ter sprake. ⁽⁵⁾ Na de val van de feodale maat-

schappij kwam er een andere vorm van erfrechtbelasting en kregen de staten van goed opvolgers als erfensaangiften en ook notariële sterfinventarissen. Die laatste vertonen het meest gelijkenis met de staten, maar zijn, gezien het vrijwillig karakter, helaas nog zeldzamer en gezien de vrijheid van notariskeuze verspreid over diverse kantoren en depots. Een studie voor een bepaalde gemeente is dan ook niet zo evident. Er wordt best geopteerd voor een regio.

Om het nut van deze bron te illustreren een korte bloemlezing uit de eigen onderzoeksresultaten. Alle voorbeelden situeren zich in de regio Aalter (ook Knesselare, Nevele en Zomergem) tussen ca. 1860 en 1880. Gezien het om een beperkt aantal feiten gaat, proberen we ook enige achtergrond van de eigenaars te schetsen. Een vluchtige blik op de beroepen leert ons dat landbouwers, handelaars en ambachtslui duidelijk in de meerderheid zijn. Een veralgemening op basis van de 67 inventarissen is momenteel dus totaal uit den boze, daar de gewone man (opnieuw) ondervertegenwoordigd zal zijn. Slechts in 17 gevallen (of ruim 25%) vonden we vermelding van enige aanwezigheid van een juweel. De inventarissen geven zelf soms aan dat de beschrijving onvolledig is: omdat de inboedel openbaar zal worden verkocht ⁽⁶⁾ (en dan dus wordt opgelijst), enkel grotere stukken zijn vermeld of de reden blijft ons onbekend. En wat moeten we trouwens als *prondeling* beschouwen? Ook minderwaardige juwelen? Eenmaal werd meegedeeld dat er juwelen aanwezig waren, zonder enige specificatie of waarde.

De hoeveelheid en de aard van de juwelen zijn over het algemeen enerzijds beperkt en anderzijds vrij eenvoudig en gelijklopend. Hoe moet trouwens *een gouden kruis met ketting* worden geïnterpreteerd? Als 1 of 2 stukken? De bezitters maakten het ons als het ware zelf gemakkelijk. In 12 gevallen telden we slechts 1 of 2 stukken, waarvan het in bijna de helft om samenhangende zaken ging. Eenmaal kregen we geen zicht op het aantal sieraden, terwijl vier overledenen meer dan 5 dergelijke voorwerpen in huis hadden. De kruisen waren wel vaak ingelegd met diamant of *steen*, wat ook soms het geval was met (zelfs zilveren) oorslingers en gouden ringen (waardoor de omschrijving vaak luidde: *diamanten oorringen/kruis/ring*). Daarnaast bezaten onze voorouders gouden kettingen, eventueel met een *plaat*, broches en een zeldzame keer *gouden hemdeknoopkens* of een zakhorloge. Daarmee hebben we het gehad. Het lijkt me om onderschattingen te gaan (zie ook verder). Zo kwam in de sterfinventaris van burgemeester-brouwer Constant Bruneel geen

enkel juweel voor, terwijl het activa maar liefst 50 516 fr. bedroeg (naast 26 519 fr. schulden). Er was 1115 fr. aan speciën in huis, naast 779,50 fr. aan goud en zilver, wat een uitzonderlijke vermelding was. ⁽⁷⁾ Het betrof blijkbaar geen juwelen.

Aanwezigheid is één zaak, daarmee is nog geen waarde bekend. Ook die is soms relatief, want van een dienstbode, die opnieuw, maar nu als landbouwer, bij zijn ouders woonde noteerde men de aanwezigheid van een diamanten kruis met gouden ketting, maar ook dat hij geen meubels had “*in geen huishouden zynde*”. ⁽⁸⁾

Enkel bij aanwezigheid van meerdere stukken werd er een waarde op gekleefd. De verhouding bedroeg maar liefst 1 tegen 10. En toch ging het niet om grote sommen. Het hoogste bedrag was 250 fr., min of meer een half jaarloon voor een arbeider. Dit was dus al bij al beperkt, wat niet verwonderlijk is als men omschrijvingen als “*3 slechte ringen*” leest. Gezien de documenten trouwens waren opge maakt naar aanleiding van een overlijden, en dus successie, zal de aangever vermoedelijk (als goede Vlaming) aangedrongen hebben op het minimaliseren van de waarde.

Een vraag die na de vaststelling van de aanwezigheid en de opsomming rijst, is waar deze mensen die goederen aanschaffen. Van de Urselse schipper Jan-Baptist Rombaut kunnen we veronderstellen dat dit gebeurde in een stad die de eigenaar met zijn boot aandeed. ⁽⁹⁾ Maar gezien de bezitters doorgaans iets beter bemiddeld waren, kwamen ook zij misschien wel eens in een stad of trokken ze voor een dergelijke aankoop speciaal naar een groter centrum.

Anderzijds rijst ook de vraag of er hiervoor geen lokale markt was. Alvast aan het einde van de 18^e eeuw doken bv. horlogemakers in plattelandsgemeenten als Nevele op. ⁽¹⁰⁾ Kon dit dus ook niet voor goud en diamant? Het lijkt alvast zo.

In mei 1853 duikt Charles Hardy in Aalter op. Hij vestigt zich op het dorp, in de woning nr. 3 van sectie D en liet zich als juwelier inschrijven. Aanvankelijk woonden in dit gebouw ook de koperslager Charles Dierickx met zijn jonge gezin, alsook de regenscherm maker Petrus Heyndrickx en zijn gezin, dat uit maximum vier personen bestond. Het laatste huishouden verhuisde in 1854. In deze woning huisden dus meerdere ambachtslui. ⁽¹¹⁾

Charles Hardy verzeilde als 26-jarige vermoedelijk in Aalter door zijn huwelijk met Charlotte Van de Voorde, op 26 april van datzelf-

de jaar in Ruiselede. Zij was de 29-jarige dochter van horlogemaker Joseph en werd zelf in de huwelijksakte vermeld als zonder beroep. Vaak wijst dit op een zekere welstand. In diezelfde akte bleek Charles diamantzetter. ⁽¹²⁾ De zaak wordt nog mooier en interessanter door de beroepsvermelding van zijn vader: goudsmid. Daarnaast zijn alle vier de getuigen afkomstig uit Brugge en verwanten van Charles, waarvan twee ooms en twee broers. Beide laatsten waren horlogemaker, net als de ene oom (trouwens een broer van zijn moeder). Goud, diamant, juwelen, horloges ... dit was duidelijk een familiale aangelegenheid. ⁽¹³⁾ De Brugse markt werd vermoedelijk voor hen allemaal samen wat te klein, wat ook de beroependiversificatie vanaf de vorige generatie kan verklaren (zie verder). Dat allen, op de moeder van de bruid na, vrij behoorlijk tot goed hun handtekening onder het document wisten te plaatsen, verbaast niet.

Het leven lachte de man echter minder mooi toe dan uit bovenstaande zou kunnen worden verondersteld. Het huwelijk in Ruiselede was namelijk zijn tweede. Hij was voor het eerst in de echt verbonden in Brugge op 18 juli 1851. Zijn vrouw, Isabella R. Th. Demeersseman, was zelfs 9 jaar ouder dan hem. Mogelijks ging het om een (financieel) goede partij, want zij stond vermeld als *bijzondere* (net als *particulier* vaak synoniem voor rentenier). Haar beide ouders bleken echter al overleden in het Franse Hondschote, haar geboorteplaats. Ook bij deze verbintenis draafde enkel familie van hem als getuige op. Het beroepenpalet is grotendeels hetzelfde: diamantzetter, horlogemaker, goud- en zilversmid (deze laatste ook een oom langs moederszijde), naast opnieuw een bleker en nu ook een suikerbakker (een kozijn). We vermoeden dat het jonge koppel bij zijn ouders introk, zoals nog broers en zusters deden, ⁽¹⁴⁾ want zij overleed alvast op hetzelfde adres als de geboorteplaats van Charles, namelijk in de Steenstraat. Ze hadden geen kinderen bij haar vroege dood op 24 februari 1852 (amper zeven maand gehuwd).

Uit publicaties blijkt de Brugse familie Hardy niet bekend als actief in de sector van horloges, edele metalen en edelstenen in de 19^e eeuw. In het midden van de 17^e eeuw daarentegen kwam er wel al een horlogemaker Hardi voor. ⁽¹⁵⁾ Op basis van ons eigen beperkte genealogische onderzoek is vooralsnog geen verband te leggen, daar Charles zijn overgrootvader afkomstig was uit Ieper en het (mij in deze context momenteel onduidelijke) beroep van schermmeester uitoefende (°ca. 1734). Toch een (onvolledige) schematische voorstelling van enkele verwantschappen en beroepen. ⁽¹⁶⁾

I. Gisbertus HARDY

x Helena Pary

waaruit

II. Jacobus Carolus HARDY

°Ieper, 21.07.1734

x Joanna Ramaut

†Brugge, 21.03.1825

xx Catharina Josepha Bonte

maître d'armes

†Brugge, 10.05.1851 (76 j.)

= schermmeester (1800; '09)

gepensioneerd concierge

particulier (1825)

stadshalle

waaruit

1. Antoine Hardy °ca. 1760 “*capitaine dans la huitième demi brigade infanterie legere*” (1800)
2. Eugenius (zie III)
3. Jan Baptist °ca. 1806 particulier (1851)

III. Eugenius HARDY

x Xaveria Racine

(Françoise Arassine)

°Brugge, ca. 1761

°Izegem

† vóór 1809

†Brugge 17 germ VIII
(07.04.1800)

HORLOGEMAKER (1800)

waaruit

1. Jacobus HARDY °ca. 1785 HORLOGEMAKER (1817)
2. Henricus Leo(nard) (zie IV)
3. Josephus Hardy °ca. 1794 bleker (1851; 1853)
4. Françoise Hardy °ca. 1800; †Brugge, 05.07.1809

IV. Henricus Leo (Leonard) HARDY

x Brugge 20.06.1817

Dorothea Th. Van Cauwenberghe

°Brugge, 26.07.1790

dv een zeepzieder 03.11.1798

GOUDSMID

winkelierster (1829)

(1817; '26; '29; '51; '52)

huishoudster (1851)

waaruit

1. naast veel anderen
2. Josephus Hardy °ca. 1823 HORLOGEMAKER (1851; 1853)
3. Charles (zie V)
4. Julius Hardy °ca. 1830 HORLOGEMAKER (1853)

V. Charles HARDY

°Brugge, 27.09.1826

DIAMANTZETTER (1851; 1852)

x Brugge, 18.07.1851 Isabella R.
Th. Demeersseman

°Hondschote, 27.11.1817

†Brugge, 24.02.1852

bijzondere (1851);

huishoudster (1852)

xx Ruisselede, 26.04.1853

Charlotte Van de Voorde

°Ruisselede

In de Brugse periode vonden we Charles steeds terug als diamantzetter (weliswaar beperkt tot drie vermeldingen: zijn twee huwelijken en het overlijden van zijn eerste vrouw). We weten uiteraard niet of dit in een eigen atelier gebeurde, in de zaak van zijn ouders of dat hij (elders) in loondienst werkte. Merkwaardig is alvast dat bij zijn inschrijving in de Aalterse bevolkingsregisters zijn beroep direct wijzigde in juwelier, alvast op het eerste gezicht dus breder qua productengamma. Die vermeldingen zijn in feite vrij relatief. Bij de geboorte van zijn eerste kind (Emma Coleta in 1854) liet Charles opnieuw diamantzetter optekenen, net zoals het jaar daarop (geboorte Maria Octavia). Het volgende kind (Camillus) zag het levenslicht in 1857 en Charles zou opnieuw het geweer enigszins van schouder hebben gewisseld: hij verdiende nu zijn brood als goudsmid. In dat jaar was ook een nieuw bevolkingsregister aangelegd, waarin ook die beroepsvermelding voorkwam. ⁽¹⁷⁾ Dit alles maakt hoogstwaarschijnlijk één zaak duidelijk, namelijk dat hij uit meerdere (verwante) ruiven at. Hij zette diamanten, misschien in loondienst en misschien zelfs (nog een tijd?) in Brugge, en (ver)maakte en verkocht juwelen. Gezien het jonge koppel aanvankelijk een woning deelde met andere gezinnen, rijst de vraag of er sprake was of kon zijn van enige winkel. In 1857 was de toestand blijkbaar anders. Alles wijst er op dat het huishouden Hardy alleen de woning nr. 3 op het Dorp betrok. Dit bood vermoedelijk wel de mogelijkheid een werkwinkel in te richten. De zaken floreerden misschien zelfs goed, want we zien een dienstmeid opduiken, zij het slechts enkele maanden. En... het lag in de lijn der verwachtingen: in de loop der jaren zestig blijkt Charles ook horlogemaker. Deze beroepsvermelding duikt zelfs op in verschillende bronnen, zowel in de burgerlijke stand als in belastingrollen. De cirkel was dus rond. Er kan hierbij een verband zijn met het overlijden van zijn schoonvader, maar zijn schoonmoeder kwam weliswaar pas in 1865 als weduwe inwonen in Aalter. Op basis van deze gegevens zou-

den we geneigd zijn te besluiten dat luxeproducten zoals juwelen in algemene zin in het toenmalige Aalter een levensbestaan konden verzekeren.

De belastingrollen schetsen een meer genuanceerd beeld. ⁽¹⁸⁾ Toch eerst nog opmerken dat bij de geboorte van de kinderen één beroepsvermelding uit de band sprong. In 1860 (geboorte Cidonie Octavi Marie) gaf Charles *herbergier* als beroep op. Dit doet toch even de wenkbrauwen fronsen.

Inzake belastingen duikt deze inkomstenbron al zeker vanaf 1858 op. In dat jaar is ook sprake van *winkelier*. Die omschrijving lijkt me niet op de juwelierszaak te slaan, daar ook het aspect *diamantzetter* apart in de patentlijst (een beroepenbelasting) is genoteerd. Met andere woorden moest het gezin nog meer jobs combineren om in het levensonderhoud te voorzien.

De interpretatie van de verschillende belastingen (patent, octrooi, personele, debietrecht alcoholische dranken, tabak en grondbelasting) is verre van eenvoudig (zonder te gewagen van de correctheid en rechtvaardigheid). Als *herbergier* of *tapper* moest Charles Hardy een zekere patentbelasting betalen. Deze is echter niet uitgesplitst. We stellen vast dat hij van 1858 tot en met 1861 telkenjare 19,47 fr. betaalde voor drie activiteiten tezamen: diamantzetter, winkelier en herbergier. In 1862 viel de herbergactiviteit weg en zien we de belasting herleid tot 8,47 fr. of dus maar liefst 11 fr. minder. De bedragen zijn moeilijk vergelijkbaar. Het laagste bedraagt slechts 1,87 fr., de ene keer voor een winkelier, dan eens voor een boswachter of toezieners van goederen, maar een enkele maal ook voor een koopman. De grondslag ontbreekt ons dus, want de koopman Soudan-De Ruyter betaalt voor enkel deze activiteit 44 fr., terwijl de *rondlopende kramer* August Buysse ook 30,32 fr. moet ophoesten. Mooi is alvast dat de horlogemaker Charles Lips slechts 5,61 fr. betaalt. Herbergactiviteiten werden zelfs een tweede maal belast, door de wet van 1 april 1843 op het debietrecht. In 1860 fungeerden er 83 belastingplichtigen op de lijst. Voor de grote meerderheid, waaronder Charles Hardy, bedroeg de grondslag 15 fr., terwijl de rest op 20 fr. werd getaxeerd. Hij verkocht voor zover bekend geen tabak.

Als we de personele belasting (een zogenaamde directe, nationale belasting op uiterlijke tekenen van rijkdom, namelijk wooncultuur – huurwaarde huis, aantal haarden, ramen en deuren, meubilair – en levensstijl, t.t.z. dienstpersoneel en paarden) ⁽¹⁹⁾ in oenschouw ne-

men, betaalde onze juwelier een flink bedrag. Het aantal aangeslagen personen bedroeg 625, maar slechts iets meer dan een tiental moest dieper in de geldbeugel tasten. Charles Hardy ontving een rekening van 41,18 fr., terwijl bv. molenaar Ferdinand De Smet er van af kwam met 33,13 fr. En voor wie vertrouwd is met de 19^e-eeuwse Aalterse *beau monde* zullen de volgende namen veelbetekenend zijn: Constant Bruneel (burgemeester-brouwer; 73,68 fr.), Alphonse Goeminne (notaris, 107,43 fr.), Joseph Snoeck (dokter, 71,03 fr.), Corneille De Ruyter (koopman, 123,73 fr.), Alexandre Jullien (82,05 fr.), Norbert Herteleer (brouwer, 64,41 fr.), Louis De Grauwe (59,58 fr.), Edouard Hyde (eigenaar, 55,87 fr.) en Jean-Baptiste Gevaert (pastoor, 99,00 fr.).

De octrooibelasting dan was in principe een (indirecte, lokale) verbruiksbelasting die midden 1860 werd afgeschaft (wat leidde tot de oprichting van het Gemeentefonds om de lokale besturen te compenseren; andere belastingen mochten ook, maar niet op gelijkaardige verbruiksgoederen). Deze belasting kwam vooral in steden voor en werd in gemeenten doorgaans vervangen door (alweer) een personele of abonnementsbelasting, ⁽²⁰⁾ gezien de praktische onmogelijkheid aan de *poorten* (op goederen als wijn, bier, vlees, steenkool, bakstenen enz. met uitzondering van meel, melk, groenten enz.) de belasting te innen. De criteria voor de heffing werden dan het vermoede fortuin, de consumptie, de huurwaarde of tenslotte een combinatie van de drie. ⁽²¹⁾ In Aalter kwamen toch nog aanslagen voor na 1860, wat dus wijst op een octrooi-vervangende belasting. Zowel voor als na die datum lezen we op de titelbladzijde “*De by Koninglyk Besluit van den 12 april 1855, goedgekeurde grondslag is van 4 centimen per franc, van het waerschyndlyk vermogen*”. Er was dus voor één criterium gekozen. De belastingplichtigen werden ingedeeld in 18 klassen, waarvan de hoogste 105 fr. betaalde (aanslagvoet in 1861 2625 fr.) en de laagste 2 fr. (aanslagvoet 50 fr.). Charles Hardy bevond zich in klasse 13 wat overeenstemde met een geraamd vermogen van 300 fr. en 12 fr. belastingen. In deze groep bevonden zich 40 huishoudens van de 484 aangeslagene. 250 onder hen betaalden minder en dus 194 meer. Charles Hardy bevond zich dus echt in de middenmoot. Ter vergelijking: onderwijzer Leonard David was ondergebracht in klasse 11, goed voor een belasting van 21 fr. (grondslag/vermogen 525 fr.).

De door Charles Hardy betaalde grondbelasting omstreeks 1860 is verwaarloosbaar. Die bedroeg amper 26 centiem. We gingen dan

ook niet op zoek naar de aard van het eigendom. Het is wel duidelijk dat het niet om een eigen woning/handelszaak ging.

TER AFSLUITING

De aankomst midden 19^e eeuw van een diamantzetter in een plattelandsdorp verbaast een hedendaags historicus en schept meteen ook hoge verwachtingen. Uit bovenstaande korte beschouwing kunnen we alvast concluderen dat Charles Hardy professioneel een veelzijdig man was. Uit zijn belastingaanslagen kunnen we daarnaast afleiden dat hij niet slecht boerde, alhoewel hij niet echt eigendom verwierf (toch niet binnen de 10 jaar). Onder de belastingbetalers (de gewone of arme man betaalde doorgaans geen *personele* of verwante belasting, tenzij wel enige patent- of grondbelasting en hondentaks) situeerde hij zich in de middenmoot of zelfs hogerop. Voor wat hij precies die belastingen betaalde, is helaas niet of toch minder duidelijk. Gezien er sprake is van meerdere beroepsvermeldingen, zal de verkoop van goud en diamant vermoedelijk niet toereikend zijn geweest. Dit was misschien eerder het bijberoep, maar het klonk uiteraard wel goed om in officiële documenten diamantzetter op te geven. Het was alvast minder alledaags dan herbergier. Hij vestigde zich mogelijks uit opportunitaire redenen in Aalter: de gemeente was veeleer maagdelijk voor deze beroepssector, terwijl er in Brugge misschien enige verzadiging optrad en waaraan zijn eigen familie niet vreemd was. Hij rekende (toekomstgericht) misschien ook op klandizie uit Ruiselede, gezien zijn schoonvader ook in luxeproducten handelde. Of dit voldoende was, lijkt toch twijfelachtig. Want wat de beroepsactiviteit diamantzetter (en ook de andere) financieel opleverde, blijft koffiedik kijken. Voor het ogenblik hebben we geen zicht op de juwelenrijkdom en -aanschaf van de Aalternaars, terwijl er ook nog een andere horlogemaker actief was. Ook in deze luxebranche zien we net zoals bij talrijke andere *kleine ambachten* – toch alvast in de plattelandsdorpen – de nood om aan cumulatief te doen, vaak een combinatie met vaste waarden als winkelier en herbergier. ⁽²²⁾ Hij bevond zich dus in het gezelschap van lijndraaiers, suikerbakkers, touwslagers, koperslagers, vellenplotters enz., maar evenzeer molenaars, de gemeentesecretaris, kooplui en stokers. Anders gezegd, de 19^e eeuw was een duale, vaak moeilijk te begrijpen tijd, waarbij iets niet noodzakelijk was wat het bleek.

Filip BASTIAEN

Bronnen en noten

- ¹ P. LAROY, *Misdaad op het platteland. Enkele indrukken voor Lotenhulle (1845-1890)*, in Land van de Woestijne, jg.30 (2007), nr.1, p.43.
- ² W. HAMERLYNCK, *Een roofoverval te Eeklo in 1795*, in Appeltjes van het Meetjesland, jb.20 (1969), p.87-95.
- ³ De straf was zo zwaar gezien de man in het verleden al herhaaldelijk was veroordeeld voor diefstallen. *De Denderbode*, 11 september 1853, p.3 k.1.
- ⁴ *De Ecclonaer*, 23 september 1849, p.2 k.3.
- ⁵ C. SCHELSTRAETE, H. KINTAERT en D. DE RUYCK, *Het einde van de onveranderlijkheid. Arbeid, bezit en woonomstandigheden in het Land van Nevele tijdens de 17^e en de 18^e eeuw*, Nevele, 1986, p.193.
- ⁶ Rijksarchief Gent (verder RAG), *Notariaat modern, depot L. Westerlinck*, nr.5 (1861/6; † Joanna Gernaey, weduwe J.B. Van Kerrebroeck, Aalter; notaris Goeminne).
- ⁷ RAG, *Notariaat modern, depot L. Westerlinck*, nr.5 (1861/26; † Constant Bruneel; notaris Goeminne).
- ⁸ RAG, *Notariaat modern, depot L. Westerlinck*, nr.19 (1875; † V. De Vreese, echtgenote H. Van Parijs, 6 november 1874; inventaris in Hansbeke door notaris Goeminne).
- ⁹ Rijksarchief Gent, *Notariaat modern, depot Van der Auwermeulen*, nr.36 (1865).
- ¹⁰ A. JANSSENS, *Over Nevelse uurwerken en uurwerkmakers*, in Het Land van Nevele, jg. 5 (1974), nr.4, p.131-139 en jg. 10 (1979), nr.1, p.42-48.
- ¹¹ Gemeentearchief Aalter (verder GAA), *fonds Aalter modern*, bevolkingsregister 1847-56, deel 3 f° 29.
- ¹² Een diamantzetter uit Brugge lijkt op het eerste gezicht vreemd, maar is dit misschien niet. Zie hieromtrent A. VANHOUTRYVE, *Lodewijk de Berken, XVde eeuwse Brugse juwelier. Uitvinder van het diamantslijpen?*, in Brugge die Scone, jg.9 (1988), nr.4, p.13
- ¹³ Dit samengaan lijkt ons nu vrij vanzelfsprekend. In Brugge maakten de horlogemakers als 19^e lid ook deel uit van het ambacht der smeden. Toch waren er toen vrij regelmatig problemen tussen die diverse beroepen. Er rijst ook de vraag of de horlogemakers wel zelf horloges vervaardigden. Ze waren wel belast met bv. het onderhoud van torenklokken e.d. Ze kwamen doorgaans van elders, uit Franstalige gebieden. Zie A. STROOBANTS, *De Brugse horlogemakers*, in Ons Heem, jg.47 (1993), nr.2, p.71-77.
- ¹⁴ De bevolkingsregisters 1847-1856 op www.archiefbankbrugge.be zijn, gezien het digitaliseren van dit grote formaat, naast de vele gegevens en navenante wijzigingen voor de familie Hardy niet altijd goed leesbaar. Voor Charles is diens afschrijving naar Aalter te vinden, naast zijn huwelijksdatum en het weduwnaar worden. Zijn echtgenote vinden we echter niet vermeld. Een aantekening uit 1847 konden we niet ontcijferen.
- ¹⁵ A. STROOBANTS, *a.w.*, p.81-82. Het is opmerkelijk dat tussen 1828 en 1850 geen enkele Hardy als horlogemaker werd genoteerd in de *Almanak der provincie West-Vlaanderen en Wegwyzer der stad Brugge*, wat evenwel op basis van onze eigen bevindingen niet is uit te sluiten. Daarentegen komt wel een Jan Hardi in 1634 voor als werkzaam in Brugge als zakhorlogemaker.
- ¹⁶ Alle gegevens zijn afkomstig uit de akten van de burgerlijke stand te vinden op www.archiefbankbrugge.be en in Aalter en Ruiselede. Meerdere data zijn afkom-

- stig uit secundaire bronnen (zoals bv. een overlidensdatum uit een huwelijksakte). We deden geen controle via de primaire bron, daar dit in dit kader niet echt een meerwaarde of relevant is, maar waardoor afwijkingen niet zijn uitgesloten.
- ¹⁷ GAA, *fonds Aalter modern*, bevolkingsregister 1857-66, deel 2 f° 227.
- ¹⁸ GAA, *fonds Aalter modern*, 484.04, belastingrollen (alle vormen van belastingen zitten min of meer chronologisch samen; er is echter helemaal geen sprake van volledigheid en uniformiteit).
- ¹⁹ J. HANNES, *Met de fiscale bril bekeken. Vlaanderen in België, 1830-1914*, in A. VERHULST & L. PAREYN (red.), *Huldeboek Prof. dr. Marcel Bots. Een bundel historische en wijsgerige opstellen*, Gent, Liberaal Archief, 1995, p. 167-194 (geraadpleegd op 26 juli 2015 via www.liberaalarchief.be; geen exacte paginavermelding mogelijk, daar deze publicatie niet als pdf-bestand is opgenomen). Een korte evolutie van deze belasting en een kritische noot in P. VAN DEN EECKHOUT, *De gemeenten en de lokale openbare instellingen*, in P. VAN DEN EECKHOUT & G. VANTHEMSCHE, *Bronnen voor de studie van het hedendaagse België*, Brussel (Koninklijke Commissie voor Geschiedenis, 2e herziene en uitgebreide uitgave), 2009, p.52-53 (ook raadpleegbaar via <http://www.kcgeschiedenis.be>). In Aalter is de titelbladzijde doorgaans in het Frans en is dus sprake van “*contribution personelle*”. Het document zelf is in principe een dubbel, opgesteld door het toenmalige Ministerie van Financiën. Het ging om een rijksbelasting met eventueel opcentiemen voor de gemeente.
- ²⁰ Op bepaald ogenblik waren de begrippen ons niet meer duidelijk. Door het naast elkaar leggen van de diverse documenten, konden we (hopelijk correct) afleiden dat de (Franstalige) documenten uitgaand van het Ministerie van Financiën en met de titel “*contribution personelle*” effectief de nationale personele belastingen waren. De deels gelijkaardige lokale belasting kwam zowel onder de naam van octroi/octrooi, hoofdelijke of personele omslag voor. Vooral die laatste zijn dus op zijn minst verwarrend, gezien als het ware twee personele belastingen naast elkaar voorkwamen. We hopen ooit door een meer uitgediepte inventarisatie van het 19^e-eeuwse archief hierin klaarheid te scheppen. De duidelijkheid zal moeten blijken uit het voorkomen van de klassen, dat bij de drie zonet vermelde begrippen opduikt, zij het met zekere verschillen inzake de grondslag.
- ²¹ Deze belasting zou slechts in 79 gemeenten zijn geïnd. Zie P. VAN DEN EECKHOUT, *a.w.*, p.55. Meer informatie over deze belasting in Y. SEGERS, *Een omstreden verbruiksbelasting: de stedelijke octrooien in België (1799-1860)*, in *Belgisch Tijdschrift voor Nieuwste Geschiedenis*, jg.30 (2000), nr.3-4, p.325-369, hier specifiek p.327 (ook op <http://www.journalbelgianhistory.be>).
- ²² Ter zake zijn de lijsten van de dubbel- en meervoudige beroepen in de 19^e eeuw interessant in L. STOCKMAN, *Geschiedenis van Aalter*, Aalter, 1979, p.379-380 en 391-392.

EEN LIMONADEFABRIEK TE AALTER

CAMIEL EDUARDUS COCQUYT

Omstreeks 1882 - 1885 vestigde Camiel Eduardus Cocquyt zich als bakker dicht bij het station van Aalter in de Stationsstraat. Het werd een huis van *commerce* waar een brood- en spekkenbakkerij, een herberg en een winkel was. Die zaak was reeds in 1910 goed bekend bij de handboogschutters als pijlendraaijerij dankzij de oudste zoon Henri (Hendrik).

DE SAMENSTELLING VAN HET GEZIN

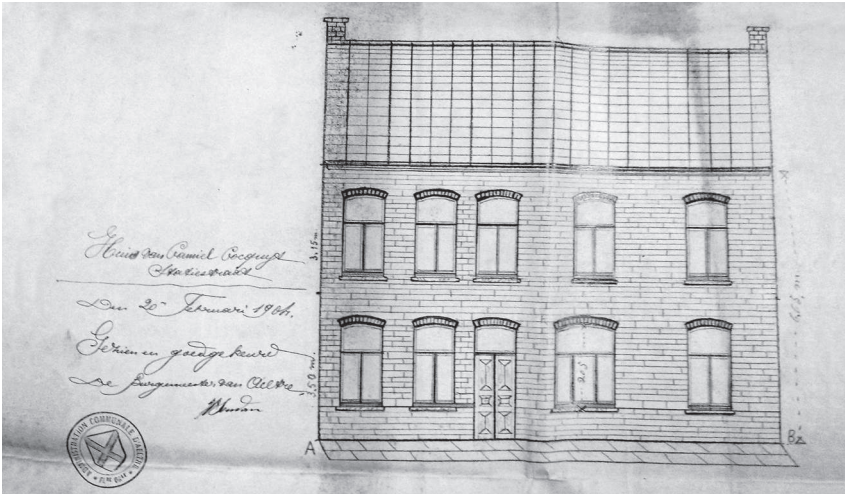
*Camiel Cocquyt alias
Baaske Cocquyt*

Camiel Eduardus (°Merendree, 07.12.1862; +1933) huwde te Aalter op 23 juli 1885 met Steyaert Honorina Louisa (°Aalter, 22.02.1858) en schonk hem vijf kinderen: Henri (Hendrik) Maurice (°10.12.1886), Alberic (Briek) Frederic (°21.05.1888), Octaaf (Kamiel) (°19.02.1890), Prosper (Pros) Adolf (°12.06.1892) en Maria Louisa (Laura) (°06.08.1893). Steyaert Honorina Louisa overleed op 26-07-1894 en Camiel hertrouwde te Aalter op 11 mei 1898 met zijn huishoudster De Clercq Marie Eugenie die hem nog drie kinderen schonk: Gerard August (°22.06.1899; +14.09.1899), Marie Stephanie (Germaine) (°06.05.1900) en Marie (Judith) (°18.08.1901).

EEN HUIS VAN *COMMERCE*

Op 20 februari 1904 werd er bij de gemeentelijke diensten te Aalter een aanvraag en een plan ingediend voor het bouwen van een woning in de Stationsstraat 121 te Aalter. ⁽¹⁾ Bakker Cocquyt moet een goede reputatie en omzet hebben gehad, want in de notulen van het bevolkingsregister van 1891 tot 1900 staan meerdere bakkersgasten op het adres ingeschreven. Ook de opgroeiende kinderen werden al gauw in de zaak aan het werk gezet, waardoor Camiel Cocquyt de niet mis te verstane volkse naam *Baaske Cocquyt* kreeg toebedeeld.

Het hele gezin werkte mee. De broden, verpakt in de daartoe bestem-

Plan bouw aanvraag door Camiel Cocquyt 1904 (GAA).

de kruiselings geknoopte linnen doeken, werden tot op afgelegen plaatsen met de kruitwagen ter plaatse gebracht. De dichtste klanten ging men bedienen met zo'n typische doek om de arm.

SPEKKENBAKKER

Spekkenbakker Camiel kookte achteraan in de bakkerij de suikers tot een dikke massa en goot die dan op een grote arduinen plaat uit om nogmaals gekneet te worden. Daarna werd de geknede brei op dikte gebracht om het geheel in lange dunne repen te kunnen versnijden. Eens de gewenste temperatuur bereikt, kapte hij uiteindelijk alles op

1938 zicht op de Jeneverhoek met links huis Cocquyt rechts fietsenhandel Urbain Anseeuw.

Huidige situatie - december 2014.
Foto's: E. Van Eeghem

snoeplengte of werd het door een profielmolen gedraaid. Het einde van het bewerkingsproces was voor de kinderhanden die vakkundig de wikkels om de snoepen heen vlochten. Het waren wikkels met telkens binnenin een andere veelzeggende spreuk. Dat was een zeer moderne verkooptechniek en werd uiteindelijk een verzamelobject. Met paard en sjees bracht Camiel in hoogst eigen persoon zijn zoekigheden tot ver buiten de gemeente naar de verkooppunten.

DE KINDEREN WORDEN GROOT

De kinderen zoeken, net als volwassenen, hun eigen weg. Henri, de oudste van het gezin en beter gekend als 'Hendrik', oefende het beroep van pijlendraaiër uit. Bij zijn huwelijk vestigde hij zich te Merendree. Alberic (Briek) liet zich op 2 februari 1924 als bierverkoper in de Langebrilstraat 2 te Antwerpen inschrijven.

Octaaf vestigde zich te Antwerpen en is de man van vele stielen. Na de Tweede Wereldoorlog reisde hij zijn zoon, een officier in de lange omvaart die zich voor ettelijke jaren te Congo vestigde, achterna.

Prosper, in de volksmond 'Pros', leerde op zijn beurt het pijlendraaien van zijn broer Henri en zal dit vele jaren blijven beoefenen.⁽²⁾

Laura werd modiste en kreeg omstreeks 1930 de toelating van haar vader, die reeds ziek was, en haar broer Alberic om in het ouderlijke huis een hoedenwinkel op te starten.

Germaine (+Merendree, 1922) huwde Jules De Smet, maar hertrouwde met de bediende van de Regie voor Telegraaf en Telefoon (RTT). Prosper François was werkzaam in het station van Aalter en woonde in de Brugstraat.

Judith huwde met Van Gele, een leraar te Lotenhulle.

BOOGSCHieten

De pijlendraaiërij en het precisiewerk kreeg faam zodat boogschutters en gegoede burgers er hun gading vonden. In 1913, met de Wereldtentoonstelling te Gent, maakte de Aalterse 'St.-Sebastiaangilde' een goede beurt en schoten zich kampioen.

BARRE TIJDEN

Tijdens de Eerste Wereldoorlog werd Prosper als zo vele anderen door de Duitse bezetter opgeëist. Hij werd achter de Duitse linies

*Octaaf Cocquyt
als boogschutter.*

gedwongen om te werken. Hij werd er tewerkgesteld in de bakkerijen van de Westhoek. Van hygiëne was er totaal geen sprake, laat staan als je dan moest werken voor de vijand. Het was de wet en de wil van de bezetter dat het brood twee weken moest rusten eer het aan de hongerige manschappen mocht worden verdeeld. ‘Een muis meer of minder die in het deeg belandde, zou na die tijd toch niet meer opvallen’, lachten ze mekaar toe.

NA DE EERSTE WERELDOORLOG

De oorlog had bij het gezin Camiel Cocquyt zoals voor velen, sporen nagelaten. Maar als bakker-handelaar had dat ook zo zijn voordelen, want armoede was er niet. Een bankier te Aalter, tevens vertrouwenspersoon van de familie Cocquyt, had goede voornemens en raadde hen aan in fondsen te beleggen voor de heroprichting van de stad Ieper. Algauw zal men moeten aanvaarden dat het de verkeerde kant uit ging, met een faling tot gevolg. Met de belofte dat de actoren na verkoop van de aangeslagen goederen het grootste deel van hun geld zouden terug krijgen, liet op zich wachten. Echter met de verkoop van kruiwagens, schoppen en ander schamel materiaal hadden de gedupeerden nog slechts 50 Belgische Frank terug gekregen. Een

domper voor de hardwerkende familie. Gelukkig hadden ze hun eigendom en dreven ze verder handel. De stichter overleed in 1933 op 69-jarige leeftijd.

TERUG UIT ANTWERPEN

Alberic wisselde het zelfstandig bierverkopen al vlug voor een baan bij de Katoennatie waar hij zich opwerkte. Als een goeude burger vestigde hij zich omstreeks 1930 definitief op het ouderlijk adres in de Stationsstraat te Aalter waar hij, volgens de bevolkingregister van 1930, nooit is weg geweest. Hij huwde in 1937 met Maria (Lisa) De Saegher, een gouvernante uit Turnhout. Op dit adres zal hij samen met zijn broer Prosper de nieuwe zaak van de familie Cocquyt oprichten. Een limonadebrouwerij werd geboren. Briek was de brouwer met stielkennis en zijn echtgenote, gekend als Lisa, was de strenge boekhoudster en broer Prosper werd de handelaar-verdeler.

DE HANDELAAR IN DE 30-ER JAREN

Prosper, gehuwd met Slock Angelica, en zijn drie kinderen wonen even verder in de Stationsstraat dicht tegen het gemeenteplein en baadt er een herberg uit ⁽³⁾. Na het vroeg overlijden van zijn eerste vrouw hertrouwt Prosper in 1930 met Clara Matheeuws. Het gezin wordt in 1931 gezegend met een flinke zoon, namelijk Antoine. Hij

Prosper Cocquyt

Antoine Cocquyt

Stationsstraat omstreeks 1925 met achter het aangeduide gebouw de 'Kleine Patronage'.

neemt bij zijn andere beroepen als voerman, pijlendraaier en herbergier de optie bij om op zondag 'Den Tap', in die tijd beter gekend als de 'Kleine Patronage' ⁽⁴⁾, een zaaltje voor kaartspel en samenkomsten in de Stationsstraat, open te houden. Handel drijven staat bij het jonge koppel hoog in het vaandel. Tijdens de jaren 1930 zal Prosper ook wettelijk vertegenwoordiger van de pakjesdienst van de Nationale Maatschappij der Belgische Spoorwegen of NMBS worden. Het motto van Prosper en Clara was om steeds ten dienste te staan van de mensen. Zij besluiten zich te moderniseren met de aankoop van een tweedehandse personenwagen die tot lichte bestelwagen door 'Kint Fernandus' ⁽⁵⁾ zal worden omgebouwd. Hun zoon Antoine zal het handelaar zijn met veel ijver verderzetten tot aan zijn pensioen.

DE 'CONGO LIMONADE'

EEN LIMONADEBROUWERIJ TE AALTER WAS EEN FEIT.

De gebouwen van de bakkerij gelegen op de lange smalle strook en eigendom van vader Camiel Cocquyt op de hoek van de Stationsstraat en de 'Djenuiverhoek', een kleine aardeweg - de latere Gouvernmentstraat, werden omgebouwd tot brouwerij. Het brouwerijtje was in de wijde omgeving gekend als de 'Limonadefabriek Cocquyt'. Een bevestiging

van deze naam vindt men terug in de notulen van het parlement, de provincie, de gemeenteraad en de kiezerslijst 1954-58.

Algauw werd het aanliggend straatje bedeed met enkele kleurrijke namen, zoals 'Cocquyts straatje', het 'Limonadestraatje' soms wel eens het 'Congostratje' naar de naam van de limonade genoemd. ⁽⁶⁾

Alberic Cocquyt

ALBERIC MAAKTE ER DE
AMBACHTELIJKE CONGO LIMONADE.

Alleen hij kende het recept en duldde bij de bereiding dan ook niemand om zich heen. De pure sinaasappelen en de bindmiddelen zoals suikers werden in een grote koperen ketel tot een papperige massa gekookt en daarna gemengd met het natuurlijke water uit de diepe Aalterse ondergrond. Zo ontstond de koolzuurvrije godendrank.

ALLES WAS ER HANDWERK.

Frank De Vleeschouwer de jongste oud-werknemer in 1944 vertelt. De mechanisatie beperkte zich tot enkele hefboomen en de *carrousel*, een roterende houten bak, en een standaard voor de afvulling.

Nadat het recipiënt afgekoeld was, werd het systematisch naar een houten bakje met vier gemonteerde maatlepeltjes verschept. De maatjes siroop vloeiden tegelijk in een standaard van vier wachtende flesjes. Een man in loondienst verzette de flesjes per twee met drie cm gevulde emulsie voor verdere afvulling tot 30 cc met het gefilterde water in een halfslag (180°) roterende bak. De flesjes wer-

Frank De Vleeschouwer

Alberic en Maria 'Lisa' De Saegher op hun trouwdag.

den telkens precies onder twee vulteuten gedraaid. Voor er twee nieuwe met siroop gevulde flessen konden worden bijgeplaatst, moest de carrousel evenwel manueel gedraaid worden. Zo kwamen na de afvulling de nog af te stoppen flessen aan de andere kant bij de volgende werkman. Ze werden per duo van de vulinstallatie genomen om daarna stuksgewijs onder een hefboom gestoken te worden om met een kroonkurk te worden afgestopt. Voor de flesjes in de kratten verdwenen, werden die met een draaiende polsbeweging tot de goudgele limonade geschud.

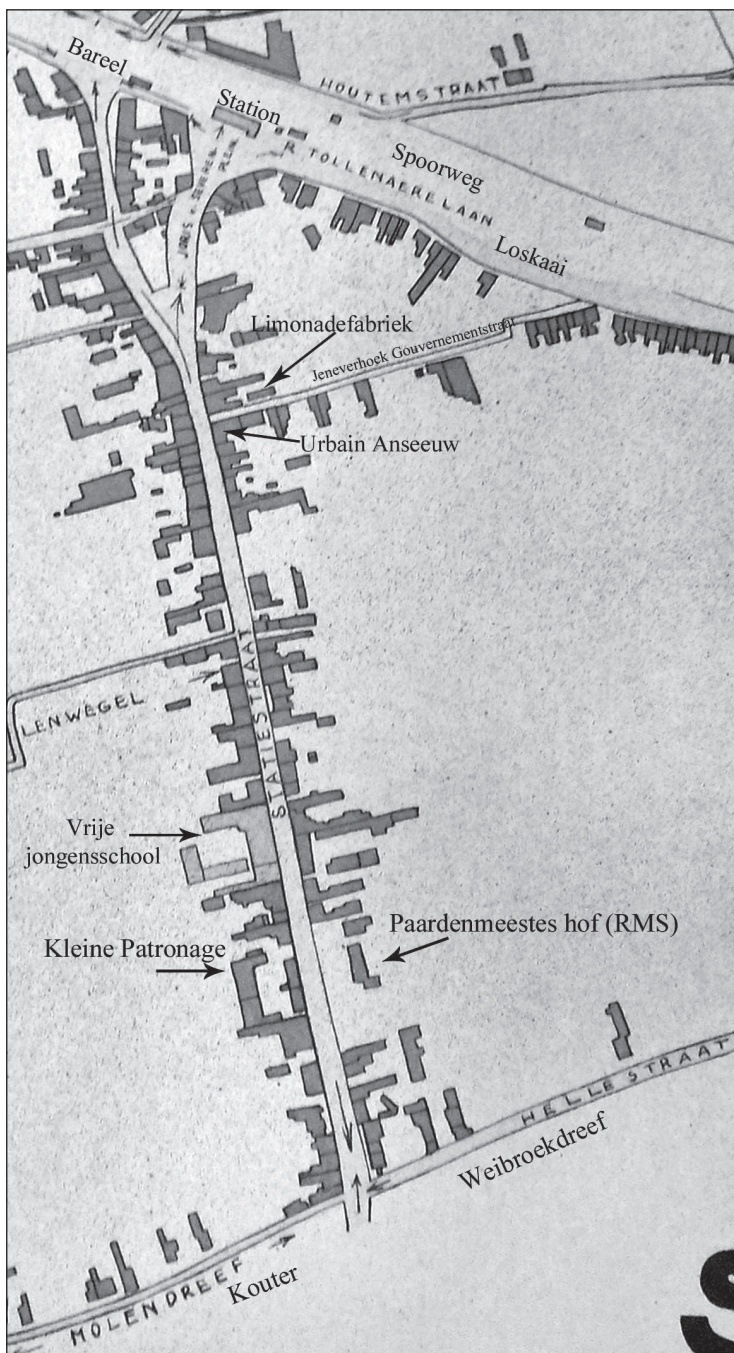
HET ETIKETTEREN EN TAXEREN.

Eens het vullen gedaan en de flesjes afgesloten, moesten de labels aangebracht worden. Op een grote keukentafel werden de *papierkes*, zoals ze werden genoemd, met 'Congo Limonade' en de naam van de brouwer erop stuk voor stuk omgekeerd op een plankje gelegd, met lijm ingesmeerd en op de buik van de flesjes gekleefd.

Ook tijdens de oorlog van 1940-45 werd er in de mate van het mogelijke gebrouwen. Maar na een tijdje waren er geen voorbedrukte kroonkurken met takszegel meer beschikbaar. Om aan de controle van de taxatie te voldoen, werd er overgegaan tot het sluiten van de flesjes met blanke kroonkurken met dwars daarover een smalle papieren takszegel. Voor een product waarin suikers voorkomen, werd zowel voor, tijdens als na de oorlog een forse heffing aangerekend.

DE VERDELING.

De grote verantwoordelijkheid van de verdeling en de opbrengst lag in de handen van Prosper. Van 's morgens vroeg bracht hij in de wijde omtrek de drank met de huifkar tot bij de verbruiker. Naargelang de tijd van het jaar, bij kermis of warme zomerdagen, ging Prosper met

Grondplan Stationsstraat Aalter op 30-07-1944 door Luc Van Averbeké (GAA) met aanvulling van E. Van Eeghem.

kortere of langere tussenpozen het cliënteel bezoeken. Bij de verder afgelegen herbergen te Ruiselede en Maria-Aalter waren dit grotere bestellingen, want met paard en sjees doe je niet elke week die afstand. Tussendoor kwamen de particuliere afnemers aan bod. Vooral de landbouwers met de oogstmaanden in het verschiep waren betere afnemers. Bij het aanleveren hoorde ook een eigenhandig geschreven bon met een onmiddellijke inning.

Later zou Prosper zich motoriseren en ging alles wat vlotter. Ook te Merendree en omgeving dronk men de 'Congo Limonade'. Een familielid biersteker aldaar werd een regelmatige afnemer. Zelfs de bierhandelaars uit de Stationsstraat, Jozeph Verheecke en Achiël De Bruyne, verdeelden de lekkernij in hun herbergen.

HERGEBRUIK VAN HET LEEG GOED.

Bij een nieuwe levering werd ook het gebruikte leeg goed terug genomen. Het uitkuisen was toentertijd geen sinecure. Vooral waar een bak lang was blijven staan, was deze zeer verontreinigd. Eens thuis moesten de bakken geledigd en nagezien worden. Daarna, naargelang de schade, net en stevig op aparte stapels gezet. Het handborsteltje en een schraper waren dan ook het enige wapen om de bakken voor hergebruik proper te maken. De vuilste werden nog eens in een ontsmettend soda- (*sildersou*-) bad gestoken. De flessen daarentegen werden met de hand gespoeld. Na een dag in een grote trog te hebben geweekt, vielen de etiketten er zo af. Binnenin kuiste men alles handmatig, één voor één met een lange ronde borstel. Om dit werk vlotter te later verlopen, zal men later toch investeren in een spoelmachine. Al was dit relatief, roterend borstels aangedreven door een elektro-

Model Peugeot van Prosper's eerste bestelwagen.

motor. Het was toch een vooruitgang. Twee borstels op een frame op werkhoogte, iets neerwaarts gericht, boden een betere efficiëntie. In één beweging twee flessen wassen, tegelijk in ieder hand één over die draaiende borstels steken, was geen lachertje.

Foto's op de koer van de brouwerij.

V.l.n.r.: Arthur De Poorter, ? , Frank De Vleeschouwer, Alberic Cocquyt.

Arthur De Poorter was de oudste en een krak in die handeling, vertelt Frank, een oud-medewerker. In een mum van tijd was de klus geklaard en beter dan voordien.

DE EVOLUTIE EN DE TELOORGANG.

Het limonadefabriekje kende gouden tijden. Alberic wilde kost wat kost het hoofd bieden aan zijn naaste concurrenten en investeerde verder in een moderner afvulsysteem. In de wijde omgeving was er ook het *Safarke*, één van de eerste koolzuurhoudende limonades die samengesteld werd door de heer Safaar uit Ledeberg en gebrouwen werd in brouwerij 'De Bij' te Wachtebeke. Het werd geleverd in het special gekend flesje met een glazen knikker in de hals. Die sloot na het drinken de fles terug af door het gas. De jongens hadden alleen oog voor de knikker en gooiden daarom de flesjes stuk.

Een andere concurrent was het *Zwaantje*. Een 'zwaantje' was dan in onze contreien een alom gekende naam voor een glas limonade. Die limonade werd door de brouwerij Lamot aan de Zwaanstraat te Mechelen gebrouwen. Op het etiket prijkte er een sierlijke witte zwaan.

*Glas van de
'Congo' limonade.
Eigendom E. Van Eeghem*

De werknemers van Briek Cocquyt hoorden dat er meer te verdienen viel en gingen op zoek. Prosper daarentegen had de handen vol en ging zich meer en meer gaan toespitsen op een vastere baan en de bedeling van pakketten aan huis voor de spoorwegen. Na het vertrek van Arthur, hun ervaren medewerker, zal ook de jongere generatie op zoek gaan naar een betere verdienste. Ook door de bijkomende vernieuwingen werd het steeds moeilijker om te overleven. Tevergeefs... wanneer kort na de Tweede Wereldoorlog brouwerij Meiresonne te Gent een ultramoderne limonadebottelarij opstart, komt de genadeslag. Een productielijn van de *Colibri limonade* is volautomatisch met slechts een minimum aan personeel. In 1959 zullen de bevriende brouwerijen Lamot, Alken en Meiresonne tegen de opkomende frisdrankgigant Coca Cola de handen in mekaar slaan. Helaas... daar kunnen de kleine producenten niets tegen beginnen. Het einde van de familiale bedrijfjes.

DE VERDIENSTEN OMSTREEKS 1944 - 47.

Arthur, de oudste werknemer, verdiende als brouwersgast 4 frank per uur. Frank, 14 jaar en schoolverlater, kreeg 1 frank uurloon. En dat terwijl de opkomende bedrijven zoals de vlasspinnerijen de Grote en de Kleine Lys te Gent hun werknemers een royale 7 tot 8 frank per uur en voordelen aanboden.

HET EINDE VAN EEN GENERATIE.

Alberic en Maria werkten met hun tweetjes nog even op kleine schaal verder. De brouwer overlijdt op 7 januari 1960 op 72-jarige leef-

<p>† GEBENK IN UW GEBEDEN DE ZIEL VAN MIDNHEER Alberic-Frederik COCQUYT Echtgenoot van Mevrouw ELISE DE SAEGHER geboren te Aalter op 22 mei 1888 en godvruchtig in de Heer ontslapen te Aalter (St. Antonius-kluis) op 7 januari 1960, voorzien van de HH. Sacramenten der zieken en de Pauselijke Zegen.</p>	<p>hij vond de dierse troost in een mannelijk geliefd. Zo zing zijn leven voorbij in tijden en offer, in werken en kommer, tot hem tenderte alleen de eenzaamheid en de huilgehoed van de oude dag overbleven. Maar tot het laatste toe hield hij moed. Hij wist dat het onvermijdelijke komen zou en waardig en schoon heeft hij zich voorbereid om O.L.H. in vreedige tegemoet te komen treden. Gesterkt door de genademiddelen en getrokken met het kruisje van de priester, was wie hij zoveel hield, in zijn rustige ziel opgenomen in Gods liefde. Liefde echtgenote, die me steeds met liefde en edel begripen hebt omgeven; die me met zoveel teder zorg en tuisge genegenheid hebt behaaid, ik dank U van harte. Laten we hopen op een vreedig overzien. Geachte familie en vrienden, leeft schoon, leeft kintelijk en deugdzaam. Vertrouwt steeds op God, de trooster van de bedrukten: Hij zal steeds voor U blijven zorgen. Mijn Jenns barmhartigheid! Zijn zij moge rusten in de vrede van de Heer. Mevrouw Alberic COCQUYT, geboren Elise DE SAEGHER, Heer Henri COCQUYT, Heer Octaf COCQUYT, kinderen en kleinkinderen, Heer en Mevr. Prosper COCQUYT-MATTHEUWS, kinderen en kleinkinderen, Heer en Mevrouw Prosper FRANÇOIS-COCQUYT en kinderen, Heer en Mevrouw Georges VAN GELLE-COCQUYT en kinderen, De kinderen en kleinkinderen van wijlen Heer en Mevrouw Edmond DE SAEGHER-COOLS, Mevrouw Louis VAN CAMP-DE SAEGHER, kinderen, kleinkinderen en achterkleinkinderen, De kinderen en kleinkinderen van wijlen Heer en Mevrouw Josef HELLEMANS-DE SAEGHER, Heer en Mevr. Frans MARYNISSEN-DE SAEGHER, kinderen en kleinkinderen, De families COCQUYT en DE SAEGHER, danken U om uw kristelijke deelneming en gebeden.</p>
--	--

Foto: E. Van Eeghem

tijd en neemt zijn recept van de *Congo Limonade* in zijn graf mee. Alhoewel men in het familiegraf Cocquyt een plaats en de naam voor zijn echtgenote voorzien had, toont Maria De Saegher nogmaals haar sterk karakter. Zij zal op 16 november 1960 Aalter verlaten om terug naar haar geboortestreek Turnhout te gaan. De oude dame neemt er haar intrek in het rusthuis van het klooster en zal er ook overlijden.

Etiënne VAN EEGHEM

Bronnen

- ¹ Gemeentearchief Aalter (GAA): bevolkingsregisters 1891-1900 en 1921-1930, stedenbouwaanvragen van 1904 tot 1912 en grondkaarten Aalter - Luc Van Averbek 30-07-1944.
- ² Volgens Antoine Cocquyt: "Mijn vaders vingernagels waren steeds kapot en versleten door het zagen en vijlen van de 'miëde' (het stukje ingezette hoorn in V-vorm aan het einde van een pijl).
- ³ In 1938 was er reeds de schrijnwerkerij van Marcel Gussé, later drukkerij De Maertelaere en in 2014 gesloopt voor appartementsgebouwen.
- ⁴ J. DE DONCKER, *Van Patronage tot Parochiaal centrum*, in *Land van de Woestijne*, 2002, 1, p.5.
Antoine Cocquyt: "Den Tap of de Kleine Patronage was gelegen in de toenmalige koterij van een oud bedrijf in de Stationsstraat. Heden ten dage zou dit gelegen zijn achter de appartementsgebouwen recht over de Gemeenschapsschool."
- ⁵ "Kint Fernandus, werktuigkundige, baat in de Stationsstraat - naast de oude gebouwen van de familie Goeminne - de eerste Aalterse mechanische garage uit. Onder het dakgebinte van de vroegere *garage Kint* heeft herberg *Fladderak*, nu *Het Stoofke*, er zijn onderkomen gevonden.
- ⁶ Naar interviews met André De Fauw, buur van de brouwerij, Antoine Cocquyt, nazaat en zoon van Prosper en petekind van Alberic Cocquyt. De Vleeschouwer Frank was in 1944 de jongste werknemer.
- ⁷ Originele foto's van Alberic Cocquyt en werknemers op de koer van de brouwerij, familie De Poorter Arnold - Eliane, zoon en schoondochter oud-werknemer.
- ⁸ Naar mondelinge overdracht en geluidsopnamen, interviews met André De Fauw, Antoine Cocquyt, Dorothy en Frank De Vleeschouwer en eigen wetenswaardigheden.

DE LEGENDE VAN ONZE-LIEVE-VROUW VAN GOE MARE

DE LEGENDE.

In de inkom van het kasteel van Poeke worden de bezoekers vanuit de hoogte door vier verschillende ridderstandbeelden gadeslagen. Ze staan symbool voor de ridderlijke afkomst en het ridderlijk ideaal van de vroegere kasteelbewoners. Het zijn respectievelijk de eerste baron van Poeke met zijn perkamenten stichtingsakte in de hand, een baron-kruisvaarder, de Bourgondische hertog Karel de Stoute met zijn ereteken van het Gulden Vlies en de Habsburgse keizer Karel de Vijfde met de wereldbol in zijn hand.

Volgens de legende ⁽¹⁾ trok de baron van Poeke ooit, samen met de koning van Frankrijk mee op één van de negen kruistochten naar het Heilig Land. In de inkomhal van het kasteel kan men de baron herkennen aan de typische kruisvaarderhelm. Als kruisvaarder probeerde hij, samen met talrijke andere Vlaamse ridders de heilige plaatsen van ons geloof, die in handen gevallen waren van de muzelmannen, te heroveren. Na de kruistocht was het voor de achtergebleven familie van de baron in Poeke bang afwachten of hun echtgenoot en vader de jarenlange kruistocht overleefd had.

Zo gebeurde het dat de echtgenote van de baron na de kruistocht abnormaal lang zonder nieuws bleef over het lot van haar man. Andere weergekeerde ridders konden haar niet verzekeren dat hij nog in leven was. Met de moed der wanhoop wendde ze zich ten einde raad vol vertrouwen tot het Mariabeeld in haar slotkapel en begon er een novene voor de behouden terugkeer van haar echtgenoot. De derde dag al kwam een bode te paard aangereden met het blijde nieuws dat haar heer levend en wel in aantocht was. Na de thuiskomst van de baron kreeg het

Baron-kruisvaarder in de inkomhal van het kasteel van Poeke.

Mariabeeld een ereplaats in de slotkapel en kreeg het de naam van *Onze-Lieve-Vrouw van Goe Mare* (= boodschap, bericht). Volgens het etymologisch woordenboek van Van Dale betekent het woord *mare* oorspronkelijk *roem, gerucht, boodschap, bericht*.⁽²⁾ Deze betekenis is tegenwoordig erg verouderd. Een droeve *mare* wordt nog zelden gebruikt. Men vindt het grondwoord *mare* echter wel nog terug in het woord 'vermaard'.

DE GESCHIEDENIS VAN HET BEELD VAN O.-L.-V. VAN GOE MARE

Het beeld van Onze-Lieve-Vrouw van Goe Mare is in het kasteel van Poeke gebleven tot wanneer de familie de Preud'homme d'Hailly de Nieuport het kasteel in 1872 verkocht aan de familie Pycke de Peteghem. Toen nam juffrouw Isabelle de Preud'homme d'Hailly het waardevolle beeld mee naar het Klein Kasteeltje, dat ze in de Knokstraat van Poeke liet bouwen. De tuin van haar kasteeltje paalde aan de warande van de woning van de familie Van Doorne. Priester Hendrik Van Doorne, sinds 1866 missionaris in Engeland, kwam jaarlijks een maand lang met vakantie naar Vlaanderen. Hij verbleef er in zijn buitenverblijf 'Hermitage' in Ruiselede. Vandaaruit bezocht hij zijn twee broers in Poeke en andere familieleden en kennissen in de omgeving. Zijn oudste broer Alfons bewoonde na het overlijden van beide ouders in 1871 de ouderlijke woning naast het klooster van Poeke in de Ruiseleedsestraat. Hij werd in 1893 tot notaris in Lotenhulle benoemd en verhuisde daarnaartoe. In 1895 besloot priester Van Doorne van Ruiselede naar het ouderlijke huis in Poeke te verhuizen. Vanaf 1895 werd het huis van priester Hendrik Van Doorne zijn vakantieverblijf.

Tijdens zijn jaarlijkse bezoeken aan Poeke tussen 1866 tot 1897, het jaar van overlijden van juffrouw Isabelle de Preud'homme, zal priester Van Doorne zonder twijfel met deze vrome buurvrouw van zijn broer kennis gemaakt hebben. Hij was heel zijn leven lang al een kunstkenner en een verzamelaar van artistieke voorwerpen geweest. Hij was ook familiaal verwant en vriend ten huize van professor kunstgeschiedenis Georges Hulin de Loo van Lotenhulle. Het is dus niet verwonderlijk dat hij op de hoogte was van de kunsthistorische waarde van het legendarische Poekse beeld van O.-L.-Vrouw van Goe Mare. Het beeld bekleedde waarschijnlijk van 1872 tot 1897 een ereplaats in de nooit volledig afgewerkte kapel van het Klein Kasteeltje in de Knokstraat. Die kapel bevond zich in de linkervleugel van het gebouw dat als kapel dienst deed. De jong gebleven juf-

frouw Isabelle was zeer godsvruchtig. Als adellijke telg met de titel van burggravin, bezat ze bij de kerkelijke diensten in Poeke een bevoorrechte zitplaats, rechts van het altaar, in het koor van de kerk. Het is dus helemaal niet verwonderlijk dat zij op het einde van haar leven het beeld aan de geïnteresseerde priester-kenner Van Doorne heeft geschonken of verkocht. Dat is achteraf moeilijk te achterhalen.

In 1901 verliet Van Doorne definitief zijn missieparochie Brixton, een voorstad van Londen, om zich als priester-op-rust definitief in het ouderlijk huis in Poeke te vestigen. Hij liet op de voute van een bijgebouw van het woonhuis een huiskapel inrichten, waarin hij dagelijks de mis opdroeg. In die huiskapel kreeg het beeld van O.-L.-Vrouw van Goe Mare een bevoorrechte plaats.

Pas in 1909, toen priester Van Doornes gezondheid dramatisch achteruitging, kwam de bekeerde, adellijke Engelse gezelschapsdame Flora Weld bij hem inwonen. Ze stond hem trouw terzijde tijdens zijn laatste levensjaren. Zij beredderde daarenboven zijn huishouden en regelde het werk van de twee inwonende meiden. Toen priester Van Doorne in 1914 ten gevolge van darmkanker overleed, erfde zij het huis en de inboedel. Zo kwam het beeld van Onze-Lieve-Vrouw van Goe Mare bij haar terecht.

Juffrouw Flora Weld bleef na het overlijden van priester Van Doorne tot in de jaren dertig van vorige eeuw in Poeke wonen. Ze heeft zijn gedachtenis jarenlang in ere gehouden door elke dag, na het bijwonen van de misviering in de kerk van Poeke, voor hem te gaan bidden bij het beeld in priester van Doornes vroegere huiskapel. Toen ook zij ziek werd, keerde ze terug naar haar familie in Engeland. Ze verkocht het woonhuis van de familie Van Doorne in 1934 aan de Zusters van Sint-Vincentius à Paulo. Dezen braken na de Tweede Wereldoorlog het bijgebouw met de huiskapel af en lieten op ongeveer dezelfde plek een neogotisch rusthuisje optrekken. De wanden ervan waren met teksten van Guido Gezelle versierd. Hendrik Van Doorne was immers een oud-leerling en bewonderaar van de dichter. Het rusthuisje werd spijtig genoeg bij de sloop van Van Doornes geboortehuis en van het klooster in 2004, met de grond gelijkge maakt.

Miss Flora Weld stierf in 1935 in Engeland. Bij haar vertrek uit Poeke heeft ze het beeld van O.-L.-Vrouw van Goe Mare, waaraan ze zeer gehecht was, met zich meegenomen.

Toen barones Ines Pycke de Peteghem jaren later het legendarische verhaal van het beeld vernam, wilde ze het - wat het ook mocht kosten - opnieuw in haar bezit krijgen. Ze is naar Engeland gereisd en is er het legendarische beeld op het spoor gekomen. Het beeld was echter niet meer in het bezit van de familie Weld, maar eigendom geworden van de Britse Staat. Wegens zijn kunsthistorische waarde mocht het Engeland niet meer verlaten. Barones Ines Pycke de Peteghem is dus onverrichterzake zonder het beeld naar Poeke teruggekeerd. Ze is wel de laatste Poekse die ooit het beeld met eigen ogen aanschouwd heeft. ⁽³⁾

Nu bevindt het beeld zich vermoedelijk ergens in een of ander museum of kasteel in Engeland, ver weg van zijn echte thuis in Poeke. De legende wil dat O.-L.-Vrouw van Goe Mare ooit naar Poeke zal terugkeren... Laat ons zeggen: "Als 't God belieft!"

Arnold STROBBE

Bronnen

- ¹ Zie R. DEFBUYT, "*Goemaere*" een legende te Poeke, in Land van de Woestijne, jg.5 (1982), nr.2, p.25.
- ² Zie Etymologisch Woordenboek van Dale, Utrecht/Antwerpen, 1989 <http://www.etymologiebank.nl/trefwoord/nachtmerrie> (raadpleging op 27 juli 2015).
- ³ Zegspersonen waren mevrouw Irène Buysse, de heer Joseph Van de Castele en E.H. De Meulenaere.

FEESTELIJKE INTREDE VAN HENRI T' KINT-DE NAEYER ALS VOLKSVERTEGENWOORDIGER (1847)

De wetgevende verkiezingen van 8 juni 1847 veroorzaakten een behoorlijke schok in het land. De liberalen, die zich in 1846 als partij hadden georganiseerd, behaalden een overwinning. Het unionisme, dat aan de grondslag lag van de afscheuring van België van de Noordelijke Nederlanden, kwam aan zijn eind. Over de wijze waarop dit in een landelijke gemeente als Aalter werd beleefd, is maar weinig gekend. Een ingezonden brief in de krant *Le Messager de Gand et des Pays-Bas* van 17 juni 1847 licht wel een interessant tipje van de sluier op.

Kort na de verkiezingen van juni 1847 kwam immers de pas verkozen Henri T' Kint-De Naeyer op bezoek. Deze Gentse notabele had een buitenverblijf in Bellem en kwam met de trein naar Aalter (Bellem was op dat moment nog geen stopplaats). Meteen deed het nieuws de ronde dat de kersverse volksvertegenwoordiger langskwam. Het bestuur en de bevolking besloten hem hartelijk te onthalen. Huizen en straten werden vlug versierd, een erewacht werd opgetrommeld en aan het gemeentehuis vuurde men zelfs een aantal vreugdeschoten af.

De politicus kreeg ook een persoonlijke verwelkoming, en wel door een *'demoiselle'* (in het artikel omschreven als 'D.'). In de rede liet zij haar vreugde blijken voor deze verkiezingsoverwinning. Zij sprak de hoop uit dat M. T' Kint-De Naeyer zich zou inzetten voor het Vlaamse platteland, dat het toch zo moeilijk had. De hooggeplaatste bezoeker toonde zich volgens het verslag bijzonder ontroerd en sprak een wederwoord. Dit gebeurde in het Nederlands, zo wordt expliciet vermeld want inderdaad niet gebruikelijk. Hij bevestigde zijn voornemen zich voor de belangen van de streek in te spannen en onderstreepte vooral dat deze warme ontvangst hem nog lang zou bijblijven. Luide toejuiching van de toegestroomde bewoners vielen hem vervolgens ten deel.

De stoet trok daarop naar Bellem. Ook daar kreeg M. T' Kint-De Naeyer een warm onthaal. Er vond een geweldig feest plaats, met heel veel aanwezigen uit de omliggende dorpen. Rond zeven uur 's avonds zou zelfs een ballon in de lucht worden gelaten, een voor die tijd zeldzaam spektakel op het platteland. Omdat het tuig beschadigd

was, vond dit evenement uiteindelijk niet plaats. Het feest zou niet-temin tot in de late uurtjes duren.

De ingezonden brief (in het Frans) staat bol van de gezwollen retoriek over deze verkiezingsoverwinning. Er waren in Aalter duidelijk mensen die de nieuwe (liberale) stroming wel zagen zitten. Zij wilden komaf maken met de “*parti rétrograde qui depuis si longtemps opprime cette belle contrée*”. Opmerkelijk is misschien ook de kleine toets antiklerikalisme in de tekst, op het platteland toch vrij uitzonderlijk. Er wordt immers vermeld dat de mensen zelfs afwezig bleven in de mis om de stoet te zien, een gegeven dat kort voordien ondenkbaar zou zijn geweest (“... *en d'autres temps les campagnards de cette contrée auraient préféré se laisser martyriser plutôt que de faire défaut au service divin*”).

Bijzonder merkwaardig is toch ook het feit dat het een dame is die het hoog bezoek toespreekt. Het is jammer dat de naam niet voluit is geschreven: wij kunnen enkel gissen naar de identiteit. In een plattelandsdorp als Aalter was het nog niet zo gewoon dat vrouwen op de voorgrond traden. De persoon in kwestie moet dus iemand uit een van de betere families zijn. Het kan natuurlijk ook een vrouw zijn die niet van Aalter afkomstig is. Wij verliezen overigens best niet uit het oog dat dit soort ingezonden brieven in 19^e-eeuwse kranten vaak gekunsteld is en zeker niet altijd waarheidsgetrouw. Dat er een feest is geweest, staat wel vast. In welke mate het hele dorp op zijn kop stond, moet misschien wel met een korrel zout worden genomen. Tot slot nog een niet onbelangrijk detail: de gehuldigde volksvertegenwoordiger zou na enkele jaren van stelling veranderen en bij de katholieke partij belanden.

Peter LAROY

Meer over de geschiedenis van Aalter:
<http://geschiedenisvanaalter.blogspot.com>

HET GEZIN EDUARD VAN LANTSCHOOT TE BELLEM

Eduard was zoon van Francies Van Lantschoot (1775-1853) en Bouchier Rose-Jacqueline. Dit koppel was getrouwd te Bellem op 24 maart 1819. De burgerlijke stand vermeldde toen dat Francies moleenaar van beroep was.

Eduard Van Lantschoot (°Bellem, 12.12.1828; + Bellem, 09.06.1894) trad twee keer in het huwelijk, namelijk de eerste keer met De Pauw Nathalie en daarna met Standaert Eugenie. Uit zijn twee huwelijken zullen er zestien kinderen worden geboren waarvan vier dochters die in het klooster zullen intreden en een zoon die pater-scheutist zal worden in China.

Hij was landbouwer van beroep en zal te Bellem een belangrijke plaats innemen op alle vlak. Hij was gemeenteraadslid van 1861 tot 1877, schepen van 1878 tot 1884 onder het burgemeesterschap van Edgard de Kerchove-d'Ousselghem en werd tenslotte zelf burgemeester van Bellem van 1885 tot 1893. Bij zijn aanstelling tot burgemeester kon de toenmalige pastoor niet nalaten een zeer onvriendelijke zin te schrijven in zijn Liber Memorialis, namelijk "*De man heeft kennis genomen administratie, maar is te veel vriend van het groot geneverglas*" ⁽¹⁾. Na zijn benoeming tot burgermeester op 7 januari 1885 als opvolger van de heer d'Ousselghem maakte dezelfde pastoor volgende opmerking "*De ware kracht van het oppergezag zal verhuysd zijn met de heer Ousselghem*" ⁽²⁾. Blijkbaar kon de pastoor niet verkroppen dat een simpele boer van te lande het ambt van burgemeester waarnam, terwijl hij meer oog had in het gezag door een lid van het kasteel van Bellem.

Ook zijn vader Francies was gemeenteraadslid van 1836 tot 1848. Francies baatte tussen 1820 en 1830 aan Bellebrug een steenbakkerij uit met vijf werklieden.

Eduard was eveneens secretaris van de kerkfabriek te Bellem. Op zondag 14 januari 1894 werd het Ziekenfonds "*Liefde tot elkander*" opgericht om de burgers van Bellem elkander in *den nood te ondersteunen*. De eerste voorzitter was ere-burgemeester Eduard Van Lantschoot. ⁽³⁾ Enkele maanden later zal hij overlijden.

Kinderen uit zijn eerste huwelijk met De Pauw Nathalie (°Bellem, 08.07.1851; +23.07.1869):

Geloofd zij Jesus Christus.
 †
 TER ZALIGER GEDACHTENIS
 VAN DEN HEER
PIETER VAN LANTSCHOOT
 weduwnaar van
 .Mevrouw **Mathilda VAN LIERDE**
 echtgenoot van Mevrouw **Bertha VAN HULLE**
geboren te Bellem, den 20 Juni 1859 en godvruchtig in den Heer ontslapen te Gent, den 8 November 1923, na eene slepende en pijnlijke ziekte, gesterkt door al de hulpmiddelen onzer Moeder de Heilige Kerk.

Eenvoudig kwam hij voor in zijne manieren, rechtzinnig in zijne gesprekken en zoo zedig als vriendelijk in heel zijne doening.

Het eeuwig licht verlichte hem, o Heer, in het gezelschap uwer Heiligen in eeuwigheid: want goedertieren zijt Gij.

Voor uw geloovigen, o Heer, verandert slechts het leven en wordt het niet ontnomen: en als de woning, die zij hier op aarde bewonen, vernietigd is, wordt hun een eeuwige woning in de hemelen voorbereid.

Mijn Jesus Bernhertigheid.
Zoet Hert van Maria, wees mijn heil.

R. I. P.

Gedachtenisprentje van Pieter Van Lantschoot. (4)

1. Van Lantschoot Pieter (°Bellem, 20.06.1859; +Gent, 08.11.1923) was gehuwd met Van Lierde Mathilde van Erwetegem en een tweede maal met Van Hulle Bertha van Sint-Niklaas.

Hij was onderwijzer en later schoolhoofd van de katholieke jongensschool in Ursel. In 1896 verhuisde hij met zijn gezin naar Jette waar hij een drukkerij opstartte met een schrijfwarenwinkel. Op het einde van de 19^e eeuw was hij medebeheerder van het dagblad "Het Vlaamsche Volk".

Zijn oudste zoon Arnold is geboren te Ursel op 24 april 1889. Na de verhuis naar Jette liep Arnold school in Schaarbeek. Na zijn humaniora trad hij in bij de premonstratenzers van de abdij van 't Park te Heverlee. Zijn neef Julius De Pauw uit Ursel was daar sinds 1904 prior.

Arnold ontving in 1907 het kloosterhabijt en de kloosternaam Andreas, waarna hij de priesteropleiding volgde. Na zijn priesterwijding in 1913 ging hij studeren aan de theologische faculteit van de universiteit van Leuven. De Eerste Wereldoorlog zorgde voor een onderbreking van zijn studies.

Al vroeg tijdens de Eerste Wereldoorlog werd hij brancardier en later aalmoezenier. In maart 1917 werd hij krijgsgevangen geno-

†

De rechtvaardige zal als een palmboom bloeien,
als een ceder op de Libanon zich uitbreiden,
(Psalm 91)

Tot zalig aandenken aan de
Zeer Eerwaarde Heer

Julius - Romaan DE PAUW

Kanunnik van de Abdij van 't Park

Pastoor te Korbeek - Lo

Geboren te Ursel	22 Februari 1878
Sprak zijn gelofte uit	9 Oktober 1900
Werd priester gewijd	6 December 1903
Pastoor te Himier	December 1911.
Directeur te Lessen	December 1921
Pastoor te Villerot	December 1923
Pastoor te Korbeek - Lo	December 1928
Overleden in zijn parochie	30 Januari 1953

“ Hij heeft te veel aan anderen gedacht om ooit vergeten te worden. „

“ Hij ging al goedgevoelend rond. „ (Ev.)

Zo was Mijnheer Pastoor: hier een zalvend woord, daar een opbeurende raadgeving of een vaderlijke zachte vermaning. Heel zijn priesterleven stond in dienst van de zielen die hem toevertrouwd waren. Niets was hem te veel als hij zijn mensen maar kon helpen. Bezorgd was hij om zijn plicht tot in de minste bijzonderheden te vervullen. Ook de laatste ogenblikken van zijn leven waren voor zijn parochianen want hij was op weg om voor hen Gods zegen af te smeken in de H. Mis. Toen vond O. L. Heer dat zijn leven rijp genoeg was en Hij riep hem tot zich om zijn eeuwige H. Mis te komen opdragen.

Duurbare broers, zuster en verwanten, hard moet het voor u zijn dat het scheiden zo plots is gekomen. Waarom O. L. Heer het zo gewild heeft kunnen we nu niet begrijpen, maar waar God slaat zal Hij ook zalfen. Reeds nu geeft Hij u deze troost dat na Kalvarie de Verrijzenis komt en dat boven het graf de lichten de horizon van de eeuwige zaligheid opengaat.

Danken we God om de gelukkige dagen die we samen doorbrachten. Vergeet me ook niet in uw gebeden.

Duurbare Parochianen, graag had ik nog een tijd bij u willen blijven. God heeft het anders gewild: laten we ons aan zijn raadsbesluiten onderwerpen. Ik dank u voor uw trouwe aanhankelijkheid. Nu ben ik naar O. L. Heer gegaan om ook van uit de hemel over u te waken.

Mijn goede nicht Judith, ook u dank ik om uw jaren lange trouwe dienst. Deze moederlijke zorgen zal O. L. Heer u vergelden.

Heilig Hart van Jezus, ik geef in uw liefde tot mij.

Hoogeerwaarde Heer PRELAAT :

De Heer KANUNNIKEN der Abdij van
't Park;

De Familie DE PAUW ;

danken U van harte voor uw gebeden en uw
deelneming in de rouw.

Gedachtenisprentje van prior Julius De Pauw. (5)

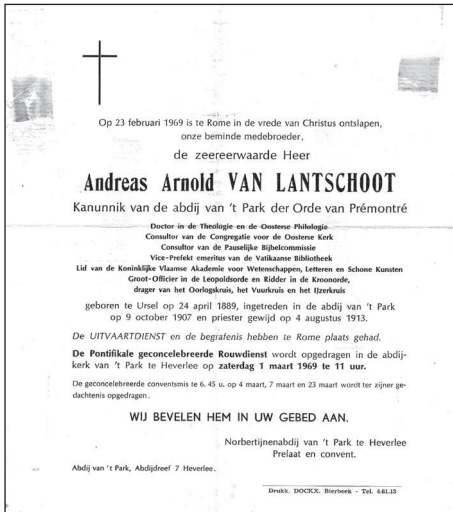
men. Zijn krijgsdienst leverde hem na de oorlog verschillende onderscheidingen op.

Na de oorlog hervatte hij zijn studies, wat hem een doctorstitel in de Theologie en in de Oosterse filologie opleverde. In 1932 benoemde paus Pius XI hem tot conservator van de Oosterse afdeling van de Vaticaanse bibliotheek, waar hij geroemd was om zijn deskundigheid en dienstvaardigheid. Paus Pius XII benoemde hem in 1951 tot vice-prefect van de Vaticaanse bibliotheek. In 1964 werd hij door koning Boudewijn benoemd tot Grootofficier in de Leopoldsorde.

Arnold Van Lantschoot is overleden te Rome op 23 februari 1969. (gegevens bidprentje van priester Van Landschoot uit de privécollectie van Renaat Van Lierde)

Zijn tweede zoon Herman Van Lantschoot (°Ursel, 12.10.1893; +Lochristi, 07.10.1968) was tijdens de Eerste Wereldoorlog korporaal en later sergeant. Hij werd gehospitaliseerd op 17 januari 1916 tot 9 maart 1917.

Tijdens de Tweede Wereldoorlog was hij erkend gewapend weerstaander bij de verzetsbeweging “Belgische Nationale Beweging”

Gedachtenisprentje en foto van Arnold Van Lantschoot. ⁽⁶⁾

en ook erkend als weerstaander voor de sluikpers. Hij heeft volgende bladen gedrukt: Vogelvrij, Jong België, De Stem der Belgen, Front en De Vrije Belg.

2. Sidonie Van Lantschoot
(°Bellem, 16.02.1861; +Bellem, 13.06.1861)
3. Van Lantschoot Romanie
(°Bellem, 22.01.1862; +Gent, 01.04.1944) was kloosterlinge onder de naam “*zuster Maria- Maura*”.
4. Van Lantschoot August
(°Bellem, 10.09.1864; +Bellem, 20.01.1941) was op 2 januari 1902 te Oedelem getrouwd met de zeventienjaar jongere Bellaert Irma (°Oedelem, 22.02.1881; +Bellem, 22.07.1963). Niettegenstaande het grote ouderdomsverschil zal het gezin toch nog acht kinderen op de wereld zetten.
August was “*veesnijder*” van beroep. Tussen de twee wereldoorlogen werd hij gemeenteraadslid en ook 1ste en 2de schepenen van Bellem. In 1896 was hij niet opgetogen met de aanstelling van baron Eugène de Kerchove d’Exaerde tot burgemeester van Bellem. Door zijn beroep als veesnijder kwam hij in contact met veel mensen. Hij kleepte zich graag in het groen of zoals hij zelf neerschreef: “*Vivan ’t groen, ’t kleedt toch zo schoon*”.

In die periode zocht hij aansluiting bij de ontluikende christendemocratie van H. Plancquaert en het Daensisme. In het blad “*Het Recht*” van deze beweging schreef hij verschillende stukjes. Doch deze beweging kreeg moeilijk voet aan de grond te Bellem. Toch zou August verder actief blijven in de Bellemse politiek.

Bijzonder merkwaardig is “*een strijdpennning*” die hij liet verschijnen in “*Het Recht*” (februari 1899) en waarin zijn naam en ideologie verscholen zat: *Van Lantschoot August – Democraat*.

Een creatief staaltje propaganda:

Vrienden van ’t Democratengetal
Wanneer zal men eens mogen rusten
Kunnen wij niet komen in ’t vreugdig dal
Vuile vleierij is naar aardsche wellusten
Waar **al** dat kanten en bloemengepraal
Uitwendig gedregen, waar geen kluiten berusten
Hun het ongeven, met venijnige taal
In plaats van d’eendrachtigheid te rusten

Zooals wij **C** ... noemen den hater van ’t werkend getal
Waanzinnig heeft hem d’honger door straten doen dutsen
Wonderlijke ommekeer, hij zet ’t hoedje vol praal
Door geschooide geleerdheid draagt hij geen mutsen.
Der armenklacht schimpt hij d’arme dutsen
En verachterd aanschouwt hij d’arme dutsen
Gedurig zit hij **u** te zeggen verdraagt allemaal
Of wij zenden u al weg met ijdele mutsen
Voorzichter schuwen dat vleierend getal
’t Bedelaar werkhuis daar zullen zij gaan rusten
Christelijke volkspartij strijdt voor ’t goede van al
De volksvertegenwoordigers d’oude doen rusten.
Door te stemmen op ’t pensioen van ’t oude getal
Stemmen zij goed voor d’ arme dutsen
Zoo helpen strijden lijk M. Plancquart niet rusten
Dan verdwijnen wij de gemeenteratten al te maal
Zoo kunnen wij genieten eens d’aardsche lusten
En toch blijven van de Christen getal
Om te kunnen als een oude democraat rusten. ⁽⁸⁾

In het begin van de 20ste eeuw had hij ook een kleine brouwerij aan Bellebrug. Deze brouwerij stond op de plaats waar de weduwe van fruithandelaar Jozef Claeys nu woont.

✠ J. M. J. B. B.
 BID VOOR DE ZIEL VAN ZALIGER
Zuster MARIA - MAURA
 in de wereld Romanie VAN LANTSCHOOT,

geboren te Bellem den 22 Januari	1862
getreden in het Cistercienserklooster «Toevlucht van Maria» te Gent, den 21 Juni	1888
gekleeft den 27 Decembris	1888
geprofeet den 17 Februari	1890
godvruchtig in den Heer ontslapen in het klooster «Toevlucht van Maria» te Gent, versterkt door de laatste HH. Sacramenten, den 1 April	1944

De Wijze Man zegt in de H. Schrift: «Een eerekroon zijn de hooge jaren die op de wegen der gerechtigheid gevonden worden!» (Prov. XVI 31). Maar een tweede kroon komt erbij, wanneer al die jaren voorbij gingen al goed doende aan den evenmensch in nood: «Wat gij deest aan den minste der Mijnen hebt ge Mij zelf gedaan!» Ja, Zuster Maura, O. L. H. heeft het goed gevonden op het einde Zijn volgelingen te kronen, die in Zijn Naam goed deden op deze wereld. Gij hebt u gansch aan Jezus gegeven, om er zooveel te kunnen bijstaan! En oud geworden wildet gij nog voort de zieken hun glimlach zijn.

Gij hebt zooveel lange jaren in 's Heeren dienst gestaan, en daarom in uw laatste ziekte legdet gij u neer in de handen der Goddelijke Voorzienigheid; gij hebt ook even lang Moeder Maria bemind en innig vereerd en Maria kwam u halen op dezen eersten Zaterdag om u in den Hemel het Feest van Palmzondag te laten bijwonen. Wat moet ge blij zijn deze cardé van ellende en oorlog te hebben mogen verlaten om in het oord van den eeuwigen vrede zaligheid en glorie te genieten in God zelf.

Wil ons daar ook indachtig zijn bij Jezus en Maria, ons allen, uw Overste, uw Medezusters, uw Familleleden: opdat wij allen Gode getrouw blijven tot het einde in dienende liefde.

H. Hart van Jezus, ik betrouw op U. (300 d. aflaat)

LIPPENS

Gedachtenisprentje van zuster Maria-Maura (Van Lantschoot Romanie) ⁽⁷⁾

Hij was ook, samen met zijn zonen, zeer actief bij de duivenmaatschappij “De Eendracht” aan Bellebrug.

Zijn oudste zoon Leon werd in 1931 tot gemeenteontvanger benoemd. Zijn andere zoon, André, trad in de voetsporen van zijn ouders en voorouders en werd ook gemeenteraadslid en schepen van Bellem. André zal ook nog gemeenteraadslid worden na de fusie met Aalter. André heeft de stiel van drukker geleerd bij de familie De Lille van 't Getouwe Maldegheem.

5. Van Lantschoot Juul
(°Bellem, 11.09.1866; +Bellem, 14.09.1866)
6. Van Lantschoot Sidonie
(°Bellem, 09.12.1867; +Bellem, 30.05.1933)

Brouwerij Van Lantschoot ⁽⁹⁾

Het heeft den Heer behaagt tot Zich te roepen de ziele van zijn trouwen dienaar
DEN HEER
AUGUST VAN LANTSCHOOT
ECHTGENOOT VAN MEVROUW IRMA BELLAERT
OUD-SCHIEPENS DER GEMEENTE BELLEM
Lid van de confrérie van het H. Sakrament
geboren te Bellem, den 10 September 1864 en er godvruchtig overleden den 20 Januari 1941,
verreeld door de H.H. Sakramenten der Sterveden.

DH malden U met innige dooftheld, doch krltens gelatsheld :

Mevrouw August VAN LANTSCHOOT, geboren Irma BELLAERT; *zijn echtgenote.*

De Heer Leon VAN LANTSCHOOT;
Mevrouw Leon VAN LANTSCHOOT;
De Heer en Mevrouw August VAN LANTSCHOOT-VAN PRAET en hun zoonste Willam;
De Heer Adrien VAN LANTSCHOOT;
De Heer en Mevrouw Rose STANDAERT-VAN LANTSCHOOT en hun dochterste Jeanine;
Mevrouw Adrien VAN LANTSCHOOT;
De Heer Cysil VAN LANTSCHOOT; *zijn kinderen en kleinkinderen.*

De kinderen en kleinkinderen van wijlen de Heer en Mevrouw Faura VAN LANTSCHOOT-VAN LIERDE;
Mevrouw Rosalie VAN LANTSCHOOT (Eerwarde Zuster MAURA der Zusters Clatercianen Torvlechi van Maria, Gent);
De Heer Richard VAN DE PUTTE-VAN LANTSCHOOT, kinderen en kleinkinderen;
De Heer en Mevrouw Jul VAN LANTSCHOOT-MOENS, kinderen en kleinkinderen;
De kinderen en kleinkinderen van wijlen de Heer en Mevrouw Henri VAN LANTSCHOOT-DE CROOCK;
Eerwarde Peter Cysil VAN LANTSCHOOT, der Misalouanen van Scheut;
Mevrouw Louise en Emma VAN LANTSCHOOT (Eerwarde Zusters EMILIANA en ALICIA der Zusters Clatercianen, Bilhou, Gent);
Mevrouw Elvire VAN LANTSCHOOT;
Mevrouw W. Florwoud BELLAERT-DOMBRECHT, kinderen en kleinkinderen;
De kinderen en kleinkinderen van wijlen de Heer en Mevrouw August DALE-BELLAERT;
De Heer Vin BELLAERT;
De Heer en Mevrouw Leon BELLAERT-VYNCKE, kinderen en kleinkinderen;
zijn broeders, zusters, schoonbroeders, schoonzusters, oren en nichten.

De Familie VAN LANTSCHOOT, BELLAERT, DE FAUV, STANDAERT en DE, ROO.

*De plchtige koordienst, gevolgd door de bijzetting in den familiekerk, waartoe U vriendelijke uitnodigend wordt, zal plaats hebben in de zwerfkerk te Bellem, op VRIJDAG 24 Januari 1941, om 11 ure (tweemaal).
De Vissie worden gezongen den Donderdag 23 Januari, om 5 ure (tweemaal).
Vergadering ten sterfhuizen Leistrat, 85, om 10 1/4 uur.*

Wees' zijne ziele in Uw gebeden inachtig.

BELLEM, den 20de Januari 1941.

† TOT EERVOLLE NAGEDACHTENIS
VAN MIJNHEER
AUGUST VAN LANTSCHOOT
ECHTGENOOT VAN
Mevrouw IRMA BELLAERT
geboren te Bellem den 10de September 1864 en er zacht in den Heer ontslapen den 20de Januari 1941, voorzien van de Genademiddelen der H. Kerk.
OUD-SCHIEPENS DER GEMEENTE BELLEM
Lid van de Confrerie van het H. Sakrament

Elke dag ziet nieuwe menschen hun plaatske innemen in de wereld en anderen van het tooneel verdwijnen. Velen komen en gaan zonder te worden opgemerkt. Dit kan van onze betreurde overledene niet worden gezegd. Hij had een eigen persoonlijkheid, een eigen wil en karakter. Hij was een man. Gesproken uit een diep-kristelijke familie bewaarde en beleefde Hij zijn Geloof als de groote erfenis van ons voorgeslacht en was zijn karakter gestermd met de kenmerkende vlaamsche hoedanigheden. In volle rechtschapenheid ging Hij zijn eigen weg, waars van alle onrecht. Zijn wijskracht en strijdvareldigheid gingen nochtans gepaard met een onafgebroken dienstvaardigheid tegenover allen. Geen wonder dat Hij de achting en de genegenheid van zijn medemenschen genoot. Zijn aandenken zal in eere blijven.

Voor zijn huisgezin was Hij de wijze en zorgzame Vader, waarop zijne kinderen met recht fier gaan.

Bemindte Echtgenote en duurzame Kinderen, mijn zacht heengaan weze voor U een zinnebeeld van de overgankelijke, hemelaele rust die ik ben ingetredt. Eerwarde Broeder, Uw Nemento in de H. Mis blijft een dageliksche band tusschen overledene en levende familieleden. Beste Zusters, Uw gebeden zullen eens een eeuwige gloriezang worden van gansch de familie vóór den troon van God.

Jezus, Maria, Jozef. 100 d. aft.

Druk. A. Van Lantschoot — Uitg. Trif. Claus.

Doodsbrief August Van Lantschoot.
(11)

Gedachtenisprentje August Van Lantschoot. (10)

Ze was gehuwd met Vandeputte Richard (°Berchem (Oudenaarde), 20.02.1870; +02.06.1942).

Kinderen uit zijn tweede huwelijk met Standaert Eugenie (°Hansbeke, 28.07.1840; +Bellem, 22.04.1892):

1. Juul Van Lantschoot (°Bellem, 14.01.1871; +Schoonaarde, 25.09.1941) was op 1 juli 1897 te Dendermonde gehuwd met Moens Charlotte (°Dendermonde, 07.02.1873; +Dendermonde, 26.10.1966). Charlotte is zuster van Wies Moens, bekend letterkundige en activist binnen de Vlaamse Beweging.

Hij was drukker van beroep maar ook een bekend taalkundige. Hij was zeer katholiek, Vlaamsgezind, sociaal en minder bekend als heemkundige in het Meetjesland. Hij studeerde aan de Normaalschool in St.-Niklaas en behaalde het onderwijzersdiploma. In 1891 stond hij voor de klas in de katholieke jongensschool te Knesselare.

Hij was medewerker van 't Getrouwe Maldegheem en van het dagblad "Het Vlaamsche Volk" van 1895 tot 1898.

Vanaf 1895 verschijnen zijn eerste literaire werken. Hij was ook betrokken bij de uitbouw van een Vlaamsgezind vereni-

De moeders gaan maar sterven niet... Zoolang men moeders kinderen ziet, zoolang zal moeder leven.
 † Bid voor de ziel van

Mevrouw Sidonie Van Lantschoot
 RECHTENOOITE VAN MIJNHEER
RICHARD VAN DE PUTTE
 geboren te Bellem, den 9 Decemher 1867 en aldaar in de stichtendste gevoelens van onderverpiling in den Heer ontslapen, den 30 Mei 1933, gekester door de H.H. Sacramenten der stervenden.

Zij was lid van al de godvruchtige Genootschappen.

Wie van ganscher harte God bemint, hij heeft geen dood, geen oordeel, geene straf te vrezen, wijl de volmaakte liefde veiligen toegang geeft tot God.

Deze was een heilige vrouw, ons door God gegeven tot ons alier voorbeeld. Geen enkele noodlijdende of zieke is ooit ongehopen of ongetroost van haar weggegaan. En toen de Kristus, onze Verlosser, haar uitverkoren had om met Hem te lijden, dan heeft zij met blijdschap en dankbaarheid de hand gezegend die sloeg, en zonder morren of klagen de grootste smarten gedurende vijf en twintig jaren met een engelachtig geduld verdragen. Maar laatste bede was: "Mijn God, ik draag U mijn lijden, mijn leven en mijn dood op, voor de bekering der zondaars; alles tot Uw meerdere eer en glorie, en tot welken der naastaande H. Zending op de Parochie."

Ik zie, ik bezit, ik verheerlijk Den gene in Wien ik geloofde en koopte, Dien ik bemind heb, en voor Wien ik op aarde geleefd heb.

Duurbare Echtgenoot, heb dank voor uwe trouwe liefde en goede zorgen. Menschenwoorden vermogen u niet te troosten; maar het woord Gods, dat ons bond, en onze Kinderen zullen uw troost en uwe sterkte zijn. Lieve Kinderen, gij zijt mijne vreugde en mijne kroon, bewaart liet aandenken en de lessen van uwe Moeder in uw hart, en bidt voor haar.

Gij mijn Broeder en Schoonbroeder-priesters Gods, mijne Zusters kloosterlingen en mijne goede Zuster Elvire, ook u dank ik voor uw groote liefde en teedere bezorgdheid, vergeet mij niet aan het H. Altaar en in uwe gebeden. Beminde Broeders en Zusters, van daarboven blijf ik u beminnen, daar zullen wij samen hereenigd zijn om nooit meer te scheiden.

H. Hart van Jesus, op U stel ik al mijn betrouwen.

†
 De Heer sprak tot Hem: "Laat ons oversteken naar den anderen oever."
 (Luc. 8. XXIII.)

GEDENK IN UWE GEBEDEN
 DE ZIEL VAN MIJNHEER

Gomar Richard Vandeputte
 WEDUWNAAR VAN MEVROUW
SIDONIE VAN LANTSCHOOT
 geboren te Berchem bij Oudenaarde den 20 Februari 1870 en zacht in den Heer ontslapen te Bellem den 2 Juni 1942.
 Versterkt door de H.H. Sacramenten der Stervenden

VADER,
 Ge zijt ons voorgestaan langs den stillen weg van uw vroom leven.
 Wat wij zijn moeten voor God en de menschen hebt ge ons getoond in uw doen en laten, van eiken dag.
 Uw dagen verlieten in stilte en uw heengaan zou rustig zijn, 'n overgaan tot God.
 Deze die U gekend hebben hielden van U, want uw omgang met de menschen was eenvoudig.
 Groot was het meevolen van uw hart en men zal zeggen "Er is een goed mensch van ons heengegaan."
 Al wat ge gedaan hebt was "Kristen-zijn", en dit voorbeeld is blijven hangen daar waar ge ons verlaten hebt, het licht over ons leven, en het zal niet weggenomen worden.

VADER,
 Uw Kinderen bidden voor U, voor U en voor Moeder die U voorging.
 Uw Broeders die Priester zijn, offeren voor U aan het altaar van den Heer; en Broeders en Zusters, samen met die U liefhadden, zullen U blijven gedenken in hun gebeden.

En gij die hem gekend hebt, bidt met ons:
 "De Heer geve zijne ziel de eeuwige rust en dat het eeuwig licht hem verschijnje."
 Jezus, Maria, Josef. (7 j. en 7 quadr. afl.)

*Gedachtenisprentje
 Sidonie Van Lantschoot. (12)*

*Gedachtenisprentje
 Richard Van de Putte. (13)*

gingsleven en werkte mee aan Vlaamse strijdbladen, zoals "Jong Dietsland" en "De Vlaamsche Wachter".

Rond de eeuwwisseling was hij ook drukker en uitgever. (14) Hij vestigde zich als boekhandelaar op de Vleesmarkt te Dendemonde en in 1901 breidde hij zijn boekhandel uit met een drukkerij. Vanaf 1903 gaf hij zijn eigen tijdschrift uit, namelijk "'t Ros Beiaard". Dit blad bleef bestaan en werd na het overlijden van Juul verder gezet door zijn zoon Godfried.

In het informatieblad V.V.F.-Meetjesland "De Levensboom", 1ste jaargang pagina 12, 13 en 14 verscheen een uitgebreide biografie van deze persoon:

Levenslang was Juul Van Lantschoot een werkzaam man. Gedurende zijn studententijd, 1888-1891, was hij medehelper aan "Vertelsels voor het Vlaamse Volk", uitgegeven door Amaat Joos en sedert 1891 aan het weekblad "'t Getrouwe Maldegheem". In 1895 liet hij "Dit zijn Volksvertelsels uit het Meetjesland" uitgeven. Van 1895 tot 1898 werkte hij mede aan het dagblad "Het Vlaamse Volk", waarvan zijn oudere broer, Pieter Van lantschoot beheerder was. In 1896 liet hij "Rosimond en Rosimonda", lyrische vertellingen, verschijnen. In 1898 was hij medestichter en tot en met 1906 bestuurslid van "Jong Dietschland", In 1899 liet hij

“Het letterkundig Jaarboekje van Jong-Dietschland” uitkomen. Voor de jaren 1901-1910 vermeldt de Dendermondsche Drukers”, uitgegeven door Jan Broeckaert, 176 nummers gedrukt bij Jules Van Lantschoot. Gedurende de jaren 1919-1941 verschenen bij hem ongeveer 600 nummers. In 1903 stichtte hij “De Vlaamse Wachter”, Vlaamsch strijdblad. Juul Van Lantschoot was medewerker aan “Dietsche Warande en Belfort”, “Waasche Zanten”, “Volk en Taal”, “Het Katholiek Onderwijs”. Van 1903 tot 1914 voerde hij de redactie van den “Almanak van het Ros Beiaard”, statisch en letterkundig, die hij drukte en uitgaf. Van 1 juli 1903 tot 30 augustus 1914 en van 5 januari 1919 tot 11 mei 1940 redigeerde hij zijn eigen weekblad “Het Ros Beiaard”. In 1907 liet hij zijn eigen werk “Van Woonstede in Kieszakken” het licht zien, in 1913 “De ontvolking van den buiten”, naar het Fransch van Emiel Tibbaut en in 1914 “De Sage van het Ros Beiaard en van de vier Heemskinderen”. Gedurende de jaren 1914-1941 hield hij zich voortdurend bezig met genealogische opzoekingen en rangschikte hij in onderling verband duizenden namen voorkomende in zijn familie. In 1927 liet hij “De oude Akkermaten van Vlaamsch België herleid in nieuwe” door Pieter Van Lantschoot heruitgeven en vermeerderd met taal- en geschiedkundige nota’s; In 1930 schreef en drukte hij “De Ommegang van Dendermonde door de Eeuwen heen”. In 1933 schreef hij de “Levenschets van Staatsminister-Volksvertegenwoordiger Baron Emiel Tibbaut” verschenen in eigen drukkerij.

Juul Van Lantschoot studeerde van 1888-1891 te Sint-Niklaas aan de Normaalschool, was een van de beste en trouwste leerlingen van Amaat Joos. Op 14-8-1891 behaalde hij de onderwijzersakte, hij was reeds in september 1891 in dienst te Knesselare, onderwees sedert 11-1-1891 tot Pasen 1903 aan de lager afdeling van het College te Dendermonde. In 1899 werd hij benoemd tot hulpsecretaris bij de Vlaamse Academie te Gent, doch verkoos ten slotte de portefeuille van een brandverzekeringsmaatschappij te beheren voor rekening van de familie van den Steen van Dendermonde en bleef zich tot in 1941 met enige zaken van die maatschappij bezig houden.

Hij was sedert 1901 drukker-uitgever, verloor in de grote brand van 5-9-1914 te Dendermonde, zijn have en goed. Verbleef van 1915 tot 1918 te Zomergem en was ondertussen handelsreiziger voor een tabaksonderneming uit Eeklo. Hij was lid van de raad van beheer van het oudheidkundige genootschap van het Land van Dendermonde, ijverde voor het Davidsfonds en inzonderheid

Breekt de morgen aan, denk dat gij misschien den avond niet zult krijgen; is de avond gevallen waag het niet u een nieuwen morgen te beloven.

(Nav. Chr. I, 23.)

✠

Bid voor de ziel van Mijnheer

JUUL VAN LANTSCHOOT

Drukker-Uitgever,

Hoofdopsteller van "Het Ros Beinaar",

echtgenoot van Mevrouw CHARLOTTE MOENS,

geboren te Bellem, den 14 Januari 1871, en haastig overleden te Schoonaarde, den 25 September 1941, versterkt door de Troostmiddelen onzer Moeder de H. Kerk.

Hij is een trouwe dienaar geweest van Kerk en Land, een voorstaander van recht en waarheid.

De groote beginselen die hij als kostbaar erfdeel uit zijn oude-christelijke-vlaamse familie had medegekregen, heeft hij steeds als een vlag hoog door zijn leven gedragen. Zijn veelzijdige kennis, zijn helder verstand, zijn werklust en zijn strijdgeest hebben hem in vele omstandigheden op het voorplan geplaatst. Altijd dierf hij voor zijn meening vooruitkomen en met vurigheid en oprechtheid heeft hij steeds de vele burgerdeugden verdedigd die hij zelf in zulke hooge mate bezat. Hij was een man met stalen wil en sterk karakter, vreemd aan alle geveinsheid, goed voor zijn vrienden, streng maar eerlijk voor wie hem bekampen, dienstvaardig voor allen. Hij was en bleef zijn leven lang de levende belichaming van den overtuigden christen-vlaamschen strijder! De Heer vergeelde hem in de opperste rust voor alles waarvoor hij op aarde rusteloos heeft gewerkt en gestreden!

Beminde echtgenote, ourbare kinderen en kleinkinderen, gij weet hoe ik u allen heb liefgehad! Vergeet mij niet in uwe gebeden; gij vooral min goede dochter Elza, min erwaarde broeder en erwaarde zusters, gedenkt u mijn aan altaar en communiebank. Min Jezus, barmhartigheid!

Een tweede plechtige dienst in de Basiliek der EE. PP. Benediktijnen, Vrijdag 10 Oktober 1941, te 9 u.

Gedachtenisprentje van Juul Van Lantschoot. (16)

Gelukkig die dienaar die door de Heer bij zijn komst zó doende gevonden wordt. (Luc. XII, 43)

✠

TER ZALIGER GEDACHTENIS

van de eerwaarde pater

Cyriel VAN LANTSCHOOT,

Missionaris der Congregatie van het
Onbevlekt Hart van Maria, te Scheut,

geboren te Bellem	de 28 Jan. 1875,
ingetreden in de Congregatie van het Onbevlekt Hart van Maria, te Scheut	de 7 Sept. 1899;
sprak zijn tijdelijke geloften uit en zijn eeuwige geloften	de 8 Sept. 1903;
de 16 Juli 1905;	
vertrokken naar de missiën in China	de 13 Sept. 1905,
overleden te Gent, gesterkt door de H.H. Sacramenten	de 11 Juni 1947.

Gans zijn missionarisleven, in China zowel als in België, kan in enkele woorden samengevat worden: het stond, in navolging van Christus' leven, altijd opgeruimd en blijmoedig in aller dienst.

En waarom niet? Zijn leven heeft bewaarheid wat de Navolging (III, 6) ons leert: O zalige staat van het geestelijk leven, die de mens gelijk maakt aan de Engelen, nagenaa aan God, schrikkelijk aan de duivel en loffelijk bij alle christenen.

Gelukkig wie door God geroepen om zijn bezittingen en bloedverwanten te verlaten en alle aardse banden te verbreken, bereidvaardig gehoorzaam en zegt: Heer, in de eenvoudigheid des harten, breng ik u alles bijmoedig ten offer.

(H. Petrus Canisius)

Dierbare zusters, gaarne had ik nog door wederzijdse stichting de goddelijke Meester samen met u op aarde gediend. God heeft er anders over beschikt: dat zijn Heilige Wil geschiede.

Beminde bloedverwanten, toen ik u verliet en naar China ging, dan was ik in God met u verenigd. Nu heb ik de wereld verlaten en nog blijf ik bij u in de Heer.

Geliefde confraters, in ons missionarisleven telt alleen de liefde tot God. Altijd alles doen en lijen uit liefde tot de Liefde maakt gelukkig hier en hierna. Gedenkt mijner, ik ook vergeet u niet.

Aan u allen, tot wederziens.

Onbevlekt Hart van Maria, bid voor ons.

Zuster Emilienne en Albéric der eerv. zusters Gisterciënsersinnen, juffr. Elvire VAN LANTSCHOOT, de familien VAN LANTSCHOOT, STANDAERT, DE PAUW, SCHELSTRAETE

danken voor de gestorte gebeden en de talrijke blijken van christelijke deelname haar betoond ter gelegenheid van het afsterven van eerwaarde pater

CYRIEL VAN LANTSCHOOT.

Drukk. G. van Lantschoot, Dendermonde

Gedachtenisprentje Cyriel Van Lantschoot. (17)

voor de katholieke partij.

Hij bezat een goed voorziene bibliotheek, daarvan gingen zijn Teneramundiana naar de boekerij van de abdij te Dendermonde en naar het oudheidkundig genootschap van het Land van Dendermonde en naar de bibliotheek van de heer A. Limpens te Zele. Het gros van zijn taalkundige en geschiedkundige werken gingen naar de universiteitsbibliotheek te Leuven en enige taalkundige boeken naar de boekenverzameling van zijn oudste zoon. J. Dobbelaere⁽¹⁵⁾ liet in 1920 een fraai winkelpand bouwen door de toenmalige architect Frans Van Severen op de Vleesmarkt 17 te Dendermonde. Dit huis werd met het mooie gevelformaat

“Drukkerij ’t Ros Beyaard” versierd.

Een zin uit de tekst van zijn doodsprentje typeert deze man met een stalen wil en sterk karakter: “*Hij was en bleef zijn leven lang de levende belichaming van den overtuigden christen-vlaamschen strijder*”.

2. Van Lantschoot Henricus
(°Bellem, 25.05.1872; +St.-Maria-Horebeke; 16.01.1939)
was gehuwd met De Croock Esther
(°Gavere, 21.01.1865; +Gent, 28.01.1932).
3. Van Lantschoot Alphons
(°Bellem, 20.11.1873; +Bellem, 02.03.1876)
4. Van Lantschoot Cyriel (°Bellem, 28.01.1875; +Gent, 11.06.1947)
was pater van Scheut in China van 1905 tot 1931.

In ’t Getrouwe Maldeghem van 25 maart 1915 schrijft hij volgende brief:

Saraisi 27 Februari 1915

Met genoegen meld ik U dat ik deze week ’t Getrouwe heb ontvangen tot 15 November.

Beste gedacht in Zeeuwsch-Vlaanderen te verschijnen. Met ongeduld wacht ik op de volgende nummers. ’t Abonnement zal misschien niet kunnen vernieuwd worden, om reden dat gij mijn ouders aan Bellem niet zult geraken. En toch zou ik zoo vurig verlangen, ’t Getrouwe voort te ontvangen. We krijgen hier nu anders niets van het duurbaar Vaderland. Stuur het dan a.u.b. voort, later zal men u voldoen.

In oktober schreef ik u een brief om u te bedanken voor de inschrijving die ik, met veel dank voor U en de lezers van ’t Getrouwe ontvangen heb. Och ware ik toch bij machte stoffelijke hulp te bieden aan onze geliefde bondgenoten. Ik geef hun al wat ik kan, dit is vele gebeden en H.H. Missen. Goeden moed, allen. Ons Heer is naast dezen die lijden en... de zon, schitterender dan ooit, schijnt weldra wederom over ons land - over ’t onze.

Weet gij iets van Bellem of Eekloo of van de familie?

Ik bid voor U allen en onze Christenen hier bidden mee.

Schoone figuren Albert en Elisabeth.

Prachtig volk de Belgen, die de bewondering van gansch de wereld wegdragen.

Beste groeten,

Cyr. Van Lantschoot, missionaris ⁽¹⁸⁾

J. M. J. B. B.

Bid voor de ziel van de eerwaarde cisterciënserin

MARIA HYRONIMA EMILIANA

(Juffrouw Louise van Lantschoot)

geboren te Bellem	30. 3. 1876
ingetreden in de 'Toevlucht van Maria', Gent	30. 11. 1897
gekleed	13. 4. 1898
geprofest	6. 10. 1903
gevierd (gouden jubilee)	18. 4. 1948
gestorven in de 'Haven van Maria', Bijloke, Gent	18. 8. 1955

na gesterkt te zijn door de H. Sakramenten der stervenden.

„Ontvang me, O Heer, volgens uw uitspraken en ik zal leven; en Gij zult mij niet beschamen in mijn verwachtingen”.

Zo heeft zuster Emiliana haar hoop en haar betrouwen uitgezongen op de dag van haar professie. Geheel en al had zij zich aan haar Bruidegom geschenken om met Maria's hulp te leven voor Hem alleen.

In navolging van Jezus heeft ze geleefd onderworpen aan de voorschriften van de heilige regel, de bevelen van haar oversten en de eisen van haar ambtsplichten.

Reeds vroeg aan de ziekenverzorging gewijd heeft ze lange jaren, met bewonderenswaardige edelmoedigheid, de zieken verzorgd.

In volle overgave aan de H. Wil van God onder de hoede van onze goede Moeder Maria is ze rustig en gelukkig ingeslapen.

Heer, Gij die als een goede Samaritaan medelijden hebt gehad met dezen die door het lijden beproefd waren, ontferm U over de ziel van uw dienaar, die om Uw naam zoveel zieken heeft verzorgd en bijgestaan en schenk haar de eeuwige rust en vrede samen met haar medezusters die haar reeds zijn voorgegaan.

Mijn Jezus, barmhartigheid!

De zeereerwaarde Algemeen Overste, de eerwaarde cisterciënserinnen, mejuffer Elvire van Lantschoot, de familiën Van Lantschoot, Standaert, De Pauw danken voor de gestorte gebeden en de talrijke blijken van kristelijke deelneming haar betoond ter gelegenheid van het afsterven van eerwaarde zuster Maria Emiliana (Juffr. Louise van Lantschoot).

Gedachtenisprentje Marie-Louise Van Lantschoot ⁽¹⁹⁾

Gedenk in uw gebeden de ziel van
eerwaarde Zuster

MARIA ALBERIC

van de orde van Citeaux

Juffrouw **Emma van Lantschoot**

geboren te Bellem 1.11.1877

aanvaard in de Bijloke 18.11.1902

aldaar, te Gent, gekleed 10. 2. 1903

geprofest 1. 3. 1904

In 't 51e jaar van haar kloosterleven, in bewuste onderwerping, naar 't Vaderhuis teruggekeerd, in 't Mariale jaar, op Vrijdag 26 Februari 1954, na versterkt te zijn door de HH. Sakramenten der zieken en stervenden.

†

Zij heeft geleefd volgens haar gelofte in volledige gehoorzaamheid aan wie gezag hadden over haar. En wij hebben bij haar mogen ervaren dat 't goed is als Zusters ondereen te zijn, welke stille vreugde er ligt in de onbeperkte overgave aan de Heilige Regel.

Opgegroeid in verering en liefde tot de H. Maagd was de nadering van de dood geen verschrikking voor haar, zij wist zich opgewacht door de Maagd der Maagden.

Vijftig lange jaren heeft zij dag na dag haar Bruidegom gevolgd tussen al wie arm en krank langs de weg van 't leven verlaten lagen. want zij beloofde te zijn "de dienstbare van de Heer.. Nu is zij opgegaan en met vreugde mocht zij haar garven dragen tot Wie haar te werken vroeg van 't eerste uur af. Over haar heengaan lag het "Pax.. van Vader Benedictus, en met een zachte glimlach heeft ze zich naar de Eeuwigheid gekeerd.

Zuster Alberic. wees ons bij Jezus en Maria indachtig, ons uw oversten, uw medezusters, uw familieleden, opdat wij naar uw voorbeeld door ons leven over ons dood en eeuwigheid van de Allerhoogste de zegen mogen bekomen.

Heer geef haar ziel de eeuwige rust. Heilige Benedictus en Bernardus weest haar voorspraak.

De zeereerwaarde Algemeen Overste, de eerwaarde Zusters Cisterciënserinnen, de eerwaarde Zuster Emiliana, mejuffer Elvire van Lantschoot, de familiën Van Lantschoot, Standaert, De Pauw danken voor de gestorte gebeden en de talrijke blijken van kristelijke deelneming haar betoond ter gelegenheid van het afsterven van eerwaarde Zuster Maria Alberic (Juffr. Emma van Lantschoot).

Gedachtenisprentje Emma Van Lantschoot. ⁽²⁰⁾

Familiefoto Van Lantschoot ⁽²¹⁾

Onderaan v.l.n.r.: Elvire Van Lantschoot, Emma van Lantschoot (zuster Alberica), Romanie Van Lantschoot (zuster Maura), Cyriel Van Lantschoot (pater van Scheut in China), Louise Van Lantschoot (zuster Emiliana), Eugenie Van Lantschoot (zuster Edmonda), Sidonie Van Lantschoot (echtgenote van Richard Van de Putte).

Bovenaan v.l.n.r.: Juul Van Lantschoot (drukker-taalkundige), Charlotte Moens (echtgenote van Juul Van Lantschoot en zuster van Wies Moens), Pieter Van Lantschoot (onderwijzer te Ursel en drukker te Jette), Mathilde Van Lierde (echtgenote van Pieter Van Lantschoot), August Van Lantschoot (drukker), Irma Dellaert (echtgenote van August Van Lantschoot), Henri Van Lantschoot, Esther De Croock (echtgenote van Henri Van Lantschoot) en Richard Van de Putte (echtgenoot van Sidonie Van Lantschoot).

Bemering bij deze brief:

- Vanaf 1915 drukte men 't Getrouwe vanuit Zeeuws-Vlaanderen
- De briefhoofding vermeldt "Saraisi", daar onze missionaris in China verbleef, wordt verondersteld dat dit een plaats in China is.

5. Van Lantschoot Maria-Louise

(°Bellem, 30.03.1876; +Gent, 18.08.1955)

was kloosterzuster onder de naam zuster Maria Hyronima Emiliana.

6. Van Lantschoot Emma (°Bellem, 01.11.1877; +Gent, 26.02.1954)

was kloosterzuster onder de naam zuster Maria Alberica.

7. Van Lantschoot Elodie
(°Bellem, 17.05.1879; +Bellem, 28.05.1880)
8. Van Lantschoot Irma (°Bellem, 29.01.1882; +Bellem, 12.04.1883)
9. Van Lantschoot Elvire (°Bellem, 13.03.1884; +Gent, 17.11.1957)
10. Van Lantschoot Marie-Eugenie
(°Bellem, 06.12.1885; +Gent, 16.04.1910)
was kloosterlinge onder de naam zuster *Edmonda*.

Deze vier kloosterzusters zijn allen overleden in de Bijloke te Gent.

Het geslacht Van Lantschoot is een typische burgerfamilie uit de 19^e en de 20ste eeuw. Vlaanderen heeft er zo honderden gekend. In ieder dorp verschoor er zich toen zo'n opmerkelijk gezin. Onze moderne tijd heeft het misschien moeilijk om dergelijke situaties in te schatten, maar de traditie van dergelijke gezinnen heeft Vlaanderen helpen groot brengen.

Mijn dank gaat in de eerste plaats naar mijn vriend August Piers uit Ursel voor het uitlenen van de prachtige collectie doodsprentjes.

Walter VERVALLE

Bronnen:

- ¹ F. BASTIAEN, D. DE REUCK, I. HOSTE, L. STOCKMAN, *Geschiedenis van Bellem*, Aalter, p.423, 424 en 425, 1994.
- ² Ibid., p.500
- ³ Ibid., p.612
- ⁴ Verzameling August Piers, Ursel
- ⁵ Idem
- ⁶ Idem
- ⁷ Idem
- ⁸ P. LAROY
- ⁹ F. BASTIAEN, *Groot-Aalter in Oude Foto's* (deel 2), Eeklo, p.185.
- ¹⁰ Verzameling Walter Vervalle.
- ¹¹ Verzameling August Piers, Ursel.
- ¹² Idem
- ¹³ Verzameling Walter Vervalle.
- ¹⁴ *Appeltjes van het Meetjesland*, 63 – 2012, p.71.
- ¹⁵ Informatieblad V.V.F.-Meetjesland, *De Levensboom*, 1ste jg., p.12 tot 14, 16.
- ¹⁶ Verzameling August Piers, Ursel.
- ¹⁷ Idem
- ¹⁸ 't *Getrouwe Maldeghem*, 27 februari 1915.
- ¹⁹ Verzameling August Piers, Ursel.
- ²⁰ Idem
- ²¹ F. BASTIAEN, D. DE REUCK, I. HOSTE, L. STOCKMAN, *Geschiedenis van Bellem*, Aalter, p.578.

EEN FEEST VOOR HET GOEDE DOEL IN POEKE (1844)

De paragrafen die Ivan Hoste in de *Geschiedenis van Poeke* heeft gewijd aan de sociaal-economische toestanden uit de jaren 1830-1850 zijn bijzonder schrijnend. “*Men wist in Poeke in die jaren echt niet meer van welk hout pijlen te maken*”, zo noteert de auteur. En net zoals op zoveel andere plaatsen in de streek ging het van kwaad naar erger. Waren er in 1835 geen bedelaars meer te bespeuren, dan sloeg tijdens de daaropvolgende jaren de crisis in de lijnwaadindustrie in alle hevigheid toe, zo klinkt het verder. In 1839 kreeg Poeke een ‘*armhuys*’. Een paar jaar later kon het gemeentebestuur de toestand nauwelijks nog de baas. Een extra gemeentebelasting werd geheven en zou 2400 frank moeten opbrengen. ⁽¹⁾

In die jaren is er ook sprake van een merkwaardig privé-initiatief (in voornoemd werk niet belicht). Burggraaf Constantin Joseph Adolf de Preud’homme d’Hailly de Nieupoort (1807-1866), de toenmalige kasteelheer, besloot immers ook zijn duit in het zakje te doen. De man was een bijzonder veelzijdig figuur. Hij hield van de jacht maar stond evenzeer bekend als een kweker van bloemen, groenten en fruit. De *vicomte* nam deel aan wedstrijden en viel bij herhaling in de prijzen. ⁽²⁾ Ook muziek kon hem bekoren. De burggraaf werd bestuurslid van de harmonie in Ruiselede en bewerkstelligde mee de bloei van de vereniging.

Het was in die laatste hoedanigheid dat hij op het idee kwam in de zomer van 1844 om een festival te organiseren ter ondersteuning van de behoeftigen van het dorp (“*au bénéfice des pauvres*”). Half juni vond een eerste vergadering plaats in het kasteel van Poeke. Het bestuur van de Ruiseleedse muziekmaatschappij werd uitgenodigd en het enthousiasme was groot. Er zouden affiches worden gedrukt en notabelen worden aangeschreven. ⁽³⁾

Op 4 augustus 1844 was het zover. Een massa mensen daagde op voor het gebeuren. De muziekmaatschappijen waren afkomstig uit Sluis, Tielt, Nevele, Vinkt, Zomergem en Oedelem. Uit Gent kwamen de zangmaatschappijen ‘*Mélomanes*’ en ‘*Orphée*’; uit St.-Denijs-Westrem verwelkomde men ‘*l’Echo de la Lys*’. De deelnemers verzamelden in het dorp en trokken dan in stoet naar het kasteel. In het park stond een podium. Er waren kleurrijke tentjes waar drankjes

De gedenkpenning die de Société d'Orphée de Gand kreeg overhandigd. Merk ook het opschrift 'Festival au profit des Indigens – Château de Pouques'. (Bron: collectie STAM, N.1067)

waren te verkrijgen. De provinciegouverneur, de arrondissements-commissaris en enkele andere notabelen ondersteunden het liefdadigheidsconcert met hun aanwezigheid. Er werd gespeeld tot de zon onderging. Iedere deelnemende maatschappij kreeg een mooie herinneringsmedaille mee. De prijs voor de mooiste uitrusting en 'de prijs voor de verstkomende' ging naar de maatschappij van Sluis. De voorzitter van de muziekmaatschappij van Ruiselede herinnerde er in een bevlogen toespraak nog even aan dat alles ten gunste van de behoeftigen was.

“Mijne Heren, wij kunnen dit feest niet anders beëindigen dan met het laten blijken van onze warme gevoelens van erkenning voor uw medewerking aan dit liefdadigheidswerk, georganiseerd door M. de burggraaf de Nieuport. Het is op het ogenblik, Mijne Heren, dat de ellende woekert in onze Vlaamse gewesten, een ogenblik waar zoveel ongelukkigen worden geduwd naar de diepste ellende van de armoede, dat u onder ons bent gekomen om troost en hulp te bieden. Wij hebben ons niet vergist in onze vraag naar u toe. Wij weten dat u bekommerd bent om de ellende te verzachten, om het juk van de behoeftigheid weg te nemen, de ongelukkigen te helpen, de miserie te bestrijden. Het is een nobele voldoening, een plezier een grote geest waard, een aangenaam gebaar. Wij wisten, Mijne Heren, toen wij

ons tot u hebben gericht, dat wij ons hebben gericht tot goede zielen. Wij wisten dat deze oproep aan onze broeders van altijd de juiste gevoelens zou wakker maken: de goedheid van karakter, de verfijnde gevoelens, wij wisten dat zij ons zouden benijden in het verlangen om het goede te doen. Aanvaard dus, heren, ons oprecht dankwoord. Aanvaard de eerbetuiging die u de nodige erkenning biedt. In luttele ogenblikken zal u ons verlaten. De herinnering aan u allen zal bij ons blijven. Uw weldaden zullen u overal achtervolgen.”

Het is een interessante vaststelling dat de kasteelheer van Poeke zoveel muziekmaatschappijen wist te motiveren om aanwezig te zijn. De verplaatsing naar het landelijke dorp lag niet meteen voor de hand (al was sinds enkele jaren de spoorwegverbinding tussen Gent en Brugge een feit). Men kan zich afvragen of alle deelnemers nog diezelfde dag de verplaatsing huiswaarts maakten (de verbindingen waren sowieso minder frequent dan later het geval was). In elk geval was de bijeenkomst ook het feest van de hogere klasse. Heel wat mensen waren toen reeds in *miserie* ondergedompeld. Enkel de goeden (voornamelijk uit de stad of omgeving) konden zich wellicht veroorloven om wat drinkgeld op te offeren voor het goede doel.

Het initiatief van de Poekse kasteelheer werd goed ontvangen. De krant *Le Messenger de Gand* wijdde er op 8 augustus een artikel aan op de eerste bladzijde en liet zich vrij lovend uit over de bijeenkomst.⁽⁴⁾ Het muziekfestival zou helaas een druppel op een hete plaat blijken te zijn. De zowat 600 frank die werd ingezameld vermocht niets tegen de diepe ellende waarin de bevolking de jaren erop verder zou worden ondergedompeld. Een nieuwe landbouwcrisis zorgde voor nog meer armoede. Het Poekse bestuur (en de Poekse bevolking) kreeg nog enkele jaren harde noten te kraken...

Peter LAROY

Bronnen:

- ¹ I. HOSTE & L. STOCKMAN, *Geschiedenis van Poeke*, Aalter, 1985, p.299 e.v.
- ² I. HOSTE & L. STOCKMAN, *Op. Cit.*, p.261-262; J. CAMERLINCKX, *Het kasteel van Poeke. Het mooiste landgoed van Vlaanderen*, Eeklo, 2007, p.89.
- ³ M. BRAET, *Een eeuw muziekkorps en muziekfestivals te Ruiselede*, Oud Ruysselede, 2003, 2, p.72-74.
- ⁴ *Le Messenger de Gand*, 8 augustus 1844: “*Dimanche dernier a eu lieu au château de Pouques, résidence de M. le vicomte de Nieupoort, un brillant festival, auquel ont pris part les sociétés d’harmonie de l’Ecluse, Thielt, Nevele, Vinckt,*

Somergem et Oedelem ; les sociétés de chant d'ensemble, les Mélomanes et Orphée, de Gand, et l'Echo de la Lys, de Westrem-St.-Denis.

A trois heures de relevé, toutes les associations s'étant réunies sur la grande place à Poucques, le cortège, ayant en tête la société d'harmonie de Ruysselede, s'est dirigé, par la grande avenue, vers la château, dans le vaste parc duquel la fête a eu lieu.

Au milieu de ce parc s'élevait une élégante estrade, destinée à l'exécution, et de chaque côté des tentes, les unes servant de point de réunion aux sociétés, les autres de lieux de rafraîchissement. Toutes ces constructions, décorées et pavoisées avec goût, produisaient de loin l'effet le plus pittoresque.

Le château de Poucques est le plus beau de la province ; sa construction actuelle date du commencement du siècle dernier et se fait remarquer par les quatre tourelles dont le corps du bâtiment se trouve flanqué. Il est des plus spacieux et orné à l'intérieur avec recherche et somptuosité. Entouré d'eau dans toute son étendue, il forme un séjour délicieux et qui ne doit le céder à aucun autre du pays. C'est, comme nous venons de le dire, dans ce magnifique domaine qu'a eu lieu le festival, organisé au bénéfice des indigens de la commune, par les soins de M. le vicomte de Nieuport, sans cesse préoccupé, ainsi que son honorable famille, du désir de soulager l'humanité souffrante.

L'appel fait aux populations des villages environans n'a point été entendu en vain ; une foule considérable s'était rendue au château pour assister au festival qui a été ouvert par l'harmonie de Ruysselede, en présence de M. le gouverneur de la province, de M. le commissaire de district et de plusieurs autres notabilités. Les sociétés inscrites se sont fait entendre successivement suivant l'orde établi par le sort, et l'exécution s'est prolongée jusqu'à la brune."

M. le gouverneur a remis à chaque association une médaille d'honneur en vermeil pour sa participation au festival. Le prix de la belle tenue et celui de l'éloignement ont été remportés par la société de l'Ecluse.

M. van der Beken, président de la société de Ruysselede, a adressé, à cette occasion, aux sociétés qui ont pris part au festival, le remerciement suivant :

« Nous ne pouvons, MM., terminer cette fête sans vous exprimer les sentimens de la plus vive reconnaissance pour la coopération que vous avez daigné nous prêter dans l'œuvre philanthropique que M. le vicomte de Nieuport a organisée en ce jour. C'est au moment, MM., où la misère augmente dans nos Flandres, où tant de malheureux sont réduits aux dernières rigeurs de la pauvreté, que vous êtes venus répandre parmi nous les consolations et les secours. En nous adressant à vous, nous ne nous sommes pas trompés, nous savions que compatir au malheur, adoucir le joug de l'indigence, soulager l'infortune, réparer les misères, était une satisfaction noble, un plaisir digne d'une âme élevée, un usage délicieux de l'art que vous cultivez. Nous savions, MM., que s'adresser aux sociétés du pays, était s'adresser à des cœurs généreux ; nous savions que faire un appel à d'anciens frères était réveiller en eux ce qu'il y avait de bonté dans le caractère, de délicat dans les sentimens, nous savions qu'ils nous envieraient le bonheur de faire des heureux.

Recevez donc, messieurs, nos sincères remerciements, recevez l'hommage que vous offre la reconnaissance ; dans peu d'instans vous allez nous quitter ; mais votre souvenir restera au milieu de nous et nos bénédictions vous suivront partout. »

Des remerciemens ont été en outre adressés par M. Vander Beken à M. le gouverneur pour avoir daigné honorer la fête de sa présence et présider la distribution des médailles.

Les sociétés ont ensuite pris congé de M. le vicomte de Nieuport et de sa famille, en exprimant leur profonde gratitude pour l'accueil cordial dont elles avaient été l'objet."

OORLOGSARCHEOLOGIE SINT-MARIA-AALTER

Eind mei 2015 kwamen onder impuls van de Aalterse heemkundige kring en met toestemming van eigenaar André Bosmans enkele mensen samen aan het station van St.-Maria-Aalter voor een terreinexploratie. Naast de spoorweg, in de richting van het Jezuïetengoed, is de voorbije maanden een bosperceel gerooid, waar vermoed werd dat er interessante archeologische zaken te vinden zijn. Tijdens de Eerste Wereldoorlog voerde de Duitse bezetter in die omgeving werken uit met het oog op de verbreding van het spoor en de eventuele aanleg van nieuwe infrastructuur. Er heerst tot op heden grote onduidelijkheid over wat precies de bedoeling was aangezien archiefonderzoek daar nog niet veel over losliet.

Aalternaar Paul Van Damme is reeds lang door de microbe van de oorlogsarcheologie gebeten en zijn expertise kwam ook hier van pas. Dankzij een visuele terreinverkenning en met de hulp van een metaaldetector werden diverse objecten gevonden. Het betreft voornamelijk kleiner materiaal dat bij de aanleg van de spoorweg is gebruikt (nagels, staven, ijzeren platen). Een paar restanten van militair materiaal doken ook op, zoals kogelhulzen. Enkele ervan dateren uit een latere periode en hebben misschien eerder iets te zien met de intense stropersactiviteiten die in het bosrijke gebied plaatsvonden. Op basis

De eigenaar met bestuursleden van de heemkundige kring en de onderzoekers.

Het gevonden vuurwapen roept meer vragen op dan het antwoorden geeft.

van dit alles kon voorlopig nog maar weinig lijn worden gestoken in wat de bedoeling van de Duitse troepen was. Traditioneel gaat men er van uit dat station St.-Maria-Aalter een rol kreeg toebedeeld in het vliegveldcomplex dat aan de andere kant van het dorp was aangelegd. De werken hielden hiermee vermoedelijk verband.

De meest spectaculaire vondst waren de restanten van een Browning-pistool in een lederen pistooltas, samen met een zestal patroonmagazijnen. Alles wijst er op dat het wapen hier begraven werd en niet zomaar verloren. Een heleboel hypothesen zijn mogelijk: het kan verstopt zijn bij het begin of het einde van een oorlog, het kan het werk zijn van een lokale bewoner of van een passant, iemand wilde om wie weet welke reden van het wapen af enz. Het speurwerk roept dan ook meer nieuwe vragen op dan reeds bestaande vragen op te lossen...

Met dank aan André Bosmans, Jan Camerlinckx, Eliane De Poorter, Georges Schoonaert, Willy Stevens, Eric Noppe en Paul Van Damme.

Peter LAROY

DE ACHTERUITKIJKSPIEGEL

De wonderbare visvangst!

Oudere lezers hebben het – net als ik – gekend: het kerkelijk verbod om vlees te eten op vrijdag. Dat gebod werd bij ons en in heel veel gezinnen strikt onderhouden. Op vrijdag was het dus steevast eier- of visdag.

Jaren geleden werd dit verbod opgeheven. Tijdens de bezetting was het een grote gebeurtenis: de wonderbare visvangst! Vissers mochten niet meer uitvaren zoals voor de oorlog, trouwens, het zou ook moeilijk gekund hebben want de zee was heel gevaarlijk omdat er honderden mijnen rond dreven. Toch mocht er op een beperkte afstand in zee gevist worden. Meestal was de vangst niet zo groot. Plots was er de ‘wonderbare visvangst’. Grote hoeveelheden verse haring, in het dialect ‘levaart’ genoemd, zwommen dichtbij onze kust. Over dit onverwachte fenomeen werd in de kranten uitgebreid geschreven. Ook op de kansel kwam dit onderwerp aan bod. Het werd vergeleken met het manna uit de bijbel dat de Joden gered had van de hongersnood. Inderdaad, die massale haringvangst heeft – zonder overdrijven – veel honger gestild. En ... haring was niet onderworpen aan de rantsoenering. Ik herinner me nog heel goed die fameuze voormiddag. Zoals elke dag ging ik naar school, maar omwille van welke reden dan ook, was er geen klas en mochten we terug naar huis keren. Dat gebeurde tijdens de bezetting wel meer! Wij woonden vlakbij de kerk. Op de plaats waar nu de parking Cornelius is, stond toen de bloemisterij van mijn vader. Bijna thuis zag ik tot mijn verbazing tientallen en tientallen mensen staan langsheen onze muur. Ze wachtten geduldig hun beurt af voor een portie verse levaart. Het was de eerste bedeling en de regel was: één kilogram per persoon van een gezin. De boeren waren uitgesloten want die hadden voldoende vlees en eieren. In die rij stond ook mijn tante die naast ons woonde. Ze hield een emmer vast net als zoveel anderen. Ik ging nieuwsgierig naast haar staan en schoof mee aan in die rij. In een kleine zaal achter het hoofdgebouw van de zaal Pax lag de vis zomaar op de vloer. In een hoek zat de veldwachter in uniform en hield een oogje in het zeil. Drie dames verdeelden de vis. Een weegschaal was er niet. Het tarief was negen grote of tien kleine vissen per persoon van het gezin.

De vangst was zo overvloedig, dat je spoedig de haring kon kopen zonder in de rij te staan. Veel gezinnen, vooral in de stad, hadden bijna niets anders te eten dan die haring. In de kranten werden tiental-

len recepten beschreven, zelfs een recept voor ‘levaartsoep’.

Na de oorlog, toen de situatie in de vissector min of meer weer normaal werd, reed Fonske per triporteur rond met vis. Het was een lastige karwei om het vehikel over de zeer slechte kasseien te duwen. Gelukkig was er de hulp van zijn hond. Vanuit de Lostraat naar de Markt lukte het soms helemaal niet. Geen nood... er was altijd wel een behulpzame man die mee duwde.

En dan was er nog Celine. Ze had een viswinkeltje in de Stationsstraat, rechtover de inrit van de Weibroekdreef. Het vrouwtje dat er alleen woonde, was altijd nukkig en kortaf. Toch had ze veel klanten. Ze leek wel een attractie. Als kind ging ik heel graag om vis bij Celine. Meer dan eens snauwde ze een klant toe: “Heb je de radio niet beluisterd? Het was storm op zee. De vissers konden niet uitvaren.”

Op een keer bestelde ik vis. In een hoek van de winkel stonden twee grote wissende manden, nog ongeopend. “Die vissoort zit onderaan in de mand. Je moet maar eens terug komen!” Ook de klant die na mij stond, kreeg hetzelfde antwoord.

In 2015 zijn figuren zoals Fonske en Celine ondenkbaar!

André DE KÉ

INHOUDSTAFEL

Filip BASTIAEN	Goud en diamant op het platteland. Charles Hardy en Aalterse luxenijverheid, ca. 1860.	3
Etiënne VAN EEGHEM	Een limonadefabriek te Aalter.	14
Arnold STROBBE	De legende van O.-L.-V. van Goe Mare.	27
Peter LAROY	Feestelijke intrede van Henri T'Kint-De Naeyer als volksvertegenwoordiger (1847).	31
Walter VERVALLE	Het gezin Eduard Van Lantschoot te Bellem.	33
Peter LAROY	Een feest voor het goede doel in Poeke (1844).	47
Peter LAROY	Oorlogsarcheologie Sint-Maria-Aalter.	51
André DE KÉ	De achteruitkijkspiegel: <i>De wonderbare visvangst!</i>	53

LAND VAN DE WOESTIJNE

Tijdschrift van de Heemkundige Kring Aalter, gesticht in 1977.
Verschijnt in maart, juni, september en december.

Verantwoordelijke uitgever: Jan Defruyt, Kestelstraat 67, 9880 Aalter

Bankrekening: IBAN: BE02 4426 5943 6140 - BIC: KREDBEBB

Lidmaatschapsbijdrage: gewone leden: € 12,50

steunende leden: € 25,00 of meer

Overname uit het tijdschrift is toegelaten mits schriftelijke toelating van de redactie. Iedere auteur is verantwoordelijk voor de inhoud van zijn tekst.

BESTUUR

Voorzitter: Willy STEVENS, Groenevijvers 8, 9910 Knesselare
09 374 44 58 - *willystevens1@skynet.be*

Ondervoorzitter: Peter LAROY, Brouwerijstraat 84, 9880 Aalter
09 375 14 86 - *peter.laroy@telenet.be*

Ledenbeheer
& secretaris: Eliane DE POORTER, Leurebroekdreef 1, 9880 Aalter
051 68 89 91

heemkundigekring.arthurverhoustraete@outlook.be

Penningmeester: Dries ALYN, Bellemstraat 49, 9880 Aalter
09 374 23 60 - *ives.penninck@telenet.be*

Redactie en layout: Jan DEFRUYT, Kestelstraat 67, 9880 Aalter
09 374 65 81 - *jan_defruyt@scarlet.be*

LEDEN: Robert VERHELST, Stationsstraat 74, 9880 Aalter

09 374 41 36 - *robert.verhelst_aalter@skynet.be*

Roger BAECKELANDT, Ekenakker 2, 9880 Aalter

09 375 13 77 - *roger.baeckelandt@telenet.be*

Walter VERVALLE, Langendamdreef 62, 9880 Aalter

09 374 54 63 - *walter39be@yahoo.com*

Jan CAMERLINCKX, Schuurlo 12, 9880 Aalter

09 374 79 82

MEDEWERKER: Erik WILLE, St.-Pietersveld, 8750 Wingene

051 65 50 29 - *erik.wille@skynet.be*

Land van de Woestijne

Tijdschrift van de
Heemkundige kring „Arthur Verhoustraete” Aalter

38e jaargang - nr. 4 - 2015

Drukkerij typo/offset, Captains of Printing - Latrédruk - Aalter
Kaftontwerp: Roger Defruyt

DE PASSIEVE LUCHTBESCHERMING IN AALTER (VOOR EN TIJDENS DE TWEEDE WERELDOORLOG)

“Wij hebben vernomen dat de luchtbescherming terug gaat ingericht worden. Naar we hoorden zal er vooral gelet worden op de lichtdemping, niet alleen aan de voorgevels der huizen, maar ook langs achter zal er gecontroleerd worden. Ieder weze dus op zijn hoede,” ⁽¹⁾ zo signaleerde het weekblad *’t Getrouwe Maldeghem* op het einde van de zomer van 1941.

De oorlog woedde toen in alle hevigheid. In juni 1941 had Duitsland de ultieme kaart uitgespeeld en was Rusland binnengetrokken. In het Middellandse zeegebied leken de kansen voor de Duitsers nog altijd gunstig. Verder hield Amerika zich voorlopig nog afzijdig, wat ook in het Duitse voordeel was. Maar aan het westelijke front krabbelden de Britten beetje bij beetje overeind en stuurden hun bommenwerpers richting de Duitse *’Heimat’*. De bezette gebieden hielden zich ook maar beter klaar voor de luchtoorlog. Vandaar dat de Duitse overheid het oprichten van deze diensten voor luchtbescherming aanmoedigde.

Het enthousiasme hiervoor was in veel gevallen te vinden bij de groepen die het goed konden vinden met de bezetter. De kleine maar doortastende groep die in Aalter collaboreerde, kreeg in de loop van 1941-1942 greep op het lokale bestuur. De oprichting eerst van een boerenwacht en vervolgens van een luchtbeschermingsbond in de zomer van 1941 waren wegvoorbereiders om na het ontslag van burgemeester Karel Bockaert (begin 1942) de sleutelfuncties in handen te krijgen. ⁽²⁾ René Lambrecht, handelaar en lokale verslaggever van *’t Getrouwe Maldeghem*, leidde de kleine VNV-afdeling, organiseerde de boerenwacht in Aalter en zou naderhand schepen worden. Hij leidde de luchtbeschermingsdienst tijdens de oorlogsjaren.

BOND VOOR PASSIEVE LUCHTBESCHERMING

Merk op dat er in de aankondiging van 1941 gesproken werd over een *’heroprichting’*. Reeds in de jaren 1930 was er in Aalter een afdeling van de *Bond voor Luchtbescherming* opgericht. In het buitenland, en zeker in Engeland, was de bevolking in de tweede helft van de jaren

Gemeente Aalter

BELANGRIJKE
**CINEMATOGRAFISCHE
VERTOONING**

TE AALTER IN DE PATRONAATZAAL

▼ Op Woensdag 23 November 1938 ▼

Deuren open te 6.30 uur.

BEGIN STIPT te 7 UUR

Ingericht door den lokalen Bond voor LUCHTBESCHERMING
met films van het cartografisch Instituut van het Belgisch Leger.

Volgende filmen worden afgerold :

-
1. De verdediging van het fort Loncin.
  2. Het bevrijdingsoffensief 1918.
  3. De Burgeroorlog in Spanje 1937.
  4. De oorlog in China 1937.
  5. Vliegwezen 1937.
  6. Luchtbescherming België & Buitenland.
  7. Fabriek bij een luchtaanval.

Tusschen in zullen verschillende belangrijke mededeelingen
gedaan worden en een korte voordracht gegeven door den
heer Adh. De Poorter, Korpsverste, Sekretaris. - 1 -

De ingangsprijs is 2 fr. De leden hebben vrijen ingang

HET BESTUUR :

De Ekonom,   *De Onder Voorzitter,*   *De Voorzitter,*   *De Sekretaris,*
G. Vestens.   **Jos. Faut.**   **K. Bockaert.**   **Adh. De Poorter.**

Leden ; **Dr. J. Rutsaert, R. Coddens, G. Mattheeuws, J. Rysencer.**

Drukk. Faut, Aalter.

*Uitnodiging voordracht Passieve Luchtbescherming
(Gemeentearchief Aalter).*

1930 met een zekere nuchterheid aan de slag gegaan om voorbereid te zijn op oorlogsgevaar uit de lucht. *“De luchtbeschermingsdiensten werden bemand met honderdduizenden vrijwilligers en voorzien van apparatuur die bescherming bood tegen gasaanvallen, zoals helmen, ademhalingstoestellen, lichte en zware gaskleding, handschoenen, rubber laarzen en oogbeschermers. Lokale groepen ambtenaren, zoals politiekorpsen, werden getraind in het reageren op gasaanvallen. De vrees van de regering voor luchtaanvallen en de inzet van gas werd gepubliceerd en daardoor gemeengoed”*, zo beschrijft Koos Bosma deze vooroorlogse sfeer in het standaardwerk *Schuilstad*.⁽³⁾

In België was er in 1934 een Bond voor de Passieve Luchtbescherming van de Bevolking en de Burgerlijke instellingen opgericht. In de periode 1935-1937 bouwde de overheid aan een Commissariaat-Generaal voor Passieve Luchtbescherming. Na de zogenaamde München-crisis kreeg dit orgaan meer middelen maar in mei 1940 stond men eigenlijk nog nergens.⁽⁴⁾

Uit die periode 1935-1939 zijn ook in het Aalterse Gemeentearchief mappen bewaard die deze bewustwording weerspiegelen. Men vindt er de vele reclamefolders van internationale bedrijven (cynisch genoeg vaak filialen van Duitse moederbedrijven) die hun waren aanprijzen: draagbare sirenes, diverse soorten gasmaskers, eenvoudig te bouwen schuilkelders, speciale afsluitdeuren, enz. Er ontstond zelfs een heuse industrie rond dit luchtbeschermingsmateriaal. In Brussel werd er eind de jaren 1930 een expo rond georganiseerd. In Aalter bleef men realist. Men hield de knip op de beurs. Er werden geen overhaaste aankopen gedaan. Maar men bereidde zich wel voor...

Joseph Rysenaer, gewezen fabrieksbestuurder en kort even waarnemend burgemeester tijdens de Eerste Wereldoorlog, werd voorzitter van de Aalterse groep voor luchtbescherming. Hij beschouwde het duidelijk als een erefunctie. Na zijn overlijden eind de jaren 1930 nam kunstschilder Adhemar De Poorter de touwtjes in handen. Hij vulde deze taak meteen anders in. De Poorter verdiepte zich in de materie en ging ook in andere gemeenten lezingen geven over schuilkelders, gasaanvallen en burgerbescherming. Uiteraard vergat hij Aalter niet.

Voor 23 november 1938 bijvoorbeeld werd er in de ‘patronage’ een ‘Belangrijke cinematografische vertoening’ aangekondigd (zie pamflet).⁽⁵⁾ Naast het vertonen van een aantal relevante films hield De

Poorter er een voordracht. Het ontlokte een schampere commentaar in 't *Getrouwe Maldeghem*.

“De bond van de gardeciviek zooals de mannen van de luchtbescherming hier genoemd worden heeft verleden week woensdag weer een vertooning gegeven. Het begin was een film uit den oorlog van 14, ongetwijfeld een getrouwe juiste weergave van de verwoesting en ellende die een oorlog meebrengen kan. Het was echter opvallend dat juist datgene werd vertoond wat dienen kon voor ophemeling van de vaderlandsliefde en het militarisme, namelijk de doorbraak in 1918 en de triomfantelijke terugkeer van de Koning Albert te Brussel. Juist iets om de menschen voor te bereiden om zich met ziel en lijf te laten slachten voor de geldmonsters en wapenfabrikanten.

Dan volgden een paar films uit Spanje en China, en een opname met zoogezegde praktische lessen tegen luchtaanvallen ten einde iedereen aan te zetten zich een gasmasker aan te schaffen die tegen dat het er op aankomt verroest of verouderd zal zijn, maar waar de oorlogsfabrikanten niettemin toch flink geld zullen aan verdiend hebben. Het is bijna niet te gelooven dat er in de gemeente verteld wordt dat hier door toedoen van onze nieuwe gardecivieken een kleine duizend gasmaskers opgestapeld zijn om aan den man te brengen; en dat er over enkele dagen een halve week een man in gewerkt heeft om de verroeste en de goede te scheiden. Moest het waar zijn het zou een grove geldverbrassing zijn.

Het kostelijkste van alles was nog de toespraak van ‘Luitenant’ De Poorter in uniform die begon met te zeggen dat hier geen sprake was van politiek of militarisme alleen was 't er te doen om behulpzaamheid en naastenliefde; het uniform verder doet niets terzake, BJB en KAJ dragen wel een uniform. Het groote deel van onze menschen die antimilitarist zijn, hebben het zoo erg tegen die militaire uniformen zelf niet; doch het is die ergerlijke en onverdraagzame geest waarmede sommige van die menschen die het militaire uniform dragen bezielde zijn, die het uniform bespottelijk en verachtelijk maakt. Verder zette hij nog uiteen dat Aalter op een gevaarlijke plaats ligt op de spoorbaan Engeland-Oostende-Duitschland en dicht bij de Torens van Ruiselede, juist op de weg van de vliegers die uit het Oosten zullen komen om de torens te bombardeeren. Zulke een vrede (zonder) voering doet ons denken dat die Luitenant uit het Westen komt, want de wijzen kwamen uit het Oosten.

Wat hebben we nu uit de hele les geleerd? Dat we bij een mogelijke luchtaanval de lichten moeten dooven en kalm blijven, zooveel mogelijk in goede kelders moeten vluchten of in andere schuilplaatsen die zoo hoog mogelijk dienen te worden aangelegd; natte dekens voor de deuren en vensters en zich een gasmasker aanschaffen. Allemaal dingen die we reeds 20 jaar weten. En dan maar in geval van nood, met de k... in de broek roepen van 'Leve het vaderland tot den dood'. Ieder weldenkend mensch lacht er mee of is er kwaad om want sommige meenen zelfs dat allemaal zulk geleuter over oorlog meehelpt om handel en nijverheid stil te leggen daar de menschen uit schrik niets meer durven laten maken of juist datgene koopen wat ze hoogst noodig hebben." ⁽⁶⁾

De vergelijking met de voormalige (en overbodige) burgerwacht ('*garde civique*'), het spotten met het uniform en de bijtende aanval naar het militarisme: het cynisme druipt van dit commentaar af. Bij het samenstellen van het boek *Aalter in oude kranten* - waar een uitgebreide bloemlezing van al deze overwegend negatieve commentaren over de luchtbescherming is terug te vinden - was al duidelijk geworden dat *Getrouwe*-correspondent Lambrecht een fervent tegenstander was van de vooroorlogse Bond voor luchtbescherming. In zijn stukken trok hij flink van leer tegen wat hij als militaristische en oorlogsbevorderende praktijken beschouwde. Als hevig Vlaamsgezinde sloot hij zich aan bij het toen geldende antimilitarisme. Wellicht was dat voor een stuk de verklaring voor zijn houding, al is niet uitgesloten dat persoonlijke motieven een rol hebben gespeeld in de afkerige houding. ⁽⁷⁾

NACHTMANOEUVRES EN VERDUISTERING

Het bleef niet bij preventieve voorlichting. De Bond voor Luchtbescherming hielp voor de oorlog ook bij een aantal oefeningen die door de lokale en nationale overheid werden georganiseerd. Een document over een '*nachtmanoeuvre*' op 29 april 1938 leert ons hoe dit in zijn werk ging. ⁽⁸⁾ Er was een commandopost in het station van Aalter, een sanitaire hulppost in het hospice, een ontsmettingspost in Het Lam op de Markt, een brandweerpost in de school in de Stationsstraat en alarmposten in de kerken van Aalter en St.-Maria-Aalter en aan de grens met Ruiselede. Beschermingsagenten en hulppolitie plaatste men op Aalter-Brug, de drie grote centrumstraten (Stationsstraat, Bellemstraat en Lostraat) en op de wegen naar Tielt en Deinze.

*Pamflet van de vooroorlogse Bond voor Luchtbescherming
(Gemeentearchief Aalter).*

De oefening verliep volgens een strikt schema. Er kwam eerst telefonisch alarm in Aalter *Statie* en bij de *Sirene Bell Radio* (Ruiselede). Vervolgens werd dit alarm doorgegeven naar *Het Lam* (Aalter) en station (St.-Maria-Aalter). Vandaar moest dan de opdracht gegeven worden om de klokken te luiden. Tegelijkertijd werd er ook een koerier (*estafet*) gestuurd naar de respectievelijke kerken (dubbele melding). Er werd gevraagd om de tijd goed bij te houden. Volgende oefeningen zouden worden uitgevoerd:

1ste oefening, 10.21 uur: een *gasgekwetste* in de *Statiestraat* voor het Gemeentehuis, post *Statiestraat* komt verwittigen, telefonisch aanvragen van de hulppost (en tegelijkertijd koerier zenden), aanrukken van de hulppost.

2de oefening, 10.29 uur: gasbommen gevallen voor het hospitaal, post hospice vraagt ontsmettingsploeg, koerier gaat kijken, ploeg komt.

3de oefening, 10.45 uur: gekwetste in de Bellemstraat, zelfde procedure als bij oefening 1.

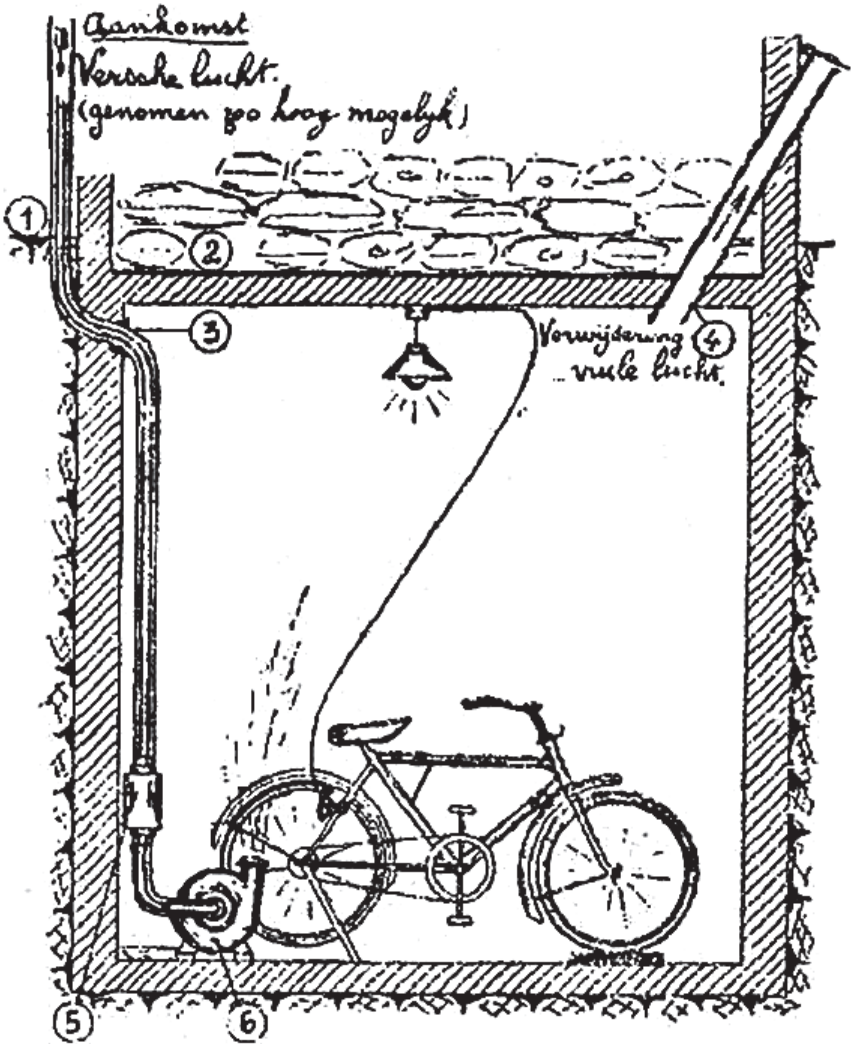
4de oefening, 10.57 uur: gasbommen gevallen voor het station, zelfde oefening als oefening 2.

Dit schema maakt duidelijk dat men in die dagen vooral angst had voor gasaanvallen. Het trauma van de Eerste Wereldoorlog speelde nog mee. In mei 1940 bleek daar echter nauwelijks sprake van te zijn. De vele gasmaskers die preventief waren aangekocht door de gemeente zouden niet moeten worden uitgedeeld. Over de oefeningen die de Aalterse bond uitvoerde, verschenen uiteraard eveneens schampere stukken in *'t Getrouwe Maldeghem*. De correspondent maakte zich vrolijk over enkele leden die het geld voor de benzine in een café hadden opgedronken of hekelde de amateuristische aanpak.

Tot slot was ook controle op de lichtverduistering een belangrijke taak van de luchtbescherming. In Engeland bijvoorbeeld werd dit bijzonder ter harte genomen. In de steden had dit ongeziene gevolgen: “(...) talloze mensen liepen in kanalen, vielen van trappen, zakten door glazen daken en rolden van perrons”, noteert Bosma niet zonder enig gevoel voor dramatiek.⁽⁹⁾ In Aalter liep het zo'n vaart niet als we de andermaal schampere commentaar mogen geloven van *'t Getrouwe* in juni 1939:

“Ze zijn weer eens op hun fiets rondgereden om te gaan zeggen dat de lichten moeten gedoofd worden. We zijn eens op wandel geweest

om de mannen aan hun werkzaamheden te zien. In de Statiestraat was er in een zekere woning volle licht; drij man in uniform stapten van hun fiets en klopten aan. Een persoon die aan de overzijde woonde, sprak ze aan en vertelde hun dat er daar binnen een bijzonder geval was met moeder de vrouw en zulks niet ging zonder licht. Ons gardecivieken trokken de markt af en het lichtje brandde voort. Er was natuurlijk niets met die vrouw en er werd eens flink gelachen.

Kort na de Duitse inval in Polen verscheen deze schets in 't Getrouwe Maldeghem, met tips om verse lucht en ook licht in de schuilkelder te krijgen.

In de Loostraat stonden ook zoo 'n paar redders van het vaderland op wacht. Toen er al met eens een auto opdaagde die met volle licht reed. Die moest natuurlijk stoppen en minstens zijn lichten dooven. De garden plaatsten zich midden de straat, doch moesten zich gauw uit de voeten maken, want de autorijder reed in volle snelheid door.”⁽¹⁰⁾

In een officieel document klonk het dan wel enigszins anders: *“In den nacht van Vrijdag op Zaterdag zullen oefeningen gedaan worden met vliegtuigen en door de plaatselijke Bond voor Luchtbescherming. Vanaf 10 uur mag er hoegenaamd geen licht meer te zien zijn. Op een gegeven signaal door de hoofdpst van Gent zal de klok luiden. Het is mogelijk dat vliegers boven de gemeente komen. De vrijwilligers van den Bond voor Luchtbescherming, dragers van een armband met zegel der gemeente, zullen dienst doen met gendarmerie en plaatselijke politie. Geen enkel voertuig mag tuschen 10 en 11 uur met licht rijden. De fietsers, niet in dienst, moeten nevens hun velo gaan. Proces verbaal kan opgemaakt worden tegen de personen welke zich niet onderwerpen aan de gegeven bevelen. Er wordt gerekend op de welwillende medewerking van eenieder, om de proefnemingen die door de hoogere overheid gevolgd worden wel te doen lukken.”*⁽¹¹⁾

De passieve luchtbescherming was dus geen ijdel woord in Aalter in de jaren 1930. Men volgde de opleidingen, nam deel aan de oefeningen, probeerde zich voor te bereiden. Niemand wist echter wat zou komen en bijgevolg bleef het wat koffiedik kijken. Toen de oorlog kwam, waren er heel wat van die tientallen vooroorlogse leden van de bond gemobiliseerd. De bezetter zette dit soort activiteiten meteen op non-actief en wilde vooral greep krijgen op het bestuur.

FLUISTEREN EN LASTEREN?

En zo gebeurde het dan dat midden de zomer van 1941, in de omstandigheden zoals in de inleiding geschetst, de luchtbeschermingsbond terug werd opgericht met toestemming van de bezetter. *“Duzenden goede Belgen bleven aan de Passieve Luchtbescherming verbonden en in zeer vele gevallen gelukte het hen de inzichten van de Duitsers en hun handlangers, om zich van de sleutelstellingen meester te maken, te dwarsbomen. In de schoot van het merendeel van de P.L.B.-groeperingen werden weerstandsgroepen opgericht. Spijtig genoeg, zoals trouwens in al de organismen in bezet gebied,*

LUCHTBESCHERMING

AALTER

HUIS: .....

Bestendige Luchtbeschermingspost : **GEMEENTEHUIS**
en Brandweer : TELEFOON: 73.

Leider der luchtbescherming : **TELEFOON : 150.**

Opdrachten aan de bewoners bij luchtalarm.

(Het begin alarm is op- en neergaande. Het einde is de aanhoudende toon der sirenen.)

- 1) Alle gaskranen toezetten.
- 2) Opstellen van een Brandwacht.
- 3) Openstellen van de ingangsdeur en van de plaatsen van den beganen grond.
- 4) Oogenblikkelijk schuilkelder opzoeken.
- 5) Kalmte bewaren en gehoorzamen aan de bevelen van de Luchtbeschermingswacht.
- 6) NA alarm of bomaanval, de plaatsen van het huis en het dak nazien om mogelijke inslag van brandbommen vast te stellen.
- 7) Op de bovenste verdiepen van het huis zullen altijd voorhanden zijn : 2 emmers water en 2 emmers zand ; in de schuilplaats een schop en een houweel of pik.

Uit te hangen op een goed zichtbare plaats binnenhuis nevens ingang.

(Verplicht door den Militärbefehlshaber in België).

(Verordnungsblatt van 22/5/42.)

P. 4810.

Instructies in verband met de luchtbescherming tijdens de oorlog.

*gelukten enkele collaborateurs en verraders onder bevel van de bezetter er in sommige plaatselijke- en provinciale chefs te verwijderen en hun wet op te dringen daar waar ze dit konden gedaan krijgen”, zo klinkt het in het overzichtswerk *Bommen op België*.⁽¹²⁾*

In Aalter was die evolutie ook duidelijk. Adhemar De Poorter, de vooroorlogse bezieler van de Passieve Luchtbescherming, belandde in het verzet en bekocht dit later met de dood. De luchtbescherming zelf kwam in handen van de collaborerende groep. Verantwoordelijke René Lambrecht haastte zich evenwel om dit te ontkennen in het (intussen ook collaborerende en onder censuur verschijnende) *Getrouwe*: “*Er zijn mensen die over de wacht van 't plein en over de luchtbescherming praatjes vertellen. We weten ongeveer wie die heeren zijn en we weten nog veel beter hoe ze gemaneuvreerd hebben om zelf die zaken in handen te krijgen. Als die fluisterkampagne voortgaat, zullen we eens den sluier opheffen, op de eenvoudige manier die ons eigen is.*

Om te beginnen wordt er gezegd dat de mannen van de wacht en van de luchtbescherming, die door onze tusschenkomst worden aangesteld, zich allemaal VNV'er en Duitscher hebben moeten teekenen. Dat dergelijke praat nog onze koude kleeren niet raakt weten onze lezers wel. Doch om aan te toonen hoe valsch dat is, zullen we eens de zaken uiteen doen. De wacht van 't plein bestaat uit tien man, waarvan er 4 VNV'er waren, van de 6 anderen hebben er sedertdien 3 als lid laten opschrijven uit vrijen wil. De luchtbescherming bestaat ook uit 10 man, waarvan er 3 lid zijn van het VNV en 7 anderen die geen lid zijn. En het wordt hun ook niet gevraagd. Wie lid wordt van het VNV moet dit doen uit overtuiging en uit vrijen wil. Met gedwongen menschen omwille van geld of brood doet men niets. Wie 't niet gelooft vrage het aan die jongens.”⁽¹³⁾

Dit soort argumenten paste in het discours van de ‘ontkennende’ collaboratie, maar men kon er toch niet naast kijken dat er zonder de toestemming van de bezetter niets kon ondernomen worden. Het valt overigens op dat de leden van de Aalterse vooroorlogse bond zich niet voor de kar lieten spannen. In schril contrast met deze publieke ‘negatie’ staat een eerder informeel schrijven van diezelfde verantwoordelijke van de luchtbescherming aan de regionale overheid, uit diezelfde periode:

“De bezoldigde LB-leden zijn de volgende:

1. De Roo Polidoor: 34 jaar, gehuwd en vader van twee kinderen,

was langen tijd lid der Dinaso militie en staat thans in het VNV en LB is een voorbeeldig huisvader en buitengewoon eerlijk en betrouwbaar.

2. *Sturtewagen Cyriel: 51 jaar, gehuwd en vader van zes kinderen, schrijnwerker. Hij heeft na den vorigen oorlog verschillende jaren in westvlaanderen gewoond en zich daar opgewerkt tot ondernemer der bouwwerken. Thans ligt zijn zaak door de omstandigheden zoo goed als stil. Hij is ten allen tijde een vlaamsch kamper geweest. Thans is hij lid van het VNV en is een voorbeeldig huisvader.*
3. *De Deijne Frederic: 30 jaar, gehuwd en vader van drie kinderen. Hij is afkomstig van Knesselare. Autogeleider en haarkapper. Was vroeger handelaar in likeuren en limonade. Is van onbesproken gedrag.*
4. *Hautekeete Marcel: 28 jaar gehuwd en vader van een kind. Hij is loodgieter. Stond voor de oorlog een tijd in het Verdinaso en is thans lid van het VNV. Hij is een knap werkmans.*
5. *Quintijn Cyriel: 39 jaar en vader van vijf kinderen. Hij is lid van het VNV woonde gedurende enkele jaren na zijn huwelijk in wallonië. Na den dood van zijn eerste vrouw kwam hij terug naar Aalter en hield gedurende eenige jaren de herberg Kerlinga open. Thans is hij gehuwd voor de tweede maal en is fruithandelaar. Hij is eerlijk en betrouwbaar.”⁽¹⁴⁾*

Het is in deze brief maar al te duidelijk dat een (juiste) partijkaart aangewezen was. VNV-leden (in Aalter vaak ex-Dinaso's) hadden duidelijk een streepje voor. Het is overigens uitzonderlijk dat een

De luchtbeschermingsdienst tijdens de oorlog (eigen verzameling).

dergelijk document is terug te vinden voor Aalter. Dat is niet verwonderlijk, want in een document van na de oorlog meldt het Aalterse gemeentebestuur dat “*Alle papieren betreffende de PLB werden verbrand in 't begin van September [1944] door René Lambrecht, Overste van PLB. Geen enkel dossier is te vinden.*” Uiteraard is dit niet zonder reden gebeurd.

Er is dus in het plaatselijke archief ook geen echte lijst van leden van de ‘*collaborerende*’ bond. Op basis van diverse betaalstaten kan echter een reconstructie worden gemaakt van een 20-tal mensen die deel uitmaken van de oorlogluchtbescherming: Norbert Lamiroy (Statiestraat), Cyriel Quinteyn (Statie), Jozef De Craemer (Oostergem), Marcel Hautekeete (Brugstraat), Kamiel Van Wallegem (Brouwerijstraat), Polidoor De Roo (Oostergem), Maurice De Bruine (Bellemstraat), Frederic De Deijne (Statiestraat), Leon Cannoot, Cyriel Sturtewagen (Bellemstraat), Omer Van Oyen (Tollenaerelaan), Honoré De Waepenaere (Drogenbrood), Gaston Van Driesche (Brugstraat), Van Eeghem Daniel (Maria-Aalter), De Meyer Achiel (Statiestraat), Verheecke Jozef (Statiestraat), Vermeersch Reimond (Kestelstraat), De Craemer Honore (Tollenaerelaan), Remy Karel (Stationsstraat) en René Lambrecht (Brugstraat).

Het gaat vooral om mensen die in het centrum wonen. Let ook op het adres *Tollenaerelaan*. Men zal tevergeefs naar deze straat in Aalter zoeken, want het is een typisch gegeven uit de bezettingsperiode. Dit is de huidige Spoorweglaan, die ter ere van de aan het Oostfront gesneuvelde VNV-kopman Reimond Tollenaere een nieuwe naam kreeg. ⁽¹⁵⁾

De Aalterse bevolking had geen al te hoge dunk van de luchtbescherming en beschouwde de groep manifest als Duitsgezinden. Sommigen lieten dat in het openbaar ook blijken. Luchtbeschermingsleider Lambrecht liet via ‘*Getrouwe*’ medelen niet gediend te zijn met het feit dat een van de jongere leden in een Aalterse herberg was beledigd en bedreigd met de mededeling dat men hem na de oorlog wel zou vinden. Later zou hij nog eens fel van zich afbijten omdat de luchtbeschermingsmannen voor ‘*Gestapo*’ waren uitgescholden. ⁽¹⁶⁾ Het grote verhaal van *goed* en *fout* tijdens de Tweede Wereldoorlog moet voor Aalter nog worden geschreven. Het is dus heel moeilijk in te schatten in welke mate de luchtbescherming deel uitmaakte van een breder geheel. Vast staat wel dat voor de publieke opinie er een flink Duitsgezind randje aan zat.

CONTROLE TROEF

Verschilde de samenstelling van de groep duidelijk van de vooroorlogse bond, dan was de dagelijkse werking vrij gelijkaardig. Alleen ging het er misschien iets professioneler aan toe. Dit had niet alleen met de bezetter te maken, de oorlog was nu eenmaal ook realiteit geworden. De luchtbescherming werd strakker geleid en georganiseerd. Luchtbescherming Aalter maakte deel uit van een groep waar ook Bellem, Lotenhulle, Poeke, Knesselare, Ursel en Hansbeke deel van uit maakten. ⁽¹⁷⁾ In het Gemeentehuis op de Boomgaard was er een vast lokaal, waar bij momenten ook een wachtdienst aanwezig was.

Het grootste actiepunt was nog steeds de controle op de maatregelen van de lichtdemping. Was dit voor de oorlog een bron van vermaak (zie hoger), dan was dit nu toch plots bittere ernst. Het is een merkwaardige wisseling! 't *Getrouwe* noteerde: “*In het verloop van dit jaar zijn er 420 verwittigingen gegeven aan personen welke niet in regel waren met hun lichtdemping terwijl er drie beboet werden, twee met een boete van 200 fr. en een met 4 dagen ‘zitten’.* Niettegenstaande het herhaalde verwittigen, zijn het steeds dezelfde mensen die drie en viermaal op den boek staan en in fout bevonden worden. Er wordt aan herinnerd dat zulks moet gedaan zijn. Het is nu meer dan twee jaar oorlog en eenieder heeft voldoende tijd gehad om zich in regel te stellen, wie nu nog in gebreke is getuigt van kwaden wil. De lichtdemping is van het allergrootste belang voor iedereen en niemand heeft het recht zich eraan te onttrekken. Van heden af zal er buitengewoon strenge controle uitgeoefend worden. Wie niet in regel is moet er de gevolgen van dragen.” ⁽¹⁸⁾

In maart 1942 volgde er extra controle op de aanwezigheid van brandbare stoffen op de zolders. Bovendien moesten er emmers zand worden geplaatst om eventuele branden vlug te kunnen doven. ⁽¹⁹⁾ In die periode stelde men ook een lijst op van particuliere kelders die als schuilplaats zouden kunnen dienen. In de lente van 1943 kwamen ook de schuilkelders voor het gemeentehuis en aan het station (schuilgracht) in orde. Over dit alles is verder weinig geweten, wellicht ging de informatie hieromtrent bij het einde van de oorlog verloren. ⁽²⁰⁾

Anders dan voor de oorlog werd er minder ingezet op massale voorraden gasmaskers. Het ging veeleer om praktische instrumenten die konden dienstig zijn bij het blussen van branden, het bevrijden van

mensen, het ruimen van puin, het signaleren van gevaarlijke zones en het toedienen van eerste hulp.

Een rondschrijven van 22 augustus 1942 aan de gemeentebesturen/luchtbeschermingsbonden geeft een goede kijk op wat er nodig was.

(21)

- Brandweermateriaal: 1 emmerpomp, 2 koorden van 10 meter, handbijen, 1 ladder van 3 meter, 1 schuifladder van 10 meter en 6 emmers.
- Opruimingsmateriaal (per schuilplaats van 25 personen): 1 spade, 1 pikhouweel, 1 schop, 1 hamer, 1 beitel, 1 strijker (voor brandbom), 2 emmers, 1 handzaag, 1 trektang.
- Opruimingsmateriaal per ploeg: 1 kruiwagen, 1 pikhouweel, 1 spade, 1 schop, 1 klein breekijzer, 1 groot breekijzer, 1 handzaag, 1 hamer (1 kg), 1 hamer (5 kg), 1 trektang, 1 lange smidstang, 1 emmer, 1 paar gummihandschoenen, 1 volledige kledij ter bestrijding van blaartrekkende gassen, 1 verstuiver.
- Geneeskundig materiaal: 1 kleine verbandkast per schuilplaats, 1 grote verbandkast, 6 handdoeken, zwachtels en verbanden, 1 emmer met 10 kg bruine zeep-soda.
- Afbakeningsmateriaal: touwen van 10 m en 6 m, ijzeren of houten staven om lantaarn aan te bevestigen, lantaarn en petroleum, seinen, aanduidingsplaten, kalk om hoeken, bomen, uitstekende gebouwen, bruggen af te bakenen.
- Alarmmateriaal: sirenen.

De Aalterse dienst liet weten dat van het opruimingsmateriaal vooral het klein materiaal ontbrak, bij het geneeskundige materiaal mankeerde een volledige verbandkast. Een sirene was er niet, al blijkt uit de correspondentie dat er in Knesselare een toestel werd 'geleend' (waardoor deze gemeente dan weer zonder alarm zat...). Wat betreft het brandweermateriaal ontbrak er niets. In zijn overzicht van de Aalterse brandweergeschiedenis stelde Filip Bastiaen dat de brandweer tot aan de Tweede Wereldoorlog nog niet goed uitgerust was, wat vrij vergelijkbaar was met andere gemeenten.

(22) Maar blijkbaar volstond dit toch om aan de gevraagde normen te voldoen, want uit Aalter kwam het antwoord dat alle brandweermateriaal beschikbaar was. Men kan er dus bijna wel van uitgaan dat de opsomming een *minimum minimorum* was. Voor de verplaatsingen (Aalter ging bijvoorbeeld eens helpen in Maldegem na een zware bomaanval) gebruikte men de wagen van luchtbeschermingslid De Deijne (hij kreeg daar brandstofvergoeding voor volgens de paar bewaarde stukken). Er was zeker geen overschot aan

materiaal. In januari 1944 deed Lambrecht een oproep om achtergebleven helmen te verzamelen: niet ieder lid van de luchtbescherming had immers een helm ter beschikking! ⁽²³⁾ Objectief bekeken was deze groep er dan ook nauwelijks op vooruit gegaan ten opzichte van voor de oorlog. Dit alles was goed om een toevallige inslag van een verdwaalde bom of losgegooide benzinetank aan te kunnen, maar bij een gerichte bomaanval zou de luchtbescherming machteloos zijn geweest.

TOT SLOT

Over de diverse bombardementen en de concrete bijdrage van de luchtbeschermingsbond is nauwelijks iets geweten. In het overzichtswerk *Bommen op België* ontbreekt Aalter en omgeving volledig in het overzicht. Wellicht heeft een en ander er mee te maken dat er een Duitsgezinde groep aanwezig was en dat alle documenten werden vernietigd. Misschien kan door een grondige studie van individuele dossiers in de toekomst nog wel meer worden gevonden. Het lot van de leden van de luchtbeschermingsbond was immers dat van alle verenigingen die zich in dienst van de bezetter hadden geschaard. Het was hen reeds tijdens de oorlogsjaren duidelijk gemaakt en de afrekening volgde inderdaad. De dienstdoende burgemeester gaf desgevraagd volgend commentaar:

“Ik heb de eer Ued. te laten weten dat vanaf de bevrijding onzer gemeente, 9 september, gansch het korps der PLB verdwenen was, dus ontbonden. Van ons of door ons is niemand geschorst. Al de leden van dat organisme, ter uitzondering van Canoot Leon, zijn geïnterneerd, voor onvaderlandslievende houding. De Policie heeft de dossiers in handen. (...)

Het gemeentebestuur verlangt dat in onze gemeente de PLB NIET wordt heringericht. Het pompierskorps alhier is degelijk ingericht en zal op voortreffelijke wijze de PLB desnoods vervangen.” ⁽²⁴⁾

En daarmee was alles gezegd.

Peter LAROY

Bronnen:

¹ 't *Getrouwe Maldeghem*, 31 augustus 1941.

² P. LAROY, Karel Bockaert als burgemeester van de gemeente Aalter (1932-

- 1941) in *Vriendenboek Luc Stockman*, Aalter, 1998, p.169-19.
- ³ K. BOSMA, *Schuilstad. Bescherming van de bevolking tegen luchtaanvallen*, Amsterdam, 2006, p.44.
- ⁴ *Bommen op België 1940-1945*, s.d., p.5-7 (een uitgave van het Commissariaat-Generaal voor de Passieve Luchtbescherming).
- ⁵ Over de datering bestaat wat twijfel. Het pamflet spreekt van november terwijl de commentaar hierop pas in februari 1939 verschijnt. Was de bijeenkomst misschien uitgesteld?
- ⁶ 't *Getrouwe Maldeghem*, 19 februari 1939.
- ⁷ Zie voor een samenvatting van de polemische artikels P. LAROY, *Aalter in Oude kranten*, Aalter, 2009, p.149 e.v.: *Vliegers tegenhouden met de boonperse*.
- ⁸ Gemeentearchief Aalter, 546.2 Burgerlijke bescherming 1934-1957, *nota nachtmanoever 29 april 1938*. Zie overigens ook M. LAROY, De waarnemingspost van de luchtwachtdienst te Aalter in *Land van de Woestijne*, 1978, 2, p. 30-31.
- ⁹ K. BOSMA, *Op. Cit.*, p.60.
- ¹⁰ 't *Getrouwe Maldeghem*, 18 juni 1939. Een los document in Gemeentearchief Aalter, 546.2 Burgerlijke bescherming 1934-1957.
- ¹¹ Gemeentearchief Aalter, 546.2 Burgerlijke bescherming 1934-1957, *los document*.
- ¹² *Bommen op België 1940-1945*, p.9-10.
- ¹³ 't *Getrouwe Maldeghem*, 28 september 1941.
- ¹⁴ Gemeentearchief Aalter, 546.2 Burgerlijke bescherming 1934-1957, *Brief René Lambrecht aan de arrondissementsleiding L.B. Gent*, 25 augustus 1942.
- ¹⁵ P. LAROY, *Karel Bockaert .....*, p.176: de 'Yzerenweglaan' werd de Reimond Tollenaerelaan, het 'Statieplein' werd het Joris Van Severenplein.
- ¹⁶ 't *Getrouwe Maldeghem*, 8 februari 1942; 16 april 1944.
- ¹⁷ In het Gemeentearchief Aalter zijn een aantal mapjes bewaard per gemeente, met summiere gegevens en toch een aantal namen. Het valt op dat er per gemeente een zeker verband vast te stellen is tussen het aantal mensen in de LB-afdeling en de mate waarin het VNV er actief was.
- ¹⁸ 't *Getrouwe Maldeghem*, 20 september 1942.
- ¹⁹ 't *Getrouwe Maldeghem*, 8 maart 1942, 5 april 1942.
- ²⁰ *Bommen op België 1940-1945*, p. 88 over schuilgrachten, zoals er in Aalter een was: "De bevolking had harde woorden voor de open schuilgrachten; de ontdekking heeft echter geleerd dat deze eenvoudige en goedkope beschermingsmiddelen werkelijke diensten hebben bewezen, vooral tegen de uitwerking der luchtverplaatsing. Op het ogenblik dat zij gegraven werden, was het land bedreigd met zo veelvuldige bombardementen, dat het practisch onmogelijk was geworden het vereiste aantal schuilplaatsen aan te leggen, volgens de opvatting die tot dan toe werd gevolgd."; Gemeentearchief Aalter, 546.2 Burgerlijke bescherming 1934-1957, *Proces-verbaal van voorlopige aanvaarding*, s.d.
- ²¹ Gemeentearchief Aalter, 546.2 Burgerlijke bescherming 1934-1957, *Toelichtingen aan omschryven van 22/8/42*.
- ²² *Bommen op België 1940-1945*, p.69: "Het merendeel van de gewestelijke Brandweerkorpsen die werden in het leven geroepen ingevolge de wet van 1935, waren in 1940 nog in kiemtoestand... of waren onbestaande. Op enkele uitzonderingen na was het materiaal van minder goede hoedanigheid en in ieder geval te beperkt om de veelvuldige branden te bestrijden die een lucht-

oorlog zou stichten.” F. BASTIAEN, *Mee met zijn tijd? Branden en brandweer te Aalter. Een historiek, 1887-1987*, Aalter, 1987, p.109 e.v.

²³ 't Getrouwe Maldeghem, 30 januari 1944.

²⁴ Gemeentearchief Aalter, 546.2 Burgerlijke bescherming 1934-1957, dd. Burge-meester Aalter aan gewestelijke commissaris, 13 november 1944.

HET LOT VAN EEN LOOTSE LOTELING
DE OOGZIEKTE VAN JOSEPH BRUYNEEL
(1800-1867)

De titel van deze kleine bijdrage bevat een leugentje om bestwil. Onze Joseph Bruyneel (wiens naam voortdurend ook als Bruneel opduikt) was *sensu stricto* geen Lootse loteling, maar de aangehaalde gebeurtenis speelde zich af eens hij in dit dorp woonachtig was. Ons onderzoek nam echter plots een onverwachte wending, waaruit dan weer bleek dat hij heel wat meer banden met Lotenhulle en ook Poeke had. Hij was met andere woorden veel meer een *Lootsen*, dan eerst vermoed.

NAAR HET LEGER

Joseph Bruyneel leefde, in zeker opzicht, in een boeiende tijd met grote en kleine omwentelingen en voortdurende politieke en institutionele verandering. Hij werd geboren in het dorpje Zeveren op 12 floréal van het jaar VIII. De Fransen dreven de *liberté* toen zo-
waar ten top, met zelfs een eigen jaartelling. Voor ons, maar evenzeer voor hem en zijn tijdgenoten, is 2 mei 1800 beter begrijpelijk. ⁽¹⁾ De Franse bezetting bracht nog iets nieuws mee, namelijk de militaire dienstplicht of *conscriptie*, waarbij de *égalité* en *fraternité* soms wel wat zoek waren. Toen hij oud genoeg was voor de loting (toen op 19-jarige leeftijd, vanaf 1848 werd dit 20 jaar), leefden we al onder het bestuur van de Nederlandse koning Willem I. Deze vorst behield heel wat van de Franse (revolutionaire) wetgeving, ook de grote lijnen voor de strijdmacht, ondanks veel en jarenlang verzet tegen de dienstplicht. ⁽²⁾ De eerste Nederlandse militiewet dateert van 27 februari 1815, maar werd door de samenvoeging van de Noordelijke en de Zuidelijke Nederlanden (onze regio) vervangen op 8 januari 1817 door de *Wet omtrent de inrigting der nationale militie*. Het basisprincipe in de aanvangsjaren was dat er in eerste instantie werd gerekruteerd uit vrijwilligers en dat tekorten werden aangevuld met lotelingen. De structuur van de strijdmachten echter wijzigde de eerste jaren voortdurend, vooral door het samenvoegen van wapenkorpsen, te wijten aan een tekort aan vrijwilligers. In principe gold, voor de aanvulling, de dienstplicht voor alle mannelijke ingezetenen, maar er bestond ook een remplaçantenstelsel. En dit laatste was de oorzaak van het afhaken van vrijwilligers. Een remplaçant, en ook wie in

dienst trad door nummervervisseling na de loting, sloot een notarieel contract en kon een veelvoud verdienen van een vrijwilliger. ⁽³⁾ Voor wie even nadacht, was de zaak dus vlug beklonken.

In de eerste jaren na de nieuwe wet drong dit verschil misschien nog niet altijd door, want Joseph Bruyneel nam dienst als vrijwilliger. Hoe en waarom hij tot een dergelijke beslissing kwam, is niet zomaar te beantwoorden. We kunnen louter enkele feiten aanhalen die hierin een rol speelden.

Elk onderzoek naar het wedervaren van een soldaat of loteling in de 19de eeuw start min of meer met het raadplegen van de militieregisters. ⁽⁴⁾ Onze enige houvast op dat ogenblik was zijn geboorteplaats en -datum. Joseph Bruyneel bleek echter niet in 1819 en evenmin in 1820 in Zeveren op de militieregisters te zijn ingeschreven. Een voorafgaande controle in Lotenhulle was eveneens negatief. De jongeman woonde dus blijkbaar elders, maar het traceren van verhuisbewegingen vóór 1847 is niet zo evident, gezien het ontbreken van degelijke bronnen (zie verder). Noodgedwongen bekeken we alle gemeenten van het militiekanton Deinze, erna deze van het militiekanton Nevele (m.a.w. Vinkt, Vosselare, Poesele, Meigem, maar ook Landegem, Vinderhoute & Afsnee – net als Zeveren en Bachte voor de loting samengevoegd – Astene, St.-Martens-Lerne, Wontergem en zelfs Wondelgem, Mariakerke, Drongen ...) en tot slot het militiekanton Aalter. In deze laatste omschrijving stootten we uiteindelijk in Poeke – hoe is het mogelijk – op onze loteling. ⁽⁵⁾ De bron bood niet veel informatie, maar was voor ons toch flink verrijkend. De jongeman was dagloner. Militieregisters, ook de meeste oude, geven ons een beeld van het gestalte van de mannelijke bevolking. Het systeem week toen hierbij al eens af van (militie)kanton tot kanton en zelfs van gemeente tot gemeente. In 1819 werd de lengte in voet en duim uitgedrukt, ondanks dat al zo'n 20 jaar gepoogd werd het metrieke stelsel te doen ingang vinden. Onze Joseph mat 4 voet en 10 duim. Naar *hedendaagse* normen komt dit neer op 147,32m. Dit lijkt niet bepaald realistisch, met de kennis dat de man effectief diende. Maar welke *historische* voet moeten we dan als referentie nemen? Zowel in vroegere Nederlandse als Belgische regio's golden streekgebonden lengtematen, waarbij een voet respectievelijk varieerde van 28,33 tot 31,40 en van 27,43 tot 29,78cm. Daarnaast was er de tot 1799 breder verspreide Franse of koningsvoet van 32,48cm. En om het geheel nog complexer te maken, werd als overgang naar de definitieve invoering van het metrieke stelsel ook een nieuwe voet toegestaan. Die lengte bedroeg 33,33 cm. ⁽⁶⁾ Naargelang we omrekenen volgens de

Frans koningsvoet of de tijdelijke nieuwe voet komen we aan een gestalte van net geen 1,57 of iets meer dan 1,61m. De waarheid zal hoogstwaarschijnlijk van die grootorde zijn.

MODÈLE lett. CC. LEVÉE de mil huit cent dix-sept.
ART. 150 de la Loi.

MILICE NATIONALE.

RELEVÉ NOMINATIF

Des personnes appartenant à la Commune de Louvain,
qui ont été exemptées du service de la milice, pour une
année ou définitivement, par le Conseil de Milice séant
à Gand.

N.º d'ordre.	CLASSE à laquelle appartiennent les exemptions.	N.º qui leur est échu.	NOM ET PRÉNOM.	MOTIFS D'EXEMPTION.
1.	1819	3	Bruyneel Joseph.	<i>pour être définitivement</i> <i>filz unique.</i>

Fragmenten (titelpagina en een binnenblad) uit de lijst van vrijgestelde lotelingen in 1819. (Gemeentearchief Aalter, fonds Poeke modern, 541.2, militielichtingen 1815-1830)

Het laatste interessante item is het meest markante. Joseph Bruyneel bleek namelijk een enige zoon. De wet van 1817 bepaalde dat dit criterium in aanmerking kwam voor een definitieve vrijstelling.⁽⁷⁾ Elk bevoegd orgaan haalde dit element aan, zodat hij effectief van dienstplicht werd vrijgesteld. Door de wending dat Bruyneel in Poeke woonde, konden we dit feit zeer eenvoudig checken, daar voor deze gemeente de volkstelling van 1818 is bewaard.⁽⁸⁾ Het gezin Bruyneel bestond toen uit zes personen: vader François, die in juni 1818 weduwnaar was geworden, Joseph, oudste kind en inderdaad enige zoon, en vier dochters tussen 8 en 16 jaar jong.

Helaas verschaftte het militieregister niet meer informatie. Er werd geen melding gemaakt, zoals in latere gemeentelijke registers vaak wel het geval is, van zijn vrijwillige dienstname. We blijven dus in het ongewisse over zijn diensttijd, zijn legerkorps enz. Ook andere geconsulteerde gemeentelijke archivalia boden geen soelaas.⁽⁹⁾ Het provinciaal archief kan mogelijks wel meer bevatten, maar het lijkt op het zoeken naar de bekende speld in de al even bekende hooiberg. Zou er daarenboven sprake zijn van een meerwaarde? Ja, maar enkel indien melding zou worden gemaakt van bijvoorbeeld hospitalisatie in verband met een oogkwaal. Onze latere informatie wijst niet in die richting.

We hebben er dan ook het raden naar waarom Joseph Bruyneel vrijwillig in het (Hollandse) leger dienst nam. Wou hij een stukje van de wereld zien en was Poeke hem te klein en te bekrompen? Wou hij tijdelijk de thuissituatie ontvluchten, terwijl een huwelijk nog niet echt een optie was? Of was het eerder uit economische motieven? Maar dan zou het ons logischer lijken dat hij koos voor het remplaçantenstelsel, dat financieel veel lonender was. Misschien deed hij dit toch, maar blijkt dit vooralsnog niet uit onze bronnen. Er bestaat dan mogelijks ook een notarieel contract, maar voor welke notaris werd het verleden? Andere vragen die rijzen zijn of dat Bruyneel een echte militarist was, met nood aan discipline en regelmaat, of veeleer een avonturier? Of wist hij van geen ander hout pijlen maken? Het zijn vragen die (voorlopig?) onbeantwoord blijven. Het doet er misschien ook niet toe.

EEN BESTAAN IN LOTENHULLE

Nog zo'n onbeantwoorde vraag is wanneer Joseph Bruyneel zich in Lotenhulle vestigde. Vóór 1847, gezien het ontbreken van echte bevolkingsregisters⁽¹⁰⁾, is het doorgaans moeilijk het verhuizen, zowel

in de eigen gemeente of naar andere locaties, (vrij) exact te achterhalen. Van Bruyneel zijn we dan ook pas echter zeker dat hij in 1847 in Lotenhulle woonde. Hoe lang dit zo was, is zelfs niet te schatten. Feit is dat hij in de bevolkingslijst van 1829 niet voorkwam. Het gemeentebestuur gaf later wel toe dat de *mutaties*, wijzigingen zoals verhuizingen en overlijdens, toen zeker niet goed in de *primitieve* bevolkingsregisters werden genoteerd, ondanks dat dit wel de bedoeling was. ⁽¹¹⁾ Misschien kwam hij na zijn legerdienst (1832? zie verder) in Lotenhulle wonen, want hoogstwaarschijnlijk woonde in 1829 een van zijn zusters als dienstmeid in de gemeente. ⁽¹²⁾ De mogelijkheid bestaat dat hij toen nog effectief onder de wapens was. In principe werd een gewone soldaat ingeschreven in de gemeente waar hij verbleef bij zijn indiensttreding. ⁽¹³⁾ Dit zou dus Poeke zijn, maar ook daar blijkt hij niet aan te treffen. In dit verhaal doet het er uiteindelijk niet (veel) toe.

Vast staat wel dat hij in 1847 inwoonde bij het Lootse gezin Petrus Landuyt-Snauwaert, op de Veldhoek. Hij was toen dagloner, net zoals zijn *huisbaas*. Dit is een niet zo evidente situatie, want iemand die zijn arbeid verhuurde, woonde overwegend ofwel zelfstandig of eventueel bij zijn werkgever, een landbouwer of een ambachtsman. In principe heeft men het dan wel over (dienst)knechten. Maar er viel ons nog iets op bij de samenstelling van dit huishouden. Het ging effectief om een uitgebreid gezin, maar dan met allemaal niet-varianten, wat (opnieuw) meer gebruikelijk was bij voornamelijk grote landbouwers of notabelen. Het echtpaar had namelijk ook een vordering in huis opgenomen, *in pensioen*, zoals men dit toen noemde en toegewezen via de *Burgerlijke Godshuizen* van Gent. ⁽¹⁴⁾ We kunnen hier ook terloops opmerken dat onze man ongehuwd was, wat toen niet zelden een zeker probleem verdoezelde.

Zijn situatie in 1857, bij het opmaken van een nieuw bevolkingsregister, was gelijkaardig. Hij maakte opnieuw deel uit van een uitgebreid en divers samengesteld gezin of beter huishouden, waarvan de 42-jarige ongehuwde spinster Sophie Van Colen het huishoudhoofd was. Er waren bij haar twee nichtjes ingetrokken, van respectievelijk 14 en 8 jaar en net zoals zichzelf geboortig van Wingene. Ze zouden beiden in het inkomen hebben bijgedragen als kantwerkster. Joseph Bruyneel dan was landbouwwerkman. Daarnaast was er nog een medebewoner, namelijk de 58-jarige ongehuwde Karl Van der Heyden, die officieel geen beroep uitoefende. ⁽¹⁵⁾ Deze man overleed in 1859. In 1866 stond Joseph Bruyneel nog altijd ingeschreven bij het drietal Van Colen. Na enige tijd vervoegde de dagloner Karel Van Colen

hen. De man was weduwnaar en mogelijks de vader van de twee jonge meisjes en dus de broer van het huishoudhoofd. Het meest merkwaardige is dat Joseph werd bestempeld als *behoeftege*.⁽¹⁶⁾ Beroepen als dagloner garandeerden trouwens nooit met stellige zekerheid een volwaardig inkomen.

Deze elementen sterkten ons vermoeden dat hij, gezien het steevast inwonen bij derden, al langere tijd in deze situatie verkeerde en mogelijks dan al twintig jaar of langer een soort *bestedeling* was. In de 19de eeuw was het gebruikelijk diverse behoeftigen, wezen zowel als *ouderlingen*, uit te besteden bij de minst vragende, een vorm van *verhuring* als het ware.⁽¹⁷⁾ Het lijkt enigszins contradictorisch dat deze sukkelaars doorgaans terecht kwamen bij inwoners die niet veel beter af waren.⁽¹⁸⁾ Het ging bij hen niet zozeer om een vorm van liefdadigheid, maar om een aanvullend inkomen, met vormen van uitbuiting e.d. tot gevolg.

Het geluk is met ons, daar voor Lotenhulle het archief van het Armbestuur – de voorloper van de *Commissie voor Openbare Onderstand* en het OCMW – vrij goed is bewaard en dat er daarenboven vanaf 1846 gedetailleerde, nominatieve lijsten beschikbaar zijn.⁽¹⁹⁾ We vinden Joseph Bruyneel er elk jaar ononderbroken terug, minstens in één, soms in meerdere rubrieken. Hij duikt in principe altijd op als bestedeling, dus op de “*liste der bestedingen en maendelijngsche hulpe*”, maar ook al eens onder “*maend pachten en hulpgelden*” en “*onderstands gelden en hulp pachten*”, waar normaliter een andere groep steuntrekkers onder figureerde. De omschrijving “*bestedingen per dag per weeke per maend of jaer*” definieert zijn steun het best, want die durfde op meer dan een manier variabel zijn. In 1846, zowat het hoogtepunt van de economische crisis, ontving hij het hele jaar door 2 ½ stuiver per dag, wat neerkwam op 83,68 fr. Het jaar daarop was dit gedaald tot tien *oortjens* per dag, zij het slechts tot september, waarna 5 fr. per maand werd uitgekeerd. Zijn hulpgeld op jaarbasis werd hierdoor herleid tot 75,09 fr. De aanslepende crisis verplichtte de armbesturen de middelen steeds meer te verdelen, waardoor hij in 1848 zijn steun gevoelig zag dalen, van 5, over 4,50 naar 4 fr. per maand of slechts 51,50 fr. in totaal. Hij *genoot* dat jaar ook enige materiële ondersteuning in de vorm van een hemd ter waarde van 1,35 fr. De volgende jaren zien we de bedragen voortdurend wat fluctueren, met doorgaans maandbedragen tussen 4 à 5 fr., tenzij in 1859-60 toen hij het met 2,5 fr. moest stellen. Vermoedelijk bestaan er meerdere verklaringen voor deze variabele sommen. In 1861 deel-

de het bestuur de provinciegouverneur algemeen en zeer pragmatisch het volgende mee: “*dat de inkomststelling der armen dezer gemeente geschiedt by voorafgaende overeenkomst en met zooveel mogelyke bezorgdheid als hunnen toestand vereischt*”.⁽²⁰⁾ De toestand van de kas mag hoogstwaarschijnlijk niet onderschat worden.

Deze sommen werden niet altijd aan hem uitbetaald, maar soms ook aan zijn *hospita*, Sofie/Rosalie Van Colen. We kunnen terloops ook vermelden dat Karel Van der Heyden ook door het Armbestuur werd ondersteund. Hun *gastvrouw* zag haar beide *kostgangers*/bestedelingen dus klaarblijkelijk als een vorm van inkomen, in de hoop er iets aan over te houden.

We maakten al gewag van steun in goederen, maar deze was eerder wisselvallig. Af en toe werden er hem nieuwe kledingstukken geschonken, veelal een hemd (prijs variërend van 1 tot 3,50 fr.), uitzonderlijk een broek (vermoedelijke prijs 6,40 fr.) of *kloeffen* (ca. 0,50 fr.).

Een enigszins merkwaardig document is het Lootse soepregister van 1854-55 over de “*uitdeeling van gespaerzame soepen*”.⁽²¹⁾ Gezien het bovenstaande is het evident Bruyneel op de lijst aan te treffen. Als alleenstaande had hij recht op een halve liter per twee-, driedaagse bedeling, die steeds liep vanaf januari tot eind juli. In 1854 werd zijn portie vanaf april bijna permanent verdubbeld tot een liter. In 1855 bleef zijn schep beperkt tot de standaard halve liter.

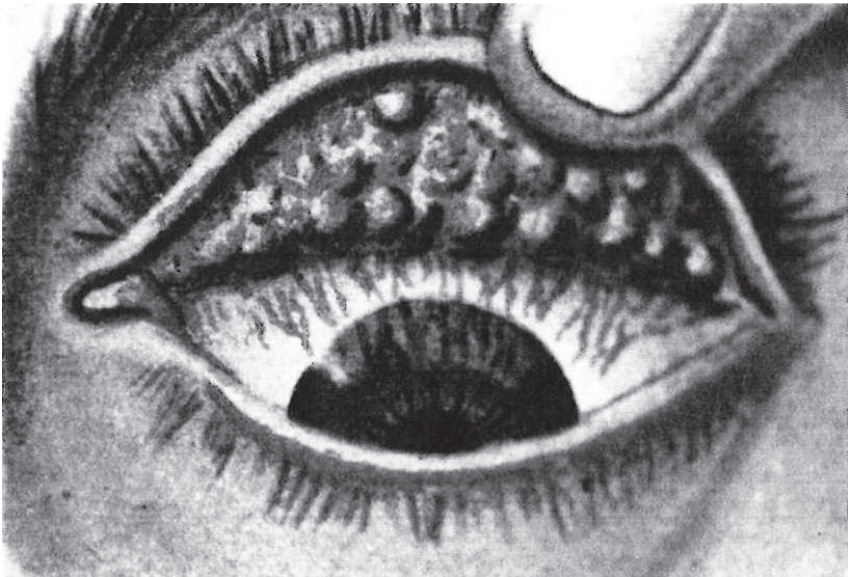
Voor dit sociaaleconomische aspect kunnen we synthetiserend en concluderend stellen dat Bruyneel, ondanks al dan niet reële beroepsinkomsten, vooreerst zeer lang steuntrekker was en daarenboven doorgaans ook een dure bestedeling was, met zowel geldelijke als materiële tegemoetkoming. Voor een veertiger, vijftiger, met in principe een beroep, stemt dit tot nadenken. Dit kan ook zijn ongehuwde staat verklaren. We kunnen enkel afleiden of vermoeden dat zekere problemen verhinderden een financieel (onafhankelijk) bestaan te verwerven, waardoor hij in de armenzorg verzeilde, wat hem vervolgens geen perspectief op de huwelijksmarkt bood. De puzzelstukken lijken steeds meer mooi bij en in elkaar te passen.

In de marge hiervan kunnen we ook afleiden dat hij al meerdere jaren vóór 1846 in Lotenhulle moest woonachtig zijn, want het armbestuur verleende niet zomaar steun van de ene dag op de andere. Er gold een residentieplicht van minstens vier jaar voor het verwerven van de zogenaamde *onderstandswoonst*.⁽²²⁾ Het *recht* op steun bleef anders behouden in de vorige verblijfplaats. Twisten om hulp op een andere gemeente af te wentelen waren dan ook legio. We vonden alvast geen sporen van discussies of een andere gemeente die in de steun aan

Joseph Bruyneel moest voorzien. Het lijkt ook weinig waarschijnlijk, gezien Lotenhulle bij hogere overheden om hulp voor hem verzocht. Wie betaalde, doet hier ook niet ter zake. Feit is, dat zijn leven duidelijk geen lachertje was.

DE MILITAIRE OOGZIEKTE

Op 21 juli 1856, toen nog niet de nationale feestdag ⁽²³⁾, vernemen we voor het eerst dat Joseph Bruyneel zou zijn aangedaan door de *ophthalmie* ⁽²⁴⁾ *militaire*, een oogontsteking. De Lootse burgervader vroeg toen schriftelijk de majoor van het tiende linieregiment in Dendermonde om een duplicaat van diens definitief verlof of desgevallend “*un extrait énonçant les causes de son licenciement*” (zou bv. kunnen wijzen op een vervroegd ontslag om medische redenen, daar die zich mogelijks toen al manifesteerden). Pas dan vernemen we ook dat Bruyneel als vrijwilliger dienst deed en dat hij *omstreeks* 1832 zou zijn *gepasporteerd* (definitief aan de dienstplicht voldaan; of dit vervroegd ontslag uitsluit, is me niet duidelijk). Ook het doel

Tekening van oog aangetast door trachoom.
(Overgenomen uit H. ROELFSEMA-VAN DER WISSEL, *De gezondheidszorg in de Noord-Nederlandse koloniën van de Maatschappij van Weldadigheid tussen 1818 en 1859, doctoraal proefschrift Rijksuniversiteit Groningen, medische wetenschappen, 2006*).

of bestemming van het gevraagde document is vermeld. Het zal gevoegd worden bij de aanvraag aan de minister van Justitie met het oog op een hulpgeld om zich te laten behandelen door dokter Van Roosbroeck, die had vastgesteld dat de verzoeker aan genoemde kwaal leed “*qu’il semble avoir contracté au Service*”.⁽²⁵⁾

Legerdienst was in de (eerste helft van de) 19de eeuw zeker niet zonder gevaar. In de registers van de burgerlijke stand komen tal van overlijdensakten van soldaten voor.⁽²⁶⁾ De dood was vaak te wijten aan ongevallen tijdens manoeuvres, soms door duels, maar ook aan ziekten. Heel wat soldaten kregen te kampen met moeraskoorts, vooral in kazernes aan de kust, zoals in Oostende. Maar ook oogkwalen waren een zware beproeving voor het leger. De ontstekingen waren voornamelijk te wijten aan stof, vermoeidheid, vochtig en winderig weer. Tijdgenoten gingen dit zelfs als een militaire ziekte bestempelen. Ook *De Loteling* van Hendrik Conscience behoorde tot de talrijke slachtoffers. Bij de burgerbevolking lag dit bijgevolg erg gevoelig. Er werden talrijke maatregelen genomen, maar pas vanaf 1837 slaagde

men er in met nieuwe medicatie de epidemie af te remmen.

⁽²⁷⁾ Voor Bruyneel kwam die medicatie dus te laat.

Louis Philip Jacob Snabilié was een Nederlands chirurgijn die carrière maakte in het leger en publiceerde over de oogziekte in het Nederlandse leger (bron: Wikipedia).

Oftalmie is een uitwendige oogontsteking, veroorzaakt door een kleine microbe, de *Chlamydia trachomatis*⁽²⁸⁾. Op het bindvlies ontstaan korrels, die in littekens overgaan. Door uitbreiding tot het hoornvlies of de traanzak van het oog kan blindheid ontstaan. Het oogvocht veroorzaakt een jeukend en branderig gevoel, zodat de patiënt in de ogen gaat wrijven, waardoor hij met de handen de smetstof verspreidt.⁽²⁹⁾ Ze wordt ook Egyptische oftalmie genoemd, die leidt tot pijn, fotofobie en tranenvloed.⁽³⁰⁾ Het Napoleontisch leger in Egypte

zou met deze kwaal (o.a. *droge ogen*) besmet zijn geworden. Na de val van de keizer kwamen heel wat militairen uit het Franse leger in andere nationale legers terecht, waardoor de ziekte zich verspreidde over alle Europese legers en vandaar ook de naam van *ophthalmie militaire*. Mede hierdoor werd oogheelkunde een belangrijke specialiteit in het leger. ⁽³¹⁾ De Napoleontische troepen werden ook met dit *trachoom* geconfronteerd tijdens de Russische campagne in 1812. Toen ging het om sneeuwverblindings. Deze werd veroorzaakt door de zonweerkaatsing, nu op de sneeuw i.p.v. op het Egyptische woestijnzand. De ogen werden zeer rood en er vielen zelfs bloeddruppels uit de conjunctieven. De ziekte veruitwendigt zich door zwelling en waardoor de oogleden dichtgaan. Naast pijn en veel traanaanmaak is er ook sprake van een hoge graad van lichtschiuwheid. In erge gevallen werden de mannen blind en vielen op de grond. In combinatie met de vermoeidheid en slaaptkort kwamen ze niet meer recht, wat leidde tot hun dood. ⁽³²⁾ Deze vorm van oftalmie met trachoom zou een verklaring kunnen zijn waarom er meer blinden zijn aan te treffen in noordelijke regio's (schittering van de sneeuw) en in streken rond de evenaar (de gloeiende zon). ⁽³³⁾

Het feit dat Joseph Bruyneel al lang door het armbestuur werd ondersteund, versterkt het idee dat hij al lange tijd van deze kwaal was aangedaan. De veronderstelling van de dokter dat hij deze opliep tijdens zijn diensttijd, valt hier goed mee te rijmen. Uit die eerste brief blijkt ook dat de gewezen soldaat al bij de dokter-specialist was langs geweest.

Het lijkt er op dat na juli 1856 maandenlang niets gebeurde, maar blijktbaar was ook het provinciebestuur met zijn zaak bezig. Pas in april 1857 antwoordt burgemeester Colle de arrondissementscommissaris op diens brief van 19 maart dat Joseph Bruyneel “*uit hoofde van ziekelykheid*” zich nog niet bij dokter Van Roosbroeck had aangeboden, maar “*zich eerstdaegs in het beluik der oogzielen te Gent zal aenbieden om er de toepassing van de middelen der kunst te worden toegediend*”. Hij voegde er aan toe: “*Zoo haest dezen behoeftigen genezen is zal ik UED eene aenvraeg tot bekomen van eenen onderstand laten geworden*”. ⁽³⁴⁾ Uit de volgende brief vernemen we dat de ooglijder zich inderdaad naar het beluik der oogzielen begaf “*en er thans nog in behandeling zynde*”. Het is dan begin juni 1857. Zijn verblijf aldaar blijkt ook de reden waarom er nog geen nieuwe onderstandsvraag is ingediend, daar de burgemeester de nodige bewijsstukken ontbreekt, die volgens een circulaire van 14 november

1846 moeten worden gevoegd bij een vragenlijst. De burgemeester beweert trouwens een dergelijk rapport met de antwoorden op 23 juli aan de commissaris te hebben bezorgd. ⁽³⁵⁾ In de registers van de gemeentelijke briefwisseling vonden we van dit laatste geen spoor.

Nog geen maand later bleek de patiënt “*in zyn haerdstede teruggekeerd doch niet volkomen genezen dewyl zyne ziekte chonique [sic] is geworden*”. De kosten voor zijn verblijf in *het oogaertseny gesticht* bedroegen 93 fr. Voor een dagloner kwam dit al vlug neer op minstens drie maand werken. Uit bovenstaande is duidelijk dat Bruyneel dit bedrag niet kon ophoesten, waardoor het gemeentebestuur zelf om een tussenkost van de hogere overheid verzocht, via een merkwaardige en terzake typerende brief: “*Bruneel zoo arm en berooid zynde dat hy door ons armbestuer wordt onderhouden en noch pensioen noch onderstand uit de begrooting van het departement van oorlog genietende bevindt zich in de onmogelykheid de voormelde onderhoudskosten te voldoen zoo min dan de gemeente wier geldelyke middelen niet toelaten daer in eenige bydrage te doen, dewyl zy slechts by middel eener subsidie van de provintie in staet kan gesteld worden het onderhoud harer behoeftigen te betalen, zoo blykt uit hare begrooting van 1857. Ik verhoop dus Mr de Commissaris, dat het hooger bestuer aen deze gemeente eene toelage zal willen vergunnen en haer in staet stellen de voormelde onderhoudskosten te dekken*”. ⁽³⁶⁾ De zaken en aangehaalde argumenten waarvan we weet hebben, lijken ons volkomen terecht en niet overdreven. Bruyneel werd effectief en al lang ondersteund en de subsidie slaat onder meer op de vermelde soepbedelingen. Het lijkt ook aannemelijk dat het ministerie van defensie (of toen oorlog) de gewezen vrijwilliger geen pensioen uitkeerde.

Over de behandeling zelf vernemen we niets. In het leger zouden twee strekkingen hebben bestaan, terwijl toen de oorzaak nog onbekend was (de bacterie werd pas in 1907 ontdekt). ⁽³⁷⁾ Ook over dokter Van Roosbroeck is ons niets bekend. In de eerste helft van de negentiende eeuw verschenen wel enkele publicaties over dit onderwerp ⁽³⁸⁾, maar de behandeling bleef in de kinderschoenen en experimenteel. ⁽³⁹⁾ Het feit dat Bruyneel zijn toestand niet beterde, maar chronisch werd, is tekenend.

Door wie werden de kosten uiteindelijk betaald? Momenteel ontbreekt ons elk spoor. Vermoedelijk was de misère voor de gemeente genoeg geweest, want we vernemen niets meer over zijn toestand. De

eerste hulppoging was zo goed als mislukt. De gedachtegang luidde daarom misschien: *waarom dan nog eens proberen?*

TOT BESLUIT

Een beslissing van Joseph Bruyneel omstreeks zijn twintigste determineerde en hypothekeerde zijn verdere levensloop. Kwam het door zijn drang naar avontuur of gewoon de hoop op een, alvast financiële, betere toekomst? We hebben er het raden naar. In plaats van onafhankelijkheid werd het een weinig benijdenswaardig bestaan van afhankelijkheid. Soldaat zijn bleek een risicovolle onderneming, waardoor de bevolking hiertegen niet ten onrechte afkerig stond (wat we wel in een bredere context dan de geschetste moeten bekijken).

Na zijn dienstitijd zou hij, halfweg of eind in de twintig, het echte leven kunnen instappen. Vermoedelijk was zijn toekomst toen al gefnuikt en sukkelde hij met zijn ogen. Misschien werd hij om die reden zelfs vroegtijdig naar de heimat teruggestuurd. Joseph Bruyneel zat wel met de gebakken peren, in een toch vrij erbarmelijke situatie, met ongemakken, pijn, weinig of geen zicht, wat hem ook professioneel en bijgevolg financieel belemmerde. Ook de kans op een vrouw en gezin zag hij mogelijks hierdoor de grond ingeboord. Hij moest het er maar mee doen, wat aanmodderen, met het etiket *bestedeling, behoeftige* .... Al moet gezegd dat het Lootse gemeentebestuur, zelf geconfronteerd met diverse beperkingen, zich niet enkel (onder) steunend, maar ook menslievend en (hoopvol) helpend of probleemoplossend opstelde. Enige paternalistische visie – een succesvolle behandeling leidt tot een gezonde werkkraft in plaats van een arm-lastige – was hieraan misschien niet vreemd, maar doet geen afbreuk aan het initiatief.

Het liep anders en de afhankelijkheid bleef voor de rest van zijn leven, want uiteindelijk werd hij in december 1867 begraven op kosten van het armbestuur, in een kist van 3,25 fr. Met zijn 67 jaar leefde hij, gezien zijn penibele situatie, wel vrij lang: zo'n 30 jaar langer dan het algemeen gemiddelde mannelijk verwachtingspatroon. Een correctie met eliminatie van de kindersterfte in Lotenhulle deed het gemiddelde toenemen tot zo'n 55 jaar. ⁽⁴⁰⁾ Al bij al dus niet slecht. Kwantiteit is echter geen garantie voor kwaliteit. En niet alleen zijn twaalf extra levensjaren waren weinig of niet kwaliteitsvol. Hij zat maar liefst zo'n veertig jaar in het sukkelstraatje.

Filip BASTIAEN

Bronnen:

- ¹ Volgens onze bronnen leidde het tijdelijke bestaan en gebruik van de Franse jaartelling veelvuldig tot latere foutieve omzettingen. We vonden aldus meermaals dat Joseph Bruyneel zou zijn geboren op 1 of 2 maart 1800. Voor de omzetting kan men gebruik maken van enkele goede online tabellen zoals: <http://archive-senligne.pasdecalsais.fr> en https://nl.wikipedia.org/wiki/Franse_Republikeinse_Kalender (consultatie op 22 oktober 2015).
- ² Van Willem I wordt soms gezegd dat hij zich te slapen heeft gelegd in het bed van Napoleon en dat zou voor de basisprincipes van de conscriptie grotendeels opgaan volgens T. DE PAEPE, *Oost-Vlaamse mannen met een handicap in de negentiende eeuw. Een sociaal-demografisch onderzoek op basis van de conscriptieregisters*, licentiaatsverhandeling UGent, academiejaar 2002-2003 op www.ethesis.net, online publicatie zonder paginering; inleidende zinnen van deel 3.3.1 (geconsulteerd op 22 oktober 2015).
- ³ B. KOERHUIS en W. VAN MULKEN, *Broncommentaren V. De militieregisters 1815-1922*, 's Gravenhage (Stichting Archief Publicaties), 1986, p.7-8.
- ⁴ Gezien Zeveren deel uitmaakt van de fusiegemeente Deinze, namen we eerst contact op met het stadsarchief aldaar. Het register bleek er niet voorhanden. Voor dit dorp blijken er ook geen archivalia in het rijksarchief Gent gedeponeerd (toch niet in de collectie *moderne archieven*), zodat we moesten teruggrijpen naar de eventueel wel bewaarde dubbels in het provinciaal archief. Zonder mijn kennis van archieffondsen en mijn aandringen, was ik vermoedelijk in het rijksarchief ook wandelen gestuurd, maar nogmaals bleek dat de aanhouder wint. Bleek dan ook nog dat Zeveren bij geen enkel militiekanton was ingedeeld. Voor deze materie ging het dorp samen met Bachte.
- ⁵ Rijksarchief Gent (RAG), *Hollands fonds*, militieregisters 1814-1870, nr.87 (1819; militiekantons Deinze, Nazareth, Nevele, Zomergem, Aalter e.a.).
- ⁶ We gebruikten hiervoor (op 22 oktober 2015) de site <http://www.omrekenen.eu/lengte.html> die ook nuttig is voor het omrekenen van valuta (niet historisch), gewicht enz., alsook [https://nl.wikipedia.org/wiki/Voet_\(lengtemaat\)](https://nl.wikipedia.org/wiki/Voet_(lengtemaat)).
- ⁷ T. DE PAEPE, a.w. (aanvang van deel 3.3.1).
- ⁸ Gemeentearchief Aalter (verder GAA), *fonds Poeke modern*, 520.1, volkstelling 1818. Op deze bron bestond oorspronkelijk geen index. Er is hieraan door de vrijwilligerswerking in het Aalterse archief verholpen. Deze index is online raadpleegbaar: http://www.aalter.be/file_uploads/10063.pdf.
- ⁹ GAA, *fonds Poeke modern*, 541.2, militielichtingen 1815-1830 en *fonds Lotenhulle modern*, 541.44, Militairen met onbepaald verlof, waarin zich een groot pakket attesten LL, een soort *afzwaaidocument*, de zogenaamde *cartouches*, en ook registers met de personen die hun definitief verlof kregen bevinden. Dat we hierin niets vonden over Joseph Bruyneel is niet zo verwonderlijk, gezien het gemeentebestuur van Lotenhulle later zelf bij zijn vroeger korps een dergelijk document aanvraagt.
- ¹⁰ Voor de geschiedenis van deze documenten en de voorlopers kunnen we verwijzen naar J. DECAVELE, *Genealogie*, in J. ART (red.), *Hoe schrijf ik de geschiedenis van mijn gemeente? Deel IIIa: Hulpwetenschappen*, Gent, 1995, p.174-175; N. BRACKE, *Een momentum voor het land. Overheidsstatistiek in België, 1796-1870*, Gent (Academia Press), 2008, p.92 e.v. en N. BRACKE, *Bronnen voor de industriële geschiedenis: gids voor Oost-Vlaanderen (1750-1945)*, Gent (Academia Press), 2000, p.199-201.

- ¹¹ GAA, *fonds Lotenhulle modern*, 205.1, registers briefwisseling (brief van 18 januari 1859, nr.2344); zie ook over de registratie van mutaties F. BASTIAEN, *De Oost-Vlaamse bevolkingsregisters van 1818. Casus: de familie Bastiaen in Zomergem*, in *De Levensboom*, jg.28 (2015), nr.1, p.9-11.
- ¹² GAA, *fonds Lotenhulle modern*, 520.1, bevolkingsregister/lijst 1829 (niet-gepagineerd en evenmin nummering van de huizen, huishoudens ...). Er woonden toen twee naamgenotes als dienstmeid in Lotenhulle. Beiden waren geboortig van Zeveren. Christina was 20 jaar, maar was niet als zuster vermeld in het bevolkingsoverzicht van Poeke in 1818, waar het gezin toen woonachtig was. Rosalie daarentegen, 24 jaar in 1829, lijkt me wel een zuster. Joseph had een gelijknamige zuster, die in 1818 als 14-jarige was vermeld. Ze werkte in 1829 bij de landbouwer Emanuel Derdeyn (sectie C).
- ¹³ F. BASTIAEN, *De Oost-Vlaamse bevolkingsregisters ...*, p.15-16.
- ¹⁴ GAA, *fonds Lotenhulle modern*, 520.1, bevolkingsregister 1847-56, deel 1, f°128.
- ¹⁵ GAA, *fonds Lotenhulle modern*, 520.1, bevolkingsregister 1857-66, deel 1, f°111.
- ¹⁶ GAA, *fonds Lotenhulle modern*, 520.1, bevolkingsregister 1867-80, deel 2, f°198 (Aalterstraat).
- ¹⁷ Zie bv. L. STOCKMAN, *Geschiedenis van Aalter*, Aalter, 1979, p.529.
- ¹⁸ Een lokaal voorbeeld is te vinden in F. BASTIAEN, *Sprokkels uit het rijke Aalterse archief. Van Hoecke? Bienfait! Een Aalterse vondeling, 1827-1828*, in *Land van de Woestijne*, jg.38 (2015), nr.1, p.28 e.v. Iets meer algemene informatie hierover ook in F. BASTIAEN, *Krachtlijnen van het demografisch proces*, in *Geschiedenis van Lotenhulle*, Aalter, 2006, p.247.
- ¹⁹ Archief ocmw Aalter, *fonds COO Lotenhulle*, 475.1, rekeningen (1846-1867).
- ²⁰ GAA, *fonds Lotenhulle modern*, 205.1, registers briefwisseling (brief van 26 september 1861; nr.2655).
- ²¹ Archief ocmw Aalter, *fonds COO Lotenhulle*, 475.1, rekeningen (1856). Over dit document plannen we een afzonderlijke publicatie, om het te duiden in de aard van de armenzorg. “*Gespaerzaem*” staat niet synoniem voor minderwaardig, gezien ingrediënten als bloem, rijst, maar ook vlees. Gezien de merkwaardigheid willen we er ook een bronnenpublicatie aan koppelen, gezien dit document voor talrijke genealogen interessant kan zijn om familieleden duidelijker in de 19de-eeuwse context van Arm-Vlaanderen te plaatsen.
- ²² De zogenaamde onderstandswoonst in de 19de eeuw had met meerdere factoren te maken en die in de loop van de eeuw herhaaldelijk (strenger) werden aangepast: geboorteplaats, duur van het wettelijk verblijf in een gemeente enz. In 1818 bedroeg de residentieplicht vier jaar (voordien één jaar). Deze werd door de wet van 1845 opgetrokken tot acht jaar. Zie hierover bv. D. VAN DAMME, *Onderstandswoonst, sedentarisering en stad-platteland-tegenstellingen. Evolutie en betekenis van de wetgeving op de onderstandswoonst in België (einde achttiende tot einde negentiende eeuw)* in *Belgisch Tijdschrift voor Nieuwste Geschiedenis*, 1990, nr.3-4, p.496-503.
- ²³ https://nl.wikipedia.org/wiki/Nationale_feestdag_van_België (geraadpleegd op 24 oktober 2015). De eerste nationale feestdag viel in september, ter herdenking van de gevechten in september 1830 in Brussel, waarbij het Nederlandse regeringsleger werd verjaagd. Door de normalisatie van de betrekkingen met Nederland werd in 1880 de datum verschoven naar de derde zondag van augustus.

- tus. In 1890 werd de datum definitief vastgelegd op de verjaardag van de eedaflegging van Leopold I.
- ²⁴ M. COËLHO & G. KLOOSTERHUIS, *Zakwoordenboek der geneeskunde*, Amsterdam-Brussel, 1986, p.527: ophthálmia of oftalmie: oogontsteking.
- ²⁵ GAA, *fonds Lotenhulle modern*, 205.1, registers briefwisseling (brief van 21 juli 1856; nr.1994).
- ²⁶ Zie bv. F. BASTIAEN, *Soldatenbrieven, bron voor mentaliteits- en sociale geschiedenis*, in Liber amicorum Achiel De Vos, Evergem, 1989, p.41 en p.44, noot 14.
- ²⁷ L. DE VOS, *Het dagelijks leven van de Belgische soldaat 1830-1848*, in Belgisch tijdschrift voor militaire geschiedenis, jg.24 (1981-1982), p.531-535.
- ²⁸ Momenteel is de bacterie het meest bekend voor de seksueel overdraagbare aandoening chlamydia, maar ze is ook bekend als verwekker van trachoom, een ziekte van het slijmvlies van het oog, waarnaar de bacterie is vernoemd (https://nl.wikipedia.org/wiki/Chlamydia_trachomatis, 25 oktober 2015).
- ²⁹ H. ROELFSEMA-VAN DER WISSEL, *De gezondheidszorg in de Noord-Nederlandse koloniën van de Maatschappij van Weldadigheid tussen 1818 en 1859*, doctoraal proefschrift Rijksuniversiteit Groningen, medische wetenschappen, 2006, p.161 (hoofdstuk 15 over de bestrijding van oogziekten); raadpleegbaar op www.rug.nl/research/portal/files.
- ³⁰ Geput uit: <http://www.woorden-boek.nl> (geconsulteerd op 14 september 2015).
- ³¹ Meer informatie hieromtrent is te vinden in de lezing van em. prof. L. MISSOTTEN, *Napoleon en de Leuvense Oogheekunde*, gehouden op 12 maart 2013 (<https://alum.kuleuven.be/...derde.../2013-samenvatting-missotten.doc>; gedownload op 16 september 2015).
- ³² D. DE WIT, *Geneesmiddelengebruik in de gezondheidsdienst van het Franse leger tijdens de Russische campagne 1812-1813*, p.27-28 op <https://alum.kuleuven.be/farmaleuven/farmaleuveninfo/flinfoarchief/flinfo082011> (raadpleging 16 september 2015).
- ³³ K. GELTMEYER, *'Blinde vlek' der blindheid. Drie auteurs over blinden in de achttiende eeuw en het begin van de negentiende eeuw*, onuitgegeven scriptie Geschiedenis UGent, 2000-2001 (geraadpleegd op 16 september 2015 op http://www.thesis.net/blinde_vlek/blinde_vlek_deel_III.htm, zonder paginering; aanvang deel III over Alexander Rodenbach). Volgens diverse websites zou trachoom nog steeds tot heel wat blindheid in tropische gebieden leiden.
- ³⁴ GAA, *fonds Lotenhulle modern*, 205.1, registers briefwisseling (brief van 3 april 1857; nr.2082).
- ³⁵ Idem (brief van 10 juni 1857; nr.2019).
- ³⁶ Idem (brief van 2 juli 1857; nr.2117).
- ³⁷ L. MISSOTTEN, a.w.
- ³⁸ We vonden alvast *Bijdrage tot de kennis der heerschende oogziekte in het Nederlandsche leger, en de behandeling er van in het Militaire Hospitaal te Breda, van julij 1836 tot julij 1839*, van Louis Philip J. SNABILÍÉ en uitgegeven in Breda door F.P. Sterk in 1840 en besproken in de *Vaderlandsche letteroefeningen*, jaargang 1840 (zie <http://www.dbnl.org>) en ook H.P. GOUZÉE, *Verhandeling over de oogziekte in het Belgische leger en de middelen om de uitbreiding dezer ziekte tegen te gaan in elke opeenhooping van personen*, vertaald en verbeterd door J.H. VAN DEN BROECK, Amsterdam (L. Van Bakkenes), 1844.
- ³⁹ Zie bv. H. ROELFSEMA-VAN DER WISSEL, a.w., p.161 e.v.
- ⁴⁰ F. BASTIAEN, *Demografische krachtlijnen ...*, p.247.

EMIGRATIE AMERIKA-CANADA VANAF 1915 TOT 1920

We stellen vast dat de emigratie terug op gang komt in 1919 en een grote uitbreiding kent vanaf 1920. De afvaarten vinden hoofdzakelijk plaats met de gekende stoomschepen die we vroeger reeds op tekenden, namelijk De Lapland, De Kroonland, De Mauretania vanuit het Verenigd Koninkrijk, De Rotterdam, De Nieuw Amsterdam vanuit Rotterdam, De Noordam vanuit Boulogne, De Finland en La Touraine vanuit Le Havre.

De Kroonland werd in mei getroffen door een Duitse torpedo die niet ontplofte. Hij werd later ook gebruikt op de Mexicolijn (1914-1915), als Panama Pacific lijnschip (1915) en daarna als troepentransportschip tussen de USA en Frankrijk en vanaf 1920 tot 1923 terug op de Antwerpen-New York-lijn.

De Mauretania deed ook dienst als hospitaalschip (1914-1915) en later als troepentransportschip (1917-1918).

De Nieuw Amsterdam was tussen 1914-1917 niet in gebruik. Vanaf 1917 bracht het opnieuw 2300 Nederlandse zeelui terug uit de USA naar Nederland.

Veel passagiers vervoegen vanaf 1919 familieleden of verwanten die reeds vroeger naar de USA vertrokken.

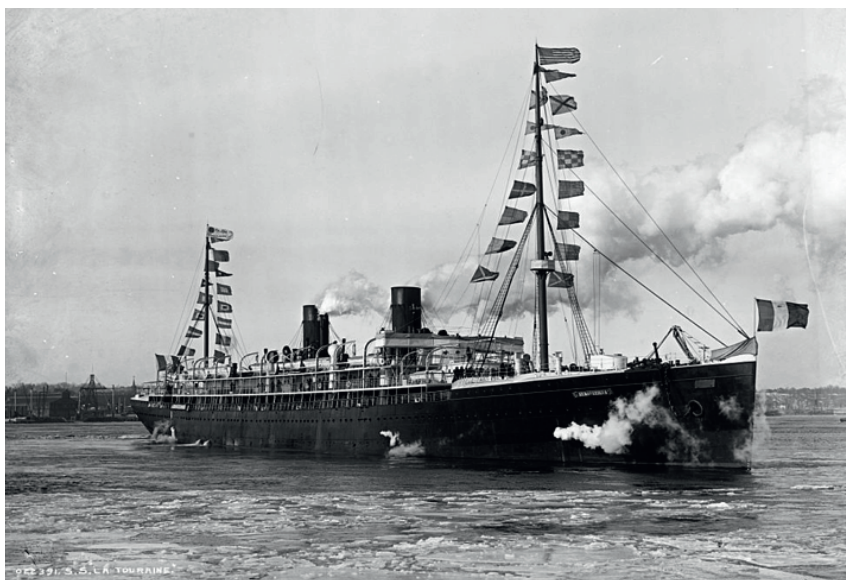
Emigratie na 1914 tot 1920 - USA-CANADA.

1. Eelbode Camiel (°Aalter, 03.02.1872) - farmer.
Eelbode Oscar (°Aalter, 01.01.1909)
Eelbode Maria-Elodie (°Lotenhulle, 25.02.1903)
Eelbode Cesar (°Aalter, 16.09.1907)
Eelbode Richard-Alfons (°Aalter, 13.03.1912)
Camiel is zoon van Karel-Louis (°Ruisselede, 18.04.1838) en Melanie De Ram (°Aalter, 26.07.1842). Hij is op 7 mei 1902 te Aalter getrouwd met Emma Rodts (°Aalter, 10.03.1872); dochter van Karel (°Knesselare) en Paulina Welvaert. Ze wonen op Biesem te Aalter.
Hij gaat met de familie naar zijn schoonbroer Alfons Rodts te Lakeville (Indiana) met *de Lapland* op 17 maart 1919. Ze nemen 300 fr. mee.
2. De Loof Engelbertus-Raphaël-Alfons
(°Aalter, 30.09.1888) - schoenmaker

Hij is zoon van dagloner Leo (°Aalter, 24.12.1850) die op 16 oktober 1878 te Aalter trouwde met Stephanie-Melania Van Laecke (°Aalter, 21.11.1850) uit Stratem. Later woonde hij vanaf mei 1893 op Brug-Noord. Hij gaat samen met zijn vrouw Helena (29 jaar) uit Knesselare met *La Touraine* van uit Le Havre (Fr) op 6 september 1919 naar Mr. De Loof in de 9th. street 406 in Mishawaka (Indiana). Hij neemt 100 \$ mee. Hij was al in maart 1913 in de USA met de *Mauretania* vanuit Liverpool.

3. Dobbelaere Armand (°Bellem, 23.02.1905) - zonder beroep
Hij is zoon van Cyriel-Adolf (°Ursel, 13.12.1880). Op 9 maart 1904 trouwde hij te Bellem met Irma De Bruyne (°Bellem, 1883; +Brugge, 01.11.1918).
Armand had familie te Bellem, namelijk Eugenie Van Der Heyden. Hij reist op 24 oktober 1919 met *de Nieuw Amsterdam* naar zijn vader Cyriel Dobbelaere te South-Bend (Indiana), 511

Dit is de S.S. La Touraine. Het werd op de werven Penhoet te Saint-Nazaire in 1891 gebouwd. Hij vaart onder Franse vlag op de lijn Le Havre-New York tot maart 1915. Na de Duitse invasie werd het verder gebruikt op de lijn Bordeaux-New York tot september 1919. In 1923 werd het ontmanteld te Duinkerken.

Enkele specificaties: 9017 ton, 520 voet lang, 56 voet breed, maximumsnelheid 19 knopen, transport van 1090 passagiers waarvan 392 in 1^e klasse, 98 in 2^e klasse en 600 in 3^e klasse.

Weststreet 5th. Zijn vader was reeds in augustus 1912 met *de Lapland* in Amerika geweest met de familie en is Amerikaans staatsburger. Armand neemt 60 \$ mee.

4. De Graeve Karel Lodewijk (°Aalter, 09.07.1888) - farmholder
Karel is zoon van barbier Jean Baptiste (°Aalter, 02.01.1846) en Eugenie Cooreman (°Aalter, 24.11.1854) uit Lostraat 19. Zijn vrouw heet Mathilde, is 26 jaar en afkomstig van Bellem. Hij vaart op 24 oktober 1919 met *de Nieuw-Amsterdam* vanuit Rotterdam af. Hij vervoegt zijn broer Gustaaf te 726, 17th. Avn. te Moline (Illinois). Hij was reeds in maart 1912 met *de Lapland* te Fairfield (Iowa) geweest. Ze nemen meer dan 50 \$ mee.
5. Lootens Leon-Joseph (°Aalter, 06.02.1901) - farmer
Hij is zoon van varkensslachter Remi-Eduard (°Aalter, 04.01.1865) en Zulma Nuttynck (°Aalter, 20.02.1871; +21.07.1906) uit de Oostergem. Remi was reeds in de USA in december 1907. Leon vaart op 29 november 1919 vanuit Boulogne (Fr) met *de Noordam* af. Hij vervoegt er zijn vader Remi Lootens in 1317 Franklinstraat te South-Bend (Indiana). Hij neemt 25 \$ mee. Remi kwam later terug en woonde in november 1924 te Maldegem.
6. Wille René (°Ursel, 03.10.1882) - chauffeur te Brussel
René trouwde te Laken op 13 februari 1909 met Maria Eugenie Vervynckt (°Aalter, 07.02.1888). Hij heeft nog een broer Henri te Aalter. Hij gaat met vrouw en zoon, Eugenie en Ernest Wille 8 jaar, op 3 januari 1920 met *de Lapland* naar Capao (Michigan) naar zijn broer John Wille Box 413. René was reeds in november 1912 vanuit Liverpool met *de Mauretania* in Mishawaka (Indiana). Zijn vader woonde toen in Sint-Lambrechts-Woluwe.
7. Standaert(s) Eliza (°Aalter, 24.03.1890) - huisvrouw
Ze is dochter van werkman, voerman, herbergier Desiré Standaert (°Ruisselede, 22.06.1852). Desiré trouwde met Maria Ludovica Schellebroodt (°Aalter, 08.08.1852). Haar broer is Jan die ook in Aalter woont.
Standaert Leonard (°Aalter, 08.12.1884) - ploeger op het Hageland;
Maria Camilla Thys (°Aalter, 02.04.1892) (vrouw van Leonard);
Standaert Maurice (°Aalter, 07.12.1909) – zoon;
Standaert Emerick-Aimé (°Aalter, 14.03.1912) - zoon.
Ze varen op 3 januari 1920 met *de Lapland* af. Tussen 1911-1920

wonen ze op Nieuwendam. Leonard gaat met de familie naar zijn broer Alfons Standaert in Port Byron RDF Moline (Illinois). Alfons (°Aalter, 19.03.1888) was reeds in oktober 1908 met *de Zeeland* naar de USA vertrokken. Ze nemen samen 250 \$ mee. De naam wordt *Standaerts* genoteerd op de klappers van Ellis Island.

8. Leuntjes Achiel (°Aalter, 11.03.1890) - landwerker
Achiel is zoon van landwerker-jachtwachter Eduard (°Aalter, 03.01.1838) en Maria Virginia Huyvaert (°Aalter, 01.08.1851). Achiel trouwde op 5 november 1919 te Ruiselede met Emmerence De Smet (°Ruiselede, 11.02.1889). Ze wonen in de Kestelstraat. Ze varen op 3 januari 1920 met *de Lapland* naar zijn zuster Maria (°Aalter, 01.05.1882) die getrouwd was met Maurice-Aloïs Van Lersberghe van Ruiselede die reeds in 1914 naar de USA vertrok. Deze verblijven in Southstreet 3th. Avn. te Moline (Michigan). Ze nemen 175 \$ mee.
9. Ardeel Eugenius (°Oedelem) – ploeger-boerenknecht
Zijn vader is Achiel Ardeel(s). Hij trouwde te Oedelem met Goetgebuer Julia Marie. Hij reist op 3 januari 1920 met *de Lapland* naar zijn oom Leo Goetgebuer in de Union Southstreet Box te Mishawaka (Indiana). Hij neemt 50 \$ mee. Zijn naam wordt ook wel eens *Ardeels* genoteerd op de USA-documenten.
10. Persyn Bruno (°Vinkt, 02.05.1885) - ploeger
Bruno is te Bellem op 14 mei 1919 getrouwd met Marie Ida Lootens (°Hansbeke, 21.10.1901). Marie Ida is dochter van August (+23.10.1918) en Van De Walle Louise (°Poesele, 19.05.1868) (geboren De Pestel). Bruno's vrouw woont te Bellem. Hij reist op 3 januari 1920 met *de Lapland* naar zijn schoonbroer A. Van Eeckhout STr Line Van Duck Av 91 Warren af. Bruno was reeds vroeger in de USA te Chicago. Hij neemt 50 \$ mee.
Er waren verschillende kinderen:
Lillian M. Persyn-Powell
(°Kenosha, 31.07.1920 (Wisconsin); +18.03.2011) fort Wayne;
Estella M. Persyn-Coonrod
(°19.01.1923 (Wisconsin); +15.01.2010 Allen County (Indiana);
Clara Persyn-Pug Reeb (°Kansasville, 07.11.1927 (Wisconsin);
+Antwerpen, 28.07.2014). Zij diende van 1943 tot 1945 in het USA-leger als P.F.C. (Private First Class);
Robert (Bob) J. Persyn-Gailyn (Roemke)
(°Woodburn, 13.03.1936; +15.04.2015).

Lillian Persyn-Powell met familieleden.

Graf Estella Persyn-Coonrod

Clara Persyn-Reeb

Robert Persyn-Gailyn Roemke

11. Van Wynsberghe Cyriel-Henri (°Bellem, 22.01.1889) - landbouwer
Cyriel is zoon van handelaar Charles-Louis (°Nevele, 01.12.1841) en Vermeulen Rosalia (°Lincelle (Fr), 10.04.1858). Ze wonen te Bellem in de Weitingstraat. Hij vaart op 17 maart 1920 met *de Lapland* naar zijn schoonbroer Van Den Bossche Henri 425 Brookfield street South-Bend (Indiana) af. Hij neemt 3900 BEF. mee.
12. Smessaert Maurice-Joseph (°Aalter, 20.03.1898) - landwerker
Zijn vader is Charles-Louis Smessaert (°Aalter, 30.01.1874) uit de Statiestraat te Aalter en getrouwd met Marie De Baets (°Aalter, 17.09.1872). Maurice vaart op 13 april 1920 met *de Mauretania* uit Southampton naar Mishawaka (Indiana) af. Hij neemt 35 \$ mee. Hij vervoegt er zijn schoonbroer Adolf Minne. Zijn naam wordt als *Snessaert* genoteerd op de indexen van Ellis Island.
13. De Baets Desiré (°Aalter, 22.08.1878) - landwerker
Zijn vader is landman Jean Baptiste De Baets (°Ursel-Vrekkem, 24.05.1836) nu wonende in de Sterrestraat en getrouwd met Rosalie Van Heuverswyn (°Poesele, 02.06.1843) wonende in de Poekestraat. Desirés vrouw is Marie-Irma De Boever (°Knesselare, 25.05.1877). Hij gaat op 13 april 1920 met *de Mauretania* vanuit Southampton naar zijn schoonbroer Jules Huyvaert te Mishawaka (Indiana) in 1019 W. 2nd. street. Hij neemt meer dan 50 \$ mee.
14. De Baets Maurice Joseph (°Aalter, 17.12.1903) - landwerker
Maurice is ook een zoon van landwerker Desiré. Hij gaat samen met zijn vader naar zijn schoonbroer Jules Huyvaert te Mishawaka. Hij neemt 25 \$ mee.
15. Verbiest Madeleine-Marie (°Bellem, 17.02.1900) - borduurster
Ze is dochter van herbergierster Emilie D'Hooge (°Bellem, 25.01.1863). (Wed. De Clercq Polydore en Wed. Verbiest Adolf-Armand die op Bellem-Brug woont). Zij gaat naar een vriend Remi De Clercq 537 18th. Avn. Moline (Illinois). Ze reist op 14 april 1920 met *de Kroonland* af. Haar broer, Honoré De Clercq, is reeds in de USA sedert maart 1913 en betaalt haar reis. Ze neemt 55 \$ mee.
16. De Muynck Odilon-Julien (°Brugge, 19.04.1897)
Zijn vader is August De Muynck (°Aalter, 13.01.1869) die op 24

juni 1896 trouwde met Maria De Reviere (°Aalter, 04.12.1866; +30.09.1897). Odilon is dan nog hertrouwd met Eugenie-Marie Vanneste (°Oostkamp, 03.01.1875). Hij reist op 14 april 1920 met *de Kroonland* af naar Rock Island (Illinois) naar zijn oom Arthur in Taylor Ridge. Hij neemt 34 \$ mee. Zijn naam wordt in de klappers van Ellis Island aan elkaar geschreven; zijn voornaam als Odiel.

17. Van Renterghem Arthur (°Poeke, 29.10.1865) - schoenmaker
Arthur is zoon van Edouard (°Hansbeke, 09.05.1828) nu wonende te Poeke en getrouwd met Marie Ludovica Maeyens (°Poeke, 12.06.1832). Van Renterghem Augusta (22 j. - dochter (lees: meid)) en Van Renterghem Raymond (14 j.- zoon) reizen mee. Zijn vrouw heet Hortense (Bellem). Hij heeft een broer die te Bellem woont. Hij reist naar zijn dochter Marie Van Renterghem (°19.03.1913) die getrouwd is met Alphonse Van Glabeke (°Nevele). Hij gaat naar 1267 Lakeview-Detroit (Michigan). Ze varen op 14 april 1920 met *de Kroonland* af en nemen 65 \$ mee. Voor de zoekfunctie op Ellis Island wordt zijn naam aan elkaar geschreven
18. De Caluwé Jules (°Aalter, 27.11.1891) - Maria-Aalter - farmer
Zijn vader is landarbeider Eduard De Caluwé (°Aalter, 12.08.1852) en getrouwd met huiswerkster Emma De Loof (°Aalter, 22.02.1857). Hij reist op 14 april 1920 met *de Kroonland* af. Hij vervoegt zijn neef Jozef Van den Bussche te 22 3th. Avn. te Rock Island (Illinois). Hij neemt 35 \$ mee. Zijn naam wordt als *De Caluvé* genoteerd op de Ellis Island-indexen.
19. De Clercq Maria (°Bellem, 04.11.1883) - huisvrouw
Haar ouders zijn landman Henri De Clercq (°Bellem, 16.12.1850) die op 5 november 1879 met Romanie-Marie Van Hecke (°Maldegem (Kleit), 26.01.1858) trouwde. Ze woonden in de Leyestraat te Bellem. Ze bezitten reeds het Amerikaanse staatsburgerschap. Reizen met haar mee: De Clercq Jules (°Bellem, 15.07.1889); Carpenter en zijn echtgenote en dochter Elsie (5 j.). Ze varen op 19 mei 1920 met *de Kroonland* naar huis te Mishawaka (Indiana) 1510 W 6th. Street af. Ze nemen 300 \$ mee. Hun naam wordt op de indexen van Ellis Island als *De Clerqe* genoteerd.
20. De Vos Leonie (van Pachtenbeke Leonie) (°Wingene, 31.01.1871) woonde te Maria-Aalter. Leonie is dochter van Edouard

(°Wingene, 03.10.1837) en Marie-Louise Bruseel (°Wingene, 1844). Ze heeft een broer August Van Pachtenbeke (°Wingene, 10.09.1864) te Doornkerke. Ze gaat met *de Kroonland* op 19 mei 1920 met haar kinderen naar haar man Henri De Vos (°Aalter, 01.08.1873) te East Moline (Illinois) - 1125-18 Avn. Kinderen: De Vos Marie-Elisa (°01.12.1902), De Vos Celesta (°05.01.1905), De Vos Cyriel-Gerard (°27.05.1907) en De Vos Veneranda-Maria (°14.10.1908). Ze neemt 170 \$ mee.

21. Opsomer Marie (°Aalter, 24.07.1903)
Opsomer Suzanne (°Aalter, 15.08.1905)
Opsomer Magdalena-Mathilde (°Aalter, 03.03.1909)
Zij hebben een oom Jules Moelaert te Aalter. Hun broer Achiel (°Aalter, 19.05.1903) was reeds in september 1913 in de USA. Hun ouders, Opsomer Alfred-Alexander (°Aalter, 08.03.1888) (briefdrager) en Irma De Boever (°Aalter, 27.11.1879) - die op 19 november 1902 te Aalter trouwden, waren reeds in mei 1902 in de USA. Ze vervoegen hun ouders 2322 4th. street te Moline (Illinois). Ze reizen op 19 mei 1920 met *de Kroonland* af. Ze nemen 35 \$ mee.
22. Thomas Alfons (°Schilde, 03.12.1883) - fitter
Zijn vrouw is Bertha Merville (°Ruisselede, 08.11.1885) uit de Statiestraat te Aalter. Hij reist 19 mei 1920 met *de Kroonland* af naar zijn neef Maurits Christiaens 2135 8th. street East-Moline (Illinois). Hij neemt 85 \$ mee.
23. Opsomer Alice-Pharaïlde (°Aalter, 16.07.1881) - huisvrouw
Alice is dochter van briefdrager August (°Aalter, 08.11.1845). August trouwde met Maria Van Der Ghinst (°Poeke, 19.04.1852). Ze heeft een broer Gustaaf die te Aalter woont in de Statiestraat. Ze gaat op 19 mei 1920 met *de Kroonland* naar haar nicht Lucie Martens in S. Cherrystreet 326 te South-Bend (Indiana). Ze neemt 100 \$ mee.
24. De Groote Henri
(°Zomergem, 24.01.1889) te Bellem - timmerman
Zoon van Theodorus en getrouwd met Francisca Baudonck. Ze waren landlieden te Ronsele. Henri is op 7 april 1920 te Bellem getrouwd met kleermaakster Elvira Marie De Clercq (°Bellem, 13.10.1885). Haar ouders zijn Henri getrouwd met Romanie Marie Van Hecke afkomstig van Maldegem. Ze vervoegen zijn

schoonbroer Jules De Clercq (°Bellem, 05.07.1889) te 1510 W. street Mishawaka (Indiana) met *de Kroonland* op 19 mei 1920. Ze nemen 100 \$ mee.

25. Van Severen Achiël-Emiel (°Aalter, 01.11.1893) te Maria Aalter - smid
Achiël is zoon van smid August (°Aalter, 15.07.1857) en van Ida De Muynck (°Aalter, 10.07.1858). Achiël zou afreizen met *de Kroonland* op 19 mei 1920 naar zijn neef Arthur De Muynck Taylor Ridge (Illinois). Hij neemt 50 \$ mee. Later werd hij op de indexen van Ellis Island geschrapt.
26. Grijp Firmin Rudolf Emiel (°Zomergem, 06.12.1905) 14 jaar - Bellem
Hij is zoon van Achiël die op 8 maart 1905 te Bellem trouwde met Vergult Marie Stephanie (°Bellem, 20.09.1887). Firmin woonde in de Kerkstraat 33 te Bellem sedert 23 maart 1911. Marie Stephanie is dochter van August (°Bellem, 05.10.1851) en Ide Rosalie Leonide (°Ruisselede, 28.03.1849). Firmin wordt op de bootlijst van 6 mei 1920 van *de Kroonland* vermeld, maar werd later geschrapt. Firmin wordt op 26 juni 1920 terug op de passagierslijst van *de Lapland* vermeld met als verblijfplaats Aalter. Firmin gaat nu naar zijn vader Achiël te 312 James Court Akron (Ohio). Hij neemt 250 fr. mee. Zijn oom, René Vergult (°Bellem, 09.05.1856) woont te Bellem.
27. Van Parys Jan (°Aalter, 21.05.1881) – cupmaker (bekermaker – trofeeënmaker)
Hij is zoon van kuiper Leopold (°Aalter, 12.04.1838), en Amelie De Cramer (°Knesselare, 09.09.1840) uit de Statiestraat. Zijn vrouw woont ook in de Statiestraat te Aalter. Hij vervoegt zijn schoonbroer, Gustaaf De Graeve, 17th. Avn. 720 Moline (Illinois). Hij reist op 19 mei 1920 met *de Kroonland* af en neemt 75 \$ mee.
28. Van De Velde Oswald-Joseph (°Aalter, 06.04.1889) - slager
Zijn vader is broodbakker-herbergier René Van De Velde (°Vinkt, 09.05.1865) woonachtig te Aalter het Dorp-Lostraat en van Marie-Angelique Van Den Abeele (°Aalter, 04.01.1861). Oswald is getrouwd met Irma Opsomer (°Aalter, 14.01.1884). Ze varen op 19 mei 1920 met *de Kroonland* af naar hun nicht Lucie Martens te S. Cherrystraat 326 te South-Bend (Indiana). Ze nemen meer dan 100 \$ mee.

29. De Craene Achille (°Lotenhulle, 02.03.1893) - arbeider
Hij is zoon van landwerkmán Camillus (°Lotenhulle, 12.07.1861) en Maenhout Ida (°Lotenhulle, 25.12.1871) van op het Dorp-Kouter. Hij reist naar zijn schoonbroer De Keizer Camiel in de Lansingstreet 15 Detroit (Michigan) met *de Kroonland* op 23 juni 1920. Hij neemt 50 \$ mee.
30. Vermeulen Basiel (°Ruisselede, 26.01.1887) - fabriekswerker
Basiel is zoon van landwerker Charles-Louis (°Tielt, 24.10.1851) en Blondeel Maria Prudence (°Ruisselede, 08.03.1860). Basiel is getrouwd met Leybaert Elodie-Clemence (°Ruisselede). Ze wonen te Poeke op de Kleine Boswijk sedert 1919. Zijn vader kwam van Kanegem naar Poeke in 1920. Ze reizen met *de Kroonland* op 28 juli 1920 af naar zijn broer G. Vermeulen Box Moline (Illinois). Hij neemt 120 \$ mee.
31. Versigghel Cyriel-Leon (°Aalter, 01.10.1894) - landwerker
Zijn vader is broodverkoper Theophiel Versigghel (°Lovendegem, 05.02.1863) die trouwde met Elodie-Marie Verhoye (°Aalter, 14.01.1859). Ze wonen in de Statiestraat. Zijn vrouw is Van Wynsberghe Emilie en 26 jaar oud. Hij vaart op 28 juli 1920 met *de Kroonland* af naar zijn schoonbroer K. Baele 817 N. Walnutstreet Kewanee (Illinois) en nemen 70 \$ mee.
32. De Vreese Maurice-Albert-Charles (°Bellem, 07.08.1883) - landwerker te Aalter
Maurice is op 22 juli 1919 te Bellem getrouwd met Maria-Mathilde De Keyser (°Bellem, 22.08.1885). Zij is dochter van Carolus Ludovicus (°Aalter, 17.01.1840; +Bellem, 02.02.1917). Hij was getrouwd met Verhoye Marie Thérèse van Ursel en nadien met Willems Emma van Bellem. Zijn broer is Theophiel De Vreese (°Bellem, 28.12.1879). Maurice vervoegt op 28 juli 1920 samen met zijn vrouw met *de Kroonland* zijn neef A. De Buyschere te 1408 15th. Avn. te Moline (Illinois). Ze nemen 120 \$ mee.
33. Van De Walle Adolf (°Aalter, 13.03.1896) - kapper
Adolf is zoon van magazijnier en winkelier Emiel (°Aalter, 03.04.1852) en Marie-Thérèse De Grauwe (°Aalter, 23.05.1857). Adolf vaart op 28 juli 1920 met *de Kroonland* af naar zijn broer A. Van De Walle te Mishawaka 8th. street (Indiana).
34. Van De Walle Angèle (°Aalter, 24.03.1894) - huisvrouw
Ze gaat net als haar broer Adolf op 28 juli 1920 naar haar broer

A. Van De Walle te Mishawaka in de 8th. street. Ze neemt 40 \$ mee.

35. Buysse Leo (°Aalter, 18.01.1896) - landwerker
Hij is zoon van landwerkman Alidor (°Aalter, 16.01.1851) en Paulina Smessaert (°Aalter, 02.10.1853) uit de Kattewegel. Leo vaart met echtgenote Bertha op 28 juli 1920 met *de Kroonland* naar zijn broer in 1215 Rogerstreet te Lansing (Michigan). Ze nemen 80 \$ mee.
36. Ardeel Maurice-Amadeus
(°Knesselare, 02.09.1902) - landwerkman
Zijn vader is landman Eugenius Achiël Ardeel van Oostmolen-Zuid die getrouwd is met Goetgebuer Julia Marie. Hij vervoegt op 28 juli 1920 met *de Kroonland* zijn oom L. Goetgebuer in de Unionstreet 9 te Mishawaka (Indiana). Hij neemt 25 \$ mee.
37. Ardeel Filemon (°Knesselare, 09.14.1901) - landman
Filemon reist eveneens op 28 juli 1920 met *de Kroonland* af naar zijn oom L. Goetgebuer in de Unionstreet 9 te Mishawaka (Indiana). Hij neemt 45 \$ mee en was op 8 augustus te New York.
38. Van de Moortel Armand-Sylvain-Joseph
(°Loppem, 07.06.1894) - landwerkman
Armand is zoon van landbouwer Carolus-Ludovicus (°Ruisselede, 15.11.1857) en Mathilde Lambrecht (°Ruisselede, 12.10.1858). Armand vervoegt zijn broer Maurice op 28 juli 1920 met *de Kroonland* te Moline (Illinois) 109 10th. street. Hij neemt 90 \$ mee.
39. Baele Henri (°Bellem, 17.08.1893) - landwerkman
Zijn vader is Désire Baele (°Aalter, 23.02.1863) uit de Loveldstraat die in Bellem op Pauwelsbos 10 woont sedert december 1915. Désire is op 5 februari 1890 getrouwd met Van Maldeghem Marie Eulodia (°Aalter, 03.08.1865). Henri reist op 28 juli 1920 met *de Kroonland* af naar South-Bend (Indiana) bij zijn broer René in 1618 Prairi Avn. Hij neemt 90 \$ mee.
40. Doorneveldt Zulma Marie (°Aalter, 24.07.1897) - meid
Zulma is dochter van landwerkman Ivo getrouwd met Maria Ludovica Van De Moere uit de Kattewegel. Van Doorneveldt Marie (7j.) is haar dochter. Ze heeft een broer J. Vandoorneveldt.

Ze gaat naar haar schoonbroer H. Van De Veire 1816 3th. street Moline (Illinois). Ze reizen met *de Kroonland* op 28 juli 1920 af. Ze nemen 50 \$ mee. Hun naam wordt ook wel eens 'Vandoorneueldt' genoteerd op de indexen.

41. Corthier René (°Aalter, 12.11.1894) - landbouwer
Zijn vader is landwerker Henri (°Aalter, 28.10.1860) getrouwd met Marie-Elodie Vergotte (°13.08.1862) die op Biesem wonen. Hij gaat naar zijn oom Vander Haeghen te 706 Jacksonstreet South-Bend (Illinois). Hij reist op 4 augustus 1920 met *de Lapland* af en neemt 40 \$ mee.
42. Verhaeghe Gerard Petrus (°Aalter, 19.09.1903) - slachter
Gerard is zoon van Theophiel (°Bellem, 24.04.1869) en Maria Lootens (°Aalter, 23.05.1872) uit de Bellemstraat. Hij reist op 1 september 1920 met *de Kroonland* naar een vriend Gustaaf De Graeve in 720 17 Avn. Moline (Illinois). Gustaaf is reeds USA-burger.
43. De Graeve Julia (°Aalter, 26.05.1892) - klermaakster
Ze is dochter van barbier, landbouwer Jan-Baptiste (°Aalter, 02.01.1846) en op 3 januari 1883 getrouwd met Eugenie Cooreman (°Aalter, 24.11.1854). Ze wonen in de Lostraat. Ze reist op 1 september 1920 met *de Kroonland* samen met haar boer Gustaaf (31j.) en zijn echtgenote Maria (23j.), beiden reeds USA-burgers, naar hun woonplaats 720 17 Avn. Moline (Illinois). Gustaaf was reeds in de USA in 1909. Gustaafs USA-paspoort werd uitgereikt te Rock Island City Court n° 1331844 met nummer 3602. Maria is ook USA-burger met het paspoort nr. 640 bekomen te Brussel bij haar huwelijk met Gustaaf. Julia neemt 80 \$ mee.
44. De Poorter Octaaf (32j.) van Hansbeke - landbouwer
Zijn oom heet Ernest. Octaaf vaart op 1 september met *de Kroonland* af naar zijn broer Leo De Poorter te 1937-10th. street te Moline (Illinois). Hij neemt 55 \$ mee. Zijn voornaam wordt als 'Detaaf' genoteerd.
45. Maes Alfons (°Aalter, 27.11.1894) - werkman
Zijn vader is landbouwer Francies Camiel (°Aalter, 23.11.1860) getrouwd op 31 oktober 1881 met Mathilde François (°Aalter, 08.04.1859). Ze wonen op de Barelhoek te Lotenhulle. Reizen met hem mee: zijn vrouw Maria (23j.) en zijn broer Henri Maes

"Nu syt wellecome Jesu lieve Heer."

Vroom aandenken aan

MEVROUW

Elza BRAECKEVELT

weduwe van de Heer Maurice DE CLERCQ
en van de Heer Henri SMESSAERT

geboren te Aalter op 5 november 1912
en godvruchtig overleden in de H. Hartkliniek te Eeklo
op 27 december 1982, gesterkt door de H. Sakramenten
der zieken en de Pauselijke Zegen.

Lid van de Bond der Gepensioneerden.

De blijde tonen van de kerstliederen klinken ons nog in de oren en nu reeds wordt ons hart vervuld van een diepe droefheid om moeder die ons verlaten heeft en naar God haar Schepper is teruggekeerd.

Moeder was een goed mens, bescheiden, eenvoudig en gedienslig. Ze heeft zich ingezet en geleefd voor al de haren, zonder onderscheid. Niets liet vermoeden dat ze ons allen zo vroeg zou moeten verlaten. Een korte onvoorziene ziekte heeft haar neergeveld. De toestand verslechterde. Op kerstdag, het feest van zijn geboorte heeft de Heer moeder bezocht in het sacrament van de zieken. Nu is ze voor eeuwig geboren in de hemelse vreugde.

Beste kinderen, kleinkinderen en achterkleinkinderen, samen met U heb ik alle vreugden en leed van deze aarde gedeeld. Uw vreugde was mijn vreugde en uw verdriet deed mij met U mede lijden. In alle stilte heb ik voor U gebeden opdat de Heer U in alle levensomstandigheden zou sterken.

Vergeet mij niet in uw gebeden. Wees voor elkaar een blijvende steun. Ook van uit de hemel blijf ik liefdevol op U allen neerzien en U helpen. Eenmaal zien we elkaar weer in de hemel om nooit meer gescheiden te worden.

De Heer en Mevrouw Gerard en Maria DE CLERCQ-DE VUSSER, kinderen en kleinkind,

De Heer en Mevrouw André en Marie-José DE CLERCQ-DE ROEST en kinderen,

De Heer en Mevrouw Antoine en Denise DE CLERCQ-CALLIER en kinderen,

Mevrouw Julien VAN MEENEN(+) Godelieve DE CLERCQ en kinderen,

De Heer en Mevrouw Richard SMESSAERT, kinderen en kleinkinderen,

De Heer en Mevrouw Robert SMESSAERT en kinderen,

De families BRAECKEVELT, DE CLERCQ, SMESSAERT, WALLAERT, VERGOTTE en DE BAETS,

danken U voor uw gebed en voor de blijken van deelname in hun rouw.

Begrafenisond, Eric GUSSE, Aalter
Typo-offset DE MAERTELAERE, Aalter

Gedachtenisprentje Elza Braeckeveldt

(°Aalter, 18.11.1893) verblijft te East-Moline (Illinois). Ze reizen op 6 september 1920 met *de Kroonland* af te 1446 15 Avn. Ze nemen 65 \$ mee. Alfons was reeds in de USA in 1913 met *de Campania*. Hij kwam terug en was in 1914 soldaat met als stamnummer 129/7711.

46. De Loof Theophiel (°Aalter, 14.10.1889) - werkmán
Theophiel is zoon van landwerker Leo (°Aalter, 24.12.1850) getrouwd met Stephanie Melanie van Laecke (°Aalter, 21.11.1850) wonende in de Sterrestraat. Hij reist op 6 september 1920 met *de Kroonland* af naar zijn broer Alfons in 534 Fulaskistreet te South-Bend (Indiana). Hij neemt 50 \$ mee.
47. Smessaert Henri (°Aalter, 18.06.1904) - landwerker
Henry is zoon van Karel-Lodewijk en Maria De Baets. Hij komt uit een gezin van 11 kinderen en woonde toen in de Weibroekdreef waar hij met de hondenkar een melkronde deed. Hij gaat op jonge leeftijd naar zijn broer Maurice die reeds in april 1920 naar de States vertrok naar Mishawaka (zie nr. 12). Hij vervoegt hem te N. 922 West 6th. street met *de Lapland* op 8 september 1920. Hij neemt 40 \$ mee.

Heden is naar de Heer teruggekeerd, de ziel van

De Heer Henry SMESSAERT

weduwnaar van Mevrouw Clara DE VREESE
echtgenoot van Mevrouw Elza BRAECKEVELT

geboren te Aalter op 18 juni 1904 en godvruchtig overleden in de St.-Lucaskliniek te Tielt op 14 februari 1979, gesterkt door de H. Sacramenten der zieken en de Pauselijke Zegen.

Lid van verscheidene genootschappen in de U.S.A.

Dit melden U met droefheid, maar gelovend in de Eeuwige Verrijzenis :

Mevrouw Elza BRAECKEVELT, zijn echtgenote ;

De Heer en Mevrouw Richard SMESSAERT, kinderen en kleinkinderen,

De Heer en Mevrouw Robert SMESSAERT en kinderen,

De Heer en Mevrouw Gerard DE CLERCO-DE VUSSER en kinderen,

De Heer en Mevrouw André DE CLERCO-DE ROEST en kinderen,

De Heer en Mevrouw Antoine DE CLERCO-CALLIER en kinderen,

De Heer en Mevrouw Julien VAN MEENEN-DE CLERCO en dochter,

zijn kinderen, kleinkinderen en achterkleinkinderen ;

Mevrouw Maurice SMESSAERT (†)-VAN DER VENNET, kinderen en kleinkinderen,

De kinderen en kleinkinderen van wijlen de Heer en Mevrouw

Cyriel LAMBRECHT-SMESSAERT,

De Heer en Mevrouw Michel TANGHE-SMESSAERT, kinderen en kleinkinderen,

De Heer en Mevrouw Frans STEENBEKE-SMESSAERT,

De Heer en Mevrouw René SMESSAERT-BODYN, kinderen en kleinkinderen,

De Heer en Mevrouw Alfons SMESSAERT-LAMBERT, kinderen en kleinkinderen,

Mevrouw Maurice DE BAETS (†)-SMESSAERT, kinderen en kleinkinderen,

Mevrouw René TAGHON (†)-BRAECKEVELT, kinderen en kleinkinderen,

De Heer en Mevrouw Maurice BRAECKEVELT-VAN DE MOORTELE, kinderen en

kleinkinderen,

De Heer en Mevrouw Marcel BRAECKEVELT-SPRIET, en kinderen,

De Heer en Mevrouw André LAMPAERT-BRAECKEVELT, kinderen en

kleinkinderen,

De Heer en Mevrouw Gerard DE CLERCO-FRANÇOIS en kinderen,

Mevrouw August DE CLERCO (†)-HOOREWEGHE, kinderen en kleinkind,

De Heer en Mevrouw Georges VERMEERSCH-DE CLERCO, kinderen en

kleinkinderen,

Mejuffrouw Maria DE CLERCO,

Mejuffrouw Anna DE CLERCO,

zijn broers, zusters, schoonbroers, schoonzusters, neven en nichten ;

De families SMESSAERT, BRAECKEVELT, DE CLERCO en DE BAETS,

De Eerw. Zusters en verplegend personeel van het Wit-Gele Kruis en van

de St.-Lucaskliniek te Tielt.

De plechtige eucharistieviering, gevolgd door de teraardebestelling, waartoe U vriendelijk wordt uitgenodigd, zal plaatshebben in de parochiekerk van St.-Cornelius te Aalter, op MAANDAG 19 FEBRUARI 1979 te 10 uur.

Samenkomst aan het mortuarium van Veiligte Have, Lostraat 20, Aalter, te 9.30 uur.

GEDENK ZIJN ZIEL IN UW VROME GEBEDEN.

Brouwerijstraat 22 - bus 3 - 9880 Aalter

432 West 16th street - 46544 Mishawaka, Indiana - U.S.A.

2536 S. Congress II 322 - Austin, Texas 78704 - U.S.A.

Fatimastraat 17 - 9880 Aalter

Brouwerijstraat 57 - 9880 Aalter

Tervenne 28 - 9880 Aalter

Buisstraat 3 - 8080 Ruiselede

Begravenisond. E. Gussé, Aalter
Druk. De Maertelaers, Aalter

Overlijdensbericht Henri Smessaert

Hij trouwt er met Clara De Vreese en er werden twee zonen geboren, namelijk Richard en Robert. Na het overlijden van zijn vrouw Clara komt hij regelmatig naar België bij de familie en maakt kennis met de weduwe Elza Braeckeveldt te Aalter (voordien echtgenote Maurice De Clercq uit herberg de IJzer in de Maria-Aalterstraat). Elza reist Henri achterna en ze trouwden in de USA op 11 november 1969. De familie kwam terug in Aalter wonen waar Henri in 1979 en Elza in 1982 overleed.

48. De Baets Maria (Marie-Thérèse De Boever) (°Knesselare, 25.05.1877) - huisvrouw
De Baets Romanie (°Aalter, 28.11.1904) - dochter
De Baets Raimond (°Aalter, 26.07.1908) - zoon
Ze heeft een schoonbroer, Aloïs De Baets, te Aalter. Ze reist met de kinderen naar haar man Desiré De Baets die reeds op 13 april 1920 met *de Mauretania* vanuit Southampton vertrokken was. Ze gaat naar 922 Weststreet Mishawka (Indiana). Ze nemen op 8 september 1920 *de Lapland* te Antwerpen en nemen 100 \$ mee.
49. Coppens Eugenie (Cuvelé) (°Bellem, 23.01.1879) - huisvrouw
Eugenie is op 20 december 1916 gehuwd met René Coppens (°Bellem, 30.03.1872). Er waren vier kinderen: Herman Joseph (°Bellem, 22.07.1900), Maurice (°Bellem, 05.01.1903), Martha (°Rosewell (Ohio), 25.12.1911) en Julius Carolus Albert (°Bellem, 31.10.1916). De kinderen worden allen als Coppens gewettigd op 20 december 1916 bij het huwelijk van René met Eugenie Cuvelé. René Coppens was reeds in de USA in januari 1914. Eugenie reist op 8 september 1920 met *de Lapland* af naar haar man René te Mineral City (Ohio) road 1. Ze neemt 500 \$ mee.
50. Verplaetse Karel-Lodewijk (°Aalter, 11.03.1899) - landbouwer
Karel is zoon van Hendrik (°Aalter, 24.02.1867) (Bellemstraat-Oostergem) getrouwd met Marie-Louise Ornelis (°Aalter, 30.01.1868). Ze wonen op Kattewegel. Karel gaat op 8 september 1920 met *de Lapland* naar Moline (Illinois) naar zijn neef De Poorter René Nr.1409 17th. Avn. Hij neemt 45 \$ mee.
51. De Fauw Zulma (Gelaude Zulma) (°Bellem, 18.02.1879) - huisvrouw
Zulma vervoegt haar echtgenoot De Fauw Arthur (°Aalter, 08.05.1878) met haar twee kinderen Gerard (15j.) en Angèle (12j.) op 8 september 1920 met *de Lapland* vanuit Antwerpen. Ze gaat naar 125 Clarionstreet te Detroit (Michigan) bij haar man. Ze neemt 50 \$ mee.
52. Van den Bussche Achiel (°Aalter, 08.11.1897) - landwerkmán
Hij is zoon van landwerkmán Charles-Louis (°Aalter, 03.01.1868) en Marie-Euphrasie Taghon (°Maria-Aalter, 06.09.1868). Hij vervoegt zijn neef Alfons Van Damme te Detroit (Michigan) op 5 september 1920 met *de Finland* in de 327 15th. street. Hij

neemt 25 \$ mee. Zijn naam wordt op de indexen van Ellis Island *Vandem Bussche* genoteerd.

53. Bertha Merville (°Ruisselede, 08.11.1885)
De ouders van Bertha zijn werkman Charles-Louis afkomstig van Kanegem (35j.) getrouwd met naaister Pharaïlde Verhoestraete (°Ruisselede) (31j.). Bertha is de echtgenote van Alfons Thomas (°Schilder, 03.12.1883) (fitter-zie nr.22). Haar kinderen zijn: Thomas Remi-Lodewijk (°Ruisselede, 21.02.1907) en Thomas Wilhelmina (°Ruisselede, 24.09.1910). Ze wonen in de Lostraat. Ze gaat met de kinderen op 15 september 1920 met *de Lapland* naar haar man Alfons Thomas 18th. street Moline (Illinois). Hij was reeds in januari 1913 en 1907 in de States. Hij was vroeger fietsenmaker in de Lostraat te Aalter. Ze neemt 150 \$ mee.
54. Goethals Marcel (°Bellem, 17.03.1894) - landbouwer
Marcel is zoon van molenaar Hypoliet (°Bellem, 30.08.1855) en van Colle Angelica (°Sint-Martens-Lerne, 25.05.1858). Ze trouwden te Meigem op 12 april 1888. Marcel vervoegt zijn neef André Goethals te 1902 Louis Avn. te Detroit (Michigan). Hij heeft nog een broer Raymond die reeds in maart in 1910 naar de USA trok. Marcel reist op 6 oktober 1920 met *de Kroonland* af. Hij neemt 50 \$ mee.
55. Raes Alfons (25j.) uit Aalter - werkman
Zijn vrouw heet Leontine Bavegems en is van Ninove. Alfons vaart op 6 oktober 1920 met *de Kroonland* af naar zijn schoonbroer August Verhoeven te 261 Lycaste Avn. Detroit (Michigan). Hij neemt meer dan 50 \$ mee.
56. Francois Cyriel, (°Aalter, 20.11.1900) - landbouwer
Cyriel is zoon van landwerker Eduard (°Aalter, 16.11.1875) en Hortense Coquyt (°Aalter, 29.01.1876) uit de Sterrestraat. Hij reist eveneens op 6 oktober 1920 met de *Kroonland* af naar Mishawaka (Indiana) 122 Weststreet bij zijn oom Alfons Neiryneck. Hij neemt 40 \$ mee.
57. D'Hooge Gerard (°Bellem, 23.12.1893) - landbouwer
Gerard is zoon van landwerkman Camiel (°Ursel, 01.02.1868) en Dierickx Maria Lucia (°Aalter, 07.04.1867) wonende op Altebei te Bellem. Gerard vaart op 6 oktober 1920 met *de Kroonland* af naar 2821 Camesbellai te Chicago (Illinois). Hij vervoegt er zijn neef Camiel de Keyser. Hij neemt 70 \$ mee.

58. Beuselinck Leon (°Oedelem, 03.12.1892) - werkmán
 Hij woont in Aalter en vaart op 13 oktober 1920 met *de Lapland* af naar Kewanee (Illinois). Leon trouwde op 7 februari 1917 te Eggewaartskapelle met Van Tortelboom Leonie Cornelia (°Eggewaartskapelle, 07.10.1898). Hun dochter Maria-Virginie-Cornelia (°Aalter, 07.03.1920) gaat met hen mee. Ze vervoegen hun neef Camiel Baele te Kewanee 877 Walnutstreet en nemen meer dan 50 \$ mee.
59. Verschuere Achiel (°Knesselare, 07.05.1883) - werkmán
 Hij is zoon van landwerker Charles-Louis (°Knesselare, 25.03.1841) en te Oostkamp getrouwd met De Groote Idalie (°Oostkamp, 16.05.1859). Achiel woonde op de Kattewegel te Aalter en was op 25 februari 1908 te Aalter getrouwd met Van Parys Maria-Virginie (°Aalter, 21.06.1884). Ze gingen in mei 1920 in de Paddestraat te Lotenhulle wonen. Ze varen op 13 oktober 1920 met *de Lapland* af naar een vriend, Van Doorneveld, te 1816 - 9th. street Moline (Illinois). Ze nemen meer dan 100 \$ mee. Hun naam wordt op de indexen van Ellis Island als *Verschure* genoteerd.
60. Vermeire Achiel (°Knesselare, 24.06.1888) - landbouwer
 Achiel trouwde op 14 oktober 1919 te Portland Oregon met Leona Marie Lootens (°Aalter). Achiel was reeds op 27 april 1912 met de Lapland naar zijn neef René Vermeire geweest Box 741 Edmond Seattle (Washington). Er was een zoontje Julien-Leo (°Aalter, 08.07.1920). Vermeire Marie (°Knesselare, 16.06.1895) (kantwerkster) gaat mee. Ze reizen op 13 oktober 1920 met de Lapland af. Ze vervoegen een vriend Ivo Van Boelare te Portland (Oregon) Box 200 St. John. Ze nemen 350 \$ mee.
61. Van Parys Albert (°Aalter, 30.01.1891) - werkmán
 Hij is zoon van landwerkmán August (°Aalter, 26.11.1855) en Emma Vleurick (°Aalter, 27.02.1862) uit Stratem. Zijn schoonvader is Charles De Grauwe uit Aalter. Albert vaart op 11 november 1920 met *de Kroonland* af en vervoegt zijn schoonbroer Raymond Neirinck te Minnesota. Hij neemt 84 \$ mee.
62. Verheye Amboise (°Aalter, 14.11.1897) - arbeider
 Amboise is zoon van dagloner Karel-Lodewijk (°Aalter, 09.01.1855) en getrouwd met Emma-Maria De Meyer (°Aalter, 15.05.1866) uit de Lostraat. Zijn moeder is weduwe te Aalter. Hij

vaart eveneens op 11 november 1920 met *de Kroonland* af naar zijn broer Emiel Verheye te South-Bend (Indiana) 124 Westfordstreet. Hij neemt 50 \$ mee. (Voornaam soms *Ambroise* genoteerd).

63. De Spiegelaere Gaston-Jerome (°Aalter, 30.09.1897) - timmerman
Op 23 april 1920 trouwde hij te Aalter met Bertha Victoria Smessaert (°Aalter, 02.02.1920). Hij is zoon van lijndraaier, herbergier Henri De Spiegelaere (°Aalter, 26.08.1858) getrouwd met Marie Eugenie Van Dycke (°Aalter, 13.03.1858) uit Aalter. De familie gaat op 18 november 1920 met *de Lapland* naar hun neef August Van Landschoot Fairfield-803 Lowstreet (Iowa). Zij nemen 155 \$ mee.
64. De Roo Georges-August (°Lotenhulle, 24.06.1893) - timmerman
Georges is zoon van brouwersknecht August (°Lotenhulle, 18.10.1870) en op 25 mei 1900 te Lotenhulle getrouwd met Van Parys Marie Romanie (°Lotenhulle, 06.02.1869) uit de Bosstraat. Hij vaart naar Chicago (Illinois) af bij tante M. De Vlieger 5629 Dorchester Avn. Hij reist op 18 november 1920 met *de Lapland* af en neemt 65 \$ mee.
65. De Marlie Leonard (°Boekhoute, circa 1891) - landbouwer
Zijn vader is Ivo De Marlie (°IJzendijke (Zeeland), 07.03.1854; +Boekhoute, 19.10.1928). Hij was tweemaal gehuwd: eerst met De Bruyne Nathalie en daarna met Turtleboom Marie-Louise. Martha De Clercq (22j.) van Lotenhulle is Leonards echtgenote. Ze reizen naar een vriend Cyrille Van Wynsberge te Detroit Warberstreet 2130 (Michigan) op 18 novem-

Gedachtenisprentje van Ivo De Marlie

ber 1920 met *de Lapland*. Ze nemen meer dan 50 \$ mee. Leonard was reeds in maart 1910, toen verblijvende te Boekhoute, met *de Kroonland* in Amerika geweest bij zijn broer Emiel en kwam terug uit de States en trouwde te Lotenhulle met Martha en vertrok opnieuw naar de States in 1920. De familie was terug in België rond 1928 en vestigde zich te Lotenhulle in de Nevelestraat. Leonard overleed in 1983 en Martha in 1981.

66. De Wulf Martha (°Lotenhulle, 08.08.1900) - werkster
 Martha is dochter van landwerker August (°Lotenhulle, 12.06.1863) en Hellebuyck Rosalie (°Aalter, 15.05.1865). De Wulf Bertha (16j.) Lotenhulle. Ze hebben een broer te Lotenhulle in de Heirstraat. Ze reizen op 5 december 1920 met *de Rotterdam* vanuit Rotterdam af naar hun schoonzuster en broer J. Dhondt (landbouwer) te Ridge Road Deerfield (Illinois). Ze nemen 170 \$ mee.
67. Taghon Frederic (°Aalter, 26.05.1896) – landbouwer
 Hij trouwde te Aalter op 26 april 1882 met Emilie De Wispelaere (°Aalter, 04.05.1859). Frederic is zoon van de werklieden, tappers Carolus Ludovicus (°Aalter, 20.05.1813) en Rosalia Van Daele (°Aalter, circa 1818). Ze wonen op Biesem. Zij varen op 17 maart 1921 met *de Lapland* naar Mishawaka (Indiana). Ze vervoegen er schoonzoon A. De Buck W. 6th. street 54. Ze nemen 100 \$ mee.

<p><i>Met een lach en een traan is zij door het leven gegaan. Met een hart vol geduld en met heel veel liefde gevuld.</i></p> <p>†</p> <p>Voor altijd een parel in Gods hand</p> <p>MEVROUW Irène DOBBELAERE</p> <p>weduwe van de heer Camiel POELVOORDE (*1924 - † 2001)</p> <p>geboren te Dover (Canada) op 15 september 1923 en overleden in het Sint-Andriesziekenhuis te Tielt op 12 mei 2015, gesterkt door de Ziekenzalving.</p>	<p>Verrijzen is ons geloof, weerzien onze hoop, gedenken onze liefde. Onder Gods handen leef ik mijn leven, in Gods handen geef ik mijn leven terug... Jullie, die mij zo liefgehad hebben, let niet op het leven wat ik afgesloten heb, maar op het leven dat ik begin. <i>(Sint Augustinus)</i></p> <p>De familie dankt u voor uw bliken van medeleven en gebed.</p>
---	---

*Overlijdensprentje Irène Dobbelaere
 (°Dover - Canada)*

Zijn liefde, warmte en behulpzaamheid
kon hij aan vele mensen kwijt.

In dankbare herinnering aan

De Heer
Camiel POELVOORDE
echtgenoot van mevrouw Irène DOBBELAERE

geboren te Ruiselede op 19 januari 1924
en godvruchtig overleden in het AZ Sint-Lucas
te Assebroek op 16 april 2001

Zijn echtgenote, kinderen en familie danken U oprecht
voor uw aanwezigheid, gebed en bliken van medeleven.

Gelovig sterven
is afscheid nemen van de tijd
niet van het leven,
is zichzelf blijven
zoals men geworden is
om het andere in te gaan,
is op het woord van Jezus
de hoop verwisselen
voor de zekerheid
dat God liefde is.
Het leven hier op aarde
is een tocht naar God,
het leven hiernamaals
is een rust in God.

God,
laten we hopen,
laten we geloven,
dat we ooit weer samen zullen zijn ...

Overlijdensprentje Camiel Poelvoorde

68. Dobbelaere Irène (°Dover (Canada), 15.04.1923)

Irène was dochter van Leo-Joseph (°Oedelem, 29.11.1889; + Ruiselede, 1947) en Camilla Janssens (°Oedelem, 21.01.1894; +Kruiskerke, 1980). Leo en Camilla moeten rond 1920 naar Canada uitgeweken zijn want hun dochter werd er geboren. De familie kwam terug naar België en Irène trouwde op 28 april 1948 te Ruiselede met rijkswachter Camiel Poelvoorde (°Ruiselede, 19.01.1924). Camiel kwam rond 1966 vanuit Mene in de Lindestraat wonen. Later verbleef de familie ook nog op de Boomgaard. Er zijn twee kinderen Linda en Patrick. Poelvoorde Camiel overleed te Assebroek op 16 april 2001 en Irène in de Sint-Andrieskliniek te Tielt op 12 mei 2015.

Roger BAECKELANDT

Bronnen

- Burgerlijke stand - Bevolkingsregisters Groot-Aalter en omgeving
- www.ellisland.org
- <http://www.dooley.funeralhome.com>
- <http://hockemeyer-miller.tributes.com>
- nonkel Henri uit Amerika - De Koninklijke toneelkring "De ware vrienden".

TE LAND EN TE WATER

Nee, beste lezer het is geen nieuw tv-programma dat van start gaat. Zetten we ons 'kijkkastje' open, bericht men ons over de vele files verspreid over het hele land, ongelukken met vrachtwagens, slachtoffers,... Dan zeggen we tegen elkaar: "Het verkeer is moordend." De hoofden worden bijeen gestoken om oplossingen te vinden voor dat probleem.

Spoorverkeer en vervoer per schip zijn mogelijkheden om onze wegen te ontlasten. De belangrijkheid van het vervoer per binnenschip is lange tijd niet aan de orde gekomen met als voornaamste reden dat de vrachtwagen van deur tot deur, van poort tot poort rijdt.

Het inplanten van industrieterreinen naast waterwegen geeft hierop een antwoord en dat heeft de industrie samen met het gemeentebestuur van Aalter goed bekeken. Wat niet het geval was in de buurgemeente Knesselare. Een goede spoorverbinding is dan nog een plus punt.

Laten we het vervoer via het kanaal Gent-Brugge even onder de loep nemen. We kennen allemaal de historie van de opgeklopte slag van de Witte Kaproenen tijdens het bewind van graaf Lodewijk van Male. Hier speelden ook economische belangen een rol wegens het verzanden van het Zwin. Heel het opzet is in het water gevallen.

De Caele was bevaarbaar vanuit Hoekestraat, Knesselare, naar Gent. Echter door de troebelen einde 16^e eeuw was ze in verval en in onbruik geraakt. Correspondentie tussen Koenraad Schetz de Grobbendonk uit Brugge aan 's lands bestuur einde 16^e eeuw belichtte dit probleem. ⁽¹⁾ Er moest werk gemaakt worden om de Caele terug bevaarbaar te maken. Het benutten van waterwegen was van essentieel belang en veiliger dan langs de gewone wegen. Struikrovers maakten de landwegen onveilig. Denk maar aan de bende van Corijn in Knesselare. In de winter was de toestand dramatisch. In slecht onderhouden wegen ontstonden putten, het wegzakken van wagens wegens wateroverlast door overvloedige regen, sneeuw en hagel.

De hertogen Albrecht en Isabella profiteerden van de tijdelijke vrede om dit riviertje te kanaliseren. We zullen in de toekomst een woordje meer schrijven over het belang van het kanaal dat welstand met zich heeft meegebracht. Uit verscheidene stukken bleek dat er zich een

aarden wal, zeg maar een kleine haven, aan Hoekestraat had ontwikkeld. In een vorig artikel lasen we dat de bezembinders van Oedelem via Knesselare naar Hoekestraat gingen om daar met hun waren te scheep te gaan naar Gent.

Tijdens mijn archiefonderzoek van de Raad van Vlaanderen, een hogere rechtsmacht in Vlaanderen, viel mijn oog op een geding tussen een koopman in hout uit Gent met een inwoner van Ruiselede. Het is niet onze bedoeling dit geding te analyseren.

Waarom Ruiselede, zal je je misschien afvragen. Ruiselede is een heel bosrijk gebied; hout in overvloed dus. Deze fossiele brandstof werd voor velerlei doeleinden gebruikt. In de eerste plaats denken we aan de verwarming van de huizen. Geen probleem met de zogezegde CO₂-uitstoot. Het kaphout, het handelt niet over bomen, werd door een bakker uit Gent gebruikt om zijn oven te stoken.

Matthijs Lammens, houthandelaar, woonde in Gent buiten de Brugse poort en Frans van Damme had volmacht van Jacob van den Hende, burgemeester van Ruiselede. Tussen de handelaar en de burgemeester was een geschil ontstaan over een koopcontract dat op 25 augustus 1695 werd gesloten.

Koper en verkoper begaven zich vanuit de herberg *het haentien* in Ruiselede naar het bos *het clijgat* genoemd toebehorende aan de burgemeester. De koper sprak vol lof over de kwaliteit van het hout dat daar in bussels gestapeld lag. De prijs werd op 16 schellingen 6 groot bepaald, wat neerkomt op 4 gulden 19 stuivers of bijna 5 gulden. Daar was het vervoer van Ruiselede naar Knesselare in Hoekestraat aan de Brugse Vaart inbegrepen. Koper en verkoper zouden hun contract beklinken in de herberg. Het gelag, ook lijfkoop genoemd, bedroeg 4 schellingen of 2 gulden 8 stuivers.

Uit het dossier leren we dat het niet zeker is of het verkochte hout wel het hout is uit het bos van de burgemeester ofwel het hout uit een bos van de parochie is, lees gemeente.

Joos Coutry, zoon van Pieter, is bezemmaker in Ruiselede en had de koper en de verkoper vergezeld naar het bos van van den Hende. Wie de vracht moest betalen, kon hij niet zeggen. Wel dat Lammens het bier en de brandewijn dat verbruikt was in de herberg heeft betaald.

Een plan van 1613.

Kaart Ferraris van 1772.

Jacob Lanckriet, zoon van Laureis, was herbergier in *het haentien*. Na de keuring van het hout werd in de herberg de prijs besproken. Die liep van 5 gulden 2 stuivers naar 4 gulden 19 stuivers elk honderd. Lammens bood 4 gulden 16 stuivers vervoer tot aan Hoekestraat inbegrepen. Buiten de herberg hebben de koper en de verkoper nog over de prijs gediscussieerd, wat niet aan de grote klok werd gehangen. De herbergier vernam ook dat Lammens bij van den Hende nog een ander partij hout had gekocht die aan de parochie toebehoorde. Het bedrag van de lijfkoop ⁽²⁾ – bezegelen van de verkoop – aan bier en brandewijn voor de twee kopen beliep samen 5 schellingen is 1 gulden 10 stuivers. Lammens wilde geen brandewijn drinken en het bier was nog onderweg. Lanckriet was herbergier in een *café zonder bier*.

Jacob hielp mee om het hout uit het bos *Het clijtgat* op te laden en te vervoeren naar de Brugse Vaart.

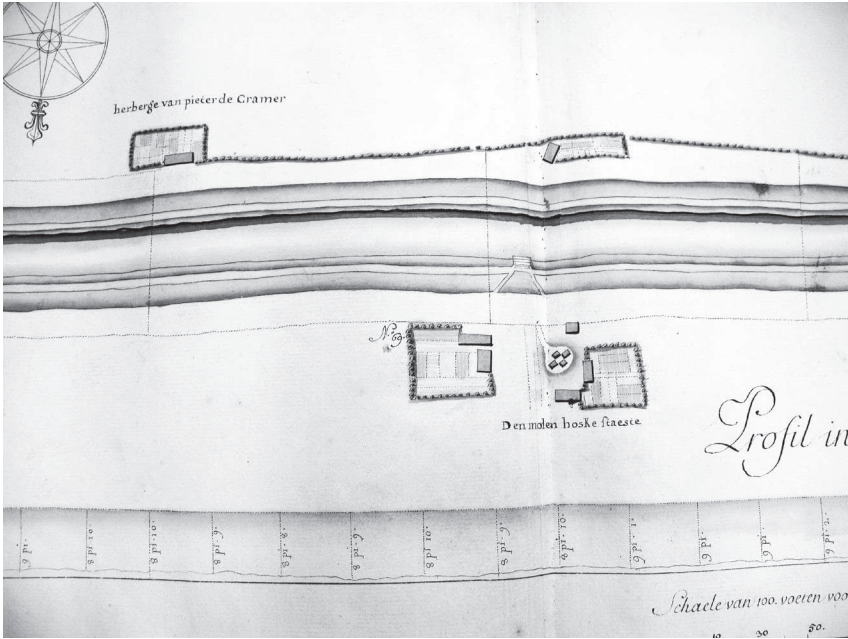
Pieter Versluys, zoon van Joris uit Ruiselede, hielp bij het ophalen en vervoeren van het hout naar Hoekestraat. Aan Lieven de Craemer, haertman ⁽³⁾ aldaar, zei hij dat het hier het hout van Jacob van den Hende betrof.

Jan Pyfroen, zoon van Willem die 20 jaar is en paardenknecht, heeft met vorige getuige het hout uit *het clijtgat* op de wagen geladen en naar Hoekestraat aan de Brugse Vaart gevoerd. Hij bevestigde dat het hout uit het bos van de burgemeester kwam.

Op 13 oktober 1696 kwam Lieven de Craemer, zoon van Jan die 33 jaar is, zijn relaas doen. Lieven was herbergier en woonde in Hoekestraat in Knesselare. In totaal nam hij 1250 bussels hout in ontvangst van de voerlieden. Hij stapelde die aan de *aard* van het kanaal. De voerlieden bevestigden hem dat het het hout was van Jacob van den Hende en niet van de parochie. Het hout was voor Matthijs Lammens, bakker, bestemd. De lading hout werd op de eigen grond van Lieven klaargelegd dat door de knechten van Willem Steyaert, schipper van Bellem, in het schip werd geladen.

Tijdens het transport van Ruiselede naar Knesselare waren verscheidene bussels losgeraakt. Jan de Meyer heeft die terug vastgebonden en alles geteld. Hij verdiende hiermee 1 gulden.

Lammens die enkele weken geleden de Craemer had ontmoet, liet hem weten dat hij het hout van de burgemeester en niet van de parochie had gekocht.

Het kanaal aan Hoekestraat tussen 1752 en 1754. Op deze kaart staat de herberg van Pieter de Cramer getekend.

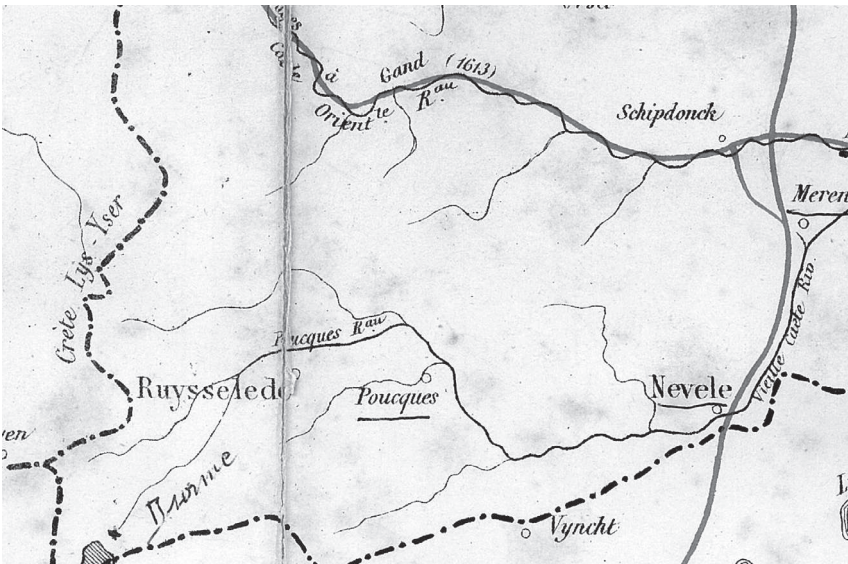

Een recent beeld van het Kanaal ter hoogte van Hoekestraat.

*Detail uit de kaart van Ferraris 1772.
We zien hier het Kanaal ter hoogte van Hoekestraat te Knesselare.*

*De situatie van het Kale-Kanaal door Wouwermans eind 19^e eeuw.
Ook Ruiselede is goed te zien op deze kaart.*

Lieven de Craemer overleed in Knesselare op 27 mei 1723 op 62-jarige leeftijd. ⁽⁴⁾

Jan de Meyere, zoon van Jan die 53 jaar oud was, woonde bij zijn zwager Lieven de Craemer aan *de aard* ⁽⁵⁾ in Knesselare. Jan was wegens de oorlogsomstandigheden gevlucht. Hij hielp bij het inladen van de bussels hout maar omdat de avond viel, konden zij er maar 1100 meevoeren. De schipper zou de rest komen ophalen, wat niet gebeurd is en werd door soldaten meegenomen.

Let wel, het onderzoek gebeurde op 19 januari 1697, dit is 1 jaar en 4 maanden na de in vraag gestelde verkoop.

Op 25 augustus 1695 was Jan Naessens, zoon van Arnaut en landbouwer in Aalter, in Ruiselede. Daar ontmoette hij een houthandelaar van Gent en burgemeester van den Hende die op weg waren naar een bos *het clijtgat*. De burgemeester was naar zijn zeggen eigenaar van dit bos. Daar aangekomen, gingen beiden het gekapte hout bekijken. De burgemeester vroeg 5 gulden het honderd. Er werd geen koop gesloten. Vandaar gingen koper en verkoper vergezeld met Naessens naar een ander bos van de parochie, lees de gemeente. Daar lagen verscheidene bussels hout in hopen bijeengelegd. De prijs hiervoor bedroeg 14 schellingen 6 groot dit is 4 gulden en 4 stuivers het honderd. Twee schellingen of 12 stuivers bovenop de koopprijs om de koop te beklinken in de herberg en nog 6 stuivers voor de armen of de H.-Geesttafel.

De verkoop van het hout deed de tongen loskomen en deed ook vragen rijzen bij de inwoners van Ruiselede. Is er belangenvermenging in het spel?

Jacob van Loocke, officier van de heerlijkheden van de Walle en Venakker in Aalter, verhaalde over het onderzoeken en bezichtigen van het hout in beide bossen. De houthandelaar had lovende woorden over de kwaliteit. Welke partij hout nu verkocht werd, kon Jacob niet zeggen, wel dat hij in herberg *het haentien* was tijdens het sluiten van het contract.

Op deze eerste dag van het getuigenverhoor werd de zaak op de rol gezet. Op 25 februari 1697 werd de zaak verdergezet.

Jacob de Caluwe, zoon van Guilliam, landbouwer en inwoner van

Ruiselede, moest zijn getuigenis over de feiten afleggen. Hij bevestigde dat de burgemeester het hout van de parochie verkocht had.

Stemmen of roddels werden rondgestrooid. Men verkondigde dat de burgemeester het hout van de parochie zou verkocht hebben en het geld hiervan zou opgestreken hebben. Het getuigenverhoor moest bewijzen dat het verkochte hout wel degelijk uit het bos van de burgemeester kwam.

Willy STEVENS

Bronnen:

R.A.G., Raad van Vlaanderen, enquesten, bundel nr.5486.

- ¹ R.A.G. Raad van Vlaanderen, bundel 184 brief nr.59
Het schrijven van 15 oktober 1603 vanwege baron de Roisyn en zijn broer Angre heren van het land van de Woestijne, samen met de heer van de heerlijkheid Wal, Jehan van Havere, naast Gerard Damast, Jan Stalins en Geerard Speeckaert in naam van vele andere eigenaars de toelating om met weinige middelen de Hoog Kale bevaarbaar te mogen maken. Om de kosten te dekken, zou er een kleine tol op elke zending hout naar Gent geheven worden. Die heffing zou gedurende 3 jaar gebeuren. Er werd aangeraden de baljuws van Aalter en Knesselare hiervan op de hoogte te brengen.
- ² Lijfkoop: De drank (wijn, bier, brandewijn,...) die bij het afsluiten van een koop, voornamelijk bij een openbare verkoop, door de koper en de verkoper en eventuele getuigen wordt gedronken en door de koper wordt betaald.
- ³ Haertman, aardman: Iemand die aan de *aard* werkt, een oud woord voor dokwerker.
- ⁴ Parochieregisters Knesselare – folio 226.
Lieven de Craemer huwde eerst met Catharina de Cuyper (+16.08.1701). Lieven hertrouwde met Petronella van Eenoo waarvan Pieter (°04.01.1708) één van de kinderen was.
- ⁵ Aard: een aarden wal aan de rivier opgeworpen om schepen aan te leggen. We zien dat in de naam van de stad Oudenaarde. Ook in Hamme waar de Durme (benaming van de Kale vanaf Lokeren) zich in de Schelde werpt, legden de schepen aan aan *den aard*.

WIJ GEDENKEN 1914-1918

In het weekend van 15 november 2015 vonden voor het tweede jaar op rij in de kerk van St.-Maria-Aalter een aantal WO I-herdenkingsactiviteiten plaats. Tijdens een eucharistieviering gingen de gedachten naar de gesneuvelden en de gestorvenen van de oorlog. Na afloop werd officieel de tentoonstelling in de kerk geopend. Op een 20-tal panelen konden de bezoekers informatie vergaren en beelden bekijken over de verwoestingen, de frontstreek en de gebeurtenissen uit de eerste oorlogsjaren.

Dankzij de medewerking van een aantal plaatselijke verzamelaars van oorlogsmateriaal werd een en ander ook heel tastbaar voorgesteld. Deze expositie lokte op zondag tal van kijklustigen. Maandag 16 november lichtte Jan Camerlinckx een en ander toe in een voordracht. Zowat 70 geïnteresseerden daagden op en bevestigden daarmee dat ondanks alle herinneringsactiviteiten het thema nog steeds blijft leven. De organisatoren uit St.-Maria-Aalter en de Heemkundige Kring Arthur Verhoustraete kunnen op een geslaagde najaarsactiviteit terugkijken. Met dank aan iedereen die op welke wijze dan ook een bijdrage leverde.

Het bestuur

ENKELE FRAGMENTEN VAN TEKST EN BEELDMATERIAAL
UIT DE TENTOONSTELLINGSPANELEN

Rustpauze in de loopgraven. Tijd om te lezen of brieven te schrijven. Rustpauzen waren ook het moment om de strijd tegen de luizen te voeren. In de loopgraven waren de precare levensomstandigheden de ideale voedingsbodem voor die beestjes. Kogels en obussen hadden blijkbaar weinig of geen effect...

Er waren sinds het uitbreken van de oorlog nogal wat Belgen uitgeweken naar Engeland. In totaal wordt het aantal Belgische vluchtelingen op een kwart miljoen geschat. Er werden zelfs kleine dorpjes opgetrokken waar de Belgen hun eigen scholen, ziekenhuizen, kerken, gevangenissen en politie hadden. Eén van die dorpjes was Elisabethville.

Kruidenierszaak in Elisabethville.

Munitiefabriek in Richmond, waar heel wat Belgen tewerk gesteld waren.

Handelszaken in de omgeving van het Belgische munitiefabriek in Richmond (Engeland).

VADERMOORD IN LOTENHULLE (1903)

Lotenhulle werd in 1903 opgeschrikt door een moord. Het bijzondere aan de misdaad was dat het om een vadermoord ging. Een aanslag op een bloedverwant wordt door de maatschappij streng afgekeurd. Dit is ook duidelijk in het strafrecht, dat voor een dergelijk feit heel strenge straffen voorziet. In de weken na de misdaad in Lotenhulle en tijdens het proces enkele maanden later besteedden de kranten precies daarom heel wat aandacht aan deze moord in het plattelandsdorp. In deze bijdrage plaatsen wij een en ander hieromtrent op een rij. ⁽¹⁾

OPGEHANGEN, OF TOCH NIET?

In de nacht van 28 op 29 oktober 1903 klopte rond middernacht de 25-jarige Cyriel Dierckens aan de bij de Lootse veldwachter Waelput. De jonge man vertelde dat hij zijn 61-jarige vader Hendrik op zolder had gevonden, opgehangen aan een koord. De vindplaats deed het vermoeden rijzen van zelfmoord. Maar de veldwachter was op zijn hoede. Over het gezin deden immers al enkele maanden allerlei geruchten de ronde. De Lootse gemeentesecretaris was al een paar keer moeten tussenkomen en had bemiddeld tussen de gezinsleden. Vader, moeder en de zoon gaven zich voortdurend over aan de drank. Het was verder een publiek geheim dat er tussen vader en zoon af en toe klappen vielen, tot bloedens toe. De veldwachter en de bijgeroepen gendarmen stelden bij het onderzoek nu vast dat het slachtoffer wel aan een touw hing, maar ook dat hij waarschijnlijk nog andere verwondingen toonde. Een lijkschouwing bevestigde het vermoeden van de politie: Dierckens was wel degelijk gewurgd. Toen de familieleden hiermee werden geconfronteerd, kwam de waarheid vlug naar boven, zoals het nogal dramatisch werd voorgesteld:

“M. Burvenich, wetsdokter, verklaart vastgesteld te hebben dat Dierckens zich zelve aan den balk niet kon opgehangen hebben. ’s Morgens heeft de veldwachter Cyriel opgeroepen. Dan is de moeder beginnen kermen zeggende:

- *Oh, champetter, o champetter!*
- *Wat is er dan vroeg de veldwachter.*
- *Och, champetter, champetter, zei de vrouw en ze keek naar Cyriel.*
- *Heeft hij het misschien gedaan, vroeg de veldwachter.*
- *Ja! zegde Amelie”* ⁽²⁾

Zoon Cyriel werd aangehouden en voor verder verhoor opgebracht. Al vlug bekende hij zijn misdaad tegenover onderzoeksrechter Iweins. Er was tussen vader enerzijds en moeder en zoon anderzijds een ruzie ontstaan over de opbrengst van de verkoop van een koe.⁽³⁾ Daarop had Cyriel besloten voor eens en voor altijd een einde te maken aan alle twisten. Hij wachtte tot hij zijn vader hoorde thuiskomen. Toen die dronken en twistend de echtelijke sponde besteeg, ging de zoon de slaapkamer binnen en gooide hem het touw rond de nek. Vervolgens sleepte Cyriel zijn vader door het huis, naar de zolder. Half gewurgd zakte het slachtoffer door de benen. De zoon droeg het lichaam op zolder, moeder Amelie De Volder hielp waarschijnlijk. In welke mate zij medeplichtig was, zou onduidelijk blijven. Bijna zeker was dat zij haar man vasthield wanneer het touw aan een balk werd bevestigd door Cyriel. De dader verklaarde ook dat hij reeds enkele dagen met het idee rondliep. Het gedrag van zijn vader was onhoudbaar geworden volgens hem. De drankduivel speelde hem parten en de inkomsten bleven achter in de herbergen. Overigens was dit volgens de goegemeente net hetzelfde wat moeder en zoon ook deden: zij stonden evengoed als dronkaards bekend. Volgens bepaalde bronnen waren zij toen al sinds de eerste zondag van oktober (*'Lookermis'*) op de boemel.

VICTOR DE LILLE: *'DE ONTAARDE ZOON'*

Met toch wel wat ontzetting brachten nationale kranten en regionale weekbladen het nieuws over de moord in het plattelandsdorp. Waar de meeste berichten zich beperkten tot een relaas van de feiten, ging het weekblad *'t Getrouwe Maldeghem* een stap verder. In de eigen onnavolgbare stijl van het blad was het wellicht Victor De Lille zelf die tekende voor een gepast commentaar. Onder de kop *'de ontaarde zoon'* klonk het als volgt: *"'t Was wel te peizen dat het de Zoon was van den verhangene, die aangehouden was en voor goed in 't gevang zoude zitten. 't Is algeijk verschrikkelijk een zoon die zijnen vader op-hangt. En de moeder dan, die bij haren vent lag te slapen. Zij zou dat niet gehoord hebben als haar jongen haren vent uit zijn bedde trok. Ze lag er toch nevens. Of was zij zoo zat dat ze niets gehoord heeft? Als ge dat al overpeist, dan is het eene ware hel geweest bij Dierkens. En dat alles door den drank! Wie het huishouden een beetje kende, stond er algeijk niet in verwonderd dat het zulk een einde nam. Dierckens was te gemakkelijk aan zijne centen geraakt. Hij had geen cent als hij bij de familie De Brabander te Caneghem diende.*

Dat was in 't jaar 70 en de lotelingen moesten opgaan om de grenzen te bewaken. Dierckens trok op voor den zoon van zijnen baas, M. Octaaf nu dokter te Thielt, en kreeg daar 2.700 franken voor. Ge weet het was algauw met den Franschman gedaan en Dierckens kwam na vijf maanden naar huis. Met dat geld begon hij de commercie, trouwde met Amelia De Vos, ook van Caeneghem, en kocht later het doeningske van Leo Jooris op Lootenhulle.

't Ging wel zoo lang hun jongen klein was, maar z'en hadden maar eenen, gelijk het spreekwoord zegt. En, gelijk het in de gazette stond, ze dronken alle drie om ter meest. Als vader Dierckens nu Woensdag met de 180 frank van de verkochte koeibeest in zijnen zak zat, moest de fils er zijn paart van hebben. Hij kreeg het, maar 's avonds moest hij het al hebben.

Zoo is 't gekomen. Vader Dierckens zelf moest ook 'genoeg' gedronken hebben want het was toch nog een staande vent, en te kloek om zich alzo maar gelijk een viggen te laten aan de balken hangen.

Ze zeggen dat de jongen, die 25 jaar is, 's nachts in het gevang hard geschreeemd heeft.

'k Geloof het wel.

Weet ge wat ze vroeger met de oudermoordenaars deden. Ze werden tot aan de keel in den grond gezet en de beulen moesten er naar bollen tot dat ze dat hoofd hadden afgebold. 't Is ijselijk. Maar zelfs nog door de wet van 1810 moesten ze hunne rechter hand afgekapt worden, eer ze naar 't schavot gingen.

Dat handen afkappen bleef allengerhand achter en ge weet dat het al van 1867 geleden is dat de doodstraf werd uitgevoerd.

Maar 't zou wel beginnen noodig te zijn ten minste toch tegen deze die hun ouders vermoorden een strenge straf toe te passen."

Uit dit fragment blijkt om te beginnen de ontzetting voor de vadermoord. Het gegeven is een van de grote taboes van moderne samenlevingen en roept verontwaardiging op. "Vader, moeder zult gij eren," als een van de tien geboden, is een van de basiswaarden van de christelijke westerse cultuur. Al is er misschien in dit commentaar tussen de regels door nog wat begrip waar te nemen gezien de bijzondere gezinssituatie. Maar ook over de drankverslaving weten de kranten maar weinig goeds te zeggen. De morele verontwaardiging was voor dit soort toestanden bijwijlen groot, zeker als het tot gewelddadige excessen leidde.

Interessant is de vermelding die het weekblad maakt over hoe Dierckens aan zijn startkapitaal was gekomen. Toen de legerdienst

nog werd geregeld via loting, bestond de mogelijkheid om een vervanger aan te duiden. Vooral de zonen uit de gegoede klassen maakten dankbaar gebruik van deze mogelijkheid. Tegen betaling van een bepaalde som vond men meestal wel iemand bereid om ter vervanging het vaderland te gaan leiden. Dierckens had dit blijkbaar gedaan in de periode van de mobilisatie in 1870. Duitsland trok toen kortstondig op tegen Frankrijk. België en Nederland mobiliseerden de troepen. Dankzij het neutraliteitsprincipe en wellicht gedekt door het Verenigd Koninkrijk ontsnapte België aan de krijgshandelingen. De mobilisatie legde echter heel wat zwakke plekken bloot en wakkerde de discussie over de zogenaamde '*remplacement militaire*' aan. Het zou echter tot in 1909 duren vooraleer dit principe werd opgegeven. Voor sommige mensen bood de financiële opbrengst een aanzet voor een betere toekomst.

De uitweiding over de strafmaat is wel interessant. Het klopt inderdaad dat de Code Napoleon niet enkel de doodstraf voorzag maar ook het afkappen van het rechterhand (in Frankrijk zou dit tot in de jaren 1830 in gebruik blijven). Volgens sommigen werd daarmee symbolisch het doorsnijden van de bloedband voorgesteld.⁽⁴⁾ Of de ingraving van de veroordeelde veel werd toegepast, is enigszins te betwijfelen. Wat betreft de datering van de laatste doodstraf is er zeker een klein foutje in de tekst geslopen. De laatste terechtstelling voor 1904 vond immers plaats in Ieper juli 1863 en niet in 1867 (Karel Kestelyn). Merk ten slotte ook op dat de echtgenote De Volder noemde en niet De Vos. Overigens valt het bij het vergelijken van de berichtgeving op dat er duchtig werd overgepend van elkaar en dat de verhalen ook wat graag werden aangedikt.

PLEIDOOI ZONDER GEVOLG

Eind januari 1904 kwam Cyriel Dierckens voor het hof van Assisen te Gent. De zaak trok heel wat volk. Zoals vaak in dit soort media-tieke rechtszaken worden de beschuldigten scherp op de korrel genomen: "*Hunne harten zijn versteend als een rots,*" zo klinkt het in een verslag. De verdachten worden ondervraagd, getuigen komen opdagen en uiteindelijk is het woord ook aan de advocaten. Dierckens en zijn moeder kunnen beroep doen op Henri Baels. Deze nog jonge advocaat stond echt nog aan het begin van zijn carrière. Hij zou pas in 1905 officieel aan de balie van Brugge verbonden worden. Baels maakte naderhand vooral naam als (katholiek) politicus. Tussen de

twee wereldoorlogen bekleedde hij een paar ministerposten voor de Katholieke Partij en werd ook gouverneur van West-Vlaanderen. Zijn dochter Liliane Baels huwde in 1941 met koning Leopold III. De beginnende advocaat maakte in deze rechtszaak toch veel indruk. *“Zeer zelden hebben wij zulke prachtige pleidooi gehoord. Zijn schoon vlaamsch kalm woord dringt diep in het hert. Zijn beschouwingen over ‘de moeder en het kind’ doen aan de honderden toehoorders dikwijls de tranen in de ogen komen,”* zo noteert de verslaggever van *’t Getrouwe Maldeghem*. De samenvatting van zijn pleidooi verscheen als volgt:

“Voor 20 jaar woonde te Lootenhulle man en vrouw Dierckens als de gelukkigste menschen der wereld. Hun zoontje Cyriel was dan vijf jaar oud. Met naarstig te werken kon eene eigene erve gekocht worden. Maar dat geluk verdween door de aankomst van een vreeselijke vijand: de drank! door een groot schrijver de ‘Plaag der dorpen’ genoemd.

In het begin was het niet veel, maar stillekens aan werd het erger en vader Dierckens dronk dan tot 14 dagen aan een stuk. De zoo zuur gewonnen penningen vergingen als sneeuw voor de zon. Was één! Maar erger!

Als vader Dierckens dronken was dan vertelde hij aan iedereen dat er betrekkingen bestonden tusschen moeder en kind.

En dat kind! Een verstandige jongen, zeer vatbaar voor ontwikkeling, dat kind dierf bijkans op straat niet meer gaan.

De kinderen riepen spottend achter hem, zonder te weten wat zij riepen, de groote menschen toonden hem verachting. En daardoor is hij beginnen drinken, en daardoor, door de schuld van zijn vader, heeft hij eene daad begaan die ons doet huiveren, maar die toch kan uitgelegd worden.

Dat Cyriel altijd bij en met zijne moeder was, komt hierbij, dat hij zijne moeder zeer gaarne zag, bijzonderlijk omdat die moeder dikwijls door vader was mishandeld geworden.

Hier spreekt Mr. Baels zoo schoon, zoo hartroerend over ‘moeder en kind’ dat velen weenen.”

Blijkbaar deden er in Lotenhulle dus ook geruchten de ronde over een incestueuze verhouding tussen moeder en zoon. Of was het een advocatentruc om verzachtende omstandigheden te kunnen pleiten? De verdediger sloot in elk geval zijn inspirerende redevoering af met de vraag om de voorbedachtigheid te laten vallen. Schuldig is hij zeker, zo beklemtoonde de advocaat, maar er waren toch heel wat elemen-

ten om de misdaad te kaderen. Het pleidooi maakte zeker indruk op het publiek. Volgens 't *Getrouwe Maldeghem* kwamen de confraters meester Baels zelfs feliciteren. Het vonnis was echter onverbidde-lijk. Cyiel Dierckens werd schuldig bevonden, met voorbedachtheid (*“beraamde oudermoord”*). Het feit dat de jongeman reeds een tijdje met de moorddadige gedachten rondliep, viel nauwelijks te ontken-nen. Moeder De Volder was medeplichtige, al liet de jury voor haar de voorbedachtheid vallen. Cyiel Dierckens kreeg de doodstraf, zijn moeder kreeg 15 jaar dwangarbeid.

NOG EENS OP DE FRONTPAGINA

Daarmee was de kous af. Hier en daar werd er in de kranten nog wel eens vaag verwezen naar de vadermoord in Lotenhulle. Op 28 januari 1904 vormde de moord op Cyriel Dierckens en het proces de aanleiding tot het hoofdartikel van de socialistische *Vooruit*. Op de frontpagina verscheen een commentaar onder de titel *‘Ter dood veroordeeld’*. Zoals meestal het geval in de toenmalige ideologisch geïnspireerde pers werden de feiten aangegrepen om een aantal eigen politieke (in dit geval dus socialistische) denkbeelden naar voren te brengen:

“Gister avond is weer voor het Assisenhof van Gent eene dier som-bere treurspelen afgeloopen waarvan men maar al te dikwijls moet gewagen in onze vlaamsche gewesten.

Een zoon, hierin meer of min geholpen door zijne moeder, heeft zijn eigen vader vermoord en is... ter dood veroordeeld.

De ware oorzaak? Niets anders dan de drankduivel!

Vader Dierckens was een onverbeterlijke dronkaard, zijne vrouw en zijn zoon deden ook wat zij konden om geen dorst te lijden en zoo was er steeds dreigende ellende, tijdige twist en krakeel in het ongelukkig huishouden.

Waar vroeger vrede en welstand heerschte, waar het geluk elkeen toelachte, is het een echte hel geworden, zoodra de afschuwelijke ge-never er de overhand kreeg.

De onhoudbare toestand moest noodlottige wijze op de eene of an-dere gewelddadige manier een einde nemen.

Vadermoord, de afschuwelijkste aller misdaden was het slot...

En de maatschappij, altijd gereed te wreken, zoo weinig gereed op te voeden en te onderwijzen, heeft de moord met eene andere moord beantwoord.

Godsdienstzin heeft niet geholpen: heel het huisgezin dier ongelukkige slachtoffers was diep geloovig – zooals men het op den vlaamschen buiten is... een mengsel van brutale ruwheid en van devote kruiperigheid.

Men dronk... De vader omdat de moeder het deed, de moeder omdat de vader het deed en de zoon... omdat zijne ouders het aldus goed vonden; alle drie om te vergeten, hunnen steeds aangroeienden haat te blusschen, hunnen stoffelijken achteruitgang te vergeten, hunne zedelijke ellende niet te voelen.

Men dronk voor en na het gebed, zoo goed als voor en na het kraakeel.

En op hetzelfde oogenblik dat de rechters te Gent het ijselijke maatschappelijke vonnis uitspraken der ouder Mozes-wet 'Oog om Oog' - sprak in de wetgevende Kamer te Brussel de driewerf overlooper - de groene Woeste - de lofrede uit der godsdienstige opleiding die men op den buiten geniet!

'Leerplicht, riep ginder in 't Paleis der Natie de leider der klerikalen uit, is ontoereikend om een einde te stellen aan de verstandelijke en maatschappelijke krankheden: hij beteekent niets indien hij niet gesterkt wordt door godsdienstig onderricht!'

En de streng vonnissende rechters te Gent, door de uitgesproken veroordeeling zelve, bewijzen dat ook het godsdienstig zijn van dit onderricht niet baat.

Wat was immers de laatste bekommring van moeder Dierckens toen haar zoon de moord besliste?

Luistert naar de droeve getuigenis van eene der buurvrouwen:

"Moeder en zoon hebben elkaar den moord verweten. 's Avonds ben ik bij de moeder gaan slapen omdat zij benauwd was. De misdaad kwam ter sprake en ik vroeg:

- Hoe heeft Cyriel (de zoon) dat gedaan?

- Hij is gekomen, sprak de moeder, en hij zei: Ik ga vader nu pakken!

- Ik zou het niet doen, zei de moeder, hij is nog niet te biechten geweest.

Ik ga hem toch pakken, zei de zoon en hij sloeg den streng rond den hals van zijnen vader en sleepte hem naar boven. Toen hij niet meer voortkon, is de moeder aan de voeten van haren man gaan steken. De ongelukkige grolde nog, zei de moeder.

Niet waar, lezers, die getuigenis zegt ons genoeg hoe nietig de invloed is der godsdienstige leerstellingen op onze dom gehouden bevolkingen?

De moeder vreesde niet haren zoon te helpen in eene onnatuurlijk

misdaad... maar zij vreesde enkel, dat het aangewezen slachtoffer nog niet gebiecht had.

En weer zal men nu ook beweren dat de strijd tegen alcoholmisbruik met dubbelen ijver moet doorgezet worden, van hooger hand zal men de aandacht der onderwijzers er op roepen, in eenige openbare wachtplaatsen zal men opnieuw wat platen hangen met afzichtelijke tronies er op, die men even gewetensvol zal laten bestoffen, scheuren en bekladden, de minister zal de dranklasten verzwaren en de ledige staatskoffers er mee vullen, maar de drankduivel zal blijven voortwoeden, omdat men hem niet ongenadig den nek omwringt en hij den spot drijft met de kleine zwakke hinderpalen die men hem in den weg legt.

Als men het alcoholisme met zijn treurigen sleep van misdaden, zelfmoorden, zedelijke wanorde wil uitroeien, moet men eenvoudig gansch de productie monopoliseeren en enkel nog het nijverheids- en medisch gebruik toelaten.

Beter onderwijs, edeler, algemeener zedeleer, betere opvoeding, verbanning van alle hulpagenten der misdaad: ellend, alcohol, geldjacht, ziedaar de maatregelen die in eene gezondere maatschappij de afschuwelijke doodstraf zullen nutteloos maken.

Waarheid zal het altoos blijven, dat de uitgaven voor gerechtskosten anti-humanitaire uitgaven zijn en de gansche mensheid er niet zooveel zou moeten op bedacht zijn om indrukwekkende vonnissen in wijsdsche paleizen uit te spreken, dan om goede opleiding te bezorgen in goed ingerichte en wel gerichte scholen.

Met de 82 millioen die het eene paleis van justitie verslonden heeft konden 2000 belgische gemeenten van de beste schoolgebouwen hebben en met wat de beteugeling der misdaden ons kost zou men een leger van goede volksonderwijzers bezoldigen.”

De moord in Lotenhulle vormde voor de socialistische krant dus de aanleiding om drankmisbruik aan te klagen, te wijzen op het falen van de katholieken om de maatschappij te beschaven, om het bourgeoisgerecht aan te klagen en om te pleiten voor een beter onderwijs. Op deze manier wordt de misdaad van Cyriel Dierckens een spiegel van de problemen waar de toenmalige maatschappij volgens sommigen mee te kampen te had. Of wat een misdaad in een plattelandsdorp ons allemaal nog kan bijbrengen over de maatschappij in het begin van de 20ste eeuw...

Peter LAROY

BIJLAGE: DE ONDERVRAGING OP HET PROCES

Voorzitter (tot den zoon) – Uw vader heeft dikwijls over u en uw moeder geklaagd?

Cyriel – Ja, zonder reden, ik heb hem maar n'en keer of drij geslagen.

Voorzitter – Voor een jaar hebt gij hem zoo erg geslagen dat er bloed aan de muur was?

Cyriel – Hij had mij verweten dat ik betrekkingen had met mijne moeder, en dat was niet waar.

Voorzitter – Wat is er dan gebeurd den 28 October, dag der moord, rond 4 ure in den namiddag?

Cyriel – Ik heb mijn vader 180 frank ontnomen, geld dat kwam van den verkoop der koe.

Voorzitter – Met dat geld zijt gij voortgegaan naar de herbergen en rond 8 ure thuis gekomen?

Cyriel – Ja.

Voorzitter – Gij zijt in het karrekot een koord gaan halen. Waarom?

Cyriel – Ik was van gedacht mijn vader te vermoorden.

Voorzitter – Hebt gij aan uwe moeder niet gezegd dat gij zulks van zin waart?

Cyriel – Ja, en zij heeft gezegd dat ik het niet mocht doen.

Voorzitter – Gij hebt de koord in de keuken gelegd en zijt dan weder weggegaan?

Cyriel – Ja, ik ben bij de weduwe Verplaetsen geweest tot 10 ure.

Voorzitter – En wat is er dan gebeurd bij uw wederkomst?

Cyriel – Ik heb de koord genomen, ben een half uur naar mijn kamer gegaan, dan teruggekeerd, met de koord, in de kamer van moeder; vader zat op de sponde, ik heb hem de koord rond den hals gedaan en weggesleurd. Moeder zegde dat ik hem gerust moest laten.

Voorzitter – Wat hebt gij dan gedaan?

Cyriel – Ik heb hem naar de trap gesleurd om hem op den zolder te trekken. Moeder heeft een beetje de beenen opgeheven om hem boven te krijgen.

Voorzitter – Wist uwe moeder niet alles en heeft aan alles niet medegeholpen?

Cyriel – Neen

(Hier voelt men duidelijk dat Cyriel zooveel mogelijk zijne moeder wil verschoonen. Hij zegt onder ander, dat zij maar de beenen opgeheven heeft onder den invloed zijner bedreigingen.)

Voorzitter – Gij hebt uw vader dan aan den balk geknoopt?

Cyriel – Ja, hij grolde nog een beetje.

Voorzitter – Is uwe moeder dan op zolder niet gegaan om te zien of

hij wel dood was?

Cyriel – Neen, ik ben tien minuten later gaan zien.

Voorzitter – Gij hebt het nochtans gezegd aan den onderzoeksrechter.

Cyriel – Het is toch niet waar.

Voorzitter – Waart gij niet t' akkoord met uwe moeder om uw vader te vermoorden?

Cyriel – Neen.

Voorzitter – Voorzitter [tegen de vrouw, stukje onleesbaar] Heeft uw zoon niet dikwijls te kennen gegeven dat hij zijn vader, uw man, ging van 't leven brengen?

Moeder – Ik wist van niets, maar Cyriel heeft een keer bedreigingen uitgesproken.

Voorzitter – Gij waart in de beste verstandhouding met Cyriel: waar hij was, waart gij. Gij weet wel wat de menschen zegden?

Moeder – Ja, maar daar is niets van.

Voorzitter – Als Cyriel uw man wilde bovensleuren, hebt gij de voeten opgeheven?

Moeder – Ja, maar hij was al dood.

Voorzitter – Zoo, en aan de onderzoeksrechter en aan getuigen hebt gij gezegd dat hij nog grolde.

Moeder – Dat is niet waar.

Voorzitter – Zoo, die getuigen zeggen het.

Moeder – Dat ze zij dat zeggen, 't en is toch niet waar.

De antwoorden die de moeder geeft zijn op sommige oogenblikken zeer onbeschaamd. Zij spreekt met eene hardnekkigheid, zonder aandoening, waarvan de aanwezigen huiveren. De zoon, die ook niet veel rouw betoont, ziet er nochtans meer teneergeslagen uit.

In de verdere ondervragingen loochent de moeder voorop van iets geweten te hebben, maar kan moeilijk antwoorden als de voorzitter vraagt waarom zij de misdaad niet belet heeft. Daarna begint men aan het onderhoor der getuigen. Het hof verwijst Cyriel tot de doodstraf en de moeder tot 15 jaren dwangarbeid. Veel volk was in en rond het paleis om de uitspraak te vernemen.

(overgenomen uit *Weekblad van Maldeghem*, 31 januari 1904)

Bronnen:

¹ In volgende kranten vonden wij relevante informatie: *Het Nieuws van den Dag*, 31 oktober 1903 & 26 januari 1904; *Het Laatste Nieuws*, 2 november 1903; *Het Handelsblad*, 8 november 1903; *L'Indépendance Belge*, 1 november 1903; 't *Getrouwe Maldeghem*, 8 november 1903 & 31 januari 1904, *Weekblad van Maldeghem*, 8 november 1903, 15 november 1903 & 31 januari 1904. In het

Gemeentearchief Aalter werd gezocht in de afschriften van de processen-verbaal, maar daar zijn geen stukken terug te vinden.

² 't *Getrouwe Maldeghem*, 31 januari 1904.

³ Over het bedrag dat Dierckens hiervoor had gekregen, lopen de getuigenissen uiteen: 180 tot 480 frank. Sommige verslagen spreken ook over een varken in plaats van over een koe. Voor dit verhaal maken deze details niet echt veel uit.

⁴ Lore Gyselaers wijst in een bijdrage over het principe van de vadermoord op een gebruik uit het oude Rome. De dader werd eerst gegeseld en vervolgens in een leren zak genaaid. In de zak zaten ook een haan en een hond (symbool van huiselijkheid: wekker en bewaker), een slang (schenken van leven en dood) en een aap (parodie op de mens). Vervolgens gooide men de zak in de rivier de Tiber, waarbij de dader dus werd ontdaan van de oerelementen (grond, lucht, water en licht). L. GYSELAERS, *Oudermoord strafrechtelijk en erfrechtelijk onder de loep*, Nieuwsbrief 35 GEVACO Advocaten (www.advocatenbureau-gevaco.be, geraadpleegd, 17 juli 2015).

Meer over de geschiedenis van Aalter:
<http://geschiedenisvanaalter.blogspot.com>

INHOUDSTAFEL

Peter LAROY	De passieve luchtbescherming in Aalter. (voor en tijdens de Tweede Wereldoorlog)	3
Filip BASTIAEN	De oogziekte van Joseph Bruyneel, een Lootse Loteling (1800-1867).	21
Roger BAECKELANDT	Emigratie Amerika-Canada (1915-1920).	36
Willy STEVENS	Te land en te water.	56
Het bestuur	Wij gedenken 1914-1918	64
Peter LAROY	Vadermoord in Lotenhulle (1903).	67

LAND VAN DE WOESTIJNE

Tijdschrift van de Heemkundige Kring Aalter, gesticht in 1977.
Verschijnt in maart, juni, september en december.

Verantwoordelijke uitgever: Jan Defruyt, Kestelstraat 67, 9880 Aalter

Bankrekening: IBAN: BE02 4426 5943 6140 - BIC: KREDBEBB

Lidmaatschapsbijdrage: gewone leden: € 12,50

steunende leden: € 25,00 of meer

Overname uit het tijdschrift is toegelaten mits schriftelijke toelating van de redactie. Iedere auteur is verantwoordelijk voor de inhoud van zijn tekst.

BESTUUR

Voorzitter: Willy STEVENS, Groenevijvers 8, 9910 Knesselare
09 374 44 58 - *willystevens1@skynet.be*

Ondervoorzitter: Peter LAROY, Brouwerijstraat 84, 9880 Aalter
09 375 14 86 - *peter.laroy@telenet.be*

Ledenbeheer
& secretaris: Eliane DE POORTER, Leurebroekdreef 1, 9880 Aalter
051 68 89 91

heemkundigekring.arthurverhoustraete@outlook.be

Penningmeester: Dries ALYN, Bellemstraat 49, 9880 Aalter
09 374 23 60 - *ives.penninck@telenet.be*

Redactie en layout: Jan DEFRUYT, Kestelstraat 67, 9880 Aalter
09 374 65 81 - *jan_defruyt@scarlet.be*

LEDEN: Robert VERHELST, Stationsstraat 74, 9880 Aalter

09 374 41 36 - *robert.verhelst_aalter@skynet.be*

Roger BAECKELANDT, Ekenakker 2, 9880 Aalter

09 375 13 77 - *roger.baeckelandt@telenet.be*

Walter VERVALLE, Langendamdreef 62, 9880 Aalter

09 374 54 63 - *walter39be@yahoo.com*

Jan CAMERLINCKX, Schuurlo 12, 9880 Aalter

09 374 79 82

MEDEWERKER: Erik WILLE, St.-Pietersveld, 8750 Wingene

051 65 50 29 - *erik.wille@skynet.be*

